

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

1955-1974 SÜRECİNDE KIBRIS'TA
İSTİHBARAT FAALİYETLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Abdulkadir Seçmen

Ankara-2017

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

1955-1974 SÜRECİNDE KIBRIS'TA
İSTİHBARAT FAALİYETLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Abdulkadir SEÇMEN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hasan ÜNAL

Ankara-2017

KABUL VE ONAY

Abdulkadir SEÇMEN tarafından hazırlanan “1955-1974 Sürecinde Kıbrıs’ta İstihbarat Faaliyetleri” başlıklı bu çalışma, 27/01/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hasan Ali KARASAR (Başkan)

Prof. Dr. Hasan ÜNAL (Danışman)

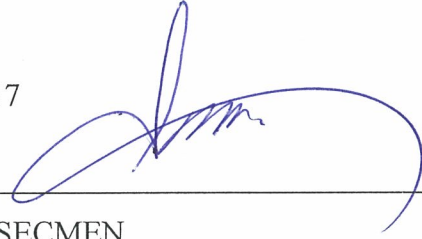
Doç. Dr. Uğur GÜNGÖR (Üye)

ETİK BEYANI

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını;

- Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,
 - Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
 - Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
 - Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,
- aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

27.Ocak.2017

Abdulkadir SEÇMEN

ÖZ

SEÇMEN, Abdulkadir. 1955-1974 Sürecinde Kıbrıs'ta İstihbarat Faaliyetleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2017.

Bu tez çalışmamda Kıbrıs adasında 1950 yılından itibaren artan huzursuzluk ortamında birden fazla tarafın birbirleri arasında yaratılan güvensizlik ortamları karşısında istihbarat faaliyetleri incelenmeye çalışılmıştır. 1955 yılıyla birlikte Kıbrıs Rum toplumu içerisinde çıkan EOKA örgütünün kanlı faaliyetleri karşısında başta Türk toplumu olmak üzere Adanın yönetim koltuğunda olan İngilizlerin tedhiş hareketleriyle başa çıkma çalışmalarının büyük bir bölümü olan istihbarat toplama faaliyetlerine değinilmiştir.

16 Ağustos 1960 tarihi ile birlikte Kıbrıs'ta bulunan taraflar ve bağlı oldukları ülkelerle birlikte ortak bir anlaşmaya varılmış, iki toplumlu ve eşitlikçi ilkelere dayanan Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Kıbrıs Cumhuriyeti anlaşmalarında ki en önemli hususlardan birisi olan EOKA tedhiş hareketi eylemlerine son vermesi gerekmektedir. Cumhuriyetin ilanı ve yönetim mekanizmalarının kurulmasıyla Kıbrıslı Rumlar kuruluş anlaşmalarının kendilerine zorla dayatıldığını ve eşitlik ilkelerine uymadığını belirterek adeta yönetimde oyunbozanlık yaparak Kıbrıs Türk tarafını görmezden gelmeye başlamıştır. Siyasal baskılarla birlikte ada üzerinde toplumsal olayların başlamasındaki en büyük etken yönetimde bulunan Rum kökenli yöneticilerdi. Bu negatif tansiyon giderek artmakta ve 1963 yılının aralık ayında Kıbrıslı Rumlarca tarih sahnesine “Kanlı Noel” olarak geçecek büyük bir saldırı ile etnik soykırım gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Bu arada Kıbrıs Türk tarafınca beklenmeyen sert bir savunma refleksi gösterilmiştir. EOKA'ya karşı Kıbrıs Türkü, Türk Mukavemet Teşkilatını (TMT) yeşerterek tüm Kıbrıs üzerinde teşkilatlanmıştır. Ancak Rumlar devlet mekanizmalarını ENOSİS temelinde şekillendirmeye devam ederek “Kanlı Noel” ile başlattıkları işe 1974 yılında yapılan Sampson darbesine kadar artarak devam etmiştir. Kıbrıs Cumhuriyetini şekillendiren Zürih ve Londra Anlaşmalarıyla garantörlük hakkı verilen Türkiye, soy birliği olan Kıbrıslı Türklere karşı artarak devam eden yoğun baskıya daha fazla seyirci kalmamış ve Barış Harekatıyla müdahale etmiştir.

Tez çalışmasının I. bölümünde Kıbrıs adasının genel anlamda tarihi ile birlikte jeopolitik önemine değinilmiştir. Teorik anlamda istihbarat incelenmiş ve istihbaratın alt kolları tanımlanarak kısa bilgiler verilmiştir. 1955-1960 yılları arasında EOKA tedhiş hareketiyle birlikte Kıbrıs'ın yönetiminde bulunan İngilizlerin bu örgütün hareketlerini İstihbarat bağlamında nasıl ele aldıkları incelenmiştir. EOKA örgütünün istihbarat faaliyetleri ve yapısı değerlendirilerek, bu örgüte karşı Kıbrıs Türkleri tarafından oluşturulan Türk Mukavemet Teşkilatının istihbari ve operasyonel faaliyetleri incelenmiş, başta eğitim olmak üzere gizli hareket faaliyetlerine değinilmiştir.

Çalışmanın II. Bölümünde 1960 yılı itibariyle kurulan Kıbrıs Cumhuriyetinde oluşturulan güvenlik mekanizmaları incelenmiştir. Cumhuriyetle birlikte oluşan yönetimden soyutlanan Kıbrıs Türk toplumu kendi içerisine kapanarak federasyon faaliyetleri çerçevesinde güvenlik ve istihbaratını TMT eli ile yürüttüğü görülmüştür. Yeni devletin kurulmasıyla birlikte başta küresel dominant aktörlerin adaya istihbari anlamda ilgileri artmaya başladığı görülmüştür. Diğer ülkelerin ada üzerinde yapmış olduğu faaliyetler 1960-1974 yılları arasında incelenerek değerlendirilmiştir.

III. bölümde coğrafi olarak eşsiz konumda bulunan Kıbrıs'ın teknik istihbarat alt yapısı incelenmiştir. Soğuk savaş döneminin güvensizlik ortamında batı bloğunun doğu bloğu üzerinde gerçekleştirilen elektronik istihbaratın batı için nasıl bir öneme sahip olduğu görülmüştür. Kıbrıs'ta bulunan Amerikan ve İngiliz istihbarat tesislerinin faaliyetleri değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler

EOKA, TMT, İstihbarat, Teknik İstihbarat.

ABSTRACT

SEÇMEN Abdulkadir, Intelligence Activities in Cyprus During 1955-1974, Master Thesis, Ankara, 2017

In my thesis, I have studied intelligence activities of more than one side which were created against the insecurity environments towards each other in the environment of increasing unrest since 1950 in Cyprus island. Intelligence gathering activities which account for a large part of the efforts of the Turkish community and the British, which were keeping the administration on the Island, to tackle the bloody activities of the EOKA organization originated from the Greek Cypriot community in 1955 have been mentioned.

As of 16 August 1960, an agreement has been reached with the parties in Cyprus and the countries to which they belong and the Republic of Cyprus was established on the basis of bi-communal and egalitarian principles. EOKA, one of the most important issues in the treaties of the Republic of Cyprus, had to end its terrorist activities. After the proclamation of the Republic and the establishment of the administrative mechanisms, the Greek Cypriots began to ignore the Turkish Cypriot side and spoiled the game by claiming that the contractual agreements were forcibly imposed on them and these agreements did not comply with the principles of equality. The most important factor in initiation of social events on the island along with the political pressures were the rulers of Greek origin. This tension on the Island has increased and the Greek Cypriots tried to achieve an ethnic genocide with a major attack in December 1963, which is known as "Bloody Christmas" on the stage of history.

Meanwhile, an unexpectedly harsh defense reflex was shown by the Turkish Cypriot side. Turkish Cypriots have been organized on the whole Island by burgeoning the Turkish Resistance Organization (TMT) against EOKA. However, the Greek Cypriots continued to shape the state mechanisms based on ENOSIS and prolonged the work they started with "Bloody Christmas" until the Sampson coup in 1974. Turkey, which was accepted as the guarantor state with the Zurich and London

Agreements forming the Republic of Cyprus, has no more been a mere spectator and has intervened with the Peace Operation.

In the first section of the thesis, the geopolitical importance of Cyprus island along with its history is mentioned. Intelligence has been examined in a theoretical way and brief information has been given by defining the lower branches of intelligence. It was investigated how the British, under the administration of Cyprus during the EOKA terrorist movement between 1955 and 1960, handled these movements in the context of Intelligence. The intelligence activities and structure of the EOKA organization were evaluated and the intelligence and operational activities of the Turkish Resistance Organization formed by the Turkish Cypriots against this organization were analyzed and the secret operations and activities, particularly through education, were examined.

In the second section of the thesis, the security mechanisms formed in the Republic of Cyprus, which was established in 1960, have been examined. Turkish Cypriot community, which was isolated from the administration formed with the establishment of the Republic, turned in on itself and carried out its security and intelligence activities within the scope of the federation activities with the support of TMT. With the establishment of the new state, it has been observed that globally dominant actors have increased their informative attention towards the Island. The activities of other countries on the island were examined and evaluated for 1960-1974 period.

In the third section of the thesis, the technical intelligence infrastructure of Cyprus, which has a geographically unique location, has been examined. The importance attributed by the western bloc to its electronic intelligence activities on the eastern bloc in the climate of insecurity of the Cold War era has been assessed. Furthermore, the activities of American and British intelligence facilities in Cyprus have been evaluated.

Key words

EOKA, TMT, Intelligence, Technical Intelligence.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖZ	i
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	v
KISALTMALAR	viii
ÖNSÖZ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İSTİHBARAT

1.1. İstihbarat	3
1.1.1. İstihbaratın tanımı	3
1.1.2. İstihbaratın amaçları ve görevleri.....	3
1.1.3. İstihbaratın temel özellikleri	4
1.1.4. Fonksiyonlarına Göre İstihbarat Çeşitleri	6
1.2. Teknik İstihbarat (TECHINT)	7
1.2.1. Fotoğraf istihbaratı (PHOTOINT)	8
1.2.2. Sinyal istihbaratı (SIGNINT).....	8
1.2.3. Ölçüm ve Frekans İstihbaratı (MASINT)	9

İKİNCİ BÖLÜM

KIBRIS'TA İSTİHBARAT FAALİYETLERİ (1955-1974)

2.1. Kıbrıs	11
2.1.1. Kıbrıs'ın jeopolitik önemi	11
2.1.2. Kıbrıs'ın kısa tarihi	14
2.2. İngiltere İçin Kıbrıs Adasının Önemi	16
2.3. İngiltere Yönetiminde Kıbrıs'ta İstihbarat faaliyetleri (1955-1960)	17
2.3.1. EOKA.....	17
2.3.2. Kıbrıs Adasında İngiliz İç İstihbarat Birimi Özel Şube (Special Branch) ..	20
2.3.3. Özel Şubenin İstihbarat Faaliyetleri.....	21
2.4. EOKA Tedhiş Hareketleri Ortamında İngiliz İstihbaratı	22
2.4.1. EOKA faaliyetleri	22

2.4.2. EOKA Faaliyetleri Karşısında İngiliz İstihbaratının Yeniden Yapılanması	23
2.4.3. İngiliz İstihbarat Personeline Karşı EOKA Eylemleri	24
2.4.4. İngiliz İstihbaratının Makarios ve Grivas'ı sıkıştırma planları	28
2.4.5. İngiliz istihbaratının örgüt içi ajan sızdırma faaliyetleri	35
2.5. EOKA ve İstihbarat	35
2.5.1. EOKA'nın ilk yapılanması ve eğitim	35
2.5.2. EOKA'da İstihbarat Ağı	37
2.5.3. EOKA'da istihbarata karşı koyma faaliyetleri (İKK)	39
2.5.4. EOKA'da silah sevkiyatı operasyonları	40
2.5.5. Polikarpos Yorgacis ve Haberalma faaliyetleri	45
2.6. Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)	51
2.6.1. TMT'nin kuruluşu	51
2.6.2. TMT'nin İnsan Kaynakları	53
2.6.3. TMT Eğitimleri	54
2.6.4. TMT'nin İstihbarat Ve Operasyonel Faaliyetleri	59
2.7. Kıbrıs Cumhuriyeti Döneminde İstihbarat Faaliyetleri (1960-1974).....	67
2.7.1. Kıbrıs Cumhuriyetinin Kurulması	67
2.7.2. Kıbrıs Cumhuriyetinde İstihbarat Mekanizmaları	70
2.7.3. Kıbrıs Cumhuriyeti Döneminde İngiliz İstihbari Yapılanması	76
2.7.4. Kıbrıs Cumhuriyetini Yunanistan ile İstihbari ilişkileri	77
2.7.5. Kıbrıs Anayasasını Askıya Alma Çalışmalarında Algı Operasyonları	80
2.7.6. Grivas'ın Kıbrıs'a Tekrar Dönüşü	87
2.7.7. Makarios-S.S.C.B. Yakınlaşması	94
2.7.8. Tek Taraflı Yönetim Politikalarına Karşı TMT Faaliyetleri	101
2.7.9. Panagulis Olayı	104
2.7.10. EOKA-B	113
2.7.11. Yunanistan'ın Kıbrıs'taki Faaliyetleri	119
2.7.12. Kıbrıs'ta Yunan Askeri Darbesi (15 Temmuz 1974)	123

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**KIBRIS'TA TEKNİK İSTİHBARAT FAALİYETLERİ**

3.1. Kıbrısta Teknik İstihbarat Faaliyetleri.....	125
3.2. Adada Bulunan İngiliz İstihbarat Tesisleri	127
3.3. Adada Bulunan Amerika Birleşik Devletlerine Ait İstihbarat Tesisleri.	130
3.4. ABD-SSCB Silahlanma Yarışında Adadaki İstihbarat Tesislerinin Önemi.....	133
3.5. Adada Elektronik İstihbarat Ve Muhabere İstihbaratı	136
SONUÇ.....	141
KAYNAKÇA	143
ÖZGEÇMİŞ.....	147

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKEL	: Anorthotikó Kómma Ergazómenou Laoú (Halkın Emekçi İlerici Partisi)
BM	: Birleşmiş Milletler
BDCC	: British Defence Coordination Committee (İngiliz Savunma Koordinasyon Komitesi)
CAS	: Controlled American Source (Kontrollü Amerikan Kaynağı)
CIA	: Central Intelligence Agency (Merkezi Haberalma Teşkilatı)
CMC	: Cyprus Mines Corporation (Kıbrıs Madenleri İşletmesi)
COMINT	: Communication Intelligence (İletişim İstihbaratı)
EADE	: Ethnikí Antidiktatorikó Énosi (Antidiktatörlük Ulusal Birliği)
Ed.	: Editör
ELDİK	: Ellinikí Dýnami Kýprou (Kıbrıs Yunan Kuvvetleri) (ΕΛΔΥΚ)
ELINT	: Electronic Intelligence (Elektronik İstihbarat)
E.O.K.A.	: Ethnikí Organosis Kibriyon Agoniston (Kıbrıslı Savaşçıların Ulusal Birliği)
ESEA	: ENOSIS ti Syntonistikí Epitropí Agóna (ENOSİS Birleşik Koordinasyon Kurulu)
FBIS	: Foreign Broadcast Information Service (Yabancı Yayın Bilgi Servisi)
GRU	: Главное Разведывательное Управление (Askeri Ana İstihbarat Servisi)
GCHQ	: Government Communications Headquarters (Hükümet İletişim Merkezi)
HMS	: His/Her Majesty's Ship (Majestelerinin Gemisi)
HUMINT	: Human Intelligence (İnsan İstihbaratı)
ICBM	: Inter Continental Ballistic Missile (Kıtalararası Balistik Füzeler)
IDEA	: Ieros Desmos Ellinon Axiomatikon (Yunanlı Subayların Kutsal Birliği)
İKK	: İstihbarata Karşı Koyma Faaliyetleri

KGB	: Комитет государственной безопасности (Devlet Güvenlik Komitesi)
KYP	: Kentrikí Ypiresía Pliroforión (Merkezi İstihbarat Teşkilatı)
MASINT	: Measurement and Signature Intelligence (Ölçüm ve Sinyal İstihbaratı)
MIRV	: Multiple Independently Targetable Reentryvehicle (Bağımsız Hedeflere Yönelebilen Çok Başlıklı Füze)
MI5	: Military Intelligence Section 5 (İngiltere İç İstihbarat Servisi)
MI6	: Military Intelligence Section 6 (İngiltere Askeri İstihbarat Servisi)
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü)
OTH	: Over The Horizon (Ufuğu Takip Eden Radar Sistemi)
OPEK	: Orgánosis Prostatías Ellínon Kýprou (Kıbrıslı Rumları Koruma Örgütü)
OXEN	: Orthódoxi Christianikí Énosi Néon (Genç Ortodoks Hristiyanlar Birliği)
PEK	: Panagrotikí Enosi Kýprou (Kıbrıs İşçi Birliği)
PEO	: Pankýpria Ergatikí Omospondía (Kıbrıs İşçi Federasyonu)
PEON	: Pankipriaki Ethniki Organosi Neoleas (Kıbrıs Ulusal Gençlik Örgütü)
PHOTOINT	: Photo Intelligence (Fotoğraf İstihbaratı)
RAF	: Royal Air Force (İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri)
RIK	: Radiofonikó Ídryma Kýprou (Kıbrıs Yayın Kurumu)
SALT	: The Strategic Arms Limitation Talks (Stratejik Silah Sınırlandırma Görüşmeleri)
SAM	: Surface-To-Air Missile (Yerden Hava Hedeflerine Atılan Füze)
SEK	: Synomospondía Ergazoménon Kýprou (Kıbrıs İşçi Konfederasyonu)
SIGNINT	: Signal Intelligence (Sinyal İstihbaratı)
SLBM	: Submarine Launched Ballistic Missile (Denizaltından Fırlatılan Balistik Füzeler)
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TEA	: Trans European Air (Transit Avrupa Havayolu)
TECHINT	: Technical Intelligence (Teknik İstihbarat)
TELINT	: Telemetry Intelligence (Telemetre İstihbaratı)
TMT	: Türk Mukavemet Teşkilatı
TNT	: Trinitrotoluen
UKUSA	: United Kingdom United States of America Agreement (Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri Sözleşmesi)
VOLKAN	: Var Olmak Lazımsa Kan Akıtmamak Niye

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın konusunun seçimi, hazırlanması ve eşsiz kütüphanesini bana açan, hayatını bilime ve kitaplara adanmış, canım öğretmenim Prof. Dr. Ulvi KESER'e ve güzide ailesine, mesleğimin zor koşullarında desteğini esirgemeyen, bilimsel karakterini ve güler yüzünü örnek almaya çalıştığım, sabır ile yol gösteren değerli hocam Prof. Dr. Hasan ÜNAL'a, hayatta her zaman yanımda olan ve beni bugünlere taşıyan canım babam Ramazan SEÇMEN ve biricik annem Nurcan SEÇMEN'e, her zaman huzur ortamında gölgelendiğim sığınağım biricik ablam ve değerli eşine sonsuz şükranlarımı sunuyorum.

GİRİŞ

Tarih boyunca Kıbrıs adası birçok uygarlığa kucak açan bir toprak parçası olmuştur. Tarihi siyasi aktörlerin yanı sıra çıkar amaçlı küçük korsan gruplar bile Adanın stratejik konumunu kıskanarak kendilerinde olmasını istemişlerdir. Yirminci yy. ile birlikte ticaretin ekonomisi ile birlikte güvenliği Kıbrıs'ı dominant aktörler tarafından göz ardı edilemeyecek bir sıraya taşımış ve güç mücadeleleri geçen zaman içerisinde daha da artmıştır. Adanın Osmanlı egemenliğinin ardından İngiliz yönetimine geçmesinin ardından takip eden 1900'lü yıllarla birlikte güç eksenli devlet otoritesinden azınlık diye tabir edilen asli unsurlara yavaşça geçmeye başlamıştır. Yapılan birçok girişimlerle birlikte kendi inisiyatifi alma girişimlerinin dozu silahlı çatışmalar, kendi etnik grupları haricindekilerini ötekileştirme ve dışlama politikaları ve nihayetinde elde edilen devlet otoritesiyle birlikte toplu kıyım hareketlerini beraberinde getirmiştir.

Akdeniz'in tam ortasında bulunan eşsiz konumu ikinci dünya savaşının ardından başlayan soğuk savaş ile birlikte onun dominant aktörlerinin Kıbrıs üzerindeki iştahını arttırmıştır. 1 Nisan 1955 ile birlikte EOKA tarih sahnesine çıkmış, başlatılan terör ve tedhiş hareketiyle birlikte tüm Adayı etkisi altına almıştır. EOKA'nın hedefinde İngilizler ve Kıbrıslı Türkler ile birlikte kendi tedhiş düşüncesini paylaşmayan Rumlar da bulunmaktaydı. Yaşanan terör dalgası ve İngiliz otoritesinin planlı görmezden gelişi Kıbrıs Türkünün savunma bağlamında profesyonel refleksi TMT ile ortaya çıkmasına sebep olmuştur. İngiliz idaresi kendi çıkarları çerçevesinde Kıbrıs'tan ayrılmaya hazırlanırken hükümlerlik haklarının büyük bir kısmını almayı başarmıştır.

1960 yılı ile birlikte Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın garantörlüğü çerçevesinde eşit yönetim hakkı bağlamında iki toplum temelli Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Ancak Kıbrıslı Rumlar ve Yunanistan aynı görüşte değildir. Bu durumu Defacto olarak değerlendirerek ENOSİS temelli gizli siyasetlerinin ikinci perdesine geçilmiştir. En büyük hedef 1955-1960 döneminde olduğu gibi Kıbrıslı Türklerdir. Kurulan Cumhuriyetle birlikte Anayasa ile yönetimde olması gereken Kıbrıslı Türkler tek taraflı politikalarla yönetimde yok sayılarak Aralık 1963'te sahnelenen "Kanlı Noel" zemini hazırlanmıştır. Bu fiili katliam girişimi savunma refleksiyle birlikte

tetikte bekleyen Kıbrıs Türk'ünün profesyonel yer altı örgütü TMT'yi yeryüzüne çıkarmıştır. Fiilen yok olan Kıbrıs Cumhuriyetinde Kıbrıs Türkleri varoluş mücadelesi vermeye başlamış ve bu durum bir çok kanlı olaylarla birlikte 1974 Barış Harekatını hazırlamıştır.

EOKA terör dalgasının başlaması ile birlikte İngiliz istihbaratı tekrar organize edilmiştir. Toplumun her kesiminde yoğun istihbarat faaliyetleri gerçekleştiren İngilizler EOKA içerinden düzenli bilgi akışı sağlamayı başarmıştır. Buna karşılık EOKA örgütü de boş durmamış, devletin bürokrasisinde görevli Rumlardan bir ağ kurmuş ve 1960 yılına kadar etkili bir şekilde bilgi akışı sağlanmıştır. Ancak aynı şey TMT yapısı içerisinde görülmemiştir. 1958 ile birlikte tüm Ada üzerinde teşkilatlanmasını tamamlayan TMT'nin yapısı ve işleyiş yöntemi dışı bilgi sızıntısını yok edecek kadar azaltmıştır. 1963 yılının aralık ayında olan kanlı girişimde yeryüzüne çıkan TMT o ana kadar yapısal fire vermeyerek gizlilik şemsiyesini korumuştur. 1974 sürecine kadar TMT'nin istihbari alt yapısı, düzenli bilgi akışını sağlamaya devam etmiştir.

1960 yılı ile birlikte Kıbrıs Cumhuriyeti güvenlik mekanizmalarında Yunan etkisi yoğun olarak görülmeye başlamıştır. Yeni devletle birlikte Adaya hızlı bir şekilde dış temsilciliklerin açılması beraberinde istihbarat faaliyetlerinde başka ülkelerin etkisini de göstermeye başlamıştır. Soğuk savaş atmosferinde batı bloğunda gözüken Kıbrıs, Cumhurbaşkanı Makarios'un siyasal manevralarıyla birlikte doğu bloğu ile siyasi ortaklıklara başvurmuştur. Buda Ada üzerinde istihbari olarak Sovyet etkisini de beraberinde getirmiştir. Batı ülkeleri için teknik istihbarat alt yapısının ileri karakolu konumunda bulunan Kıbrıs'ın kaybedilmesi ve siyasal eksen kaymasına tahammül edilemezdi. Bu çalışma ile 1955-1974 yılları arasında Kıbrıs'ta yapılan istihbarat faaliyetleri incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSTİHBARAT

1.1. İstihbarat

1.1.1. İstihbaratın tanımı

Herhangi bir konu ile ilgili yapılacak faaliyetleri yönlendirmek amacıyla önceden bilinmesi gereken her konu ile ilgilenen istihbarat; bilginin toplanması ve hazır hale getirilme süreci olarak tanımlanabilir.¹ Bir diğer tanım ise; hasım veya hasım olması muhtemel devletlerin niyetleri, planları ve planları gerçekleştirme kapasiteleri hakkında her halde ve şekilde haber toplama ya da bilgi sahibi olmak olarak tanımlanmıştır.²

Geniş bir tanım olarak istihbarat; ulaşılabilen bütün açık, yarı açık veya gizli kaynaklardan her türlü aracın kullanılması sonucunda elde edilen her türlü veri, malumat ya da bilginin ulusal genel veya ulusal özel planda yer alan politikaların gerçekleştirilmesi ve ulusal tabanlı politikalara zarar verilmesinin engellenmesi kapsamında toplanmasının ardından önemine ve doğruluğuna göre sınıflandırılması, karşılaştırılması, analiz edilerek değerlendirilmesi sürecinin sonucunda ulaşılan bilgiye denir.³

1.1.2. İstihbaratın amaçları ve görevleri

İstihbarat, eldeki birçok seçeneğin arasında hangilerinin daha etkili olacağını, bir konu hakkında en uygun politikanın nasıl üretileceğini desteklemeye yardımcı olur. Bu kapsamda savunma planları gibi askeri öncelik konularını da destekleyen

¹ Mutlu Köseli, **İstihbarat Temel Hususlar ve Güncel Konular**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2011, s.7.

² Ümit Özdağ, **İstihbarat Teorisi**, Kripto Yayınları, Ankara, Eylül 2008, s.28.

³ Özdağ, (2008), **a.g.e.**, s.30.

istihbarat, potansiyel tehdit durumları gibi bilgileri toplayarak karar alıcılara destek olmaktadır.⁴

İstihbarat kavram olarak dört bölümde ele alınır:

1. Bilgi anlamında istihbarat
2. Süreç olarak istihbarat
3. Görev olarak istihbarat
4. Örgüt olarak istihbarat.⁵

Görev olarak istihbaratın hangi görevleri yerine getirmesi gerektiği şu şekilde ifade edilebilir:

- Herhangi bir çatışma öncesi, konuyla ilgili değişiklik meydana getirme ihtimali olan hususları tespit etmek,
- Devlete ya da otoriteye karar verme konusunda yardımcı olacak bilgiler sağlamak,
- Ülke ya da vatandaşları korumak ve güvenliği sağlamak olarak görülebilir.⁶

Devlet otoritesinde diplomasi ile birlikte askeri gücün, propagandanın, psikolojik ve örtülü savaşın, ekonomik baskının alacağı yönü belirleyen yegâne güç istihbarattır.⁷ Tarihi veriler özellikle şunu kanıtlamıştır ki, istihbarat zeka ve akıl oyunudur. Bu oyunun galibi gücü elde eder ve güce yön verir.⁸

1.1.3. İstihbaratın temel özellikleri

İstihbarat kavram olarak ele alındığında karşımıza dört temel özellik çıkmaktadır. Gizli metotlar ile bilgi toplamak, karşı istihbarat, analiz ve örtülü operasyon şeklinde sıralanmaktadır.

⁴ Köseli, **a.g.e.**, s.12.

⁵ Özdağ, (2008), **a.g.e.**, s.32.

⁶ Köseli, **a.g.e.**, s.13.

⁷ Özdağ, (2008), **a.g.e.**, s.19.

⁸ Amiral Pierre Lacoste, **Fransız İstihbarat Yaklaşımları**, EGM Basımevi, Ankara, 2004, s.13.

Gizli metodlar ile bilgi toplama

Teknik istihbarat yöntemleri kullanılarak, “Human Intelligence Source” (HUMINT)⁹ yani gizli insani istihbarat kapsamında veri, malumat ve bilgi toplanılması işlemi kastedilmiştir.¹⁰ Çoğu zaman espionaj olarak görülen bu durum eğitilmiş insan kaynakları ile kendi tarafları lehinde de yapılmaktadır.¹¹ Bu tür istihbarat kaynağı çoğu zaman en ucuz, en eski ve her dönemde önemini koruyan bir istihbarat toplama yöntemidir.¹²

Karşı istihbarat

Başka ülkelerin istihbari faaliyetlerini bilmek ve etkisizleştirmek, aynı zamanda yönlendirme operasyonlarına karşı istihbarat denir.¹³ Diğer bir tanım ise; üzerinizde bilgi toplamaya çalışanların faaliyetleri kapsamında ortaya çıkarılan tehditlerin tespit edilerek etkisiz kılınması ve ülke ya da taraf menfaatleri kapsamında kendi çıkarları için kullanılması olarak ifade edilmektedir.¹⁴

Analiz

Elde edilen verilerin değerlendirme sürecinden geçirilerek istihbarat haline getirilmesi sürecine analiz denir.¹⁵ Diğer bir deyişle; temin edilen ham bilginin değerlendirilmesi sonucunda bu değerlendirmelerin tanımlamalara, açıklamalara ve ardından sonuçlara dönüştürülme süreci olarak da ifade edilmektedir.¹⁶

⁹HUMINT: (Human Intelligence Source) İngilizce kısaltma olarak literatürde yer alan bu deyim insan kaynaklı istihbarat olarak tanımlanır. Geniş anlamda istihbarat amaçlı bilginin insanlar vasıtasıyla veya ilgili dokümanlardan toplanması olarak tanımlanır.

¹⁰ Özdağ, (2008), **a.g.e.**, s.33.

¹¹ Köseli, **a.g.e.**, s.65.

¹² Köseli, **a.g.e.**, s.66.

¹³ Özdağ, (2008), **a.g.e.**, s.33.

¹⁴ Köseli, **a.g.e.**, s.31.

¹⁵ Özdağ, (2008), **a.g.e.**, s.33.

¹⁶ Aybike Bal ve Elif Erkeç, **“İstihbarat Analizinde Karşılaşılan Sorunlar”**, Sait Yılmaz (Ed.), **Dünyayı Yöneten Güç İstihbarat Bilimi**, Kripto Yayınları, Ankara, 2013, s187.

Örtülü operasyon

Yurt içi veya dışında politik, kültürel, psikolojik ve askeri olayları faili ya da kaynağı belli olmayacak şekilde etkileme faaliyetlerine örtülü operasyon¹⁷ denir.¹⁸ Psikolojik savaşın bir parçası olan örtülü operasyonlarla ilgili CIA¹⁹ eski direktörü Stransfield Turner; “Örtülü operasyon yabancı bir ülkedeki gelişmelerin seyrini rolümüz ortaya çıkmadan etkilemek için gösterdiğimiz çabaları nitelendirir. Örtülü operasyonların görevleri, arkasında bizim olduğumuz belli olmayan propaganda faaliyetleri, politik eylemler ve gizli paramiliter destek gibi, CIA’ya verilir.” şeklinde belirtmiştir.²⁰

1.1.4. Fonksiyonlarına Göre İstihbarat Çeşitleri

İç İstihbarat

Devletin iç güvenliği konuları ile ilgili bilgi toplamak, değerlendirmekle görevli, devlet güvenliği başta olmak üzere, toplumun karşılaşılabileceği terör, casusluk, sabotaj, aşırıçılık, organize suç, uyuşturucu suçları gibi konular karşısında bilgi toplamaya yönelik olarak çalışmaktadır.²¹ Ulusal güvenliğin içe dönük yapılanmalarını kontrol etmek için kurulan iç istihbarat, güvenlik tehditlerinin yalnızca diğer devletlerden gelmediğini görmekte, ulus-altı grup olarak görülen terörist, milis, etnik ya da dinsel grupların özellikle iç güvenliği tehdit²² ettiği görülmektedir.²³

İç istihbarat yapılanmaları özellikle devletin kolluk kurumlarında oluşturulan birimlerle sürdürülmektedir. Nüfusun artması, ülkeler arası etkileşim ve seyahat

¹⁷İngiliz istihbarat literatüründe örtülü operasyonlar “Özel Politik Eylem” şeklinde tanımlanırken, Rusya Gizli Servisinde ise “Etkin Önlem” şeklinde tanımlanmıştır. Örtülü operasyonlar bir ülkedeki kültürel faaliyetlerin yanı sıra sabotaj ve suikastlarda dahil geniş bir alanı kapsamaktadır. Özdağ, (2008), **a.g.e.**, s.257.

¹⁸Özdağ, (2008), **a.g.e.**, s.33.

¹⁹CIA (Central Intelligence Agency): Amerikan Merkezi Haberalma Teşkilatı.

²⁰Özdağ, (2008), **a.g.e.**, s.256.

²¹Köseli, **a.g.e.**, s.160.

²²Suç istihbaratı olarak görülen bu tehdit algısı, klasik istihbarat yaklaşımlarının dışında, farklı metotlarla incelenmesi ve mücadele edilmesi gereğini doğurmuştur. Güvenlik istihbaratı algısı ile bakılması sorunların çözümüne katkı sağlamadığını ayrıca göstermektedir. Köseli, **a.g.e.**, s.161-162.

²³Bilal Karabulut, **Güvenlik Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek**, Barış Kitapevi, Ankara, 2011, s.248.

imkânlarının gelişmesi, milli güvenliğin sağlanması açısından ülke içinde yapılması gereken görevlerin de artmasına sebep olmuştur. Bu kapsamda iç istihbaratın toplanması adına yeni yapılanmalara²⁴ gidilmiştir.²⁵

Dış İstihbarat

Devletin milli güvenliğine yönelik başka ülkelerden gelebilecek tehditlerin öğrenilerek, milli gücün dış politika kararlarını almalarına yardımcı olan siyasi, ekonomik, askeri ve güvenlik gibi konuların yanında bölgesel ve uluslararası alanlarda bilgi toplama çalışmalarıdır. Bu kapsamda yabancı unsurların niyetlerinin yanında gerçekleştirme kapasitelerinin boyutları ve faaliyetleri hakkında bilgi toplamak dış istihbaratın ana görevidir.²⁶

Genel olarak milletlerin farklı hedeflerinin olması, dış politikalarını komşuları, bölge ülkeleri ile tüm dünyayı kapsayan hedeflerinin bulunması günümüzde dış siyasete yansıyan en önemli olgudur. Bu hedefler birçok kez diğer ulusların menfi çıkarları ile çatışmaktadır. Bu kapsamda dış istihbarat analizcisinin²⁷ görevi ülkesinin yaşamsal milli menfaatleri kapsamında ulusal güvenliğini tehdit eden durumları tespit ederek gerekli önlem alınması için siyaset kurumunu doğru bilgilendirmesi gerekmektedir.²⁸

1.2. Teknik İstihbarat (TECHINT)

Teknik İstihbarat uluslararası terminolojide “Technical Intelligence” (TECHINT) şeklinde yer almaktadır. TECHINT bilgi toplama faaliyetlerinde insan kaynağından daha çok teknik cihazlarla bilgi toplamaktadır. TECHINT kendi arasında

²⁴Örnek olarak İngiltere’de 1952 yılında İç İstihbarat Servisinin çalışmaları ile birlikte bu servisin bir genel müdürlük şeklinde yapılanması konusunda bir yönetmelik yayınlamak üzere Fransa’da da görülmüştür. Ünal Acar, “Polisin İstihbarata Yaklaşımı”, Sait Yılmaz (Ed.), **Dünyayı Yöneten Güç İstihbarat Bilimi, Kripto Yayınları**, Ankara, 2013, s.159.

²⁵Acar, **a.g.m.**, s.158-159.

²⁶Köseli, **a.g.e.**, s.160.

²⁷Gelen istihbari bilgileri yorumlayan ve kullanılabilir hale getiren kişiye İstihbarat analizcisi denir. Bu kişi, eksik, yanlış hatta yönlendirilmiş bilgileri doğrularından ayırt ederek, karşı gücün düşünce sistematüğini çözmek ve öngörü üretmeye çalışmaktadır. Özdağ, (2008), **a.g.e.**, s.23.

²⁸Özdağ, (2008), **a.g.e.**, s.99.

Fotoğraf İstihbaratı “Photo Intelligence” (PHOTOINT), Sinyal İstihbaratı “Signal Intelligence” (SIGNINT) ve Ölçüm ve Frekans İstihbaratı “Measurement and Signature Intelligence” (MASINT) şeklinde ayrılmıştır.²⁹

1.2.1. Fotoğraf istihbaratı (PHOTOINT)

Temelinde fotoğrafların teknik ekipmanlarla istihbarat amaçlı elde edilmesidir. Tarihte 20 y.y.’da icat edilen fotoğraf makinesiyle birlikte havacılık alanındaki gelişmelerde bu bilime önem kazandırmıştır.³⁰

1.2.2. Sinyal istihbaratı (SIGNINT)

Elektromanyetik dalgaların veya sinyallerin teknik cihazlarla elde edilmesi ile bilgi toplama faaliyetlerini kapsamaktadır. Kendi arasında üçe ayrılmaktadır: İletişim İstihbaratı “Communication Intelligence” (COMINT), Telemetre İstihbaratı “Telemetry Intelligence” (TELINT) ve Elektronik İstihbarat “Electronic Intelligence” (ELINT).³¹

İletişim istihbaratı (COMINT)

En eski sinyal istihbaratı olarak bilinen COMINT, askeri ve diplomatik haberleşme için kullanılan telsizlerin görüşmelerinin elde edilmesi sonucunda başlamıştır. Gönderilen mesajların direkt olarak bilinmemesi, mesaj hacimlerinin ölçülmesi bile büyük bir istihbari değere sahiptir.³²

²⁹ Köseli, **a.g.e.**, s.81.

³⁰ Köseli, **a.g.e.**, s.81.

³¹ Köseli, **a.g.e.**, s.82.

³² Köseli, **a.g.e.**, s.82.

Telemetre istihbaratı (TELINT)

TELINT'in amacı kontroldür. Bir füze ile yer istasyonu arasındaki iletimi izlemektedir. Yani karşılıklı alıcı, verici ve sensörlerin sinyalleri TELINT'in asıl hedefidir.³³

Elektronik istihbarat (ELINT)

ELINT'in asıl hedefi elektromanyetik yayılmaların tespitidir. Düşman devletler karşılıklı olarak ordularının hareketlerini izlemek amacıyla kullanmaktadır.³⁴ ELINT elektronik harbin en önemli enstrümanıdır. Yani ELINT ile radar ve radar sinyal parametreleri pasif dinleme şekliyle temin edilmektedir.³⁵

1.2.3. Ölçüm ve Frekans İstihbaratı (MASINT)

MASINT, sismometrelerle yer yüzeyindeki sarsıntıların şiddetini ölçme ile birlikte nükleer yayılmayı ölçen cihazların radyasyon ölçümleri yaparak konvansiyonel silahların takibi yapılmaktadır. MASINT, bünyesinde akustik, manyetik, sismik, nükleer, biyolojik, kimyasal, radyo, enerji, elektro-optik gibi hedef frekans şekilleri kullanabilmektedir. İstihbari yönden taktik olarak kullanılmaktadır.³⁶

³³ Köseli, **a.g.e.**, s.83.

³⁴ Köseli, **a.g.e.**, s.83.

³⁵ Murad Bayar, **Elektronik İstihbarat, Savunma Sanayi Müsteşarlığı Yayınları**, Ankara, 1992, s.2.

³⁶ Köseli, **a.g.e.**, s.83.

XXXXXS
GCPS

İKİNCİ BÖLÜM

KIBRIS'TA İSTİHBARAT FAALİYETLERİ (1955-1974)

2.1. Kıbrıs

2.1.1. Kıbrıs'ın jeopolitik önemi

Dünya coğrafyasına bakıldığında Akdeniz çok önemli bir yere sahiptir. Üç kıtanın kesişim noktasında bulunan bölge jeopolitik³⁷ ve jeostratejik yönden her zaman ön planda olmuştur. İngiliz Başvekili Benjamin Disraeli'nin belirttiği gibi Ön Asya'nın anahtarı³⁸ konumunda olan Kıbrıs Adası Sicilya ve Sardunya adalarından sonra 9,251 kilometrekare (km²) yüz ölçümü ile Akdeniz'in üçüncü büyük adasıdır.³⁹ Adanın uzunluğu 230 kilometre (km) olup, genişliğinin ortalaması 60 - 80 km. arasındadır.⁴⁰

Kıbrıs, jeopolitik⁴¹ ve jeostratejik anlamda özellikle Doğu Akdeniz üzerinden geçen ticaret yolları ve askeri deniz trafiği ile özellikle Anadolu ve Ortadoğu coğrafyasında yürütülmek istenen stratejik hamlelerde önemli bir bölge olarak göze çarpmaktadır. Özellikle 1869 yılında açılan Süveyş Kanalı ile dünya ticareti ekonomik ve güvenli güzergâh olması sebebiyle stratejik ve politik önem kazanmıştır.⁴²

Mackinder'in⁴³ "heartland" teorisinde de belirttiği gibi kara hâkimiyeti amacıyla dünyaya yayılmak isteyen bir gücün (Avrupa bazlı bir güç olarak değerlendirilen) ilk

³⁷ Jeopolitik terimini tarihte bilimsel olarak ilk kez Rudolf Kjellien (1864-1922) İsviçre sınırları konulu makalesinde kullanmıştır. <http://cografyabilim.wordpress.com/tag/kara-hakimiyeti-teorisi/>, Erişim Tarihi: 24 Mart 2014.

³⁸ Soyalp Tamçelik, **Kıbrıs Adası'nın Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi**, <http://websitem.gazi.edu.tr/site/files/download/id/45334>, Erişim Tarihi: 24 Mart 2014, s.2.

³⁹ Ulvi Keser, **Kıbrıs'ta Yeraltı Faaliyetleri ve Türk Mukavemet Teşkilatı (1950-1963)**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, Ocak 2007, s.21.

⁴⁰ Nasim Zia, **Kıbrıs'ın İngiltere'ye Geçişi ve Adada Kurulan İngiliz İdaresi**, Ayyıldız Matbaası A.Ş., Ankara, 1975, s.1.

⁴¹ Ülkelerin coğrafi konumlarının yanı sıra, büyüklüğü, şekli, arazi yapısı, iklimi ile doğal kaynaklarının diğer milletler ile oynadığı rolün önemi, düşünürlerin, askerlerin ve devlet adamlarının ilgilerini çekmiştir. Jeopolitik bilimi bu yoğun düşünce yapısının sistematik bir şekilde coğrafi etkenlerin, politikayla olan ilgilerinin istenilen politikalarla nasıl faydalanılacağını inceleyen bir bilim dalı olarak ortaya çıkmıştır. Tamçelik, (1995), **a.g.m.**, s.3.

⁴² Tamçelik, (1995), **a.g.m.**, s.2-3.

⁴³ Sir Halford John Mackinder (1861-1947): İngiltere'de bulunan Oxford Üniversitesinde eğitim görmüş, yine aynı üniversitede coğrafya dersleri veren ve aynı zamanda İngiltere Kraliyet Coğrafya

hedefinin Akdeniz olduğunu belirtmiştir. Bu hâkimiyetle Kuzey Afrika kıyıları da dâhil olmak üzere, Cebelitarık Boğazı ve Süveyş kanalını kapsayan bu bölgenin en kilit bölgesi Doğu Akdeniz bölgesidir. Özellikle Kıbrıs'ın saldıran tarafın elinde olması hâkimiyet teorisinin kilit noktasını oluşturmaktadır.⁴⁴

Jeostratejik açıdan diğer tüm teoriler⁴⁵ temelinde de Doğu Akdeniz ve Kıbrıs'ın önemi büyüktür. Ortadoğu ve Kafkasya petrol havzalarının Akdeniz'e açılan kapısı konumundaki bölgenin önemi, özellikle enerji transferi açısından bakıldığında ayrıca öne çıkmaktadır.⁴⁶ İngilizlerin XIX. Yüzyılın başından bu yana Kıbrıs'ın önemini görmüş, özellikle Rusya'nın Doğu Akdeniz ve bölge çıkarlarını tehdit etmesinden her zaman çekinmiştir. 1814 yılında İngiliz ticaret kaptanlarından J. M. Kinneir Kıbrıs'ı ziyaret etmiş ve jeopolitik açıdan önemli sayılacak şu sözleri söylemiştir:

“Kıbrıs'a malik olmak, İngiltere'yi Akdeniz'de üstün bir duruma yükseltecek ve Levant ülkelerinin müstakbel kaderini tanzim edici bir mevkie ulaştıracaktır. Mısır ve Suriye derhal İngiltere'ye tabi olacaklar ve Küçük Asya'nın hareketlerini önleyici bir duruma ulaşılmış olunacaktır. Böylece, Sultan daima kontrol altında bulundurulacak ve Rusya'nın bu bölgedeki tecavüzleri önlenemese bile geciktirilmiş olacaktır. Kıbrıs'a malik olmak, İngiltere'nin ticaretini kayda değer bir derecede arttıracak, adanın zengin içkilerinin, ipeklilerinin ve diğer istihsal maddelerinin; Mısır'ın, şeker ve pirincinin, Anadolu'nun tütün ve pamuğunun tevzi hakkını İngiltere'ye bahşedecektir.”⁴⁷

İngiliz kaptanın görüşü incelendiğinde jeopolitik biliminin birçok ögesinin, ülkesinin çıkarlarına hizmet edeceğini detaylı bir şekilde belirtmiştir. Deniz ticaret

Derneği üyesi bir bilim adamıdır. 1904 yılında en önemli eseri olarak bilinen “The Historical Pivot of The History” (Tarihin Coğrafi Mihveri) yayınlarak “Heartland” (Dünyanın Kalbi) teorisini açıklamıştır. Deniz gücünün öneminin yıllar içerisinde azaldığını ancak kara gücünün öneminin arttığını teorisinde savunmuştur. <http://cografyabilim.wordpress.com/tag/kara-hakimiyeti-teorisi/>, Erişim Tarihi: 24 Mart 2014.

⁴⁴ Tamçelik, (1995), **a.g.m.**, s.3.

⁴⁵ “Deniz Hâkimiyet Teorisi”, “Kenar Kuşak Kavramı” ve “Hava Hâkimiyet Teorisi”.

⁴⁶ Tamçelik, (1995), **a.g.m.**, s.4-5.

⁴⁷ Ahmet Gazioğlu, **İngiliz İdaresinde Kıbrıs Cilt I Statü ve Anayasa Meseleleri**, Ekin Basımevi, İstanbul, Eylül 1960, s.9.

yolları üzerinde bulunan adalar, siyasi anlamda olduğu kadar ticari anlamda da büyük güçlerle ilişki kurmak zorundadır. Ekonomilerinin direnme gücü bağlamında özellikle ticaret filolarının seyir defterlerinde yer alması ve ticaretlerini bu adaları içine alacak şekilde yapmaları adalılar için ayrı bir önem arz etmektedir. Doğu Akdeniz’de yaşanan ticari trafik Kıbrıs’ı ve diğer adaları da doğal olarak bağımlı hale getirmiştir. Bu bağlamda toplumsal hayat başta olmak üzere, ekonomik yapı ve siyasi denge sürekli olarak değişmektedir. Doğu Akdeniz coğrafyasında jeopolitik tehdit algısı sadece askeri anlamda değil, kültürel ve ekonomik yayılmacılık şeklinde de kendisini göstermektedir. Bu özelliği sebebiyle her dönemde başta büyük güçler olmak üzere yakın bölge ülkelerinin de çekim merkezinde ve etki alanında olmuştur.⁴⁸

Kıbrıs’ın jeopolitik değeri sebebiyle bölge Batı dünyasının son birkaç yüzyıldır ilgisini çekmiştir. Özellikle Rusya, İngiltere, Fransa, İtalya, Amerika ve Osmanlı Devleti ’de dâhil olmak üzere son dönemde Türkiye ve Yunanistan da bu mücadelede yerini almıştır. Akdeniz havzasının, Batılı ülkeler açısından önemi iki temel bakış açısı ile şekillenmiştir:

- 1) Kendi güvenliklerini sürdürmek
- 2) Ticari ilişkilerini arttırmak ve korumak.⁴⁹

Bu kapsamda tarihsel süreç içerisinde Kıbrıs, belirtilen bu iki faktörden siyasi, sosyal, kültürel ve askeri anlamda yoğun şekilde etkilenmiştir. Politika oluşturma açısından ülkeler İkinci Dünya Savaşı’nın ardından meydana gelen siyasi süreç belirleme misyonlarını yoğunlaştırmışlardır. Batının güçlü ülkelerinden İngiltere, Fransa, İtalya’nın yanı sıra gücü diğer ülkeler kadar olmasa bile Türkiye, politika oluşturma açısından yine Akdeniz ülkesi olan İspanya’nın önüne geçtiği görülmüştür. Belirtilen ülkelerin dışında olan Yugoslavya, Arnavutluk, Yunanistan, Mısır ve İspanya, dört büyük Akdeniz ülkesinin politikalarına katılarak, Avrupa temelli gelişen olaylar karşısında boyun eğmişlerdir.⁵⁰

⁴⁸Soyalp Tamçelik, **Kıbrıs’ın Batı Dünyası Açısından Jeopolitik Önemi ve Siyasi Algulamalar**, <http://websitem.gazi.edu.tr/site/files/download/id/60291>, Erişim Tarihi: 24 Mart 2014, s.5-7.

⁴⁹ Tamçelik, (2011), **a.g.m.**, s.8-9.

⁵⁰Tamçelik, (2011), **a.g.m.**, s.9.

Doğu Akdeniz ikliminin Kıbrıs üzerinde etkileyici bir unsur olduğu tarihsel olarak ortaya çıkmıştır. Hindistan'daki iklime benzer yapısı, savaşçı uygarlıkları bile zamanla yumuşatarak, insanları ticaret ve tarım toplumu haline getirmiştir. Dolayısıyla ekonomik zenginlik ile birlikte refah seviyesi artmış, ayrı kültürden olan halklar bile geçmişlerini hiçbir zaman unutmamış ve kültürlerini yaşatmaya gayret etmişlerdir.⁵¹

2.1.2. Kıbrıs'ın kısa tarihi

Tarihsel süreçler incelendiğinde çeşitli uygarlıkların doğup büyüdüğü ve yıkıldığı, geçiş yollarının kesişim noktası⁵² olduğu Kıbrıs, başta siyasi, ekonomik, dini gibi bölge ve dünya siyasetine etki eden durumlarıyla hep göz önünde olmuştur. Tarihi taş devrine kadar uzanan Kıbrıs, coğrafyasında Fenikeliler, Frankler, Venedikliler, Lüzinyanlar, Cenevizliler, Memlukler ve Osmanlıların egemenliğinde yaşamışlardır.⁵³

Daha detaylı bakıldığında ilk defa milattan önce (M.Ö.) 1450'de Mısırlılar tarafından ele geçirilmiş, M.Ö. 1320'de Etiler yani Hititler, M.Ö. 1200 yılında tekrar Mısırlılar tarafından ele geçirilmiştir. M.Ö. 1000 yıllarında Fenikeliler Kıbrıs'ta koloniler kurmuş olup ardından Akaların istilasına uğrayarak el değiştirmiştir. M.Ö. 709'da Asurlar, M.Ö. 722'de Dorlar⁵⁴ tarafından işgal edilerek bazı koloniler kurulmuş, M.Ö. 568 yılında tekrar Mısır hâkimiyetine geçmiştir. M.Ö. 525'te Pers, M.Ö. 333 İskender, M.Ö. 294'te Ptolema ve M.Ö. 59'da Romalıların hâkimiyetine geçmiştir.

Milattan sonra (M.S.) 649'dan 10. Yüzyıl (y.y.) ortalarına kadar 24 kez Müslüman Arapların akınlarına uğrayarak M.S. 806'da Müslümanlara devamlı vergi veren bir bölge durumuna gelmiştir. Bizanslılar M.S. 964 yılında güçlenmiş bir şekilde Kıbrıs'ı tekrardan hâkimiyetlerine geçirmiştir. 1191 yılında tarihte Aslan Yürekli Richard olarak da bilinen Kral 1. Richard tarafından işgal edilmiş, ilerleyen süreçte adayı 100.000 altın karşılığında Templier Şövalyelerine satmış, ancak istenilen para

⁵¹Tamçelik, (2011), **a.g.m.**, s.7.

⁵² Keser, (2007), **a.g.e.**, s.15.

⁵³ Keser, (2007), **a.g.e.**, s.20.

⁵⁴DORLAR: Antik Yunan asıllı, Hint-Avrupa kökenli göçebe kabilelerdir. Bkz: tr.wikipedia.org/wiki/Dorlar.

ödenemediğinden tekrardan İngiltere'ye iade edilmiştir. İngiltere yine adayı eski Kudüs Kralı Guy De Lusignan'a satmıştır. 1192'den 1489 yılına kadar Lüzinyanlar Kıbrıs Adasında hâkim olarak kalmıştır. Ancak bu süre zarfında 1372 yılında önemli stratejik liman olan Mağosa'yı Cenevizliler işgal ederek 1454 yılına kadar ellerinde tutmuşlardır. Katerina Kornaro⁵⁵ zamanında Venedikliler Adaya iyice nüfuz ederek 1489 yılında tamamen kontrolü ele alırlar. Venedik idaresi 1571 yılında Osmanlı Devletinin fethiyle birlikte son bulur.⁵⁶

Yaklaşık olarak üç y.y. Osmanlı Hakimiyetinde kalan Kıbrıs'ın bir sonraki yönetici devleti İngiltere olacaktır. İngilizler sömürge faaliyetlerini güvence altına almak için önceliği Akdeniz'e vermiş, bu kapsamda 1704 yılında Cebelitarık ve 1800 yılında da Malta adasını ele geçirerek Akdeniz'e yerleşmiştir. 1800'lerin ortalarına doğru İngiltere'nin ivme kazanarak güçlenmesini tehdit eden ülke Rusya'ydı. Yayılmacı politikaları ile Hindistan ve Osmanlı Devleti üzerinde etkin olma konusunda siyasi ve askeri adımlar atan Rusya, İngiliz siyasetini etkilemeye başlamıştır. Süveyş Kanalı'nın 1869 yılında açılması Doğu Akdeniz'in stratejik önemini arttırmış ve diğer büyük devletlerin de iştahını kabartmıştır.⁵⁷ Üç yy. Osmanlı Devletinin bir parçası olarak kalmış, Rusya'nın Savaş tehditleri karşısında⁵⁸ üs olması

⁵⁵Lüzinyanların Son Kraliçesi. Kıbrıs Adasını beş yıl boyunca idare eden Venedik Kökenli Kraliçe. Bkz: www.eminesutcu.com/id89.html.

⁵⁶ Halil Sadrazam, **Kıbrıs Savaş Tarihi I Kıbrıs'ta Mitlerden Gerçeğe Tarihsel Süreçte Kıbrıs'ın Jeopolitik Önemi Cilt I İlk Silah Sesleri**, Söylem Yayınları, Lefkoşa/Kıbrıs, Nisan 2013, s.45-46.

⁵⁷Nasim Zia, **a.g.e.**, s.9.

⁵⁸ Rusların en büyük amacı Romanya ve Bulgaristan üzerinden egeye, Batum, Kars, Ardahan ve Doğubeyazıt üzerinden de İskenderun körfezine inmeye çalışmaktaydı. Yani asıl hedef sıcak denizlere inmekti. Heinz A. Richter, **Çağdaş Kıbrıs'ın Kısa Tarihi 1878-2009**, Galeri kültür Yayınları, İstanbul, Ocak 2011, s.3.

şartıyla⁵⁹ 4 Haziran 1878 yılında imzalanan Kıbrıs Antlaşmasıyla⁶⁰ Adanın yönetimi İngiltere'ye⁶¹ bırakılmıştır.⁶²

Osmanlı Devletinin Birinci Dünya Savaşına İngilizlerin karşında girmesi, Kıbrıs'ın Britanya tarafından kanunsuz şekilde kendi topraklarına katılmasına sebep olmuştur. 5 Kasım 1914 tarihinde Kıbrıs'ın İngiliz İmparatorluğunun bir parçası olduğu belirtilen bir ilanla kabul edilerek, 1878 yılında yapılan anlaşma iptal edilmiştir. Dünya savaşının ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti ise bu durum karşısında 1923 yılında imzalanan Lozan Anlaşmasıyla Kıbrıs'ı İngiliz toprağı olarak kabul etmiştir.⁶³

2.2. İngiltere İçin Kıbrıs Adasının Önemi

Jeopolitik ve Stratejik açıdan çok önemli bir coğrafyada yer alan Kıbrıs adası İngiltere açısından her zaman önemli bir yerde olmuştur. Birinci Dünya Savaşı esnasında Yunanistan'ın Almanya'ya karşı savaşması karşılığında İngiltere Kıbrıs'ı Yunanistan'a vermeyi önermiş, ancak ilerleyen süreç içerisinde Batı Avrupa coğrafyasının Orta Doğu petrollerine yakın olması ve Sovyet tehdidi, Kıbrıs'ın askeri ve istihbari değerini arttırmıştır.

Soğuk Savaş algısı sonucunda siyasi anlamda kafalarda oluşması muhtemel bir Üçüncü Dünya Savaşı esnasında NATO'nun sağ kanadının kuşatılmasının engellenmesi adına Kıbrıs'ın stratejik üs olarak öneminin çok büyük olduğu

⁵⁹Nasim Zia, **a.g.e.**, s.V.

⁶⁰ 4 Haziran 1878 Salı günü Yıldız sarayında imzalanan anlaşma iki madde olarak kaleme alınmış; anlaşma gereği hükümler hakkındaki İngiltere'ye kayıtsız ve şartsız vermemekle birlikte geçici bir yapısının olduğu görülmektedir. Yani anlaşma metnine göre Kıbrıs Adası Osmanlı Devletinin bir parçası olmaya devam etmiştir. Nasim Zia, **a.g.e.**, s.38-39.

⁶¹ İngilizlerin gittikçe artan ticareti doğal olarak doğu güzergâhında bir istasyon ihtiyacı doğurmuştur. Özellikle Süveyş Kanalı'nın açılması gözleri doğu Akdeniz'e çevirmiş, sanayi devriminin ardından üretilen buharlı gemilere lojistik üslerin tahsis edilme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda üs olarak kullanılacak bölgenin; yeterli derecede geniş olması, iyi bir hükümet idaresini arzu edecek yerel halk yapısının bulunması, herhangi bir zorluk karşısında bir orduyu besleyebilecek, katır, öküz ve atların sağlanabileceği imkânlarının olması ve her sınıftan askeri birliği barındırması, İngiltere hükümeti tarafından aranan şart olarak görülmüştür. Nasim Zia, **a.g.e.**, s.16.

⁶² Sadrazam, (2013a), **a.g.e.**, s.51.

⁶³ Gazioğlu, **a.g.e.**, s.15-16.

görülmüştür.⁶⁴ 1950 yılına kadar İngiltere'nin Ortadoğu bölgesinin stratejik kalbi Mısır'dı. Süveyş kanalının ekonomik ve politik çıkarları, bu dönemde muharip birlik olarak İngiltere'nin Levant bölgesinde 80.000 askerlik bir kuvveti hazır bulundurmaktaydı. Süveyş Krizi ile bölgedeki askeri ve siyasi nüfuzunun yanında istihbari yapısının tehdit altına girmesi karşısında İngiltere bölge merkezi olarak tek alternatifin Kıbrıs olduğunu görmüştür.⁶⁵

1950 yılında İngiltere Savunma Bakanı başkanlığında Silahlı Kuvvetler Komutanları ile yapılan toplantıda, askeri erkânın, adanın ülkeleri için önemini vurgularken, İngiltere'nin Ortadoğu'daki konumunun⁶⁶ korunması hedefleniyorsa Kıbrıs'ın İngiliz olarak kalması gerektiğini belirtmişlerdir.⁶⁷ İngiliz Başbakanlarından Eden Kıbrıs'ın önemi için şu sözleri sarf etmiştir: “Kıbrıs yoksa petrol stoklarımızı koruyacak tesisler de yok. Petrol yoksa İngiltere’de işsizlik ve açlık var. Bu kadar basit.”⁶⁸

2.3. İngiltere Yönetiminde Kıbrıs'ta İstihbarat Faaliyetleri (1955-1960)

2.3.1. EOKA

Yorgos Grivas

23 Mayıs 1898 tarihinde Mağosa bölgesinin verimli tarım arazilerinin bulunduğu Triкомо köyünde dünyaya gelmiştir.⁶⁹ 1916 yılında Lefkoşa'da bulunan Pan Cyprian Gymnasium okulundan mezun olup, “Ümit Verenler Okulu” olarak

⁶⁴Brendan O'Malley ve Ian Craig, **Amerika, Casusluk ve İşgal Kıbrıs Komplosu**, Kalkedon Yayınları, İstanbul, Haziran 2012, s.24.

⁶⁵O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.25.

⁶⁶ Kıbrıs; Süveyş kanalı güzergahı boyunca Avrupa, Afrika, Ortadoğu ile birlikte Asya'ya, aynı zamanda Kafkasya coğrafyasından gelen güzergahların birleştiği hava ve deniz üssü olarak göze çarpmaktadır. Saime Şanlı, “**Kıbrıs'ın Jeopolitik ve Jeostratejik Boyutu ve Yeraltı Zenginlikleri Açısından Bölgesel Önemi**”, Ulvi Keser (Ed), **Mare Nostrum Adalar Denizinden Kıbrıs'a Akdeniz ve Sorunlar, Motif Matbaacılık**, Ankara, s.282-283. 1950 yılından itibaren bölge aktörlerinden Mısır Nasır dönemiyle birlikte milli politikalar çerçevesinde Süveyş kanalını millileştirme çabalarını uluslararası arenada yüksek sesle söylemeye başlaması İngiliz politikasında Kıbrıs'ı ayrı bir yere taşımıştır.

⁶⁷O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.23.

⁶⁸O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.31.

⁶⁹ General George Grivas, **General Grivas-Hayatım**, Khora Yayınları, KKTC, Eylül 2012, s.20.

bilinen Atina'daki Helen Kraliyet Askeri Akademisine girmiştir.⁷⁰ 1919-1922 yılları arasında Anadolu'daki Yunan işgali sırasında teğmen rütbesiyle görev yapmış, özellikle Ege bölgesinde Kuvva-i Milliye tarafından verilen gerilla mücadelesinden büyük ölçüde etkilenmiş ve gözlemlerde bulunmuştur.⁷¹

Grivas Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında İngilizlerle birlikte savaşmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı esnasında İngiliz ordusunda birçok yetkiliyle müttefiklik ilişkileri içerisinde hareket etmiş, başta İngiliz askeri istihbaratı ve diğer istihbarat birimleriyle yakın çalışma içerisinde olmuştur. İkinci Dünya Savaşı döneminde Yunanistan'da "Kodros" ismiyle bilinen ve İngiliz gizli servisi tarafından görevlendirilen Yüzbaşı P. Likurezios ile planlamalar ve ortak harekât bağlamında birlikte çalışmıştır.⁷²

Grivas ilk olarak 1950 yılı Noel gününde dönemin Yunanistan Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Kosmas'ı ziyaret ettiğinde ENOSİS temelinde Kıbrıs'ta silahlı özgürlük mücadelesi adı altında düşündüğü terör dalgasını gerçekleştirme niyetleri hakkında bilgi verdiğini anılarında belirtmiştir. 27 Ocak 1951 tarihinde General Kosmas, Grivas'ı çağırarak Kıbrıs sorununa dinamik yaklaşım söylemini desteklediğini ve ona bu konuda her türlü desteği vereceğini söylemiştir.⁷³ Rum yanlısı Kıbrıs Çiftçiler Birliği (PEK)⁷⁴ Genel Sekreteri Sokratis Luizidis, İngiliz yönetimince işlenmiş olduğu suçlardan dolayı Adayı terk etmeye zorlanmış, ayrılmadan önce dönemin Kitium Metropolit, daha sonra III. Makarios olarak tarih sahnesine çıkan Mihail Hristodulos Muskos ile görüşmüş ve silahlı mücadele konusunda hemfikir olarak adadan ayrılmıştı. Atina'da kurulması öngörülen özgürlük mücadelesi ön hazırlık komitesi ile ilgili ayrıca bir karar alınmıştır.⁷⁵

⁷⁰ Keser, (2007), **a.g.e.**, s.46.

⁷¹ "... Yunan ordusu Türkiye içlerine ilerliyordu. Ve tümenime İzmir'in arkasındaki dağlarda bulunan Mustafa Kemal'in önderliğindeki gerillaları temizle emri verilmişti. İlk gerilla savaşını yaşamam ve bunun olanaklarını anlamam bu bölgede oldu. Yalnızca tüfeklerle silahlanmış gayri nizami bir çetenin, Nikomidia (İzmit) yakınlarındaki mevkiilerini dövmek için topçu getirildiği halde tümenimizi bütün birgün başarıyla geciktirmesinin kolaylığından çok etkilenmişim." şeklinde belirtmiştir. Grivas, **a.g.e.**, s.22.

⁷²Grivas, **a.g.e.**, s.24.

⁷³Makarios Druşotis, **Karanlık Yön EOKA, Galeri Kültür Yayınları**, 2007, Lefkoşa, s.43.

⁷⁴ Panagrotiki Enosi Kyprou (ΠΑΝΑΓΡΟΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΥΠΡΟΥ)

⁷⁵Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.43.

İkinci Dünya Savaşı'nın sonlanmasının ardından kökeni daha önceki tarihlere dayansa da, ENOSİS talebi artan bir şekilde Kıbrıs adasında tartışılmaya başlandı. Adanın belirli bir etnik kesimini kapsayan plebisit 15 Ocak 1950 tarihinde başlamış, 22 Ocak 1950 tarihinde son bulmuştur. Oylama sonucunda Kıbrıslı Rumların yüzde 98'i Adanın Yunanistan'la birleşmesine evet oyu kullandı. Ada halkının tamamını yansıtmayan bu oylama karşısında İngiltere yönetimi plebisiti yok saymıştır. Buna karşılık Makarios'un baskılarıyla Yunanistan, konuyu Birleşmiş Milletler (BM) bünyesine taşıma kararı alarak, konuya uluslararası boyut kazandırılmıştır.⁷⁶ Soğuk Savaşın tırmandığı dönemde haklılık boyutu tartışmalı olan bu durum karşısında Birleşmiş Milletler İngiltere'nin de etkisiyle bu girişimi görmezden gelmiştir.

Bu durum karşısında zihninde kurgulamış olduğu siyasi zemini bulan Grivas terör ortamı için arayış ve keşiflere başlamıştır. Bu kapsamda özellikle siyasi yönden sağ kesimde duranlar, hâkimiyet mücadelesi açısından önemli gördüğü örgütlenme yapısını şekillendirmek maksadıyla, Yunanistan'ın bağımsızlığının hemen arkasından kurulan "X" örgütüne benzer bir örgüt kurması için Albay Yorgos Grivas'ı ülkeye davet etti. Bu davetin ardından 1948 yılında Grivas'ın iki temsilcisi Adaya gelip, Olimpiyakos Binasına yerleşerek "X2"⁷⁷ isminde yeni bir örgüt kurdu.⁷⁸ Örgütün temel amacında Megali İdea⁷⁹ yatmakta olup, ENOSİS kapsamında Kıbrıs Adasını Yunanistan'a bağlamak örgütün en temel hedefi olarak belirlenmiştir. Daha sonra örgütün ismi Ethniki Organosis Kibriyon Agoniston (EOKA)⁸⁰ olarak isimlendirilmiştir.

⁷⁶Richter, **a.g.e.**, s. 65-66.

⁷⁷Örgütün ismi EOKA olarak değiştirildi.

⁷⁸Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.6.

⁷⁹Megali İdea (Büyük Ülkü): Helenlerin tamamını kurtarmak ve Yunanistan ile birleştirmek politikasının genel ismidir. Tarih boyunca Yunanistan bugünkü Türkiye sınırları içerisinde bulunan Batı Trakya başta olmak üzere, Ege Makedonya'sı, Teselya, Selanik, Ege Adaları, Oniki Ada, Kıbrıs ve Girit Adası ve aynı zamanda yine Türkiye sınırları içerisinde bulunan Doğu Karadeniz'i içerisine alan büyük bir coğrafyayı içermektedir. Gökhan AK, "**Megali İdea, Hissiyat, Önyargı ve Güvensizlik Fenomenleri Bağlamında Türk-Yunan İlişkilerine Bir Bakış**", Ulvi Keser (Ed), **Mare Nostrum Adalar Denizinden Kıbrıs'a Akdeniz ve Sorunlar**, Motif Matbaacılık, Ankara, s.314-315.

⁸⁰Yunanca ismiyle "Ethniki Organosis Kibriyon Agoniston" (Kıbrıs Ulusal Mücadele Örgütü). Yunanca ismiyle, isminin baş harflerinin kısaltılması sonucunda kısaca EOKA olarak bilinen örgütün eylemleri açısından incelendiğinde terör örgütü niteliği taşımaktadır. Asıl amaç Kıbrıs Adasında İngiliz sömürge yönetimine ve adada bulunan Türklere karşı silahlı eylem yaparak, adayı Megali İdea'nın amacı çerçevesinde Yunanistan'a bağlamaktır.

EOKA örgütünün temelini Rum Gençlik Teşkilatı (PEON)⁸¹ ve Gençlerin Hristiyan Ortodoks Birliği (OXEN)⁸² gibi gençlik örgütleri oluşturmuş ve organize edilerek tedhiş örgütü durumuna getirilmiştir.⁸³

1958 yılının Aralık ayında Grivas Limasol'un doğusunda bulunan bir bölgede Marios-Ellis Hristodulidu çiftinin evinde bulunan gizli bir barınakta yaşıyordu. Yardımcısı Antonis Goergiadis ile kalmaktaydı. Dışarıyla bağlantısını ise Zangoç⁸⁴ Anthimos Kiryakides yapıyordu. EOKA liderinin özel bakımını ise Urania ve Lulla Kokinu kardeşler üstlenmişti. Bu kişilerin üçüncü kardeşleri olan Marullo Kokinu ise Kiryakos Markides ile evliydi. Kiryakos'un kardeşi Leonidas ve Kiryakos Kalogiru'yla birlikte Adanın en büyük taşımacılık şirketi olan KEM'in sahipleriydi. Bu nakliyat şirketi EOKA örgütünün yazışmaları ile birlikte malzemelerin büyük bir bölümünü taşıyan şirketti.⁸⁵

2.3.2. Kıbrıs Adasında İngiliz İç İstihbarat Birimi Özel Şube (Special Branch)

Özel Şube (Special Branch); polisin, istihbarat alanından sorumlu özel bir birimi olarak görev yapmaktadır. İngiltere İç İstihbarat Servisi MI5'in⁸⁶ bir kolu olarak çalışan şube, adada ilk zamanlar Komünizm faaliyetleri ile ilgilenmektedir. EOKA hareketinin başlamasının ardından Özel Şube'de yeniden yapılanmaya gidilmiş, örgütün eylem ve hareketleri hakkında bilgi toplamanın başlıca sorumluluğunu üstlenmiştir.⁸⁷

⁸¹Birleşik Kıbrıs Enosis Gençlik Teşkilatı (Pankipriaki Ethniki Organosi Neoleas)(Πανκυπριακή Εθνική Οργάνωση Νεολαίας)

⁸²Orthodoxi Christianiki Énosi Néon (Ορθόδοξη Χριστιανική Ένωση Νέων)

⁸³Keser, (2007), **a.g.e.**, s.45-46.

⁸⁴Zangoç: Kiliselerde çan çalmakla görevli olan kişilere verilen addır.

⁸⁵Kiryakos Markides bu konu ile ilgili olarak "164 otobüs ile kamyon ve 45 taksimiz, tüm kasabalar ile büyük köylerde telefonlu bürolarımız vardı. O zaman özel otomobiller yoktu. Nüfusun ve ticari malzemelerin büyük bir bölümünü biz taşıyorduk. Bu hizmet EOKA'nın emrindeydi." şeklinde belirtmiştir. Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.289.

⁸⁶Military Intelligence Section 5 (MI5): İngiltere iç istihbarat teşkilatı olarak görev yapan kurum başta terörizm, casusluk vb. konularda gizli örgütlenmelerle ilgili bilgi toplama görevini üstlenmiştir. Tutuklama görevinin olmaması sebebiyle yerel polis ile irtibatlı olarak çalışmaktadır. Köseli, **a.g.e.**, s.165-166.

⁸⁷Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.90.

EOKA lideri Grivas'ın Kıbrıs'a ayak basmasının ardından İngilizler, hareketlerini izlemek için istihbarat ağı organize etmeye başlamışlardır. Bu dönemde İngiltere Sömürgeler Bakanlığı Özel Temsilcisi Philip Tay, Special Branch'ın çekirdek yapısını yeniden organize etmek amacıyla Kıbrıs'a geldi. 1 Ocak 1955 tarihinde İngiliz Gizli Servisinin (Intelligence Service) özel eğitimcisi Satcliff isimli bir İngiliz de, Grivas'ın faaliyetlerinin göğüslenmesi adına kullanılacak elli kişilik bir Kıbrıs'lı polis grubuna eğitim vermek için Adaya geldi. Bu grubun arasında Pavlos Stokkos da⁸⁸ vardı. Stokkos, Makarios'a bilgi veren özel şube polisiydi.⁸⁹

2.3.3. Özel Şubenin İstihbarat Faaliyetleri

İngiliz Gizli Servisi EOKA'nın içerisine iyice sızmış ve Grivas hakkında güvenilir bilgiler elde etmişti.⁹⁰ İngilizlerin EOKA faaliyetlerinin başlamasından sonra hazırlamış oldukları raporlardan, ilk olarak 1950 yılında başlayan Mücadele Komitesi'nin hareketleri ve kararları ile ilgili bilgi sahibi oldukları anlaşılmıştır. Arazi keşfi için Grivas ve Zafirios Valvis'in 1954 yılında Adaya yapmış olduğu ziyarette Milli liderlik konusunda Makarios'un rolünü çok iyi biliyorlardı. Ayrıca olayların başrollerinde kimlerin olduğunu biliyor ve hareketlerini takip ediyorlardı. Örnek olarak, Stavros Poskotis, daha 1953 yılında "Ayia İrini" adlı kayıkla silah getirmek amacıyla güzergah keşfi için Rodos-Baf yolculuğu yaptığı zaman İngilizler tarafından tutuklanmıştı. Adada bir terör hareketinin ön hazırlığı ile ilgili istihbarata sahip olan İngilizler, ayrıca örgütün Baf'daki bağlantılarını da tutukladılar.⁹¹

1954 yılı Haziran ayında Adaya gelmek için hazırlanan Grivas, Atina'da bulunan İngiliz Büyükelçiliğine vize başvurusunda bulunmuş ancak vize talebi ret edilmiştir. İngiliz Gizli Servisi (Intelligence Service) Grivas'ın Adaya yapmış olduğu

⁸⁸İkili ajan kullanma istihbarat teorisinde karşı casusluğun temel operasyonları arasında yer almaktadır. İkili Ajanlar temel olarak üçe ayrılır: Birinci tip ajanlar; bir istihbarat servisinin elamanı iken, karşı istihbarat teşkilatı adına çalışmaya başlayanlardır. İkinci tip ajanlar; bir gizli servis adına çalışırken, diğer bir teşkilat adına çalışmaya gönüllü görünen, ancak görevli gibi gözükmemesinin yanında kendi teşkilatına sadık kalan ajandır. Üçüncü tip ajan; yabancı bir servis tarafından kendisine yapılan çalışma teklifini kendi teşkilatına bildirerek, bizzat kendi servisine verilen emir ile yabancı gizli servis ile çalışmaya başlayan ajandır. Özdağ, (2008), **a.g.e.**, s.164-165.

⁸⁹Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.91.

⁹⁰Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.80.

⁹¹Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.85.

ilk iki ziyaret hakkında istihbarat toplayarak, Kıbrıs'ta terör hazırlığında bulunan ENOSİS yanlısı grupları tespit etmiş, istihbarat örgütü muhbirlerinden bir tanesinin Grivas'ın örgütünün kilit adamı⁹² olduğunu raporlarına yansıtmıştır.⁹³

1954 yılında Özel Şube Polisi⁹⁴ Pavlos Stokkos, İngilizler tarafından her hareketi takip edilen Grivas ile ilgili gizli bir bilgiyi Makarios'a; "1954 sonbaharı sonlarında 'Special Branch' Polis Karargâhında çalışırken, Albay 'Yorgos Grivas'ın özgürlük hareketi organize etmek amacıyla kaçak olarak Kıbrıs'ta bulunduğu, büyük olasılıkla Manastırda sakladığını' belirten bir sirküler gördüm." şeklinde bildirmiştir. Tarif edilen yer EOKA'nın ilk karargâhlarından biri olarak bilinen ve Saita'da bulunan Mesa Potamos manastırır.⁹⁵

2.4. EOKA Tedhiş⁹⁶ Hareketleri Ortamında İngiliz İstihbaratı

2.4.1. EOKA faaliyetleri

26 Ocak 1955 tarihinde EOKA eylemlerinde kullanılmak üzere yapılan silah sevkiyatı İngiliz istihbaratı tarafından yakalanmış, konu ile ilgili olarak tekne kaptanının yanında Sokratis Loizidis de tutuklanmıştı. Adadaki İngiliz yönetimi konunun üzerine yoğun bir şekilde eğilmişti. Tüm tutuklular İngiltere'den gelen ve her biri Yunancayı iyi bilen özel dedektifler tarafından yoğun bir şekilde sorguya çekildiler. Özellikle Loizidis sorgu makamlarıyla işbirliğine giderek bilmiş olduğu her

⁹²Açıktan yapılan insan kaynaklı istihbarat teknikleri içerisinde yer alan Sızdırma (Elicitation) ile istihbari bilgi toplamak gizli servislerce sıklıkla kullanılmaktadır. Bu tür kaynaklardan angaje edilen kişilerin karakter ve motivasyon gibi hususları önceden araştırılarak kişinin güvenilirliği teyit edilir. Bu kişilerin talep edilen bilgilerin kaynağında olması özellikle tercih edilmektedir. Bu kaynaklar sadece istenilen bilginin ulaştırılması için kullanılmamakla birlikte, karşı örgütlere yanlış bilgi aktarmak konusunda da kullanılmaktadır. Köseli, **a.g.e.**, s.75.

⁹³Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.59.

⁹⁴Özel Polis: Kıbrıs'ta, İngilizler döneminde Polis Teşkilatı bünyesinde istihbarat birimi olarak faaliyet gösteren Özel Şube'de görevli kişileri belirten bir terimdir.

⁹⁵Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.60.

⁹⁶ Kelime anlamı olarak Tedhiş; sürekli ve sistemli şiddet hareketleri, cinayet vb. faaliyetlerle korku uyandırma, yıldırma, dehşete düşürme; terör olarak tanımlanmaktadır. <http://www.sozlukanlaminedir.net/tedhis-nedir-tedhis-ne-demek/> Erişim tarihi:29 Kasım 2016.

şeyi itiraf etmiştir. Özel Şube Polisi Pavlos Stokkos, verilen ifadeleri İngilizceye çevirerek, konu ile ilgili gizlice Makarios'u bilgilendirmekteydi.⁹⁷

Grivas'ın hareketleri İngiliz gizli servisi tarafından yakından takip ediliyordu. Çünkü en yakınındaki isimlerden birisi olan Pashalis Papadopoulos İngiliz gizli servisine çalışmaktaydı. Bu rolü öğrenilir öğrenilmez 1956 yılında Kıbrıs'tan kaçmıştı. Pashalis Papadopoulos örgütün üst düzey yetkililerinden bazılarının nakil operasyonlarına katılıyor ve örgüt içinde buna benzer çok önemli görevlerde kullanılıyordu. Papadopoulos İngilizlere Urania ve Lulla Kokkino kardeşlerin Ledra caddesindeki babalarına ait evlerinde bulunan silah deposunu ihbar etmişti. Haziran 1956 tarihinde evi iki kez aramalarına karşılık silahlar bulunamamıştı. Buna karşılık İngiliz polisi tarafından maskeli bir kişi eve getirilmiş ve gizli depo bulunmuştu. Ancak silahlar taşınmıştı. Kokkino kardeşlerin annesinin maskeli kişiye saldırması sonucunda, maskesi düşen kişinin Papadopoulos olduğu anlaşılmıştı. Bu durum karşısında deşifre olan Papadopoulos sömürge yönetimi tarafından İngiltere'ye kaçırılarak koruma altına alınmıştı. Bu olaydan birkaç ay sonra örgüt yazışmalarına aracılık eden saatçi Andreas Lazaru EOKA tarafından infaz edildi.⁹⁸

2.4.2. EOKA Faaliyetleri Karşısında İngiliz İstihbaratının Yeniden Yapılanması

Yönetimin devamlılığı için gelecek planlaması çok büyük önem arz etmektedir. Gelecekte yaşanması muhtemel olayların öngörülmesi ve öngörülen bilgiye sahip olmak bu işlemin en önemli argümanını oluşturmaktadır. İleriye dönük olarak yaşanması muhtemel olaylar üzerinde bir güce sahip olunması, bahse konu bu gücün etkin kullanımını karşımıza çıkarmaktadır. Örneğin bir terör örgütü kurulduğu

⁹⁷Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.77.

⁹⁸Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.92.

dönemde bildiri dağıtır⁹⁹ ve bu aşamada gerekli önlemler alınmadığı takdirde güvenlik kavramı ortadan kalkar.¹⁰⁰

1956 yılının ortalarına doğru Adada yükselen EOKA eylemleri karşısında İngilizler çeşitli önlemler almaya başladılar. Bu kapsamda EOKA'nın silahlı unsurlarını bastırma konusunda Kıbrıs'lı Türkleri organize ettiler. Dönemin İngiliz Sömürge Valisi Sir John Harding, Londra'ya sunmuş olduğu plan çerçevesinde Kıbrıs'taki polis teşkilatını Auxillary¹⁰¹ örgütüyle takviye ettiler. Böylece 1958 yılına kadar Auxillary örgütünün gücü 1770 kişiye ulaşmış olup, bunların 1700'ü Kıbrıslı Türklerden oluşmaktaydı. Yine 1956 yılında Kıbrıs Sömürge yönetimi Polis Mekanize Birliğini de Kıbrıslı Türklerle takviye etti. 1955 yılında kurulan birlik ilk kurulduğunda 165 kişiden oluşurken, 1956 yılında sayısı 600 kişiye çıkmış olup, bu kişilerin tamamı Adada yaşayan Türkler arasından seçilmişti.¹⁰²

2.4.3. İngiliz İstihbarat Personeline Karşı EOKA Eylemleri

Polis Teşkilatı ve rejimin diğer birimlerinde çalışan Rumlar, İngiliz yönetiminin terörist olarak gördüğü örgütün faaliyetlerinin aktif olarak bastırılmasına katıldılar. Grivas ise vermiş olduğu emirlerle bu insanları, yapmış oldukları bu görevlerden vaz geçirmek veya EOKA örgütüne katılmaya zorlamıştır. Bu baskılara rağmen ilk aylarda konuyu ciddiye alanların sayısı çok azdı. Yeterli inanç ve coşku havasını bulamayan kişiler boş bir heves için mesleki kariyerlerini çöpe atmak istememekteydiler. Ancak bu durum Grivas cephesinde ihanet olarak görülüyor ve ölümle cezalandırılıyordu.¹⁰³

⁹⁹ Kara Propaganda yönteminde amaç doğruları değiştirmek, inançları sarsmakla birlikte hedef alınan grubun karıştırılması amaçlandığından düzenbazlık, entrika, yalan, iftira, fitne, sinsilik ve sahte delil üretmek normal bir davranıştır. Bu yöntemi takip edenler ahlaki ve vicdani sorumluluk duygusu taşımadıkları gibi amaca hizmet eden her türlü malzemenin kullanılması normal bir durumdur. Ünal Acar, **İstihbarat**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2011, s.138.

¹⁰⁰ Acar, **a.g.e.**, ss.54-55.

¹⁰¹ İngilizce "Yedek" anlamında kullanılmaktadır. 1955 yılında Yardımcı Polis Gücü (Auxillary Police Force) isminde bir birim kuruldu. Dönemin Polis Başkomutanı tarafından verilen emirle kurulan birimin başına İngiltere'den 1 Eylül 1955 tarihinde gelen J. Chamberlain atanmıştır. Altay Sayıl, **Kıbrıs Polis Tarihi**, Lefkoşa, 1985, s.173.

¹⁰² Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.227-228.

¹⁰³ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.97.

EOKA'nın uygulamış olduğu bu taktik sonucu bazı polisler EOKA'yı desteklemedikleri halde sadece hayatlarını kurtarmak için örgüte girmek zorunda kalmışlardı. Ayrıca çalışmış oldukları işi kaybetmemek adına örgütle birlikte buldukları birimlerine de bilgi aktarmaktaydılar. Böylelikle örgütün içerisinde çifte ajan olarak çalışmanın ön şartları Grivas tarafından istenilmeden de olsa oluşturulmuştu.¹⁰⁴

Grivas, terör dalgasının istenilen boyutlara ulaşamaması karşısında farklı hedeflere¹⁰⁵ yöneldi. 21 Haziran 1955 tarihinde Lefkoşa Bölgesinin EOKA hücrelerine vermiş olduğu emirde; "Hain polisleri karşı eylemlerini şiddetlendirmeleri gerektiği ve Elen-Türk ayrımı yapmaksızın hain polisleri vurmaları" talimatını vermiş ve sonuç olarak "Çabam polisin korkutulmak suretiyle felce uğratılması ve daha büyük faaliyet alanı elde edilmesidir." şeklinde bağlamıştır.¹⁰⁶

İrodotis Pullis

Grivas'ın 21 Haziran 1955 tarihinde "Hain Polislerin İnfazı"¹⁰⁷ konusunda vermiş olduğu emrin ilk kurbanı Özel Şube çalışanı Kıdemli Polis İrodotos Pullis'ti. İstihbarat teşkilatındaki görevi Adadaki komünistlerin izlenmesi ve fişlenmesi ile ilgiliydi. Bu kişi aynı zamanda Kıbrıs'ta bulunan İngiliz İdaresine bağlı ve EOKA teröründen hoşnut değildi. Pullis olayı EOKA infazcılarının ilk olayıydı.

Genel anlamda Grivas, vermiş olduğu sert infaz emirlerinin yerine getirilememekte olması onu sinirlendiriyordu. Pullis kendisine yapılan dört suikast eyleminden kurtulmuştu.¹⁰⁸ Başta Lefkoşa'nın EOKA infaz sorumlusu olan Yorgacis'i sıkıştırarak, bir sonuca varmasını istiyordu. 27 Ağustos 1955 tarihinde, Yorgacis infaz

¹⁰⁴Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.98.

¹⁰⁵ Bir kişinin hür iradesi dışında bir amaca ya da iradeye karşı baş eğdirmenin aracı zor kullanmadır. Muhittin Soyvural, **Terörizmin Anatomisi**, Sega Yayıncılık, Ankara, 2014, s.42. EOKA militanları aracılığıyla kendisi gibi düşünmeyen ve karşı olarak gördüğü kişilere karşı zor kullanmak başta olmak üzere şiddet ve suikast gibi eylemlere sıklıkla başvurmuştur.

¹⁰⁶Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.96.

¹⁰⁷Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.96.

¹⁰⁸Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.100.

grubunun en kararlı¹⁰⁹ üyelerinden biri olan Andreas Panayotu'yu çağırarak, ertesi gün Pullis'e tekrar suikast girişiminde bulunacağını emretti. Panayotu o tarihte 18 yaşında Pankıbrıs Lisesinde okuyan bir öğrenciydi.

Eylem yeri Lefkoşa'nın Ledra caddesinde bir tali yolda bulunan "Alambra" kulübü olacaktı. Pullis'e, kulüpte düzenlenen siyasi sol bir etkinliği Polis istihbarat servis elemanı olarak izlemesi görevi verilmişti. Eylemde kesin bir emir vardı: "*Her türlü tehlikeye karşın Pullis infaz edilecekti.*" Andreas Panayotu haricinde Yorgos Yoannu ile Mihalakis Karaolis de eyleme katılan diğer EOKA'lılardır. İlginç olan bir ayrıntı Karaolis'in İngiliz Gelirler İdaresinde devlet memuru olmasıydı. Aynı zamanda Yorgacis'in Paloher köyünden çocukluk arkadaşıydı. Yorgacis'in talimatına göre, infaz için görevlendirilen EOKA'lılar kalabalığa karışarak uygun fırsatın çıkması durumunda hemen eylemi gerçekleştirmek şeklinde olacaktı. Seçilen yer ve zamandan dolayı plan çok riskliydi.¹¹⁰

28 Ağustos 1955 tarihinde saat 10:00 sularında Andreas Panayotu, Yorgos Yoannu ile Mihalakis Karaolis üzerlerinde tabancaları ile birlikte eylem alanına gittiler. Pullis alanda tespit ettikten sonra uygun fırsatı kollamaya başladılar. Bu arada kendilerini, infaz ekibinin lideri Polikarpos Yorgacis ile yardımcısı Leonidas Stefanides takip ediyorlardı. Etkinliğin ardından Pullis, Haritonides'in büfesinin önünde Karaolis ve Panayotu tarafından ateş edilmek suretiyle infaz edildi. Karaolis'te 32 milimetrelik (mm) toplu tabanca, Panayotu'da ise 38 mm.'lik başka bir tabanca vardı. Pullis'in otopsisinde vücuduna isabet eden üç merminin tamamı 38 mm. olması,¹¹¹ infazı Panayotu'nun gerçekleştirdiği anlamına gelmekteydi.

¹⁰⁹ Kişinin kendi kişiliğini kanıtlamak, bu durumu ortaya koymak, çevresine benimsetmek için başvurduğu bir 'sınırını aşip, başkasının sınırına girme' eylemine yıkıcı-yok edici saldırganlık durumu denir. Soyvural, **a.g.e.**, s.40. EOKA militanlarının bir çoğu gençlik örgütlerinden gelmesi sebebiyle eylemlerin sonuçlarını değerlendiremeyen bir yapıya sahip oldukları için hareketlerinin çoğunda cinayete varan sonuçlar karşımıza çıkmaktadır.

¹¹⁰Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.100-101.

¹¹¹İngilizler döneminde, Kıbrıs'taki EOKA faaliyetlerinde kullanılan silahların balistik bilgilerinin düzenli olarak tutulduğu görülmektedir. Bugün İngiltere Devlet Müzesi'nde bulunan birçok raporda İngilizlerin olaylara karışan silahların balistik incelemelerini yaptığı, EOKA terör örgütünün kullandığı her silahın tarihçeleri ile arşivlerini tuttukları görülmüştür. Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.108.

Fakat olayın ardından Panayotu kaçtı, Karaolis ise Mağosa bölgesi gerillalarına katılmak üzere Lefkoşa'dan hareket ettiğinde Serdarlı köyü yakınlarında kurulan polis barikatında yakalandı ve tutuklandı. Karaolis'in ardından 3 gün sonra yani 6 Eylül 1955 tarihinde Yorgacis ile birlikte Panayotu'da yakalanmıştı. Yorgacis'in yakalanmasının ardından üzerinde üç Türk istihbarat polisi Fevzi Direkoğlu, Mehmet İsmail ve Hüseyin Mehmet Cengiz'in adları ile birlikte adreslerinin yazılı bulunduğu bir not kâğıdı bulundu. İsimleri yazılı olan kişiler Pullis davasında iddia makamının şahitleriydi.¹¹²

Kiryakos Aristotelus

Yorgacis Nisan 1956'da Lefkoşa bölge sorumluluğuna atanmasının ardından ilk faaliyeti Özel Başmüfettiş¹¹³ Kiryakos Aristotelus'tur. Aristotelus, İngiliz istihbarat teşkilatının en yetenekli, çok zeki ve metotlu hareket eden Rum kökenli birisiydi. Ayrıca Cikko Manastırı Başkeşişi Hrisostomos'un da şahsi dostuydu.¹¹⁴

EOKA içerisinde Özel Şube adına casusluk yapan Pavlos Stokkos tarafından gönderilen rapora göre "EOKA liderinin tutuklanması ve örgütün dağıtılması amacıyla örgüt üyesi olmaya çalıştığı" yönünde bilgi verilmiş ve infaz listesine girmişti. Daha sonra anlaşılacağı üzere Pavlos Stokkos kendisinin Lefkoşa'dan Lefke'ye tayin edilmesinin sebebi olan kişinin Aristotelus olduğu ve bu hasmane düşünceden dolayı bu raporu düzenlediği görülmüştü.¹¹⁵

Birçok kez kendisine kurulan suikast girişimleri karşısında kurtulmuştu. Aristotelus'un Ermeni kökenli eşi Elis Malyan ilk çocuklarına hamileliğinin son ayında Kostas Paraskevaides Kliniğine düzenli şekilde gitmekteydi. Bu durum EOKA örgütü tarafından istihbar olunmuştu. Yorgacis klinikte görevli bir hemşireyi¹¹⁶

¹¹²Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.101-106.

¹¹³Başmüfettiş: Polis teşkilatında bir subay rütbesidir. Muadili olan diğer rütbelere yüzbaşı ve başkomiser'dir.

¹¹⁴Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.118-119.

¹¹⁵Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.119-120.

¹¹⁶ Terör örgütlerinde ortaya konulan davanın inandırıcılığı, kişilerin gerekli durumlarda hayatlarını bile feda edebilecekleri bir motifin sağlanması, şiddet kullanımını da meşru bir etken olarak görmelerini sağlamaktadır. Burada kimlik bilinci ile grup bilinci devamlı olarak kişilere işlenmektedir. Merve

muhbir olarak kullandı ve Elis Malyan'ın doğum yapacağı günü kendisine iletmesi emirini verdi. 10 Nisan 1956 tarihinde Aristotelus'un eşi doğum için kliniğe yatmıştı. Hemşire düzenli bir şekilde infaz lideri Yorgacis'e bilgi veriyordu. 15 Nisan 1956 tarihinde eşini doktor odasında ziyaret eden Aristotelus, EOKA infazcısı iki kişi tarafından odada vurularak öldürüldü.¹¹⁷

EOKA'nın suikast ve terör faaliyetleri sadece "hain" gördüğü Rum polis ve diğer Rum görevlilerle sınırlı değildi. Türk polislere yönelik saldırılar da yapılacaktı. Örneğin, Türk kökenli Abdullah Ali Rıza Kıdemli Polis olarak çalışıyordu. 1 Kasım 1956 tarihinde Baf'ta EOKA tarafından infaz edildi. Baf-Limasol yolu üzerinde olan bir marangoz dükkanında bulunduğu sırada, mesai arkadaşı EOKA mensubu bir polis tarafından vurularak öldürülmüştür.¹¹⁸ 23 Nisan 1956 tarihinde EOKA örgütü mensubu biri polis iki kişi tarafından Nihat Vasıf şehit edildi.¹¹⁹

2.4.4. İngiliz istihbaratının Makarios ve Grivas'ı sıkıştırma planları

1959 yılının başında Adanın kaderini belirleyen uluslararası görüşmeler devam ederken İngilizler Grivas'ı saf dışı bırakmak için son bir çaba içerisine girdiler. MI5'in E Şubesinin¹²⁰ sorumlu şefi Bill Magan,¹²¹ Peter Wright'a¹²² Kıbrıs ile ilgili bir dosya vermiş, dosyanın içeriğinde Makarios'u, Kıbrıs adasında AKEL¹²³ Komünist Partisiyle birlikte Grivas'ın desteklediğini, bu grubun özellikle İngiltere'nin uluslararası çıkarlarını tehdit eder konumda faaliyetlerinin olduğunu belirterek Makarios'un telefonlarının dinlenmesi ile birlikte ona destek veren gerilla lideri Grivas'ı yakalamak için bir operasyon yapılması planlanmıştır.¹²⁴

Önenli, "İstihbarat ve Terörizm", Sait Yılmaz (Ed), İstihbarat Dünyası, Kripto Yayıncılık, Ankara, s.288.

¹¹⁷Druşotis, (2007), a.g.e., s.119.

¹¹⁸Sayıl, a.g.e., s.191.

¹¹⁹Sayıl, a.g.e., s.186.

¹²⁰Sömürgelerden Sorumlu Şubenin Kod ismi olarak kullanılmaktadır.

¹²¹Desk-Officer: Operasyonel bilgileri masa başında değerlendiren istihbarat görevlisi. Acar, a.g.e., s.77.

¹²² Case-Officer: Operasyonu sevk ve idare ile sorumlu olan istihbarat görevlisidir. Acar, a.g.e., s.77. Peter Wright Gün Işığı Operasyonundan sorumlu saha ajanıdır.

¹²³ Sol siyaseti benimseyen Kıbrıs Rumlarının oluşturduğu siyasi bir partidir. (Anorthotikó Kómma Ergazómenou Laoú)

¹²⁴Peter Wright, Casus Avcısı, Kelebek Yayınevi, İstanbul, Kasım 1987, s.130-131.

Gün Işığı Operasyonu

MI5 ve MI6 ortaklığı ile “Gün Işığı Operasyonu” adı verilen bir planla, MI5 çalışanı Peter Wright 17 Ocak 1959 tarihinde Başpiskopos Makarios’un telefonuna bağlanmak, aynı zamanda Grivas’ın karargâhına dinleme cihazı yerleştirmek üzere gizli bir operasyon başlatıldı. MI6’nın en iyi teknik personelinden biri olan John Wyke da operasyonda görevliydi. Akşamüzeri Wyke teknik cihazlar takmak üzere Makarios’un sarayının dışında bulunan telefon direğinde tam iki saat zaman harcamıştı. Wright ise o zaman direğin hemen altında Wyke’a ihtiyacı olan alet ve cihazları veriyordu. Direğe yerleştirdikleri elektronik dinleme cihazını¹²⁵ ayrılmadan bir kabloya bağladılar. Başkanlık sarayına yerleştirmiş oldukları cihazın ardından ikili bir radyo sinyali¹²⁶ ışığında alıcı yerleştirmeyi düşündükleri bir EOKA telsiz anteninin peşine düştüler. EOKA mensuplarının İngiliz ordusunun haberleşmesini telsizle takip ettiklerini¹²⁷ tahmin ederek bu izleme sonucunun kendilerini direkt olarak Grivas’a götüreceklerini tahmin ediyorlardı. Bu çıkarımlar sonucunda operasyon merkezi olarak iki köy Yereas ve Polodya karşılına çıkmıştır. Wright bu köylerde inceleme yaparken antene benzer bir nesneyi tespit etmiş, ancak köyde yaşayan çocuklar tarafından yabancı olduğu anlaşılacak taşlanmıştı. Operasyon kapsamında 1959 yılı şubat ayı içerisinde gelen diğer istihbari veriler ışığında Wright ve Wyke, Grivas’ın kullanmış olduğu mevzilerden birine iyice yaklaşmışlardı. Operasyon planı kapsamında Grivas’ı yakın gözlem altında tutmuşlar, ancak o dönemde Zürih

¹²⁵Peter Wright MI5’in baş bilim insanı olarak görev yapmaktaydı. Dönemin elektronik casusluk cihazlarının tasarımları ve kurulumları gibi konularda uzman olarak çalışmaktaydı. Özellikle dinleme cihazlarının sinyalizasyonu, veri akışı gibi konularda birçok buluşa imza atmıştır. Robert Wallace ve H.Keith Melton, **CIA Kendini Anlatıyor Casusluk Komünizmden El Kaide’ye CIA Casus-Tekniklerinin Gizli Tarihi**, NTV Yayınları, İstanbul, 2010, s.178-179.

¹²⁶Elektronik İstihbarat (Electronic Intelligence-ELINT) radar ve radar sinyal parametrelerinin pasif dinleme yolu ile temin edilmesine denilmektedir. Geniş anlamda tanımlanacak olursa; haberleşme amaçlı olmayan her türlü radyo frekans (RadioFrequency-RF) yayını ile ilgilenen sistemlerin tümüne denir. Bayar, **a.g.e.**, s.2-3.

¹²⁷Her ne kadar İngiliz İstihbaratı EOKA faaliyetleri karşısında bilgi toplarken, EOKA örgütü de karşı istihbarat çerçevesinde bilgi toplamaktadır. Grivas’ın EOKA tedhiş hareketinin başlamasından iki yıl önce hazırlanmış olduğu Genel Hazırlık Planında Devrimci Faaliyet Ayrıntıları bölümünde yer alan istihbarat konusu ile ilgili şu emirler verilmiştir: “D:İstihbarat. Düşmanın Niyetlerine karşılık verebilmemiz için, özel merkezler İngiliz kuvvetlerinin Kıbrıs’taki hareketleriyle, etkisiz hale getirilecek askeri hedeflerle, düşmanın hareket ve faaliyetleriyle ilgili bilgi toplayacaktır. Bu merkezlerin neleri bilmeleri gerektiği konusunda saha komutanından bilgi alacaklardır. Başlangıçta bu merkezler muhtemelen bölgeye göre örgütlenecektir.”Grivas, **a.g.e.**, s.259-262.

Konferansı sebebiyle oluşan yumuşamış siyasi atmosferde istenmeyen sonuçlar doğurabileceğinden takibe aniden son verilmişti. Operasyonun baş aktörü olan Peter Wright şöyle ifade etmişti: “Yüzüp yüzüp kuyruğuna gelmiştik ki, bütün Günüşiği Planı bir gecede iptal edildi.”¹²⁸

MI6 adına görev yapan Peter Wright Grivas'ı ele geçirme kapmasında sadece Kıbrıs'ta değil İngiltere'de de değişik operasyonel faaliyetlerde bulunmuştur. O dönem Yunanistan hükümetinin Grivas'a vermiş olduğu yoğun desteği gören MI6 yöneticileri, Yunanistan'ın İngiltere Büyükelçiliğinde bulunan şifreleme makinasının arkasına bir derin mikrofon¹²⁹ koymayı başarmışlardı.¹³⁰

İngiltere Konferansında Psikolojik Savaş

Hasım olarak görülen bir gücün iradesini başka yöntemlerle eritmek, çürütmek, çözmek ve tahrip etmek amacıyla yürütülen örtülü çabalara psikolojik savaş denir. Kesintisiz olarak sürdürülen bu savaş yönteminde manevi güç faktörü en önemli hedeftir. Karşıt güç olarak görülen olgunun kendini savunma ve dost olmayan faktörleri doğru tanımlama yetenekleri elinden alınmaya çalışılması en önemli amaçtır. Yani düşmanın muhakeme kabiliyeti tahrip edilmeye çalışılır.¹³¹

1959 yılı Şubat ayında İngiltere'de toplanan konferansta, Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs'ta bulunan liderler (Makarios ve Dr. Fazıl Küçük) hazır bulundular. Görüşmelerde siyasi tansiyon 18 Şubat 1959 tarihinde zirveye çıkmış, taraflar arasında anlaşmazlık çıkararak yalnızca Makarios'un temsil ettiği Rum tarafı olmuştur. Sunulan plan karşısında tüm tarafların olumlu tavrına karşılık Makarios imzalamayı ret etmiş, akşamüzerine kadar süre tanınmasına rağmen imzalamaya yanaşmamıştır. Bu durum karşısında İngiltere Dışişleri Bakanı Selwyn Lloyd görüşmeleri 24 saat ertelemiş, 19

¹²⁸O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.128.

¹²⁹Teknolojide gerçekleşen büyük adımlar istihbarat operasyonlarında yeni bakış açılarını ortaya çıkardı. Eski tip haberleşme sistemleri arasında yer alan eski tip teknikler artık yerini gizli haberleşme aygıtlarına bırakmaktaydı. İşitsel izleme amaçlı kullanılan dinleme aletleri, gizlenmiş bir verici ya da mikrofondan istenilen alanın ortam dinlemesi yapıyordu. Wallace ve Melton, **a.g.e.**, ss.80-81.

¹³⁰Wright, **a.g.e.**, s.97.

¹³¹Özdağ, (2008), **a.g.e.**, s.221-223.

Şubat 1959 sabahı görüşmelere gelen Makarios anlaşmayı imzalamaya hazır olduğunu söyleyerek herkesi şaşırtmıştır.

Makarios'un bu ani değişimi ile ilgili, Avam kamarası eski milletvekili ve istihbarat yazarı olarak bilinen Rupert Allason, (Nigel West Mahlası) İngiliz Gizli Servisi MI6 tarafından şantaj yapıldığını belirtmiştir. MI6, Makarios'un arkadaş çevresinde bulunan bir ajan tarafından hakkında değişik bilgiler toplamıştı. Daha önce planlanan Günişığı Operasyonunda da "Makarios'un Eşcinsel Eğilimlerini" içeren dosyanın¹³² kullanılması düşünülmüştü. 18 Şubat 1959 akşamı bu konular Makarios'a bildirilerek Adada Rumlar tarafından saygı duyulan birisinin eşcinsel eğilimlerde olduğunun duyulmasının son derece zarar verici olacağını göz önüne alarak karar değiştirmiştir. Bu konu MI6 Başkanı Sir Dick White'ın biyografisinde de yer almıştır.¹³³

İngilizler Grivas'ın Limasol'da gizlenmiş olduğu barınağı biliyordu. Grivas'ı anlaşmaların kabulüne zorlanması adına bu bilgiyi sızdırmak kararını verdiler. Zürih ve Londra anlaşmalarının imzalanmasından 3 gün önce yani 16 Şubat 1959 tarihinde Londra'da bulunan Başbakanlık Konutu'nda Konstantinos Karamanlis'in onuruna verilen yemekte, İngiliz Başbakan Harold MacMilan, Yunan Dışişleri Bakanı Averof'a, İngiltere Gizli Servisi'nin, Grivas'ın gizli barınağını tespit ettiklerini sızdırdı.¹³⁴

Bu durum Averof tarafından doğrulanıyor. Ayrıca aynı yemek masasında yemek yiyen misafir diplomat Dimitrios Bitsios tarafından daha da ayrıntılı bir şekilde onaylanıyordu. Bitsios;

¹³²Psikolojik Savaşın çeşitleri arasında yer alan Taktik Psikolojik Savaş, İngiltere konferansında aktif olarak kullanıldı. Taktik Psikolojik Savaşta kar-zarar analizleri çerçevesinde belirlenen bir hedefe yönelik olarak oluşturulan bir planla, karşı tarafın manevi değerleri, direncini kırmaya yönelik, içerisinde bulunduğu kötü durumu anlatarak karşı tarafı teslim almaya yönelik bir ikna çabası devreye sokulur. Nevzat Tarhan, **Psikolojik Savaş**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013, s.29.

¹³³O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.130.

¹³⁴Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.298.

“Bir ara İngiliz Başbakanı Averof ‘a döndü ve esrarengiz tebessümüyle sordu:

-‘Grivas’ı tutuklasak ne dersiniz?

-Grivas’ı mı tutuklayacaksınız? Ne zaman?’ diye sordu şaşırılmış olan bakan.

-‘Örneğin bu akşam’ diye yanıtladı MacMilan.

Bunun gerçekleşeceğinden şüphe dile getiren Averof, Digenis’i¹³⁵ şahsen tanımadığını ancak onunla ilgili yaptığı değerlendirmeden canlı teslim olmayacağına inandığını söyledi ve şöyle devam etti.

-‘Bunun sonucunda biz müzakereleri kesmek ve derhal Atina’ya dönmek zorunda kalacağız. Biz müzakere ederken sizin EOKA liderini tutuklamanız bizi aldatma olur.’

O zaman MacMilan, Kıbrıs Valisi Sir Hugh Foot’a yaklaşmasını işaret etti ve Averof’a söylediklerini yineleyerek, Yunanlı bakanın, Grivas’ın gizli barınağının tespit edildiğine inanmadığını ilave etti. Foot onaylamak amacıyla Averof’a sordu:

-‘Limasol’un dışında, bir çiftlikte, bodrum kapağı altında gizli bir sığınak size ne anlatır?’

İngilizlerin elinde somut bilgiler bulunduğu gayet açıktı ve Averof müzakerelerin derhal kesileceği tehdidini yineledi. Yemeğin ardından hemen büyükelçiliğimize koştu ve Lefkoşa’ya Digenis’in haberdar edilmesi telgrafını çekti.”¹³⁶

Bu durum Kıbrıs’ta dönemin Yunanistan Başkonsolosu olan Angelos Vhalos tarafından Yunanistan’ın Lefkoşa konsoloslughuna iletildi. “V. Anastasiades

¹³⁵ Grivas’ın EOKA örgütünde kullandığı kod adıdır.

¹³⁶Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.298-299.

(Vhalos'un EOKA örgütündeki kod ismi). Vali ve İngiliz Bakanların sözlerinden liderin kaldığı yeri (gizli barınağı) ve onu tutuklamaktan siyasi alandaki gelişmeler yüzünden tamamıyla geçici olarak kaçındıkları tahmin ediliyor..." şeklinde iletildi. Yine bu konu EOKA adına görüşmelere giden Tasos Papadopoulos tarafından da teyit edilmişti. Papadopoulos; "Londra'da Evangelos Averof yanıma geldi ve MacMilan'ın kendisine söylediklerinin, yani İngilizlerin Grivas'ın Limasol'un doğusunda bir çiftlikteki gizli barınağını tespit ettiklerini aktardı."¹³⁷

İngilizler aslında Grivas'ı yakalamak niyetinde değillerdi. Çünkü EOKA liderinin yakalanmasının görüşmeleri çıkmaza sokacağını biliyorlardı. Kıbrıs'a bulunan çözüm modelinin ardından İngilizlerin, Adada EOKA hareketini küçük düşürme girişiminde bulunmaları akıllıca olmayacaktı. Yani EOKA tedhiş hareketi Kıbrıslı Rumlar için utanç verici olmasına rağmen, İngilizler tarafından yaratılmak istenilen atmosfer EOKA terörünün muzaffer olduğu yönündeydi.¹³⁸

Kıbrıs'ta Grivas'a yönelik psikolojik savaş

EOKA tedhiş örgütü kurulduğunda iki başlı bir yönetim yapısı benimsenmişti. Siyasi Lider Başpiskopos Makarios olurken Askeri Lider Yorgos Grivas olarak karar alınmıştır. Ancak Makarios ve Grivas arasında her zaman güven bunalımı yaşanmaktaydı. Bu durum İngiliz Gizli Servisi tarafından da değerlendirilmekteydi. İngiliz yetkililer Makarios'la doğrudan görüşüyor, Grivas'ı ise dolaylı ve gizli yollardan takip ederek zemin araştırması yapıyorlardı. Kıbrıs'ta ulaşılması istenilen bir çözüm girişiminde her iki liderin de nabızları yakından takip ediliyordu.¹³⁹

İngiliz Gizli Servisi 28 Şubat 1959 tarihinde Grivas'ı ikna çabaları çerçevesinde bir hamle daha yaptı. KEM nakliyat şirketi sahiplerinden Leonidas Markides, Lefkoşa'da bulunan şirket ofisinde iken saat 11.00 sularında, Özel Şube görevlisi Kıdemli Polis Wilson tarafından aranarak, bir konuda görüşmek için randevu talebinde bulunmuştu. Saat 11.30'da Kıdemli Polis Wilson başka bir İngiliz ile birlikte

¹³⁷Druşotis, (2007), a.g.e., s.300.

¹³⁸Druşotis, (2007), a.g.e., s.301.

¹³⁹Arslan Mengüç, **Ben Tremeşeli Mehmet Ali Anılandaki Kıbrıs Türk Direnişi**, Comment Grafik, Lefkoşa, 2013, ss.231-232.

Markides'in çalışma ofisine geldiler. Özel Şube çalışanları Markides'ten Sokratis İlliadis ile ilgili bazı bilgiler istemişlerdi. Bu arada görevlilerin birinin elinde bulunan çantanın düşmesi sonucu içerisinde İlliadis ve Grivas'ın diğer yakın çalışma arkadaşları ile ilgili gizli bir dosyanın odasında yanlışlıkla unuttuklarını Markides görmüştür. Gizli Servis çalışanlarının ofisten ayrılmasının ardından Markides durumu, Polikarpos Yorgacis'e bildirmiştir. Konu ile ilgili bilgi alan EOKA'nın Lefkoşa saha sorumlusu Yorgacis, Markides'ten Grivas'a iletmek üzere açıklayıcı bir bilgi notu istedi. Aynı zamanda Lulla Kukkinu hızlı bir şekilde kopyaların çıkarılması için gelmişti. Kopya çıkartma işlemi için Kukkinu, fotoğraf atölyesi sahibi ve aynı zamanda EOKA mensubu Athanasios Papageorgiu'ya gitmişti. Kopyalar üzerinde yazılan İngilizceyi yine örgüt mensubu Pashalis Pashalides tercüme etti. Yunanca tercümelerin Grivas'a verilmesi için Pashalides, Zangoç Anthimos Kiryakides'e verdi.¹⁴⁰

Belgeler incelendiğinde, gizli damgalı olduğu görülmektedir. Özel Şube'nin Türk görevlilerinden birisi olan Kıdemli Polis Selim Mustafa'nın imzası ile yine Özel Şube Başkanı Binbaşı McGowan'a hitaben yazılmıştı. Grivas'ın özel kuryesi olan Kiryakides'in takibi sonucunda gözlemlenen bir takım hareketleri anlatılmaktaydı. Ayrıca evrakın üzerinde McGowan'ın el yazısı olduğu tahmin edilen bir yazı da mevcuttu. Yazıda servis başkanı Özel Kıdemli Polis Selim Mustafa'nın hareketlerini yorumluyordu. Diğer bir belgede ise Sokratis İlliadis¹⁴¹ ile ilgili bilgi toplanması istenmiştir.¹⁴²

Belgelere bakıldığında gerçekten Grivas'ın yakın çevresinin takibe¹⁴³ alındığı görülmektedir. Yunanistan'dan gelen silah sevkiyatı, Zangoç Antimos Kiryakides'in özel kurye olarak Grivas'a hizmet ettiği ve EOKA liderinin yakın çalışma

¹⁴⁰Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s. 303-306.

¹⁴¹Sokratis İlliadis, Grivas'ın saygısını kazanmış birisi olarak günlüklerine şu şekilde girecekti: "Mücadeleye büyük katkı sağladı. Dışarıdan silah nakliyatına kendine ait çok para harcadı."Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.315.

¹⁴²Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s. 306-307.

¹⁴³ Taktik İstihbarat; terörizm ya da suç tehdidine yönelik bilgi ele geçirme ya da bu bilgi ile suçluları yakalamada ya da **hedefleri zorlaştırmada kullanılması** ve tehdidin ortadan kaldırılması veya hafifletilmesi stratejilerini kullanmayı ifade etmektedir. Kuloğlu, **a.g.e.**, s.19. İngilizler Taktik İstihbaratı siyasetlerinin zorla kabulü için kullanmışlardır. Yunan ve Kıbrıslı Rumların siyasi manevralarını bu işlemle zora sokmuş ve boşa çıkarmışlardır.

arkadaşlarının fotoğrafları, dikkatli bir istihbarat çalışmasına işaret etmektedir.¹⁴⁴ Bu belgelerle İngilizler Grivas'a, hem silahları hem de Sokratis İlliadis'in sevkiyattaki rolü ince bir şekilde bildirilmek isteniyor. İngilizler bu belgelerden anlaşıldığı gibi Grivas'ın dış dünya ile ilgili tüm hareketlerini biliyorlardı. İplerin bu şekilde elde tutulması söz konusu iken Grivas'a zarar vermek, siyaset adına mantıksız olurdu.¹⁴⁵

2.4.5. İngiliz istihbaratının örgüt içi ajan sızdırma faaliyetleri

25 Temmuz 1958 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe giren "Fevkalade Ahval Yasası" Kıbrıs Valisine olağanüstü geniş yetkiler sunmuştur. Bu kapsamda ada çapında terör ve tedhiş hareketlerine katılan ve katıldığı değerlendirilen kişiler tutuklanarak cezaevlerine atıldılar. Tutuklanan kişiler ağırlıklı olarak Rumlardan oluşmuşsa da Türklerde bulunmaktaydı. İngiliz istihbaratı tutuklanan kişiler arasında angaje edilenleri de cezaevi içerisine sokmuş ve düzenli bilgi akışı sağlanmıştır. Türkler arasında İngiliz İstihbaratına çalışan iki kişinin¹⁴⁶ olduğu bilinmektedir.¹⁴⁷

İngilizler tarafından kurulan Özel Polis Gücü Komandolarının içerisinde başta EOKA örgütü içinde faaliyette bulunmak üzere ajan olarak kullanılan kişiler de görevlendirmiştir. EOKA içerisinde Andi isimli bir Rum ile Türkler içerisinde Yaşar isimli bir Türkün faaliyetleri görülmektedir.¹⁴⁸

2.5. EOKA ve İstihbarat

2.5.1. EOKA'nın ilk yapılanması ve eğitim

EOKA'nın tabanı, Ortodoks kilisesi güdümünde bulunan OXEN ve PEON gençlik örgütlerinden gelen orta öğretim gençliğiydi. Bu kilise okullarından ENOSİS

¹⁴⁴Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.307.

¹⁴⁵Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.310.

¹⁴⁶ Hulul: İllegal bir örgüte ya da legal faaliyetlerle birlikte illegal durumların yapılmasından şüphelenilen bir yapıya, gizlice dışarıdan adam yerleştirmek (dış hulul), içeriden gizlice bir elemanı elde ederek kullanmak (iç hulul) ya da teknik malzemeler kullanılmak suretiyle bilgi toplanmasını ifade eder. Acar, **a.g.e.**, s.77.

¹⁴⁷ Keser, (2007), **a.g.e.**, s.492-493.

¹⁴⁸ Keser, (2007), **a.g.e.**, s.493.

amacına yönlendirilen dini hassasiyeti olan bütün genç çocukların, davaya ihanet eden kişilerin infaz edilmesi gerektiği konusunda zihinleri işleniyordu. EOKA örgütü ve kilise çocuklara ayinlerde İncil'e el bastırarak, liderlerine (Grivas) mutlak itaat temelinde hareket etmeleri telkin edilerek, verilecek tüm talimatlara tereddütsüz ve hiçbir açıklama beklemeksizin yerine getirme yemini¹⁴⁹ ettiriliyordu. Kilise okullarındaki papazlar bunun ENOSİS'e giden en kısa yol olduğunu söylüyorlardı.¹⁵⁰

Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesi bağlamında verilecek emirlerle alınan insanların günah olmadığı, hatta mücadeleye katılmanın cennete giriş bileti olduğunu söylüyorlardı. EOKA örgütüne taraftar toplayanlardan biri olan Peder Fotios Kalogirubu konu ile ilgili olarak Yunanistan Ortodoks Kilisesinden görüş istemiş, buna karşılık Yunan Kilisesi pederleri özgürlük mücadelesi olan böylesi bir durum karşısında can almanın günah olmadığı konusunda görüş bildirmişlerdi.¹⁵¹

Lefkoşa'da kurulan ilk EOKA grupları, Notis Petrapuleas tarafından sabotaj teknikleri üzerine eğitilen altı kişiden oluşmuş üç ekipten ibaretti. Bunlar, Polikarpos Yorgacis, Markos Drakos, Stilyanos Lenas, Yannakis Drusyotis, Evangelos Evangelakis gibi örgütün üst düzey bazı kişileri içermektedir. Örgüt için diğer önemli kişiye, daha önce Yunan ordusunda yedek teğmen olan o dönemde ise şoförlük yapan Mağosa bölgesi Lisi köyünden Grigoris Afksentiou'ydu.¹⁵²

Grivas'ın diğer bir önemli adamı ise SEK¹⁵³ İnşaat İşçileri Sendikası Sekreteri Pashalis Papadopulos'tu. 1955 yılı Ocak ayında Papadopulos, Girne-Lefkoşa yolu üzerinde bir ev kiralamış ve eve ilk gizli barınak inşa edilmişti. Ayrıca örgüt paralarıyla Grivas'a bir de araba satın alınmıştı. Grivas kişisel bağlantısı olarak saatçi Andreas Lazaru'yu seçmişti. Lazaru, Pashalis Papadopulos'un kişisel dostuydu ve Lefkoşa'da saat tamir atölyesi vardı. Bu atölye örgüt yazışmaları için dağıtım merkezi

¹⁴⁹Neden savaşıacağı konusunda inancı olmayan kişiler savaş ideolojisine sahip değildir. Savunucu Psikolojik Savaşın alt başlıklarından olan Dini ve Milli Kültürü Taze Tutmaktaki amaç; liderlerine ve kendilerine güveni yüksek, dini ve milli hisleri her an taze olan gruplar, psikolojik savaşa karşı güçlü bir yapıya sahiplerdir. Tarhan, **a.g.e.**, s.50

¹⁵⁰Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.100.

¹⁵¹Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.100.

¹⁵²Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.61.

¹⁵³ Synomospondía Ergazoménon Kýprou (Συννομοσπονδία Εργαζομένων Κύπρου) Kıbrıs İşçi Konfederasyonu.

olarak kullanıldı. Bu kadro EOKA'nın ilk çekirdeğini oluşturmaktaydı. Üyeler bağlamında başlıca kitle ise OXEN ve PEON üyesi ortaöğrenim¹⁵⁴ yaşındaki çocuklardı.¹⁵⁵

2.5.2. EOKA'da istihbarat ağı

EOKA örgütü, her şeyin lideri etrafında döndüğü kişi merkezli bir yapıya sahipti. Örgütlü bir kurmay heyetinin olmayışının yanında, kişisel bilgileri değerlendirip özellikle örgüt içerisindeki hain olarak nitelendirilen kişilerin verimli bir şekilde tespitine imkân sağlayan etkin bir istihbarat servisi yoktu. Grivas'ın yargı noksanı bir yapısının olması ve insan hayatına değer vermemesi almış olduğu kararları, örgüt aleyhinde etkilemekteydi.¹⁵⁶ Grivas haberleşmesini genellikle telsiz ve telefon gibi elektronik cihazlar yerine örgütüne bağlı habercilerle gerçekleştiriyordu. Bu da kendi gizli iletişim sisteminde mümkün olduğu kadar daha az bilgi sızıntısına sebep oluyordu.¹⁵⁷

Özellikle silah sevkiyatı, Atina ve Rodos adalarındaki bağlantılarla iletişim şifreli mesajlaşma tekniğiyle olmaktadır. Mesajların taşınması işi ise Trans European Air (TEA) Havayolları pilotları tarafından yapılmaktaydı. 19 Ocak 1955 tarihinde silah sevkiyatı konusunda gönderilen ve şifre sistematığıyla yazılmış mesajlar Rodos-Atina uçuşu yapan TEA Havayolları pilotu tarafından EOKA örgütünün Rodos bağlantısı Franchesco Haris'e iletilirdi.¹⁵⁸

Haberleşme sistematığında örgüt üyesi memurların gönüllü muhbirliği de sıklıkla görülmektedir. Lefkoşa Özel Polis karargâhında görevli Özel Polis Pavlos Stokkos, kardeşi aracılığıyla 14 Ocak 1955 tarihinde Makarios'u uyararak, 19-20 Ocak

¹⁵⁴ İngiliz yönetimi EOKA hareketlerinin kökenini araştırdığında karşılarına Ortodoks kilisesinin ortaöğretim yapan okullar üzerindeki yoğun etkinliğini görmüşlerdir. Bu kapsamda İngiliz idaresi eğitim sistemiyle birlikte tüm kurumlardaki kilisenin etkinliğini kırmaya yönelik eylem planlarını devreye soktu. Münir Yıldırım, **Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi**, Aziz Andaç Yayınları, Ankara, 2008, s.81-82.

¹⁵⁵Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.61.

¹⁵⁶Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.99.

¹⁵⁷O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.71.

¹⁵⁸Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.66.

1955 tarihinde Ksero bölgesinde İngiliz istihbaratı tarafından bir kayık beklendiğinden söz eden bir raporun geldiğini görmüş ve bilgilendirmiştir.¹⁵⁹

Takis Karanikis EOKA terör örgütünün en sırdaş işbirlikçilerinin başında gelirdi. KEM nakliyat şirketinde şoför olarak çalışıyor ve Kukkinu kardeşler tarafından en riskli görevlere gönderiliyordu. Karanikis birçok kez silah nakliyatında kullanılmasına rağmen sıklıkla örgüt yazışmalarını taşıyordu. Grivas Cikko bölgesinde faaliyetlerini sürdürdüğü dönemde Lulla Kukkinu'yu iki kez Cikko bölgesine götürmüştü.¹⁶⁰

Yurtdışından Adaya sokulan silahlar ve patlayıcı maddeler EOKA mensubu gümrükçüler tarafından özellikle havalimanı ve deniz limanlarında kolaylıkla sokulmaktaydı. Dışarıdan gelen yolcu görünümlü kuryeler vasıtasıyla bavulların içerisi çoğunlukla sünger ve benzeri hafif malzemelerle şişirilerek daha çok otomatik silah ve el bombaları başta olmak üzere birçok malzeme Rum kökenli gümrük görevlilerinin yardımlarıyla hızlı bir şekilde geçiriliyordu.¹⁶¹

Kilisenin propaganda ve diğer faaliyetleri

Propaganda; yapan kişilere veya gruplara fayda sağlamak amacıyla, belirli bir kitlenin duygu, düşünce tutum ve davranışlarını özetle bilincini ve bilinçaltını etkilemek, yönlendirmek ve değiştirmek için hazırlanmış, bütün bilgiler, fikirler, doktrinler ile özel çağrılarının hedef seçilen toplum, topluluk veya kişiye yönelik olarak sistemli bir şekilde, duruma uygun araç ve tekniklerden faydalanılarak iletilmesi ve benimsetilmesidir.¹⁶²

İngiliz idaresinde Ortodoks Kilisesi başpiskoposu ve diğer piskoposlar Kıbrıs'ın her bölgesinde, idare tarafından tanınan serbestlik çerçevesinde Adayı Türklerden arındırıp Yunanistan'a bağlama planıyla ilgileniyorlardı. Tarihsel süreçte yaşanan

¹⁵⁹Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.65.

¹⁶⁰Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.296.

¹⁶¹ Uluslararası İlişkiler Ajansı, **Kıbrıs Gerçeğinin Bilinmeyen Yönleri**, Promat Basım, 1992, İstanbul, s.48.

¹⁶² Ümit Özdağ, **Algı Yönetimi Propaganda-Psikolojik Savaş Örtülü Operasyon ve Enformasyon Savaşı**, Kripto Yayınları, Ankara, 2016, s.21.

Girit ve Balkan topraklarında yapılan faaliyetlerin aynısını Kıbrıs'ta da başarabilecekleri inancıyla Rum kökenli ada toplumunda bu durum sistematik olarak işlenmekteydi. Başta kiliseler olmak üzere, kilisenin hakim olduğu okullar ve kulüplerde Rum ENOSİS ideali devamlı olarak motive edilmekteydi. Bu faaliyetlerin dominant gücü ve başı çeken kurumu Rum Ortodoks Kilisesiydi.¹⁶³ Silah sevkiyatlarında kilisenin din adamları da büyük rol oynamaktaydı. Ortodoks papazlar fünye, saatli bomba aparatları ve birçok sabotaj malzemesini cüppeleri içerisinde yurtdışından Adaya sokmaktaydılar.¹⁶⁴

2.5.3. EOKA'da istihbarata karşı koyma faaliyetleri (İKK) ¹⁶⁵

EOKA örgütünde karşı istihbarat organizasyonunun başında Special Branch'ta görevli Polis Subayı Yorgos Lagodontis vardı. Lagodontis EOKA'ya girmesi ve direkt olarak karşı istihbarat ağını kurmakla ilgili Grivas'tan almış olduğu emri şöyle dile getirmekteydi:

“Daha sonraları Filippos Yoradanu ile ben, yıllardan beri tanıdığım örgüt yetkilisi Lefkoşa'daki Sokratis İlliadis'le bağlantı kurduk. Bu, yavaş yavaş beni Digenis ile bağlantıya geçirdi. Hemen çok değerli bilgiler toplayarak yoğun bir çalışmaya başladık. Bu bilgileri yüksek derecede önemli sayan Digenis, karşı istihbarat ağı oluşturmamızı emretti ve öyle oldu. Tüm bilgiler Sokratis İlliades tarafından doğrudan lider Digenis'e iletiliyordu.”¹⁶⁶

EOKA kuruluşundan 1958 yılına kadar İKK faaliyetleri kapsamında örgüt içinde ve dışında ajan olarak değerlendirilen 400 kişi infaz edilmiş, bu sayı EOKA tarafından öldürülen İngiliz ve Türk sayısından fazla olduğu görülmüştür.¹⁶⁷

¹⁶³ Yıldırım, **a.g.e.**, ss.75-76.

¹⁶⁴ Uluslararası İlişkiler Ajansı, **a.g.e.**, s.48.

¹⁶⁵ İstihbarata Karşı Koyma(İKK):Espiyonaja karşı bilgilerin, Sabotaja karşı tesis ve maddelerin, yıkıcı faaliyetlere karşı personelin korunması, milli güvenlik bağlamında tehlike yaratacak, küskün kişiler ile grupların olması muhtemel zararlı faaliyetlerinin zamanında fark edilerek etkisiz hale getirilmesidir. Acar, **a.g.e.**, s.116.

¹⁶⁶Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.317-318.

¹⁶⁷ Keser, (2007), **a.g.e.**, s.489.

2.5.4. EOKA'da silah sevkiyatı operasyonları

Adadaki EOKA faaliyetlerine başlanması için silah temini çok önemliydi. Özellikle Grivas'ın istihbari keşif çalışmaları kapsamında, Trodos ve Beşparmak Dağları yanında, silah sevkiyatı için uygun yer arayışı kapsamında kıyılarda keşif yaptı.¹⁶⁸ Silah kaçakçılığını yöneten kişi ENOSİS yanlısı Sokrates Loizides'tir.¹⁶⁹ Sokrates Loizidis silah sevkiyatı için gemi kaptanı Yorgos Zisis'e yaklaşmıştır. Zisis II. Dünya Savaşı esnasında Yunanistan'da şüpheli maddelerin taşınması konusunda yakalanmış, Almanlarla işbirliği içerisinde olan Sokratis Loizides'in avukat kardeşi Savvas Loizidis tarafından savunularak serbest bırakılmıştır. Sokratis Loizides'e karşı minnet duygusu olması sebebiyle silah sevkiyat işini Kaptan Zisis kabul etmiştir.¹⁷⁰

Aslında silah sevkiyatının yapılması için Grivas, Makarios'un izniyle Amiral Aleksandros Sakelarios ile de ilişki kurmuştu.¹⁷¹ Grivas bununla kalmayarak kendisinin kurmuş olduğu X örgütünün eski ileri gelenlerini de aktifleştirdi. Bu kişiler X örgütünün ideolojik yönlendirmesinden sorumlu olan Mihalis ve Kontantinos Efstathopulos kardeşlerdi. Bunlar, X örgütü döneminde Yunanistan'daki İngiliz istihbaratıyla derin ilişkileri olan kişilerdi. Aktifleştirilen diğer kişiler ise, X örgütünde Grivas'ın siyasi danışmanı Zairis Valvis ile X örgütü militanlarından Yorgos Gazuleas ve Kosmos Mastrokolias'tı. Bu grup silahların Kıbrıs'a götürülmesi konusundaki sorumluluğu üzerlerine aldılar.¹⁷²

Kontantinos Efstathopulos ve kardeşi Mihalis'in, 1943 yılından itibaren İngiliz özel istihbarat servisi Force 133 ile yoğun temasları vardı. Yani X örgütünün İngiliz gizli servisleriyle birincil bağlantısı Konstantin Efstathopulos tarafından yapılmaktaydı. Yunanistan'daki Beyaz Terör¹⁷³ döneminde askeri yargıçlık görevi

¹⁶⁸Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.48.

¹⁶⁹Keser, (2007), **a.g.e.**, s.55.

¹⁷⁰Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.44.

¹⁷¹Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.50.

¹⁷²Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.51.

¹⁷³ Beyaz Terör (Λευκή τρομοκρατία): 1946-1949 yılları arasında Yunanistan iç savaşıdır. Nazi işgali sırasında sol görüşlü ELAS ile sağ görüşlü EDES örgütleri İngilizlerin de desteğiyle işgalcilere karşı faydalı oldular. Ancak savaş sonrası düzenin inşasında ELAS'ın Sovyet güdümünde hareket etme korkusu İngilizler açısından tehlike yaratmış ve Yunanistan hükümetine baskı yaparak bu örgütlerin yasa dışı ilan edilmesi sağlanmıştır. Önceleri Atina ve çevresinde faaliyet gösteren ELAS 1946 yılından sonra Yunanistan'ın kuzeyinde faaliyet göstererek çete savaşları yapmıştır. 1950'den sonra

üstlenmişti. EOKA hareketinin Mücadele Komitesi üyesi olmasa da ön hazırlık safhalarının tümüne katılmıştı.¹⁷⁴

EOKA faaliyetleri haberini alan İngiliz istihbaratının ilk başarılarından birisi de 26 Ocak 1955 tarihinde İngiliz bahriyesine ait HMS Comet destroyerinin bir balıkçı teknesi olan “Ayios Yorgos” u ele geçirmesiyle başladı. Teknede, 10.000 dinamit lokumu, silahlar ve el bombaları bulunuyordu. Yakalama sonunda 13 Kıbrıslı Rum tutuklandı.¹⁷⁵ Ayrıntılı olarak bakıldığında Kıbrıs adasının batı kısmında bulunan Baf şehrinin sahil köyü olan Khlorakas yakınlarına gelen Ayios Georghios isimli gemi, İngilizler tarafından yakalanmıştır. Makarios New York’da yapmış olduğu görüşmenin ardından bizzat Atina’ya uğramış, bu sevkiyatın ücreti olan 65.000 ve diğer kargonun 45.000 Drahmilik ücretini ödeyerek yeni sipariş vermiştir.¹⁷⁶

Silah sevkiyatını gizli şekilde sürdüren EOKA Terör örgütü 2 Mart 1955 tarihinde yüklü bir silah sevkiyatı gerçekleştirdi. Gelen kargoda üç adet BREN marka tüfek, dört adet yarı otomatik tüfek, birkaç otomatik silah, yedi adet REVOLVER marka tabanca, 47 değişik marka ve modelde tüfek, yirmi kilogram (kg) patlayıcı, yaklaşık üç yüz el bombası ve dört yüz bin tam atımlık fişek içeriyordu.¹⁷⁷ Adaya diğer bir silah sevkiyatı Sirina adlı kayıkçı teknesiyle 25 Mart 1954 tarihinde gerçekleşti. Kayık içerisinde 2 adet Ağır makineli tüfek, 6 adet makineli tüfek (Mitralyöz), 21 adet otomatik tüfek, 47 adet piyade tüfeği, 7 adet tabanca, 30.000 adet civarında fişek ile 20 kg patlayıcı taşıyordu. Teknenin kaptanlığını Amiral Sakelarios tarafından atanan Evangelos Kutalyanos atanmıştı. Kargo Baf sahilinde bulunan Khlorakas sahiline ulaştı ve Andreas Azinas’ın ekibi tarafından alındı.¹⁷⁸

Kıbrıs konusunda uluslararası arenada görüşme trafiği devam ederken Yunanistan hükümetinin talimatıyla EOKA terör örgütü eylemlerine ara verdi. Ancak silahlanma konusu artarak devam ediyordu. Grivas, Yunanistan hükümetini yeni

Yunanistan’ın siyasi istikrara kavuşmasıyla birlikte savaş ortamı etkinliğini kaybetmiştir. Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, Mart 2016, ss.253-255.

¹⁷⁴Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.58.

¹⁷⁵O’Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.42.

¹⁷⁶Keser, (2007), **a.g.e.**, s.54-55.

¹⁷⁷O’Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.42-43.

¹⁷⁸Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.51.

silahlar gönderilmesi konusunda sürekli sıkıştırıyordu. Yani Grivas çözüm eğiliminden ziyade EOKA örgütünü güçlendirme çabaları içerisindeydi. Yunanistan'da bulunan EOKA işbirlikçisi Andreas Azinas aracılığı ile siyasi bağlantıları da ikna ederek Kasım 1958'de talep edilen silah ve cephaneyi Kıbrıs'a göndermeyi üstlendi. Silahlar ve cephane gaz tüpleri içerisinde gemi ile Adaya ulaştırılacaktı. Silahları gizleme işi Atina'da bizzat Azinas ve nişanlısı Marullo tarafından Yunan teknisyenlerin yardımları ile gerçekleştirildi.¹⁷⁹

Silah sevkiyatının teslim konusunu sadece Sokratis İlliadis, Andreas Lambru, Anthimos Kiryakides, Kitium Metropolit Anthimos ve Fridas bilmekteydi. Grivas silahları 19 Şubat 1959 tarihinde İlliadis tarafından denetlendiğini belirtmektedir.¹⁸⁰

Yunanistan ve silah sevkiyatı

1956 yılında kurulan Konstantin Karamanlis hükümeti EOKA faaliyetlerine yoğun bir şekilde eğilmeye başlamıştır. Karamanlis Hükümetinin Dışişleri Bakanlığı koltuğunda oturan Evangelos Averof ilk iş olarak kendine bağlı adamları olan Angelos Vlahos ve Aristos Fridas ile Yunanistan genelkurmayı tarafından EOKA lideri Grivas'la irtibat kurması için General Manelaos Pandelidis'i görevlendirilmiştir.¹⁸¹

EOKA örgütüne en önemli desteği veren ülke Yunanistan'dır. Yunanistan EOKA ile irtibat kurmaktan hiçbir zaman imtina etmemiş ve üst düzey ilişkisini hiçbir zaman kesmemiştir. Bu kapsamda Yunanlı bir diplomat olan Angelos Vlahos, Kıbrıs'ta Yunan Dışişleri Bakanlığı ile EOKA arasındaki irtibatı sağlayarak, adaya kaçak yollardan sokulan silahların trafiğini idare etmişti. Yunanistan Dışişleri Bakanlığı kripto yazışmalarında Averof'un kod ismi "İskios", Makarios'un "Haris", Grivas'ın ise "Yeros"tur. EOKA gizli yazışmalarında Lefkoşa'da bulunan Yunan Konsolosluk görevlilerinin "Kseros", Glavkos" ve "Fedon" şeklinde belirlenen kod isimler kullanılmaktaydı.¹⁸²

¹⁷⁹Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.282-284.

¹⁸⁰Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.308.

¹⁸¹ Uluslararası İlişkiler Ajansı, **a.g.e.**, ss.46-47

¹⁸² Uluslararası İlişkiler Ajansı, **a.g.e.**, s.46.

Dönemin Dışişleri Bakanı Averof anılarında Yunanistan devletinin desteği ve kurumların çalışma şekillerini şu şekilde açıklamıştır:

“1956 yılı başlarında Andreas Azinas daha sonra da Makarios’un yakın arkadaşlarından Papaz Papamiltiyadis’in kızı Marula, Atina’ya gelerek yerleştiler. Bunlar Kıbrıs’a gönderilecek silah ve cephaneyi¹⁸³ sağlayacak ekibi oluşturacaklardı. İngilizlerin bu milliyetçi iki genci terörist olarak tutuklamak için aramaları, bize problemler yaratıyordu. Bu konudaki diplomatik girişimlerini ‘Bilmiyoruz. Atina da değiller..’ şeklinde cevaplarla geçiştirmeye çalışıyorduk. 1956 yılı ortalarında durum biraz yatışmıştı. Onları koruma konusunda karar almıştık. Etraflarında bir güvenlik ağı kuracaktık. İzlerinin tespit edilmesi halinde, onları derhal kaçırarak ve bize ait evlere gizleyecektik.”¹⁸⁴

Yunanistan tarafından gerçekleştirilen silah sevkiyatı operasyonlarında en çok zorlanılan durumun gizlilik olduğu görülmektedir. Genellikle meşru olmayan yollardan silah temin edilerek Adaya sevkiyat yapılıyordu. Bu yöntemler iki şekilde göze çarpmaktaydı:

- 1- Yunanistan Silahlı Kuvvetlerinin envanterinde bulunan silahların sevkiyatı
- 2- Başka ülkelerden elde edilen silahların sevkiyatı.¹⁸⁵

Yunanistan Silahlı Kuvvetleri üzerinden silah sevkiyatı

İngiliz istihbaratı EOKA’nın silahlanmasını hem Kıbrıs’ta hem de gelmesi muhtemel ülkelerde yoğun bir şekilde takip etmekteydi. EOKA lideri Grivas, Andreas Azinas’a silah sevkiyatı operasyonlarında önemli işler yapan Yunanistan Silahlı Kuvvetlerinde görevli üç subay ile tanıştırdı. Bunlar Albay Eksındaris, Binbaşı

¹⁸³ EOKA’ya ilk silah sevkiyatı 20 Mart 1954 tarihinde Sirina isimli tekneyle, tamamen Yunanistan’ın sevk ve koordinesinde gerçekleştirilmiştir. Özkan Taşkın, “**Kıbrıs Türk Mücadele Tarihinde EOKA**”, Ulvi Keser (Ed), **Mare Nostrum Adalar Denizinden Kıbrıs’a Akdeniz ve Sorunlar**, Motif Matbaacılık, Ankara, s.101.

¹⁸⁴ Uluslararası İlişkiler Ajansı, **a.g.e.**, ss.46-47.

¹⁸⁵ Uluslararası İlişkiler Ajansı, **a.g.e.**, s.47.

Gramatikos ve Yüzbaşı Stavros idi. Bu subaylar buldukları makam ve imkanları kullanarak, Yunanistan ordu envanterinde bulunan sağlam silahları hurdaya çıkararak, bunlara ait cephanelerin de kullanıldığını belirterek kayıtlardan düşürmek suretiyle, Kıbrıs irtibatları olan Andreas Azinas'a teslim ediyorlardı.¹⁸⁶

Başka ülkelerden elde edilen silahların sevkiyatı

Başka ülkelerden silah sevkiyatı EOKA'nın diğer temin kapılarından biriydi. Bu bağlamda Yunanistan Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla özellikle İtalya'dan silah temin edilmekteydi. Ağırlıklı olarak tabanca, makineli tüfek ile fişekler satın alınarak Kıbrıs'a yollanmaktaydı. İtalya üzerinden yapılan bu tür operasyonlar birkaç defa tehlikeye düşmüştü. Cenova limanında iki kasa tüfek ile çok sayıda fişek risk sebebiyle terk edilmişti. Bir diğerinde ise sorun diplomatik bir skandala dönüşmekten son anda kurtarıldı. Evangelos Averof'un İtalya'da bulunan arkadaşı Theodoros Meletiu ucuz fiyatlardan temin ettiği bir grup silahı sevk etmek üzere Atina'ya gelmişti. Averof'la görüşmesini müteakip Yunanistan Hariciyesinde görevli olan Büyükelçi Petros Malivyatis¹⁸⁷ silahların İtalya'dan getirilmesi işi ile görevlendirildi. Malivyotis silahları İtalya'da gece vakti teslim alarak Meletiu'nun evine seyir halindeyken polis tarafından durdurulmuş ve rüşvet verilerek bu durumdan kurtulmuştur. Malivyatis'in kendine has becerilerinin dışında diplomatik pasaportunun olması bu tür operasyonlarda kullanılmasını sağlamaktadır. Andreas Azinas ayrıca bazı Arap ülkelerinden de silah sevkiyatları yapmaktaydı.¹⁸⁸ Yunanistan Silahlı Kuvvetlerinde görevli Yüzbaşı Stavros Stavru, patlayıcı bir madde olan TNT'yi sıvılaştırıp kalıplara döküp biblolar haline getirerek adaya normal yollardan sokmaktaydı.

Bodosakis ve Silah Sevkiyatı

Silah sevkiyatında Yunanistan ekonomisinin önde gelen sanayicilerinden Athanasios Bodosakis çok önemli bir rol oynamaktaydı. Kendisine ait fişek kovanı

¹⁸⁶ Uluslararası İlişkiler Ajansı, **a.g.e.**, s.47.

¹⁸⁷ Büyükelçi Petros Malivyatis aynı zamanda dönemin Devlet Başkanı Konstantin Karamanlis'in Siyasi Büro Müdürü olarak da görev yapmaktaydı. Bu tür sevkiyatlardan Karamanlis'in haberi bulunmakta olup, memnun olduğunu ayrıca belirtmiştir. Uluslararası İlişkiler Ajansı, **a.g.e.**, s.48.

¹⁸⁸ Uluslararası İlişkiler Ajansı, **a.g.e.**, s.48.

imalathanesi bulunmakta olup, ürünlerinin baş tedarikçisi Yunanistan Silahlı Kuvvetleriydi. Ele geçirilen “Ayios Yorgos” teknesindeki yük, Bodosakis’in imalathanesinde kargoya hazır hale getirilmişti. Ayrıca EOKA faaliyetleri için gerekli olan patlayıcılar bu imalathane aracılığıyla temin edilmişti.¹⁸⁹

Diğer taraftan Bodosakis aynı zamanda, Atina’da bulunan İngiliz Büyükelçiliği ile de çok iyi ilişkilere sahipti. Dönemin İngiliz Büyükelçisine, ENOSİS hareketinin göğüslenmesi yöntemleriyle ilgili değişik yöntem ve tavsiyelerde¹⁹⁰ bulunuyordu. İngiliz Diplomatlar Bodosakis’e duymuş oldukları sempatiyi dile getirirken şöyle diyorlardı: “Bizce Bodosakis’in söylediklerinin çok değeri olduğunu ilave etmek istiyorum. Çok duyulmamasına rağmen çok hareket ediyor. Çoğuyla görüşüyor ve Yunanistan’da ENOSİS’ten yana olmayan az sayıdaki insanlardan biridir.” İlginç bir ayrıntı olarak Bodosakis’in ENOSİS faaliyetlerine karşı bir duruşu olduğu görülmektedir. Ancak nüfuzunun tamamını İngiliz tezlerinden yana kullanan Bodosakis’in, aynı anda rejime karşı silahlı ayaklanma amacıyla Kıbrıs’a malzeme göndermesi için işbirliği yaptığı olgusu özellikle vurgulanmalıdır. Bu nedenle İngilizler adada yakalanan malzemelerin Bodosakis’e ait olduklarını bilmelerinin karşısında hiçbir şey yapmamalarının sebebi bu şekilde göze çarpmaktadır.¹⁹¹

2.5.5. Polikarpos Yorgacis ve haberalma faaliyetleri

Kıbrıs’ın en çok tartışılan şahsiyetleri arasında ilk sıralarda yer alan kişi Polikarpos Yorgacis’tir. EOKA örgütünün ilk elemanlarından. Örgüt hiyerarşisi içerisinde hızlı bir şekilde yükselmiştir. Kazanmış olduğu en önemli ünü ise ikisi çok gösterişli olan üç hapisaneden¹⁹² firar olayıydı. 1970 yılı Mart ayında Yunanlı

¹⁸⁹Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.72.

¹⁹⁰ Kaynak; İstihbarat örgütlerinin ihtiyaç duydukları bilgilerin elde edilmesinde yer alan, yazılı, basılı, görsel materyalleri, **şahıs**, kurum ve her türlü malzeme ile ajan ağlarını, bunların maddi kaynaklar ile malzemeleri içeren genel isme denir. Acar, **a.g.e.**, s.77. İngiliz Gizli Servisi, direkt bağlantı içerisinde olan Bodosakis’i kaynak şahıs olarak elde tutulmaktaydı.

¹⁹¹Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.72-73.

¹⁹²Yorgacis, 1956 yılında Lefkoşa’nın Ermu Caddesi’nde EOKA beyannamesi dağıtırken Kıdemli Polis Hüseyin Ali Beşir tarafından yakalanmış ve İngilizler tarafından bazı EOKA militanları ile birlikte Girne kalesine kapatılmıştı. Girne Kalesinden kaçan Yorgacis, Rum kökenli İşçi Bulma Kurumu Müdürünün evinde saklandığı tespit edilmiş, yine iki Türk Polisi Tacettin Atai ve Tahsin Ali Rıza tarafından tutuklanarak cezaevine gönderilmiştir. Mengüç, **a.g.e.**, s.208.

subaylar tarafından öldürülmesinin ardından, İngiltere’de yayın yapan Sunday Times gazetesi muhabiri Marc Ottoway kendisi ile ilgili ayrıntılı bir makale kaleme almıştı. Makalede Polikarpos Yorgacis’in İngilizlerin gönüllü muhbiri olduğunu yazıyordu. Bu yöndeki diğer bir bilgi ise, İngiliz Gizli Servisinin EOKA örgütü içerisindeki ajanı Yorgos Logadontis’in söyledikleridir. Adaya 1955 yılında gelip 1960 yılına kadar kalan MI5 görevlisi ve servisin güvenlik irtibat subayı (Security Liaison Officer) olan Fletcher Fitch’in bizzat adamı olduğunu Logadontis söylemiştir.¹⁹³ Ayrıca Özel Şube çalışanı Spiridonas Roventos, 1957 yılında İngilizler tarafından yapılan EOKA yakalamalarının bizzat Yorgacis kaynaklı olduğunu belirtmiştir.¹⁹⁴

Yorgacis EOKA faaliyetleri hakkında hiçbir zaman net bir şekilde konuşmadı. Örgüte değindiği tek yazısı, Grivas’a yönelik mücadelenin beş yılının tümünü kapsayan tek sayfalık bir rapordur. Yazmış olduğu raporda EOKA örgütüne 15 Ağustos 1954 tarihinde girdiği, Kikeron kod adı ile örgütün istihbarat kısmını üstlendiği. İstihbarat kısmını üstlenmek istemesinin en önemli sebebi teyzesinin kocasının Special Branch’ta kıdemli polis olduğu ve kendisine bilgi vereceği gerekçesiydi. Grivas’ın günlüğünde de belirttiği gibi Yorgacis, İngilizlerin hareketleri ile ilgili istihbarat bültenleri hazırlayarak kendisine sunuyordu. Yorgacis bu bilgileri, sömürge yönetiminin hassas misyonlarında çalışan bir grup Rum kökenli polisten temin ediyordu. Konu ile ilgili önemli bir mevkiye bulunan Panayotis Aristokleus, Yorgacis’le her gün Lefkoşa’da bulunan “Pantheon” sinemasının arkasında buluşarak ona bilgi aktardığını söylemektedir.¹⁹⁵

Special Branch’ta görevli Rum kökenli eski EOKA örgüt üyesi Onisiforos Konstantinu Konteatis, Polikarpos Yorgacis’in örgüt içerisinde İngilizlerin bir numaralı ajanı olduğunu belirtmekteydi. Konteatis ile yapılan mülakatta; bir gün bir konu sormak için So’nun (Shaw)¹⁹⁶ bürosuna gittiğini, kendisini görür görmez bağırıp çağırmaya başladığını söylemişti. Sesler karşısında Special Branch çalışanları Kıdemli Polis Leeds, Willer ve Mehmet Süleyman’ın hemen yanına geldiğini, So’nun yanında

¹⁹³Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.93-94.

¹⁹⁴Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.136.

¹⁹⁵Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.94.

¹⁹⁶So (Shaw): İngiliz Gizli Servisi’nin en önemli görevlilerinden birisidir. Çok zeki olmasının yanında mükemmel derecede Yunanca, Türkçe ve Arapça konuşmaktaydı. Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.115.

oturan kişinin Polikarpos Yorgacis olduğunu daha sonra Mehmet Süleyman'dan öğrendiğini ifade etmektedir. Yorgacis, Special Branch'a çoğu zaman maske takarak gizlice getirildiğini, birçok bilgi verdiğini ve yine gizlice çıkarıldığını söylüyordu. Konuyu öğrendikten sonra Yorgacis ile dışarıda yapılan görüşmelere artık Konteatis de götürülüyordu.¹⁹⁷

EOKA'nın Mağosa bölge sorumlusu Gregoris Afksantiu apandisit ameliyatı olması için, Kokinu kardeşler Afksantiu'yu Limasol'a transferi esnasında, Yorgacis kız kardeşlere Maşera Manastırında kendisinin Grivas'ın yanına tayin edilmesine yardımcı olmalarını istemiştir. Lulla Kukinu "Büyük bir tutkuyla liderin yanında çalışmak istiyordu. Bunu ısrarla talep ediyor ve ona yardımcı olmamızı istiyordu. Ancak bizim öyle yetkilerimiz yoktu." şeklinde belirtmişti.¹⁹⁸ Buradan da anlaşılacağı üzere Yorgacis, üstlerinden almış olduğu talimat ile (İngiliz İstihbaratı) ya da kendi inisiyatifıyla Grivas'a yaklaşmak istiyordu.

Yorgacis 1956 yılı Nisan ayında EOKA Lefkoşa bölge sorumlusu olarak atandığında ilk iş olarak ikametgâhını ayarlamıştı. Yorgacis ilk zamanlar Uranias Kokinu'nun evinde kalıyordu. Daha sonra sömürge yönetiminin sekreteri John Redaway'in şahsi dostu ve İngilizler tarafından "Sir" unvanına layık görülen Vironas Pavlides'in evine taşındı. Burada da geçici bir süre kalmış, daha sonra Skufu Sokak numara 10'da bulunan bir ev kiralanmış ve bir sığınak inşa ederek Mayıs 1956'da oraya yerleşmişti.¹⁹⁹ Burada dikkat edilmesi gereken durum, İngilizler tarafından "Sir" unvanıyla ödüllendirilmiş, İngiliz rejiminin güvenini kazanan bir kişinin evinde neden kalmış olduğuydu.

1 Haziran 1956 tarihinde Redaway'in, Sir Pavlides'in evine ziyarette bulunacağı istihbaratı²⁰⁰ Panayotis Aristokleus tarafından bildirilmişti. Eve baskın hazırlığı yapılması konusunda Yorgacis, Pavlos Stokkos, Nikos Musattas ile Kostas Varnavas

¹⁹⁷Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.115-117.

¹⁹⁸Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.118.

¹⁹⁹Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.124-125.

²⁰⁰ Taktik istihbaratta asıl amaç gizli bilgidir. Bu bilginin hedefinde güncel konular ve olaylara yönelmek belirlenen bir konuda süresi daha kısa bir faaliyet alını bulmaktadır. Kuloğlu, **a.g.e.**, s.20.

bir toplantı yapmak üzere Antonios'un evinde buluştular. Ancak ev gizemli bir şekilde polis baskınına maruz kalmış ve oradakilerin tutuklanmasına sebep olunmuştu.²⁰¹

EOKA'nın içerisinde faaliyet gösteren İngiliz Gizli Servisine hizmet eden kişilerden birisi de Onisiforos Konstantinu Konteatis'ti. Önceleri EOKA üyesiydi. Konteatis, Mağosa Türkmenköy (Kontea) doğumluydu ve eşi Paşaköy (Assa)'dendi ve burada yaşıyordu. Konteatis'in işyeri Lefkoşa'daydı. Hafta boyunca Lefkoşa'da çalışıp hafta sonları Paşaköy'e geliyordu. 1955 yılı sonlarında Özel Şube'ye katıldı.²⁰²

Konteatis'in kurnaz bir kişiliğe sahip olması ve aynı zamanda yer altı faaliyetlerine yatkın bir yapısının bulunması, onu İngilizler açısından yetenekli kılıyordu. İngiliz istihbaratı ona tutuklulardan bilgi koparma konusunda eğitti²⁰³ ve kullandı. 1957 yılı ocak ayına kadar bir yıl boyunca Özel Şube'ye hizmet etti. Özel Şube'nin Türk subaylarından Mehmet Süleyman'ın emrinde görev yaptı. Bu arada İngilizlerin Türk Subaylara kesin talimatı, Konteatis'e dikkat etmeleri yönündeydi.²⁰⁴

Yorgos Lagodontis

Yorgos Lagodontis 1942 yılında Kıbrıs Polis Teşkilatına girdi. Teşkilatta ilk olarak Special Branch'ta başladı. EOKA terör dalgası başladığında kıdemli polis rütbesine terfi ettirilerek, Lefkoşa Polis Müdürlüğü Operasyon Şubesi gibi hassas bir birime atandı. Ardından bir yıl sonra Müfettiş Muavini²⁰⁵ olarak rütbe aldı. 1958 yılında Lefkoşa Polis Müdürü Ahmet Niyazi'nin yardımcılığına getirilmiş, ancak operasyon şube sorumlusu olarak eski görevini de sürdürmüştür. Görev yerindeki yardımcısı ise Selim Mustafa'ydı. EOKA terörü boyunca Logadontis İngiliz idaresi tarafından arka arkaya terfiler almış olmasına rağmen, Special Branch bünyesinde

²⁰¹Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.125.

²⁰²Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.112.

²⁰³ Önleyici Operasyonlar stratejik olma amacındadır. Planlama asıl amaçları içerir. Önleyici veya bozguna uğratma faaliyetler çoğunlukla taktik temeller içermektedir. Kuloğlu, **a.g.e.**, s.20.

²⁰⁴ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.115.

²⁰⁵ Müfettiş Muavini: Emniyet Teşkilatında bulunan subay rütbesinin ilk kademesidir. Diğer kurumlardaki muadil rütbesi teğmen ya da komiser yardımcısıdır.

özellikle EOKA faaliyetlerini ortadan kaldırmak amacıyla kurulan Operasyon Şubesinden başka bir yere nakledilmemiştir.²⁰⁶

1956 yılında İngilizler, Rum yetkililerin tamamını hassas görevlerden uzaklaştırmıştı. Ancak bunların bir istisnası vardı, oda Yorgos Lagodontis'di. Lagodontis İngilizler döneminde Operasyon Şubesinde görev yapan bir polis subayıydı. Aynı zamanda EOKA terör örgütünün karşı istihbarat bölüm sorumlusuydu. Örgüte, Special Branch'tan²⁰⁷ elde ettiği bilgileri aktarmaktaydı.²⁰⁸

Lagodontis'in EOKA liderinin çevresine sızdığı bir dönemde, Lefkoşa Special Branch'ın sorumlusu olan Polis Başmüfettişi Barlow, Special Branch'ın başkan yardımcılığı görevini devraldı. Başmüfettiş Barlow Adaya 1958 yılının ocak ayında gelmişti. Görevi ise Grivas'ın hareketleri hakkında istihbarat toplamaktı. Bu görevde Barlow'a en büyük destek, en sıkı işbirlikçisi Lagodontis tarafından verilmekteydi. Sık sık şefini evinde ağırlayan Lagodontis, Grivas'a Barlow'un hareketleri hakkında bilgiler aktarmaktaydı.²⁰⁹

Barlow hakkında Lagodontis şunları söylemektedir:

“... özel servisin gizli evraklarına ulaşabiliyordum. Special Branch'a her gün kolaylıkla girebilmem sayesinde, orada olan her şeyi; Mücadelecilerin (EOKA teröristlerinin) sorgulanmalarını, çeşitli hainleri vs. görebiliyordum. Ayrıca Barlow'un evimde muhbir Türk ve Elenlerle görüşmesini sağladım. Bu sayede kişi ve olaylarla ilgili önemli bilgiler elde ederek, Grivas'a iletiyordum.”²¹⁰

²⁰⁶ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.317.

²⁰⁷ İngiliz istihbarat servisinin yapısı incelendiğinde, İstihbarat ve İKK faaliyetleri konu merkezli örgütlenmektedirler. Her kademedeki istihbarat yapısı spesifik konular ile ilgili bilgi topladıkları için servisler arası (iç-dış, istihbarat-İKK) oto-kontrol sistemi sağlanmıştır. Bu durum bilginin kişisel kullanım konularını engellemektedir. Acar, **a.g.e.**, s.230. EOKA faaliyetleri ile birlikte Special Branch yapısal olarak gerekli değişiklikler görmüş ve konu merkezli çalışma sistematiğini 1956-1960 döneminde kullanmıştır.

²⁰⁸ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.286-287.

²⁰⁹ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.318.

²¹⁰ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.318-319.

Bu durum aslında Lagodontis'in durumunu gözler önüne sermekteydi. Kendisi İngilizlerle uzlaşma havasında Grivas'a yem olarak bazı bilgiler vermek suretiyle terör liderinin yakın çevresine sızdı. 1958 yılından Grivas'ın adayı terk etmesine kadar olan dönem içerisinde Lagodontis, EOKA liderine karşı istihbarat ağının başı olarak İngilizlerin EOKA'ya sızdırmak²¹¹ istediği tüm bilgilerin aracısı konumundaydı.²¹²

Kıbrıs Cumhuriyetinin kurulmasına yakın bir dönemde Lagodontis'e takdirler sunan iki belge mevcuttu. Bunlardan birisi, Sokratis İlliadis'in önerisiyle Grivas tarafından verilen EOKA hareketine vermiş olduğu "büyük hizmetlerden" ötürü başarı belgesi ile Kıbrıs Sömürge Valisi Sir Hugh Foot tarafından "Majestelerine vermiş olduğu çok değerli hizmetlerden" ötürü verilmiş başarı belgesidir. Bu iki belgenin yanında daha sonra ortaya çıkan belgelerde Lagodontis'in çift taraflı ajan olduğu ortaya çıkmaktadır.²¹³

1958 yılı gerçekten Ada için kritik bir tarih aralığı olma özelliğini taşımaktadır. Aynı yılda Sokratis İlliadis Grivas'ın iletişimden sorumlu elemanı olan Kiryakides'e, Yorgos Logadontis'in EOKA liderine önemli bilgiler vermeye hazır olduğunu belirtmişti. Konu ile ilgili Kiryakides;

"Sokratis İlliadis bana yaklaştı ve Lagodontis'in örgüte bilgi vermeye hazır olduğunu söyledi. Grivas'a yazdım. Bana tereddütlü olduğunu çünkü adam hakkında kötü bilgiler elde ettiği yanıtını verdi. Ben lidere getireceği bilgileri araştırarak onu denemeyi, sonuca göre hareket etmeyi önerdim. Öyle de oldu. Sonuçta İngilizlerin faaliyet ve eylemleri hakkında bize çok güzel ve yararlı bilgiler getiriyordu."²¹⁴

1958 yılının başlarında Rum kökenli polis memuru Filippus Yoradanus, Kiracıköy (Athienou) Polis Karakolundan Operasyon Şubesine tayin edildi. Bu tayin Lagodontis tarafından yapılmıştı. EOKA kaynaklarına göre sebep, bölgesinde EOKA

²¹¹ Sızdırma faaliyeti; elde edilmek istenen bilgiyi şahsın veya kurumun haberi olmadan görevliye vermesidir. Bu durum konuşma incelikleri ile birlikte ayrı bir yetenek gerektirmektedir. İstihbari faaliyetler arasında en zor bilgi toplama şeklidir. Mülakat teknikleri ile birlikte karşı tarafın şüphesini çekmeden zekice kurgulanması gerekmektedir. Acar, **a.g.e.**, s.207.

²¹² Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.318-319.

²¹³ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.287.

²¹⁴ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.316.

terör hareketine yardım ettiğinden şüphelenilmiş olmasıdır. Aslında bu durumun tezatlar içermekte olduğu görülmektedir. Asıl amaç Lagodontis'in en yakın işbirlikçisi²¹⁵ olan bu kişinin, yakınında olmasını istemesiydi.²¹⁶

1959 yılında adada görev yapan İngiliz Gizli Servisi yetkililerinden “ikizler” ile ilgili Lagodontis başarısız olduklarını belirtirken; “Buraya geldikleri zaman bana yanaştılar ve liderin gizli barınağı hakkında bilgi istiyorlardı. Bana çeşitli sorular sordular. Ancak ben onları yanıltıyor, gerçek düşüncelerini öğreniyor ve örgütü haberdar ediyordum. Sonuçta Grivas ile ilgili hiçbir şeyi açığa çıkaramadan Kıbrıs'tan acizlik içerisinde ayrıldılar.” demektedir. Ancak Zürih'te yapılan görüşmelerde İngilizler Averof'a Grivas'ın yerini tesbit ettiklerini ve onu rahatlıkla tutuklayabileceklerini söylemişlerdi.²¹⁷

2.6. Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)

2.6.1. TMT'nin kuruluşu

1 Nisan 1955 ile birlikte başlayan EOKA tedhiş hareketleri sonrasında Türk Toplumunu bu hareketin kendilerini de hedef alacağı düşüncesiyle örgütlenme çalışmalarına başlamıştır. EOKA örgütlenmesi karşısında Kıbrıs Türk Toplumunda büyük bir boşluk hissedilmiş, Ada içerisinde milli duygularla bazı oluşumların etkisiz ve devamlılığının olmaması daha organize bir yapıya ihtiyaç olduğunu göstermiştir. EOKA örgütü tarafından İngilizlerle birlikte Türkleri de hedef alacağını belirten beyannameleri Türk toplumunda organize bir mukavemet teşkilatına ihtiyacı ortaya çıkarmıştır.²¹⁸

²¹⁵ Lagodontis ile Yaradanus ilişkisi Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde de devam etti.1962 yılında İngiliz Gizli Servisinin ajanı olduğu ortaya çıkan Lagodontis'in Adadan ayrılmasının ardından Yaradanus da adayı terk etmiştir. Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.317.

²¹⁶ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.317.

²¹⁷ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.288.

²¹⁸ Kamil Özbay Kutalmış ve Kemal M. Tekakpınar, **Kıbrıs'ta 15 Temmuz Darbesinin Sebepleri ve ENOSİS**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1978, ss.6-7.

Türk Genelkurmayı tarafından temeli atılan, Özel Harp Dairesi²¹⁹ Komutanlığınca Başbakan Adnan Menderes ve Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun emirleriyle 1 Ağustos 1958 tarihinde Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) kurulmuştur.²²⁰ Dünyada savunma amaçlı kurulan tek örgüt niteliği taşıyan TMT, kritik dönemlerde Rum tedhiş örgütü EOKA saldırı hazırlıkları gerçekleştirirken, TMT bu saldırılara karşı savunma²²¹ hazırlıkları yapıyor ve bunları icra ediyordu.²²² Yani karşı toplumun tehditleri sonucu kurulan bir savunma örgütüydü.²²³ Kıbrıs'ta Türkler, ya Türk Mukavemet Teşkilatı içerisindeydi ya da tarafsızlardı, ancak EOKA örgütüne üye değillerdi.²²⁴

Türkiye, Kıbrıs adasındaki durumu yerinde değerlendirmek adına rütbeli subaylar göndermekteydi. Kıbrıs'a Gençlik ve Spor Bayramı kutlamalarında gösteri yapmak üzere 19 Mayıs 1959 tarihinde Mehter Takımı gelmişti ve takımın başkanı asıl kimliği saklı olan Recai isimli Türk Ordusu Yarbaylarından birisiydi. Maske²²⁵ görevinin altında asıl görevi olayları yerinde inceleyerek Kıbrıs'ta yaşanan gerçek durumu tetkik ederek, başta EOKA ve Türk direniş örgütü hakkında Türk yetkililere bilgi vermektir. Hazırlanacak rapor üç ana bölümden oluşmaktaydı:

- EOKA Tedhiş Örgütü ve liderleri hakkında gerçekler,
- VOLKAN başta olmak üzere diğer Türk direniş örgütleri hakkında gerçekler,

²¹⁹ Özel Harp Dairesi direkt olarak Genelkurmay İkinci Başkanına bağlı gizli bir birimdir. Ahmet Sanver, **Kıbrıs Türk Mukavemet Teşkilatı Türkiye Cumhuriyeti Özel Harp Dairesi TMT ve ÖHD Anılarım**, Ateş Matbaacılık, Lefkoşa, 2012, s.161.

²²⁰ Mengüç, **a.g.e.**, s.175.

²²¹ Olması muhtemel durumların önceden tahmin edilmesi, oluşabilecek zararın en alt seviyeye indirilmesi için gelişmelerin önceden öngörülmesi gerekmektedir. Öngörünün ardından ihtiyaç duyulan şey uygun davranış biçimlerinin oluşturulmasıdır. Gelecek ile ilgili bu gelişmelerin tahmini senaryo kelimesini ifade etmektedir. Bu kapsamda senaryonun planlanması, karar vermeyi kolaylaştırıcı bir kaldıraç etkisi yaratır. Olası gelişmeler karşısında hedeflenen durum alternatiflerin planlaması şeklindedir. Acar, **a.g.e.**, s.82.

²²² Sanver, **a.g.e.**, s.36-38.

²²³ Sanver, **a.g.e.**, s.46.

²²⁴ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.314.

²²⁵ Maske: Gizli faaliyet yürüten kişilerin, etraftaki kişilerin dikkatini çekmemek için görevi süresince faydalandığı ev, büro ve işyeri gibi mekanların, başka isimler, görüntüler altında gizlenmesidir. Maske, amaç ve özelliklerine göre Kimlik, Görev, Yer ve Araç maskesi olarak kategorize edilebilir. Acar, **a.g.e.**, s.78.

- Kıbrıs'ta örgütsel olarak nasıl bir yapının olması gerektiği ile ilgili kapsamlı bir rapor hazırlanması emredilmişti.²²⁶

TMT'nin merkezi olan Lefkoşa'da bir İstihbarat Merkezi bulunmaktaydı. Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı olan Rauf Raif Denктаş vasıtasıyla Ada çapında tüm köylerle irtibat kurulmakta olup, bölge TMT liderleri tarafından toplanan bilgiler derhal merkeze iletilirdi. Merkezde Rauf R. Denктаş bilgilerin tasniflerini yaparak, Bayraktara aktarır ve analiz işleminin ardından gerekli talimatlar merkezden taşraya iletilirdi. İstihbarat mekanizması sorunsuz olarak işlemekteydi.²²⁷

TMT saflarında çalışan kişiler özellikle gizliliğe çok önem vermekteydiler. Hayatlarını kazandıkları mesleklerin haricinde, TMT tarafından verilen ve bazen günlerce süren görevler neticesinde evlerine uğramadan mesai mefhumu gözetmeksizin çalışırlardı. Buna rağmen yapılan çalışmalarını bir üst amirleri haricinde kimseye sezdirmezlerdi.²²⁸

2.6.2. TMT'nin İnsan Kaynakları

TMT kadrolarının insan kaynaklarından en önemli kısmını liseli öğrenciler oluşturmaktaydı. TMT mensubu öğretmenler faydalı olabilecek kişileri²²⁹ gözlüyor ve birçok yönden yoklayarak ölçüyordu. Öğretmenlerin genel yapıları, sessiz ve sakin görünüşlü olması özellikle tercih ediliyor, bir yeraltı örgüt üyesi havası az da olsa dışarıya sezdirilmiyordu.²³⁰

TMT yemin ederek göreve başlayan mücahitlerden oluşmaktaydı. Mücahitler arı olarak tanımlanır, beş arının birleşmesinden bir oğul, sekiz oğuldan bir petek (askeri

²²⁶ Mengüç, **a.g.e.**, ss.195-197.

²²⁷ Keser, (2007), **a.g.e.**, s.478.

²²⁸ Keser, (2007), **a.g.e.**, s.481.

²²⁹ Özellikle İKK faaliyetleri içerisinde değerlendirilen personel gizlilik gerektiren bir birim olması sebebiyle özel olarak seçilmesi ve göreve uygun eğitim sürecinden geçirilmesi çok önemlidir. Acar, **a.g.e.**, s.120.

²³⁰ Sanver, **a.g.e.**, s.41.

birim karşılığı bölük), peteklerin birleşmesiyle kovanlar (askeri birim karşılığı tabur) oluşmaktadır.²³¹

TMT yapısı içerisinde bir diğer kaynak ise Türkiye'den Özel Harp Dairesi tarafından görevlendirilen Subay ve Yedek Subaylardan oluşmaktadır. Bu subaylar Kıbrıs'a resmi kimliklerinin dışında maske kimliklerle gelerek görev yapıyorlardı. Genel maske kimliklerden bazıları eğitim müfettişi, öğretmen, müdür, banka müfettişi gibi roller arkasında görevlerini gerçekleştiriyorlardı.²³²

2.6.3. TMT Eğitimleri

TMT eğitimlerinin temeli Özel Harp Dairesi bünyesinde faaliyet gösteren Ankara'nın Sincan bölgesinde bulunan Zir köyü yakınlarında kurulan askeri bir kampta gerçekleşiyordu. TMT Komutanlığınca isminin kodu "Hasret" olarak belirlenmiştir. İlk dönemlerde eğitime gönderilen kişiler özellikle Bayraktarlık tarafından yapılan profil analizinin sonucunda, liderlik özellikleri baskın olan kişilerden seçilmekteydi. Yine ilk kabileler on altı kişiyi geçmeyecek şekilde planlanırken, kampın kapasitesinin artırılması ve doğan eğitim ihtiyaçlarının giderilmesi için sayı otuza kadar çıkartılmıştır. Eğitim süresi otuz gün olarak belirlenmiş, gizlilik kuralının her an ve şartta uygulanmasına yoğun özen gösterilmiştir. Kıbrıs'ta Türkiye'ye gelen kabile, yine gizlilik kurallarına istinaden üç gruba ayrılarak sıradan yolcu maskesi verilmektedir. Ankara'ya gelen kişilerin hemen hemen tamamı ayrı otellerde konaklatılırken, ayrı şifre ve tanıma işaretleri verilir, sivil giyimli subaylar tarafından otellerinden alınarak kampa götürülürdü. Zir kampında verilen eğitimin temel unsuru iki ana madde üzerine oturtulmuştu:

- Gizli Harekât Tekniği (Hücre Tipi Sistem)
- Gayri Nizami Savaş Tekniği (Pusu, Baskın, Sabotaj, Gerilla)

Özel Harp Dairesi tarafından verilen eğitimlerde TMT mensupları ajan ve istihbaratçılık, sabotaj, şehir ve dağ gerillası gibi konularda yoğun bir eğitime tabi

²³¹ Mengüç, a.g.e., s.177.

²³² Sanver, a.g.e., s.114.

tutuluyordu. Gizli teşkilatta yapılması gereken işler üzerinde sıklıkla durularak gizli harekât, gizli haberleşme, gizli temas, takip, kaçma teknikleri, gizli silah depolama²³³ ve taşıma teknikleri ile ilgili detaylı bir eğitimden her TMT mensubu geçirilmekteydi.²³⁴

Kamplarda verilen eğitimler Kıbrıs özeline²³⁵ göre verilmekteydi. Yani Kıbrıs Türk toplumunun Rum saldırıları karşısında nasıl korunacağı üzerine durularak, örgüt misyonunun tamamen savunma odaklı olması planlanmış ve taarruz ya da işgal dersleri kesinlikle müfredatta yer almamıştır.²³⁶

Eğitimlerin başarısı sahaya yansımaktaydı. Kamplarda tahrip uzmanı olarak yetişen kişiler Türk mahallelerine saldıran Rum zırhlı araçlarını havaya uçurmuşlardır. Gizli harekât tekniği eğitimi alan ajanlar, Rumların saldırıları öncesinde karşı istihbarat faaliyetlerini başarı ile gerçekleştiriyorlardı.²³⁷

Gizli Harekât Eğitimi

Yeraltı örgütünde gizli²³⁸ yaşamının, gizli buluşmanın ve gizli haberleşmenin esasları, fiziki takip eğitimi, takipten kurtulma teknikleri, bir yere gizli girme, çıkma ve araştırma yapma teknikleri, bilgi toplama teknikleri gibi eğitimler verilmektedir. Bu eğitimler teorik eğitimlerin yanı sıra pratik eğitimlerle tamamlanmaktadır.²³⁹ Fiziki takip²⁴⁰ eğitimlerinde, karşı takibe maruz kalma durumlarında önleme eğitimleri

²³³ Safe House (Güvenli Ev): İstihbarat faaliyetleri ve operasyonları esnasında faydalanılan, güvenli, çevre tarafından ne gibi bir amaç için kullanıldığı bilinmeyen, etrafın sosyal durumuna uygun, ajanların buluşması amacıyla da kullanılabilen ev, otel odası veya iş yeri gibi yerlerdir. Acar, **a.g.e.**, s.78.

²³⁴ Sanver, **a.g.e.**, s.77.

²³⁵ Özdağ'a göre TMT, yarı askeri örtülü operasyon kapsamında gerçekleştirilen bir örtülü operasyon ürünüdür. 1958-1974 yılları arasında Rum ve Yunan Ordusuna karşı Türklerin varoluşunu güvence altına almak üzere kurulmuş başarılı bir organizasyon olarak nitelemiştir. Özdağ, 2016, **a.g.e.**, s.113.

²³⁶ Sanver, **a.g.e.**, s.78.

²³⁷ Sanver, **a.g.e.**, s.77.

²³⁸ Kompartımantasyon: Gizli servislerde kişilerin kendi görev alanları içerisinde kalması ve bilmesi gerektiği kadar bilgiye sahip olmasını sağlayan yapıyı tanımlar. Kompartımantasyondaki amaç, sahada çalışan kişilere olan güvensizliğin haricinde, herkesin taşıyabileceği kadar bilgiye sahip olması amaçlanmaktadır. Acar, **a.g.e.**, s.77.

²³⁹ Sanver, **a.g.e.**, s.106.

²⁴⁰ Fiziki Takip; hedef kişinin yaşam biçimi ile birlikte örgütsel ilişkileri hakkında detaylı bilgi edinilmesi amacıyla bir plan dahilinde izlenme faaliyetidir. Acar, **a.g.e.**, s.197.

ayrıca verilirken, takip operasyonunun tehlikeye düşmemesi için birden fazla takipçi görevlendirilmesi ayrıca eğitimler tarafından öğretiliyordu.²⁴¹

Gizli haberleşme eğitimlerinde pratik uygulamalar yapılıyor, Zir kampı yakınlarında bulunan değişik bölgelere haber malzemeleri koyuluyordu. Kamp içerisinde kişiye kroki gösterilerek ezberlemesi isteniyor, hem beden hem de zihin pratiği ile saklanan yerde bulunan haberleşme malzemelerinin bulunarak getirilmesi isteniyordu. Bu tür tatbikatlı eğitimlerde özellikle gece yarısı ve kötü hava koşulları tercih edilerek, TMT mensubunun tepkisi değerlendirilerek direnç parametrelerinin artırılması hedefleniyordu.²⁴²

Silahlı Eğitimler ve Sabotaj

Türk Mukavemet Teşkilatına verilen eğitim programının en önemli safhalarından bir tanesi de silahlı eğitimlerdir. Bu eğitim modülünde her türlü silah kullanmak, askeri ya da sivil malzemelerden patlayıcı yapmak, bubi tuzaklarının özellikleri ve yapımı, fünye çeşitleri ve kullanımı gibi konular işlenmekteydi. Özel Harp Dairesi 1960 yılında vermiş olduğu eğitimlerden sabotaj eğitimini Binbaşı Cemal Biber, silah eğitimini Binbaşı Osman Nalbant, gerilla eğitimini ise Kore Savaşı gazisi Nurettin binbaşı vermekteydi. Gerilla eğitimlerinde zor koşullar altında dağlarda değişik manevralar yaptırılmakta, yemek yeme ve susuzluk gibi fiziksel baskı unsurlarının bulunduğu uygulamalı derslerde baskın ve pusular düzenlenmekteydi. Sabotaj dersleri merkezde yapılan istişareler neticesinde Kıbrıs'ta olması muhtemel hareketlerin değerlendirilmesiyle eğitim müfredatına alınmıştı.²⁴³

Binbaşı Cemal Biber tarafından sıklıkla tekrarlanan “Sabotajcı hayatında bir defa hata yapar.” sözleri eğitimin önemini göstermektedir. Özellikle patlayıcılardan dinamit, TNT, C3, C4 gibi patlayıcı maddelerle eğitimler gerçekleştirilmekte, fitil

²⁴¹ Sanver, **a.g.e.**, s.176.

²⁴² Sanver, **a.g.e.**, s.117-119.

²⁴³ Sanver, **a.g.e.**, s.106-107.

çeşitleri, su altı ve su üstü bombalarının hazırlanması ve kullanımı gerçek patlamalar eşliğinde uygulamalı olarak gösterilmekteydi.²⁴⁴

Baskın²⁴⁵ eğitimlerinde; toplanma, dağılma, taarruz, imha, çekilme, buluşma ve dönüş evrelerini içeren uygulamalar yapılmaktaydı. Eğitim alan kişilere bu aşamaların incelikleri gösterilirken yön ve hedef bulma, savunma ve saldırı, korunma, saklanma ve dağılma işlemleri çetin arazi koşullarında gösterilmekteydi.²⁴⁶

Takip, Gözetleme ve Gizli Haberleşme

Kavramsal açıdan bakıldığında takip ve gözetleme faaliyetlerinde ihtiyaca göre durağan veya hareketli kişiler kullanılır. Durağan takip binalar, kafeler, havalimanları ya da kavşak noktaları gibi sabit noktalardan sürekli gözetlemeyi içermektedir. İzleme faaliyetindeki amaç insanları veya yürütülen faaliyetleri tespit etmektir. Bu durum sabit ekipmanlarla gözetleme noktasından da yapılabilir. Hareketli takip yaya, otomobil veya motorsuz araçlarla da gerçekleştirilebilir. Bu takip sisteminde kişi ya da araç hedef olarak izlenir. Bu tür izleme yoluyla kişinin hareketleri, gittiği yerleri ve alışverişleri tespit edilmeye çalışılmaktadır.²⁴⁷

Özel Harp Dairesi tarafından verilen eğitimlerden birisi de gizli haberleşmedir. Eğitim sürecinde gizli mesajların ulaştırılması, gizli paket ve çantaların değiştirilmesi, hedef kişilerin takibi, takipten kurtulma, adam kaçırma, esir taşıma, tesislere ve binalara gizli bir şekilde giriş ve çıkış yapmak gibi konular gösterilmekteydi. Bu eğitimlerin pratik uygulamaları Ankara'nın kalabalık ve تنها sokakları ile halka açık çarşılarında yapılmaktaydı.²⁴⁸

Uygulama sahası ve alanı olan Kıbrıs'ta gizli haberleşme sistematüğinde kurye sistemi kullanılmaktaydı. Kurye sisteminde genelde sözlü haberleşme ile mesaj

²⁴⁴ Sanver, **a.g.e.**, s.116.

²⁴⁵ Baskın operasyonlarında, personel niteliği ve niceliği ile ateş gücü üstünlüğü önemli yer tutmaktadır. Bu özelliklerin her birisinin bir arada bulunması önem arz etmektedir. Bunlardan birisinin eksik olması operasyonu başarısızlıkla sonuçlandırabilir. Acar, **a.g.e.**, s.213. Bu sebeple TMT içerisinde personel seçimi hassasiyetle yapılmaktaydı. Bu şartlara uymayan kişilere daha farklı görevler verilmekteydi.

²⁴⁶ Sanver, **a.g.e.**, s.122-123.

²⁴⁷ Wallace ve Melton, **a.g.e.**, s.397.

²⁴⁸ Sanver, **a.g.e.**, s.124.

iletiminde önemsiz olarak değerlendirilen bilgiler gönderilmekteydi. Yazışmalarda sınırlandırılmış kodlu şifreleme tekniği uygulanmaktaydı. Önem sırasına göre mesajlarda kullanılan kuryelerde tecrübeli elemanlardan istifade edilirdi.²⁴⁹

Haberleşmede kullanılan kurye sisteminde TMT mensubu gazete dağıtıcıları, köy muhtarları, postacı, ayakkabı boyacıları, makinistler gibi toplumla iç içe olan meslek gruplarından kişiler görevlendirilmekteydi.²⁵⁰

Haberleşmenin gizlilik temeli kripto sistemiyle oluşturulmuştu. Kullanılan kriptolama sisteminin ilk kaynağı Lefkoşa Türkiye Büyükelçiliği aracılığıyla yapılmıştı. Gizli haber metninin öncelikle şifreli bir yapıya kavuşması gerekiyordu. Şifreleme işleminde bir algoritma ile bir anahtarlama sistemi kullanılıyordu. Algoritmik yapının şifresi bulunsa bile anahtarın tümü ya da bir kısmı sadece şifreyi gönderen ve onu alan kişinin bildiği bir yapı mevcuttur. Öncesinde hazırlanan bir liste ile kelimeler, heceler ya da sayılar eşit şekillerde düzenlenirdi. Alfabetik sistemde de kendi arasında yerleştirme ve değiştirme²⁵¹ şeklinde iki sisteme ayrılmaktaydı.²⁵²

TMT'de kod isimler ve şifreli kelimeler gizlilik gereği kullanılmaktaydı. Örgüt mensubu her kişinin bir kod ismi²⁵³ bulunmaktaydı. Bu kod isimlerin, özellikle maske takılan operasyonlarda kullanılması zorunluydu. Operasyon dönüşünde grup lideri seviyesindeki kişiler olayı ayrıntıları ile anlatan yazılı bir rapor hazırlayarak, emir verilen üst makama iletmekle yükümlüydü.²⁵⁴

EOKA tedhiş hareketleriyle Adada yaşanan gerginlik havası tarafları teyakkuz halinde beklemeye ve karşı hamleler yapmaya itmekteydi. Kıbrıslı Türkler tehdit olarak gördükleri bazı kişileri kendi imkân ve kabiliyetleri çerçevesinde takip etmeye başlamışlardı. Eğitim yönünden eksik olunmasına rağmen takip ve tarassut faaliyetleri

²⁴⁹ Keser, (2007), **a.g.e.**, s.565-566.

²⁵⁰ Keser, (2007), **a.g.e.**, s.568.

²⁵¹ Yerleştirme sistemi kendi arasında üçe ayrılmıştır: Sabit, Düzensiz ve Devirli Sistem. Değiştirme metodu ise II. Dünya Savaşında kullanılan Alman şifreleme sisteminin bir benzeri kullanılmıştır. Keser, (2007), **a.g.e.**, s.574-575.

²⁵² Keser, (2007), **a.g.e.**, s.573-574.

²⁵³ Kod (Takma) İsim: İstihbarat görevlilerinin ve/ya ajanların irtibata girmiş olduğu kişi veya kurumlardan gerçek kimliğini saklaması gerektiği hallerde, kullanılan isimdir. Bahse konu durum Operasyonel faaliyetlerin amacına yönelik olarak genellikle geçici olarak kullanılır. Acar, **a.g.e.**, s.77.

²⁵⁴ Sanver, **a.g.e.**, s.150-155.

başarılı bir şekilde yapılmaktaydı. Mehmet Ali İlkman anılarında bu konu ile ilgili çok güzel bir örnek vermektedir:

“Mihail²⁵⁵ Lefkoşa’da memur olarak çalışır ve her gün köy otobüsü ile köye geri dönerdi. Ben de onun gibi maçı yabancı sahada kabul edecektim. Yani Lefkoşa’da. Mihail’i haftalarca takip ederek daireden çıktığında nereye uğrar, otobüse gelmek için hangi yolları kullanır gibi ayrıntıları öğrenerek planımı yaptım. Mihail’in otobüsü Ermu Sokağı’ndaki Simyo’nun Hanı’ndan kalkıyordu. Mihail çoğu kez daireden çıkınca değişik yollar izliyordu. Belli ki tetikteydi. Ancak, otobüse yetmiş metre kala yollar hep Ermu Sokağı’na çıkardı. Nereden gelirse gelsin o yetmiş metrelik mesafeyi almak için hep aynı yolu kullanmak zorundaydı.”²⁵⁶

Türk Mukavemet Teşkilatı, Türkiye ile haberleşmesini NATO bünyesinde yine Türkiye’ye verilen telsiz cihazları²⁵⁷ ile yapmaktaydı. Türkiye, Şile’de bulunan askeri yer altı sığınaklarında saklanan bu telsizleri TMT ile haberleşmede kullanılmak üzere Kıbrıs’a göndermişti. Bu telsiz cihazları 1974 yılında yapılan Kıbrıs Barış Harekatına kadar ana haberleşme sisteminin temelini oluşturmuştur.²⁵⁸

2.6.4. TMT’nin İstihbarat ve Operasyonel Faaliyetleri

İstihbari Planlama

TMT’nin yapısında ve istihbarat konusunda stratejik²⁵⁹ bir yaklaşım vardı. Özel Harp Dairesi tarafından TMT’ye verilen eğitimler arasında planlama yapma dersleri bulunmaktaydı. TMT mensupları tarafından toplanan istihbari bilgiler çoğu zaman detaylarla desteklenmekteydi. Hedef olarak görülen binaların krokilerinde, kapılar,

²⁵⁵Mihail Brodogi, Tremeşe (Erdemli) Bölgesinin EOKA sorumlusudur. Mengüç, **a.g.e.**, s.77.

²⁵⁶ Mengüç, **a.g.e.**, s.87.

²⁵⁷ Telsiz ve operatörünün TMT literatüründeki kod ismi “Çalgı ve Çalgıcı” şeklindeydi. Keser, **a.g.e.**, s.579.

²⁵⁸ Sanver, **a.g.e.**, s.165-166.

²⁵⁹ Strateji, organizasyonun bütünü üzerinden ileriye taşımaya yarayacak daha kapsamlı amaçları açık bir biçimde tarif ederek kaynakları organize etmesini sağlar. Strateji ve taktik ayrımını en güzel özetleyen durum, strateji beyin gücü ile yapılmaktayken, taktik ise omuzların altı olan bedenle yapılmaktadır. Kuloğlu, **a.g.e.**, s.19.

pencereler, telefonlar, alarm ve yangın söndürme cihazlarının konumları, asansör ve merdiven boşlukları, jeneratörler, makinalar, elektrik trafosu ve kazan dairesi gibi teknik donanımların yanı sıra bekçi ve köpek kulübeleri gibi hassas bölümlerin keşifleri yapılırdı. Keşif görevlerinin ardından ekip elemanları alınan bilgileri oluşturulan krokiler üzerine ince ve detaylı bir çalışmanın ardından işlerlerdi. Verilerin işlenmesinin ardından keşif görevini yapan kişilerin ortak düşünce ve yorumlarının belirtildiği detaylı bir rapor hazırlanırdı.²⁶⁰

Planlama faaliyetleri çerçevesinde yapılan keşif çalışmalarında bölge ya da binalara, gece ve gündüz olmak üzere, mesai saatleri içerisinde ya da tatil günlerinde defalarca²⁶¹ girilerek detaylar araştırılırdı. Bu bölgelerde kullanılan maske kimlikler arasında müşteri, tamirci, meraklı kişi ya da pazarlamacı gibi roller sıklıkla kullanılırdı. Gündüz vakti yapılan keşiflerde mutlaka maske bir kimlik kullanılırken, gece yapılan keşif faaliyetlerinde bölgeye ya da binaya gizlice girilirdi. Gece görevlerinde karşılaşılan en büyük güçlükler arasında bekçiler, köpekler, alarmlar ya da projektör gibi zorluklarla karşılaşıldı.²⁶²

TMT yöneticileri tarafından yapılan değerlendirmeler kapsamında keşif görevi verilen yerlerin genel özelliklerine bakıldığında Türk mahallelerine yakın büyük ya da yüksek Rum binalarının seçildiği görülmektedir. Rumlar tarafından yapılan saldırılarda yüksek binalar genelde makineli tüfek ya da keskin nişancı gibi saldırı unsurlarının görüş açılarını arttırması sebebiyle tercih edilmekteydi. TMT istihbarat elemanları tarafından önceden yapılan bu keşiflerle saldırı karşısında detaylı savunma planları²⁶³ yapılmaktaydı.²⁶⁴

TMT tarafından yapılan keşifler kendi bölgelerinin dışında, Rum bölgelerinin içerisinde bulunan birçok stratejik yerlerde yapılmıştır. Bunlar arasında polis

²⁶⁰ Sanver, **a.g.e.**, s.176.

²⁶¹ İstihbarat toplama faaliyetlerinde mevcut hedefler hakkında elde edilen bilgilerin güncellenmesi gereği doğabilir. Önceki süreç içerisinde ihtiyaca istinaden toplanan bilginin zaman içerisinde güncellemelerinin yapılması istihbarat disiplini açısından önemlidir. Köseli, **a.g.e.**, s.52.

²⁶² Sanver, **a.g.e.**, s.176-177.

²⁶³ Stratejik istihbaratta tehditlerin değişen tabiatı, koşulları ve yöntemleri ile birlikte mücadele yöntemlerine ilişkin stratejiler geliştirilirdi. Kaynak tahsis edilmesinin yanı sıra düşman hareketlerinin önlenmesi amacıyla karar vericilere bilgi sağlanması amaçlanmaktadır. Kuloğlu, **a.g.e.**, s.20.

²⁶⁴ Sanver, **a.g.e.**, s.177.

karakolları, askeri kamplar, radyo ve televizyon istasyonları, fabrikalar, haberleşme tesisleri, petrol depoları, elektrik üretim merkezleri, trafolar, cephanelikler, itfaiye merkezleri, köprüler, enerji hatları gibi Kıbrıs genelinde birçok stratejik tesisin keşif ve planları yapıldı. Bu hedeflerin detaylı planlarının yanı sıra, Kıbrıs haritası üzerinde yerleri gösterilerek hedef koordinatları da ayrıca belirtiliyordu.²⁶⁵

TMT’de Operasyon Öncesi Bilgi Toplama ve Haberalma

TMT içerisinde bulunan her bir mukavemet görevlisi aynı zaman da bir istihbarat elemanıydı. Görmüş oldukları ve değerlendirdikleri her türlü bilgiyi üst kademeye ulaştırmaktaydı. Örneğin, Lefkoşa İş Bankasında bankacı olarak görev yapan Ali Vasıf Bey’in bacanağı Zeka Bey, Karpaz ve Balalan bölgesinde TMT faaliyetlerine destek vermektedirler.²⁶⁶

TMT istihbarat, haberleşme ve ada içerisinde silah sevkiyatlarında yalnızca kendine bağlı elamanlarının haricinde her türlü kişiden istifade ederdi. Adada çalışan sağlık görevlileri vazifeleri gereği her tarafa gitmekteydiler. Kullanılan araçların zula olacak yerlerine silah, malzeme ve şifreli mesajlar saklanır ve kontrol noktalarından rahatça geçerek bölgelere dağıtılırdı.²⁶⁷

TMT istihbarat elemanları İngiliz idaresi içerisine de sızmıştı. Anamur’dan Erenköy’e yapılan silah sevkiyatlarında İngiliz devriye gemilerinin güzergahları ve detaylı rotaları elde edilip TMT karargahına bildirilerek, silahların güvenli bir şekilde Adaya sevk edilmesi sağlanıyordu.²⁶⁸

Bilginin önemi TMT istihbarat elemanları tarafından çok iyi bilinmekteydi. Meslek grupları arasında çöpçüler, boyacılar, sıvacılar dahil olmak üzere herkesten istifade²⁶⁹ eden Teşkilat, havaalanında hamal olarak çalışan kişilerden bile faydalanmaktaydı. Önemli yerlerin çevresinde bulunan çöp bidonlarından daha

²⁶⁵ Sanver, **a.g.e.**, s.177.

²⁶⁶ Keser, (2007), **a.g.e.**, s.483.

²⁶⁷ Keser, (2007), **a.g.e.**, s.484.

²⁶⁸ Keser, (2007), **a.g.e.**, s.485.

²⁶⁹ Taktik istihbarat, acil bir durumun oluşmasında veya kriz anlarında spesifik karar verme ve yoğunlukla problem çözme amacıyla başvurulmaktadır. Kuloğlu, **a.g.e.**, s.20.

öncesinden parçalanmış ve imha edilen evraklardan dahi bilgi toplama faaliyetlerinde bulunulmuştur. Hizmetçi, boyacı ve diğer meslek grupları aracılığıyla çalıştıkları yerlerden çok önemli bilgiler elde edilmiştir. Havalimanında hedefte olan bir şahsın bavulundan bir belge temin edilerek kopyalandıktan sonra yerine konulması bile söz konusu olmuştur.²⁷⁰

TMT'nin Kıbrıs Polis Teşkilatı İçerisinde İstihbari Örgütlenmesi

Kıbrıs Polis Teşkilatı içerisinde rütbe olarak kıdemli polis ve subaylardan oluşan bir TMT birimi bulunmaktaydı. Çok yönlü olarak faydalanılan bu birim, polis ile problemi olan TMT mensubu diğer kişilere yardım etmek başta olmak üzere, TMT aleyhinde yapılan faaliyetleri saptama, önleme ya da haber verme görevini üstlenmişti. Özellikle ulaştırılan bilgiler çok yaralı olmaktaydı. TMT üyelerince yapılan operasyonlarda örgüt üyelerini koruma görevi, çoğu zaman TMT mensubu polislerce yapılmaktaydı. Silah, malzeme ve gizli evrak nakillerinde çoğunlukla polisler kullanılırdı.²⁷¹

TMT bayraktarlığı tarafından Polis Teşkilatı içerisinde yine TMT merkezine bağlı ayrı bir istihbarat yapısı kuruldu. Polisler bağlı buldukları bölgeler arasında almış oldukları istihbari bilgiler polis İzzet Volkan'da toplanarak Lefkoşa TMT merkezine iletilirdi. Bu yapı 1960'ın başına kadar düzenli olarak devam etmiştir.²⁷²

Polis Teşkilatı içerisinde yapılan istihbari çalışmalarda özellikle TMT yönetimi ile ilgili bir bilgi sızıntısının olup olmadığı devamlı olarak araştırılmıştır. Özellikle EOKA'nın içerisinde TMT Bayraktarlığı ile ilgili herhangi bir bilginin olmadığı çeşitli kaynaklar tarafından teyit edilmiştir. Türk Polisleri arasında işe yaramayan kişiler birçok kez denendikten sonra TMT ile ilişkileri kesilmekteydi. Polis içerisinde istifade edilen kişiler içerisinde en çok göze çarpanlar arasında İzzet Volkan isimli polis bulunmaktaydı. Girne'de bulunan bir komando birliğinin komutanı olan Volkan, Girne'nin Liman İskelesinin doğusunda kalan karakolunun duvarında yanan bir lüks

²⁷⁰ Keser, (2007), a.g.e., s.485.

²⁷¹ Sanver, a.g.e., s.59.

²⁷² Keser, (2007), a.g.e., s.485.

lambası asarak, Türkiye’den yapılan silah sevkiyatlarında gelen botların rotasını bulmalarına yardımcı olurdu. Ayrıca Girne bölgesinde sağlanan istihbaratı Lefkoşa’ya ulaştıran lider kişi olduğu da anlaşılmaktadır.²⁷³

TMT’de Örtülü Operasyonlar

TMT içerisinde örtülü operasyonların sıklıkla yapıldığı görülmektedir. İngilizcede “Covert Operation” olarak bilinen Örtülü Operasyon milli güvenlik politikaları kapsamında gerçekleştirilen ve gizlilik içerisinde yerine getirilen faaliyetleri tanımlamaktadır.²⁷⁴

2.6.4.3.1. TMT’de Yabancıların Angajmanı

İnsan Kaynaklı İstihbarat toplama tekniğinde seçilen kaynaklardan istenilen bilgilerin sızdırılması gibi yollar da kullanılmaktadır. Bu tür bilgi toplama operasyonlarında beş aşama bulunmaktadır:

- Planlama ve Hazırlık
- Yaklaşma
- Sorgulama
- Neticelendirme
- Raporlama.²⁷⁵

Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde TMT’nin istihbarat toplama teknikleri arasında angaje²⁷⁶ edilen yabancı kökenli kişiler de kullanılmaktaydı. Bu kapsamda en sağlıklı bilgi kaynağının Birleşmiş Milletler askerleri olduğu görülmüş ve temas sağlanmaya başlanmıştır. TMT ile görevleri icabı temasta olan ve uygun özelliklere sahip kişilere kanca atılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda TMT’de kullanılan araçlara benzin talep ediliyor ve talebe olumsuz yanıt verenler eleniyordu. Bu tür istekleri kabul edenlere yanaşarak, kendilerinde satmak istedikleri gümrüksüz içki ya da sigara varsa yüksek

²⁷³ Keser, (2007), **a.g.e.**, s.482-483.

²⁷⁴ Kuloğlu, **a.g.e.**, s.28.

²⁷⁵ Köseli, **a.g.e.**, ss.67-68.

²⁷⁶ Angaje: Bir kişiyi istihbarat örgütü için çalışmaya ikna ve teşvik etme sürecidir. Acar, **a.g.e.**, s.76.

para karşılığında satabilecek kişilerin bulunabileceği, karşı tarafa belirtiliyordu. Bu tür ticari ilişkilerin birkaç defa yapılmasının ardından asıl öneri olan casusluk teklifi yapılıyordu. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler'in kontrolünde bulunan yeşil hatta görevli bir üsteğmen sistemin içerisine alınmıştı. Bu kişi Lefkoşa'da bulunan Türk-Rum çatışma hattı ve Birleşmiş Milletler karargâhı başta olmak üzere Ada çapında, hem Rumlar hem de Türkler tarafından toplanan istihbarat, haftanın belirlenen bir gününde bu subay tarafından TMT'ye aktarılıyordu. Bu kişi ile ilişki o kadar derinlemesine yapılmıştı ki, çok özel ve zor bilgiler almak için, Rumlara ait askeri tesisler başta olmak üzere karargahlara kadar gönderilmekteydi. Erenköy, Trimitya ve Mammari'de bulunan Rum Askeri Kamplarında konuşlu T 34²⁷⁷ tankları saydırılarak tank hareketleri hakkında bilgi toplanıyordu. Görev süresi sona eren bu subaya TMT tarafından teşekkür edilmiş, yine aynı subay tarafından getirilen bir öneri ile veda gecesi tertiplenmiştir. Bu geceye gelen davetli subaylar arasında TMT'ye yardım edecek başka arkadaşlarının da olabileceği ve onlarla tanışabileceklerini belirtmiştir. Bayraktarın onayı ile gece tertiplenmiş, TMT görevlisi birçok istihbarat görevlisinin yanında bazı mücahit komutanlar ve Birleşmiş Milletler'in kilit makamlarında görevli birçok subay da katılmıştır. Bu kapsamda potansiyel istihbarat kaynakları ile tanışılarak ön elemelerden geçirme şansı yakalanmıştır.²⁷⁸

TMT tarafından Kıbrıs'ta konuşlu bulunan yabancı askerler de kullanılmaktaydı. Gelen istihbari bilgiler değerlendirilerek kararlar alınıyor ve özel kuryelerle kovan bölgelerine gönderiliyordu. TMT'nin özel kurye sisteminde, Adaya Kızılhaç ve Birleşmiş Milletler çerçevesinde gelen İngiliz askerleri de kullanılmaktaydı.²⁷⁹

TMT'de Karşı İstihbarat Operasyonları (İstihbarata Karşı Koyma)(İKK)

İstihbarata Karşı Koyma faaliyetlerinde hasım tarafın kendisini üstün konuma taşıyacak bilgiyi elde etmesine engel olma faaliyetidir. Bir başka bakış açısı ise; hasım

²⁷⁷ T 34: Ağır sınıf bir tür Rus Tankı.

²⁷⁸ Mengüç, **a.g.e.**, ss.314-316.

²⁷⁹ Mengüç, **a.g.e.**, s.286.

tarafın operasyonel istihbarat yetenekleri ile faaliyetleri hakkında bilgi toplama faaliyetleridir.²⁸⁰

Kıbrıs'ta yaşanan tedhiş havası ve bununla mücadele aşamalarında kaçınılmaz bir unsur olarak göze çarpan İstihbarat ve İstihbarata Karşı Koyma faaliyetleri kapsamında yerli işbirlikçiler, casuslar, provokatörler ile menfi çıkar peşinde koşan kişilerde ayrıca faaliyet göstermektedirler. Bu tip kişiler, uyarılmalarının ardından faaliyetlerine devam ederlerse infaz edilebiliyordu.²⁸¹

TMT tarafından Ozanköy'de izci kampı maskesiyle bir eğitim birimi kurulmuştur. Burada izci faaliyetleri kapsamında mukavemetçilere çadırların içerisinde başta silah bilgisi olmak üzere, diğer konularda da eğitim verilmeye başlanmıştı. O dönemde İngilizlerin oluşturmuş olduğu yardımcı kuvvetlerde görev yapan bir Türk, kamptaki TMT faaliyetlerini İngiliz yönetimine ihbar²⁸² etmiştir.²⁸³

EOKA'nın 4 Ağustos 1958 tarihinde faaliyetlerini geçici olarak durdurmasını müteakiben TMT'de 5 Ağustos 1958 tarihinde eylemlerine ara vermiştir. Yayınlanan TMT bildirisinde faaliyetlerin durdurulması emredilirken, TMT aleyhinde faaliyet gösteren kişi ve gruplara karşı istihbarat faaliyetlerinin devam edeceği bildirilmiştir. TMT mensuplarınca belirtilen emir çerçevesinde alınan istihbaratların raporları kriptolu bir şekilde merkez karargaha bildirilmiştir.²⁸⁴

Bölük komutanı rütbesiyle TMT'de yemin ederek²⁸⁵ göreve başlayan Mehmet Ali İlkman, TMT'yi deşifre etmeye çalışan bir İngiliz casusunu susturma görevini almıştır. Bu arada İngiliz Gizli Servisi, ajanının tespit edildiğini²⁸⁶ öğrenmiş ve yoğun güvenlik önlemlerini devreye sokmuştur. Güvenlik amacıyla, ajan, zamanının çoğunu Lefkoşa Polis Merkezinde geçirmektedir. İşini iyi yapan birisi olarak tanıtılan ve ileri seviyede

²⁸⁰ Kuloğlu, **a.g.e.**, s.25.

²⁸¹ Keser, (2007), **a.g.e.**, s.486-487.

²⁸² İhbarcı; suç işlendiğine inandığı kişi veya grupları, suç olarak değerlendirdiği olayı yetkililere gizlice bildiren kişilere denir. Acar, **a.g.e.**, s.192.

²⁸³ Keser, (2007), **a.g.e.**, s.489-490.

²⁸⁴ Keser, (2007), **a.g.e.**, s.572-573.

²⁸⁵ Mehmet Ali İlkman, TMT'nin resmi olarak kuruluşunun ikinci gününde ilk emrini alarak göreve başladı. Mengüç, **a.g.e.**, s.176.

²⁸⁶ Yanma: İstihbarat faaliyetlerinde bulunan kişinin, karşı taraf unsurlarınca veya etraftaki kişiler tarafından açığa çıkarılmasıdır. Acar, **a.g.e.**, s.78.

silah kullanma becerisi bulunan ve yanında silahını eksik etmeyen bu kişi TMT tarafından suikasta uğrama ihtimali konusunda bilgilendirilmişti. İlkman'a verilen emirde kişinin profili ayrıntılı şekilde sunulurken, üzerinde taşıdığı silahın markası ve kalibresine kadar bilgilendirilerek; "Dikkat. Çok tehlikelidir. İlk görüldüğü yerde vurulacak ve kesinlikle öldürülecektir." denilmişti. Ayrıca ajanın pek dışarıya çıkmadığı, çıktığı anlarda Polis Merkezinin karşısında bulunan kahvehaneye gittiği, kahvehanenin müşteri profilinin tamamına yakınının silahlı polisler olduğu belirtilerek dikkatli bir planlamaya gidilmesi ayrıca eklenmiştir. İlkman görev için yanına Alpay Mustafa'yı alarak Polis Merkezinin karşısındaki kahvehaneye gitmiş ve hedefini beklemeye koyulmuştur. Akşam saatlerine doğru hedef kahvehaneye gelmiş, ardından dışarı çıkarak hızlı adımlarla ilerlemiş, uygun bir anda bu kişinin infazı gerçekleştirilmiştir.²⁸⁷

TMT'de Silah Sevkiyatı Operasyonları

Yönetici pozisyonundaki kişiler kriz durumlarının oluşmasından önce gerekli tüm olasılıkları göze alarak senaryo çalışmaları yapmak zorundadırlar. Bu tür önlemlerin alınmaması durumunda oluşabilecek zarar maddi ve manevi birçok maliyetleri ortaya çıkarır. Anlık gelişebilecek olayların yarattığı zararlar ve kayıplar senaryo planlamaları ile en düşük seviyelere düşürülebilmektedir. Bu tür senaryo planlamalarında değişik alternatiflerde düşünülmelidir.²⁸⁸

TMT'ye ilk silah sevkiyatı Özel Harp Dairesi tarafından 16 Ağustos 1958 tarihinde başlamıştır. Silah sevkiyatının Türkiye merkezi Anamur ilçesi olup, Kıbrıs merkezlerinden en önemlisi ise Erenköy'dür. Silah sevkiyatı 1 Ocak 1959 tarihine kadar haftada iki defa yapılmaktaydı.²⁸⁹

Türkler açısından stratejik bölgeler olarak değerlendirilen yerlere silah sevkiyatı Kıbrıs Cumhuriyetinin kurulmasının ardından da devam etmekteydi. Kıbrıslı Türklere ait olan araçları Rum Polisler yol uygulamalarında sıklıkla durduruyor ve aramalar

²⁸⁷ Mengüç, **a.g.e.**, ss.179-183.

²⁸⁸ Acar, **a.g.e.**, s.83.

²⁸⁹ Keser, (2007), **a.g.e.**, s.506-507.

yapıyordu. TMT safında yer alan cemaat meclis üyelerinin siyasi dokunulmazlığı silah sevkiyatında kullanılmaktaydı. Dokunulmazlık çerçevesinde bölgeler arası silah ve malzeme sevkiyatı Türk Cemaat Meclis üyelerince gerçekleştiriliyordu.²⁹⁰

EOKA'nın kurulmasının ardından İngilizler tarafından oluşturulan yardımcı kuvvetlerin (Auxiliary) tamamına yakını Kıbrıslı Türkler oluşturmaktaydı. TMT, bu örgütte çalışan kişilerden değişik şekillerde faydalanmaktaydı. Ahmet Yusuf Pekri yardımcı kuvvetlerde görev yapan birisiydi. TMT tarafından verilen emir gereği silah talimleri kapsamında yapılan atışlarda bir yolunu bulup fişek temin ederek örgüte ulaştırıyor ve Türk komandoları arasında gizli bir örgüt çekirdeği oluşturuluyordu. TMT bu kapsamda kendi bünyesinde vermiş olduğu eğitimlerde kullanılan fişeklerin boş kovanlarını komandolara veriyor, atış talimi esnasında atılmış olan fişeklerin kovanlarını fazlaca koyarak fişek arttırma işlemi yapılıyordu. Ayrıca gizli yapılanma kapsamında Ahmet Yusuf Pekri kendi birliğinden on iki kişilik bir örgütlenme kurmayı da başarmıştı.²⁹¹

Lefkoşa'da bulunan Atatürk İlkokulunda çalışan bazı öğretmenler TMT mensubuydu. Okulun spor malzemeleri odası, TMT'nin silah deposu olarak kullanılmaktaydı. Bu depo örgüt mensubu öğretmenlerce denetlenir ve korunurdu.²⁹²

2.7. Kıbrıs Cumhuriyeti Döneminde İstihbarat Faaliyetleri (1960-1974)

2.7.1. Kıbrıs Cumhuriyetinin Kurulması

1960 yılında kurulan Cumhuriyet Kıbrıs'ta yaşayan insanlar tarafından değil, özellikle savunma ve sömürge kaygısı olan başta İngiltere gibi diğer ülkeler tarafından oluşturulmuş sanal bir ülke özelliği taşımaktadır. Bu sebeplerden ötürü Kıbrıs Cumhuriyeti ne gerçekten bir bağımsızlık ve birlik duygusu taşımakta, ne de işlerliği olan bir yönetim sistemi ortaya koyabilmişti.²⁹³

²⁹⁰ Mengüç, **a.g.e.**, s.234.

²⁹¹ Mengüç, **a.g.e.**, s.252.

²⁹² Sanver, **a.g.e.**, s.144.

²⁹³ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.134.

Yeni kurulan Kıbrıs Cumhuriyetinin yönetim özellikleri incelendiğinde;

- 1-Cumhurbaşkanı nüfus çokluğundan dolayı Kıbrıslı Rumlardan seçilecekti.
- 2-Cumhurbaşkanı Yardımcısı ise Kıbrıslı Türklerden olacaktı.
- 3-Bakanlar Kurulunda toplam on bakan olup, bunlardan yedisi Rum, üçü ise Türk olacaktı. Ayrıca üç Kıbrıslı Bakandan en az birine en önemli üç Bakanlık olan Dışişleri, Ekonomi ve Savunma Bakanlıklarından biri verilecekti.
- 4-Karar alma süreci Bakanlar konseyinde salt çoğunlukla alınacaktı.
- 5-Cumhurbaşkanı ve yardımcısı kabinede alınacak herhangi bir kararı veto etme yetkisine sahipti.
- 6-Adada bulunan kesimlerin kendi seçmenlerince seçilen 35 Kıbrıslı Rum ve 15 Kıbrıslı Türk olmak üzere toplam 50 vekilden oluşan Temsilciler Meclisi olacaktı. Önemli konular başta olmak üzere her konuda salt çoğunluk sistemine göre çalışılması planlanmıştı.²⁹⁴

1960 anlaşmalarıyla kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nde, İngiltere'nin Adadaki askeri ve istihbari üslerini²⁹⁵ kullanmayı sürdürmesini sağlam temellere oturtmakla ilgili çok detay vardı. Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyetini Kuran anlaşmanın 103 sayfalık metninde 56 sayfa sadece Adadaki İngiliz çıkarlarını anlatmaktaydı. Kuruluşundaki en önemli ve asıl amaç Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin (SSCB) yaymak istediği komünizm tehlikesine karşı, Doğu Akdeniz'de Batının çıkarlarına hizmet eden bir üs olması planlanmıştı. İngiltere'nin istihbarat, lojistik ve stratejik tesislerinden, Soğuk Savaş dönemi casusluğundan bölgede olması muhtemel savaşlarla mücadele, olması muhtemel bir üçüncü dünya savaşında Batının savunmasında adada

²⁹⁴ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.134-135.

²⁹⁵ 16.01.1959 tarih ve CO 926/824 kodlu İngiltere Dışişleri ile Sömürgeler Bakanlığı arasındaki kriptolu yazışmada Savunma Bakanının sadece Adada bulunan üslerin değil, bu üsler ile bağlantılı diğer küçük toprak parçalarında da tam egemenliklerinin olmasının üzerinde ısrarla durmaktadır. Gazioğlu, **a.g.e.**, s.355.

konuşlandırılması düşünölen Nökleer silahlara kadar her türlü askeri faaliyetler için bir platform olarak kullanılması düşünölmüştü.²⁹⁶

Kuruluş anlaşması ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde, ekli zeyilnamelerde de göröldüğü gibi Adaya verilen bağımsızlığın ne kadar kısır olduğu görölmektedir. Adada konuşlanması planlanan İngiliz yetkililerine 31 tesiste “*tam denetim uygulama*” hakkı verilmiş, tesislerini istedikleri şekillerde koruyup savunabilecek, Kıbrıs Cumhuriyetinin hangi yetkilisi olursa olsun bu tesislerin dışında tutabileceklerdi. İngiliz ordusu tesislerin içerisinde denetleme ve herhangi birini tutuklamak konusunda tek yetkiliydi. Hâlbuki tesis dışındaki güvenliği sağlamak ve tesisin operasyonel faaliyetlerini sekteye uğratmamak konusundaki sorumluluk yeni yönetime aitti. Kendi bölgelerine karşı yapılacak sabotaj eylemcilerini tutuklama yetkisine de sahiplerdi. İngiliz Hava Kuvvetlerine ait uçaklar Ada üzerinde herhangi bir kısıtlama olmaksızın uçuş yapabileceklerdi. İngiliz mühendisler ayrıca Kıbrıs topraklarında haberleşme ve elektronik sistemler kurabileceklerdi.²⁹⁷

Adanın bağımsızlığının dominant güçler açısından yeni beklentiler doğurduğu görölmektedir. T.W. Adams ve A.J. Cottrell’e göre bağımsız yeni Kıbrıs Cumhuriyeti için Washington yönetiminin hedefleri şöyleydi:

“Birincisi Kıbrıs Cumhuriyeti siyasi istikrar sağlayıp, Büyük Britanya, Yunanistan ve Türkiye ile birlikte komünizm karşısında sağlam bir duvar oluşturmalıdır. İkincisi, Kıbrıs ekonomik gelişme, hür demokratik kuruluşlar ve Batı’ya uyum sağlama konularına ağırlık vermelidir. Üçüncüsü, ABD adada mevcut olan haberleşme tesislerini kısıtlama olmaksızın kullanma hakkına sahip olmalıdır. Dördüncüsü, İngiliz egemenliğindeki üs bölgeleri bozulmadan kalmalı ve Batılı ölkelerin²⁹⁸ amaçlarına açık olmalıdır.”²⁹⁹

²⁹⁶ O’Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.136.

²⁹⁷ O’Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.143.

²⁹⁸ Batılı ölkeler için en önemli amaç, soğuk savaş atmosferinde NATO’nun güneydoğu kanadının güvenliğinin alınmasının yanı sıra, tarihsel hasımlık ilişkileri bulunan Türk Yunan anlaşmazlığının Kıbrıs bağlamında iç bütünlüğünün ve dayanışma ruhunun zayıflatılmasının önüne geçmesi amaçlanmıştır. Nasuh Uslu, **Türk-Amerikan İlişkilerinde Kıbrıs**, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara, Mayıs 2000, s.35.

²⁹⁹ O’Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.141.

2.7.2. Kıbrıs Cumhuriyetinde İstihbarat Mekanizmaları

Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmasının ardından özellikle devletin kilit noktalarına EOKA terörü döneminde lider olarak çalışmış kişiler getirilmeye başlanılmıştı. Başpiskopos Makarios devlet başkanı olmasının ardından çevresinde bulunan EOKA terör liderlerinin en başındaki kişi Polikarpos Yorgacis olmuştur. 1959 yılının mart ayında İngiliz idaresinin yapmış olduğu genel aflla birlikte çıkan başta lider Sima Yorgacis olmak üzere grupta kurmay olarak görülen Nikos Kosiş, Andros Nikolaidis, Nikos Yoannu Psomas, Fotis Papafotis ve EOKA terör örgütünün diğer yönetici üyeleriyle birlikte oturmaktaydılar. Makarios'un ilk işi Başpiskoposluk kasasından o dönem için yüklü bir miktar olan 1000'er Kıbrıs lirası ile birlikte birçoğuna Fiat 1100 marka araç hediye etmek olmuştu.³⁰⁰

Makarios'un oluşturduğu kabinenin tamamı EOKA örgütünün liderlerindendi. Yorgacis ilk kabine seçiminde Çalışma Bakanı olmuş, ancak daha sonra İçişleri Bakanlığı koltuğuna oturmuştu. Kuruluş yıllarında Kıbrıs Cumhuriyetine yabancı istihbarat servisleri yoğun ilgi gösterdiler. Dünya, o tarihlerde Soğuk Savaş dönemini yaşamakta iken, yeni kurulan Kıbrıs Cumhuriyetinin bu cepheleşmedeki³⁰¹ yeri kestirilmeye çalışılıyordu. Dünya coğrafyasında doğu-batı kavşağında yer alan bu ülkenin yüksek stratejik önemde olan konumu ilgiyi daha da arttırmaktaydı. Bu kapsamda hükümetin Çalışma Bakanı Polikarpos Yorgacis özellikle batılı gizli servislerin Kıbrıs'taki anti-komünist cephenin sorumluluğunu vermiş olduğu kişiydi. Kendisi 1959 yılının sonbaharında Kıbrıs'ta geçiş hükümeti döneminde Amerikan gizli servisiyle temasa geçmiştir. Yapmış olduğu temasın konusu anti-komünist propaganda için ödenek talebinde bulunmaktı.³⁰²

³⁰⁰ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.405.

³⁰¹ Birleşik Devletler Kıbrıs konusunun tartışılmasını özellikle Birleşmiş Milletler gibi kurumlarda tartışılmasını ve bu konunun uluslararası bir platform kazanmasını itememekteydi. Karşı bir durumda konuya S.S.C.B.'nin müdahil olması ve batı dayanışmasına zarar vermesi sonucunun önüne geçilmesi için Amerikalı liderler Yunanlı mevkidaşlarını bu durumdan diplomatik olarak uzak tutmaya çalışmışlardır. Uslu, **a.g.e.**, s.35.

³⁰² Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.405-406.

Kıbrıs'ta geçici hükümette Çalışma Bakanı iken Yunan KYP'si³⁰³ ile yoğun işbirliği içerisinde olan Yorgacis, Kıbrıs derin devletini organize etmeye başladı. Örgütlemeye ilk iş olarak başa Yorgos Lagodontis'i getirdi. Dönemin İngiliz Valisi ve EOKA otoritesi tarafından övgü ile söz edilerek ödüllendirilmiştir.³⁰⁴ Geçiş hükümeti döneminde Lagodontis, Yunan KYP'sinden sağlanan para ile polis memuru Philippos Lordanaus³⁰⁵ Atina'da İstihbarat Teşkilatı yönetimi konusunda eğitim aldılar. Bu eğitim sürecinde Lagodontis IDEA³⁰⁶ ve aynı zamanda Yunanistan KYP lideri Aleksandros Natsinas'la yakın ilişki içerisine girmişlerdir.³⁰⁷ Bu güçlü destek ve İçişleri Bakanlığı görevini devralan Yorgacis ile birlikte Kıbrıs'ta muhbir ağı kurmuşlardı. Zürih anlaşmaları ile Adaya konuşlanan Yunan Alayı içerisindeki Yunan KYP'sinden özel bir birim³⁰⁸ bu ağın yeniden yapılanmasında önemli rol aldılar.³⁰⁹

Kıbrıs Cumhuriyetinin kurulmasından sonra Lagodontis Polis Genel Müdürlüğünü istemiştir. Geçiş hükümetinin ilk İçişleri Bakanı olan Tasos Papadopulos'a Makarios tarafından Lagodontis'in bu görev için yeterliliğinin olup olmadığı sorulduğunda, Bakan kişinin yozlaşmış bir yapısının olduğunu ve bu görevin yeterliliklerini taşımadığını bildirmiştir. Buna karşılık Makarios Grivas'ın bu görev için Makarios'a göndermiş olduğu mektubu göstermiştir. Sadece Papadopulos atamaya karşı çıkan kişi değildi. Bir kısım polis subayı da Makarios'la bir toplantı yaparak genel müdürlük makamına bu atanmanın yapılmamasını istemiştir. Sonuç itibariyle Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduktan sonra Lagodontis³¹⁰ Lefkoşa Polis Müdürü olarak atanmış aynı zamanda da KYP'de de özel görevine devam etmekteydi. Ayrıca

³⁰³ Kentrikí Ypiresía Pliroforión (Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών)

³⁰⁴ Makarios Druşotis, **Kıbrıs 1963-1964 İlk Bölünme**, Galeri Kültür Yayınları, 2008, Lefkoşa, s.6-7.

³⁰⁵ EOKA tedhiş hareketlerine ilk başladığı dönemden bu yana Yorgos Logadontis'in yakın arkadaşı ve aynı zamanda sağ kolu olan Philippos Lordanaus, aynı anda Kıbrıs'ı terk edinceye kadar hiç ayrılmayarak birlikte çalışmışlardır. Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.7.

³⁰⁶ Ieros Desmos Ellinon Axiomatikon (Yunan Subayları Kutsal Birliği)

³⁰⁷ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.7.

³⁰⁸ Yunanistan'dan gelen bu birimin başında, Yunanistan Gizli Servisi ve CIA arasında irtibat subayı olan, ayrıca ileride cunta ile başa gelecek olan Yorgo Papadopulos vardı. Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.7.

³⁰⁹ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.7.

³¹⁰ Lagodontis, 1962 yılında İngiliz Gizli Servisi'nin ajanı olduğu ortaya çıktığında Kıbrıs'ı terk etmiştir. Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.287.

KYP'nin Ahlak Şubesine de kendisi bakıyordu. Bu görev sayesinde gece hayatı ile birlikte yer altı dünyasının en büyük lideri haline gelmişti.³¹¹

Kıbrıs Merkezi İstihbarat Teşkilatı

Kıbrıs'ta cumhuriyet resmi ilanı yapılmadan önce Yorgacis tarafından gayri resmi bir istihbarat servisi kuruldu. İsmi KYP olan istihbarat servisinin kuruluş amacı anti-komünist propagandanın yanında karşı casusluktu.³¹²

1960 yılının sonlarına doğru Yorgacis kendi ofisinde Andros Nicolaides, Nicos Ioannou Psomas, Yorgos Georgiades, Andreas Rigas, Phanis Demetriou ile Savvas Antoniou'nun hazır bulunduğu bir toplantı yaparak KYP'nin resmi olarak kurulması kararı alındı. İdari yapısının da kararlaştırıldığı bu toplantıda İçişleri Bakanı Yorgacis kontrol mekanizmasının merkezinde yer almaktaydı. KYP'nin başına Yorgo Georgiadis geçerken, Andreas Hadjisavvas İdari Başkan, Petros Stylianides Komünizm Masası Başkanı, Neophytos Michaelides Güvenlik Bürosunun Başkanı olmuş, Ahmet Kemal ise Yabancılar Dairesi Başkanlığını üstlenmiştir. Ayrıca Yorgacis'in yakın çalışma arkadaşlarından Andros Nicolaides Antikomünizm Dairesi Başkanlığına, Nicos Ioannou Psomas Teknik Araçlar Dairesi Başkanlığına getirildi.³¹³

KYP'nin ilk ajanlarından birisi olan Takis Melodias, bu örgütün kuruluş amaçları ile ilgili şunları söylemiştir:

“Söz konusu servis, Kıbrıs Cumhuriyetinin ilanından sonra ve 1960-1961 döneminde resmi hal aldı. Daha önce Lagodontis'in başkanlığında gayri resmi faaliyet gösteriyordu. İçişleri Bakanı veya olasılıkla daha Çalışma Bakanı olduğu zamandan Polikarpos Yorgacis'in doğrudan yönlendirmesi, güdümü ve emri altında çalışıyordu. Söz konusu servis gayri resmi iken, Yorgacis'in onayladığı şahıslardan kuruluydu. Amacı komünizmin, Türk

³¹¹ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.412-413.

³¹² Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.409-410.

³¹³ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s .8.

unsurun ve hatta muhalefetteki sağın takip edilmesi idi. Servis resmi bir hal alınca da Yorgos Lagodontis'in başkanlığında buna devam etti.”³¹⁴

KYP'nin bazı üst düzey bölümlerinin Lagodontis'e verilmesi Yorgacis'in yakın çalışma çevresinin biraz tepkisine sebep olmuştur. Bu kişinin Kıbrıs yer altı dünyasıyla yakın ilişkide olması yanında yabancı gizli servislerle ilişkileri ve şüpheli olarak görülen faaliyetleri bu çevre tarafından bilinmekteydi.³¹⁵ Lagodontis'in aslında nasıl birisi olduğu Yorgacis çok iyi bilmekteydi. Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmadan önce, Yorgacis gibi Lagodontis'te İngiliz gizli servisine hizmet etmekteydi. Yabancı ülke istihbarat servislerinin finansal kaynaklarıyla kurulan bir örgütün başına, geçmiş hizmetleri ile birlikte karanlık yönleri bulunan kişilerin seçilmesi yine bu örgütü kuran ülke otoriteleri tarafından atanması gayet doğaldır.³¹⁶

Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduktan sonra polis teşkilatına başvuranlarda aranan gizli özellik daha önce KYP bünyesinde çalışıp çalışmadığıydı. Bu dönemde teşkilata giren birçok polis, örgüt ajanı olarak görev yapmış kişilerdi.³¹⁷ Bu durum cumhuriyetin ilanının ardından uzun bir süre devam etti.³¹⁸

KYP, başta doğu bloğu ülkeleri ile Arap devletlerinin diplomatik misyonlarını, AKEL ve PEO³¹⁹ yetkililerini 24 saat esasına göre izleyen ajanlar görevlendirilmişti. Bu istihbari yapılanmanın ödenekleri direkt olarak Amerikan Hükümeti tarafından karşılanmaktaydı. KYP'ye hizmet eden Lagodontis; “Anti-komünist seferberlik için

³¹⁴ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.410-411.

³¹⁵ Takis Melodias KYP'nin başına atanan Lagodontis'in durumu ile ilgili olarak daha Çalışma Bakanı iken Yorgacis'le bir toplantı düzenlemişti. Toplantıya Takis Melodias, Öğretim görevlisi olan Neofitos Kakullis, Atina Üniversitesinde öğrenci olan Neofitos Kiryakides, Haralumbus Naftis ile Andreas Frankopulos katıldı. Hoşnutsuzluklarını dile getiren bu gruba karşı Yorgacis şunları söylemiştir. “Lagodontis'in aleyhinde her ne duysanız da size söyleyeceğim tek bir şeyi biliniz: Lagodontis, sadece benim en iyi polisim olmakla kalmayıp, cumhuriyetinde sahip olduğu en iyi polistir.” şeklinde ifade ederek tartışmalara kulak asmamıştır. Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.411.

³¹⁶ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.411.

³¹⁷ Bu dönemde Polis teşkilatına başvuru yapan Rum kökenli A.A.'dan (İsminin açıklanmasını istememiştir.) takip şubesi adına gayri resmi bir görev yapılması istendi. Görev AKEL partisinden Yannis Katsuridis'i takip etmekte. Ziyaretleri ile birlikte kimlerle temas ettiğini kaydediyor gölge gibi bu kişi tarafından gözetleniyordu. Görev sonlarında servise rapor sunuluyordu. Sahte plakalı kiralık araçlar kullanılıyor ve konu ile ilgili tüm masraflar servis tarafından karşılanıyordu. Maaş olarak 30 Kıbrıs lirası veriliyor ve direkt olarak İçişleri Bakanlığında talimat alınıyordu. Maaş ve diğer ücretleri Andreas Patsalides vermekteydi. Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.414.

³¹⁸ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.413-414.

³¹⁹ Pankýpria Ergatikí Omospondía (Παγκύπρια Εργατική Ομοσπονδία)

paralar, Amerika'dan geliyordu. Komünizmin kovulması için tüm dünyaya ödüyorlardı. Muhbirler ile elçiliği gözetleyen insanların muhafazası için para veriyorlardı. Sorumlu benim şubem, yani Polis Genel Operasyonlar Şubesiydi.” Bu örgüt için parasal finans adaya CMC³²⁰ (Maden Şirketi) üzerinden dağıtılıyordu. Bu konuyu takip eden bizzat Yorgacis'ti. Paraların bir kısmıyla Anti-komünist yayınlar yapılırken, bir kısmı ile de Yorgacis adanın değişik yerlerinde kendi adına mal almaktaydı.³²¹

Yorgacis İçişleri Bakanlığı döneminde elinde bulundurmuş olduğu yetkileri Makarios'un rakiplerine karşı kullanıyordu. Bu dönemde siyasi olarak görülen rakipler AKEL partisi ile birlikte Demokratik Birlik yetkilileriydi. Siyasi arenada rakip olarak görülen bu oluşumlar EOKA terör olaylarına aktif olarak destek vermedikleri için ülke yönetiminde söz sahibi olmaları Yorgacis ve Makarios tarafından istenmemekteydi. Bu durum basında çıkan muhalif türdeki yazılara ve bu yazıları yazan yazar ile yayın organlarına devlet eli ile saldırı şeklinde ortaya çıkmaya başladı.³²² Diğer siyasi hareketlerin yanında basına³²³ yapılan fiili saldırılar karşısında Cumhurbaşkanı Makarios seyirci kaldı. Bu durum devlet içerisinde oluşan çeteleşme hareketlerinin de artarak devam etmesine sebep oldu.³²⁴

1961 yılı Nisan ayında KYP'nin Harekât Dairesinin Başkanlığına Lagodontis getirilmiştir. Aynı zamanda İstihbarat Dairesinin Başkanlığını da üstlenen Lagodontis, KYP'nin yapısı gereği sistemin takip ve gözetim faaliyetlerini sürdürmek için gereken finans kaynağının direkt olarak CIA tarafından nakit bir şekilde verildiğini belirtmektedir. Birleşik Devletlerden alınan bu finans desteğini yöneten KYP, Nikos Samson'un Kıbrıslı Rumlara Koruma Teşkilatı (OPEK)³²⁵ ile Antikomünist Ulusal

³²⁰ Cyprus Mines Corporation

³²¹ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.410.

³²² Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.414-416.

³²³ Başta basın organlarına ada üzerinde yapılan baskıların dışında, Yunanistan tarafı özellikle uluslararası medyada Türkler üzerine yoğun propaganda faaliyetlerine girişmişlerdir. Başta ABD basını olmak üzere batılı ülke medya organlarına Kıbrıslı Türklerin Anadolu'ya mübadelesi konusu sıklıkla işlenmektedir. Ahmet Şükrü Esmer, **“Yunan Propaganda Faaliyetleri”**, Nevzat Karagil (Ed), **Kıbrıs Meselesi Üzerine Son Konuşmalar ve Yazılar**, Anıl Matbaacılık, İstanbul, 1964, s.80-81.

³²⁴ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.417-418.

³²⁵ Orgánosis Prostatías Ellínou Kýprou (Οργάνωσις Προστασίας Ελλήνων Κύπρου)

Gençlik Derneği gibi bazı küçük teşkilatlara düzenli olarak para desteğinde bulunuyordu.³²⁶

Yorgacis istihbari yapılanmada Yunanistan Merkezi İstihbarat Teşkilatını örnek almıştır. O dönem Yunanistan istihbaratında görevli ve geleceğin cunta lideri Yorgo Papadopulos destek alarak Yunan modeli istihbarat yapılanmasının kurulmasında önemli rol üstlenmiştir.³²⁷

Polikarpos Yorgacis'in Kişisel İstihbarat Ağı

Polikarpos Yorgacis Kıbrıs Cumhuriyeti'nin İçişleri Bakanlığı koltuğuna yerleştiği an ilk iş olarak kendisine sadık işbirlikçilerinden oluşan bir karargah yarattı. Ülke üzerinde kendi şahsi otoritesini kurmakta kendisine yardımcı oldular. İşbirlikçileri arasında en güven duyduğu kişi Lefkoşa Milletvekili Nikos Kosiş'ti. İçişleri Bakanlığında bir odası bulunan bu kişi, görevi olamamasına rağmen içişleri ile ilgili konularda herşeye karışabilmekteydi. Diğer kişiler ise Andros Nikolaidis ile Hristodulos Hristodulu'ydu. Her iki kişide ABD'de Anti-komünizm ile ilgili eğitimlere katılmıştı. Bunların yanında polis teşkilatından birçok kişide yanında görev yaptı. Diğer yandan Yorgacis kendi şahsi istihbarat ağını kurmaya başladı. Devlet servislerinin bilgi toplamasının yanında neredeyse her köyde kendisine bağlı ajanları bulunmaktaydı. Anti-kominizm kapsamında CIA programı çerçevesinde ajanlar görevlendirmekteydi. Rumlar ile ilgili nüfuzunun altında bulunan her yere rahat bir şekilde sızabiliyordu. AKEL Genel Sekreteri Ezekias Papayoannu'nun makam şoförlerinden birisi dahi kendisine bağlı bir ajandı.³²⁸

CIA antikomünizm ve diğer yararlı bilgilerin aktarılması için kullanılmak üzere gerekli donanımı sağlamaktaydı. Anti-Komünizm kapsamında Amerika'dan gönderilen milyonlarca Kıbrıs lirası ile elde edilen bilgiler, aylık raporlar³²⁹ halinde

³²⁶ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s .9.

³²⁷ Makaryos Druşotis, **Cunta ve Kıbrıs 1967-1970 Köfünye Krizi, İki Suikast, Bir Cinayet**, Galeri Kültür Yayınları, Ekim 2010, s.8.

³²⁸ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.426.

³²⁹ 1963 yılında bilim adamları "Kelebek Etkisi" adını verdikleri bir teori üzerinde durmaktaydılar. Bu teoriye göre Newyork'ta bulunan bir kelebeğin kanat hareketi, Pekin'de bir kasırgaya neden olabileceği üzerinde durmaktaydılar. Kelebek etkisi parametrelerinden birinde oluşabilecek küçük bir değişikliğin

CIA'ya sunuluyordu. Tüm bu olanların dışında Yorgacis, Kıbrıs'ta bulunan şahsiyetleri fişlemektedir. Amerikalı gazeteci Lorenz Stern, Yorgacis'i; "Kıbrıs'ın tüm temel şahsiyetlerinin kirli çamaşırların ile ilgili bilgilerin yarışılmayacak koleksiyoncusu" şeklinde tanımlamıştır.³³⁰ En yakın çalışma arkadaşlarından Nikos Yoannu Psomos izlenmesi³³¹ talimatını Logadontis'e veren bizzat Yorgacis'tir.³³²

2.7.3. Kıbrıs Cumhuriyeti Döneminde İngiliz İstihbari Yapılanması

1963 yılında yaşanan kanlı olaylarda³³³ İngilizler açısından büyük zafiyetleri beraberinde getirdi. Kıbrıs Cumhuriyet kurulduktan sonra İngilizler iç istihbarat bağlamında bilgi toplamayı bırakmışlardı. Bu dönemde aşılması gereken en önemli sorun, muhalif silahlı gruplar ile ilgili istihbarat bulunmamasıydı. İngiliz üslerinden birinde konuşlu bulunan 3. Yeşil Ceketliler Alayı Komutan Yardımcısı İstihbarat Binbaşısı Frank Kitson Lefkoşa'da istihbarat çalışmalarını organize etmeye başladı. İlk iş olarak önemli kişilerin geliş ve gidişlerini takip etmeleri için askerlerini görevlendirdi. Ardından her iki grup içerisinde bulunan eylemcilerin adları ve telefon numaralarıyla birlikte arabalarının kayıtları kontrol edilerek, her iki grup arasında silahlı hareketleri kimlerin organize ettiği ve düzenlediğini anlamak üzere kişiler arasında irtibat şablonları çıkarıldı.³³⁴ 1963 olaylarıyla İngilizler tarafında gönderilen Stratejik İhtiyat Kuvvetleri Komutanı Tümgeneral Michael Carver, daha sonra adaya

sistemin tümü üzerinde etki edebileceği üzerinde durmaktaydılar. Sonuç olarak bir şey yapıldığında aslında yalnızca bir şey yapmış sayılmayız. Çünkü tek bir eylem her şeyi etkileyebilir. Acar, **a.g.e.**, s.55.

³³⁰ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.427-428.

³³¹ Yorgacis, Nikos Yoannu Psomos'un sol görüşlü bir ailenin kızıyla gönül ilişkisinin bulunduğu tespit edildiği, bu bağlamda bilgi koparılması ihtimali karşısında izlenme tedbirinin uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.428.

³³² Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.428.

³³³ 1963 Kanlı Noel Olayları: 21 Aralık 1963 tarihinde Kıbrıs'lı Türklere karşı Akritas Planı çerçevesinde yapılmak istenilen toplu katliam girişimidir. Bu planın kuramcısı Kıbrıs Cumhuriyeti İçişleri Bakanı Polikarpos Yorgacis'tir. Bu hareket köken itibarıyla EOKA militanları, Rum kökenli Polislerle birlikte, Zürih Anlaşmaları çerçevesinde Adaya konuşlanan Yunan Kuvvetler Alayı subay ve erleri katılmıştır. Başkent Lefkoşa olmak üzere Kıbrıs adasının tamamında bulunan Türk nüfusunun bulunduğu mahallelerde başta çocuk, kadın ve erkekler olmak üzere büyük bir soykırım girişimi görülmüştür. Türkiye'nin diplomatik ve askeri müdahalesi sonrasında son bulmuştur. Ulvi Keser, "21 Aralık 1963 Kanlı Noel Sonrasında Türk Mukavemet Teşkilatı'nın Kıbrıs'ta Sosyal ve Kültürel Hayatta Faaliyetleri ve Yol Göstericiliği Bağlamında Kıbrıs Türk Mücadelesi", **Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri Uluslararası Sempozyumu**, 19-25 Ekim 2008, TMT 50.Yıl Komitesi, Aralık 2009, s.467-509.

³³⁴ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.160.

gelen Birleşmiş Milletler (BM) Barış Gücünün komutan yardımcılığı görevini üstlenmişti. Aynı zamanda Carver İngiliz Yüksek Komiserliğinin Lefkoşa'da bulunan binasının zemin katında, istihbarat faaliyetlerini sürdürmesi için Binbaşı Frank Kitson'u gizlice elinin altında tutmuştu. BM güçlerinin böyle bir faaliyette bulunmasının yasak olması sebebiyle Binbaşı Kitson direkt olarak Carver'in kumandasına verilmişti. Bunun yanında önemli bilgileri de BM kumandanına gizlice verme iznine de sahipti.³³⁵

2.7.4. Kıbrıs Cumhuriyetini Yunanistan ile İstihbari ilişkileri

İçişleri Bakanı Polikarpos Yorgacis Yunanistan ile ilk temasını Yorgos Papadopoulos ile yapmıştır. Daha sonraları cunta liderliğini yapacak olan IDEA'nın lider şahsiyetlerinden birisi olan Papadopoulos, 1960 yılında Yunanistan Gizli Servisinde görev yapmaktaydı. Yunan ordusundaki hiyerarşik yapılanma içerisinde en üst düzey CIA ajanıydı.³³⁶ Bu dönemde Yunanistan Merkezi Haberalma Servisi'nde sadık olarak nitelendirilen IDEA'lı subaylar çoğunlukta idi. Bunların başında olan kişi ve gelecekte cunta yönetiminin başına geçecek kişi olan Papadopoulos'tu. Zürih anlaşmaları çerçevesinde adaya konuşlanan Yunan Alayı (ELDİK) ile Kıbrıs'a gelmiş, Yunanistan Gizli Servisinin buradaki kolunu organize etmek amacıyla beş hafta kalmıştı. Yunan istihbaratının Kıbrıs'taki yapılanması aşama aşama yönetimle ilgili ya da ilgisiz her türlü faaliyetleri kapsayacak şekilde çalışacaktı.³³⁷

Organize edilen Yunan istihbaratının hedefleri ile Polikarpos Yorgacis'in başında olduğu KYP'nin hedefleri aynıydı. İki istihbarat servisi arasındaki işbirliği bu dönemde ve ilerleyen süreçte yoğun bir şekilde devam etti. Papadopoulos'un Kıbrıs'ta kaldığı dönem içerisinde Yorgacis ile sık sık irtibata geçerek özellikle karşı casusluk ile propaganda³³⁸ başta olmak üzere diğer istihbari konularda işbirliği anlaşmaları yaptılar. Bu kapsamda gayri resmi olarak kurulan bu istihbarat servisinin ajanları,

³³⁵ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.171.

³³⁶ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.428.

³³⁷ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.430.

³³⁸ Propagandaya karşı koyma; düşman ya da yabancı grupların yapmış olduğu propaganda faaliyetlerinin etkilerini yok etmek veya en az düzeye indirmek üzere düzenlenen ve karşı tarafa yönlendirilen propagandadır. Özdağ, (2008), **a.g.e.**, s.307. Propagandaya karşı koyma, karşı casusluk altında organize edilmekte ve mücadele yöntemleri bu tür birimlerce organize edilmektedir.

eğitim için Atina'ya gönderildi. Bunların arasında Hristodulus Hristodulu, Andros Nikolaides ile Polis Genel Müdürü Andreas Angelides'te vardı.³³⁹

1960 yılında Yorgo Papandreu kabinesinde Savunma Bakanı olarak görev yapan Petros Garifalyas Kıbrıs Cumhuriyetinin İçişleri Bakanı olan Yorgacis'e göndermiş olduğu mektupta³⁴⁰ görevini almasının ardından Kıbrıs'a her türlü savaş malzemesinin sevkiyatını süratle yaptığını belirterek, 10.000 kişilik bir daimi ordunun kurulması, ayrıca 5000-6000 kişilik yedek bir kuvvetin silahlandırılması için top, tanksavar ile ağır silahlar dahil olmak üzere her türlü silahın gönderildiğini belirtmiştir. Ayrıca Kıbrıs'a belirtilen silahları kullanmak üzere 300 kadar subay ile astsubay gönderilmiş, Atina askeri okullarında asker olarak eğitilen 500 Rum Kökenli Kıbrıslının yanında Yunan Silahlı Kuvvetlerinden askerlerin adaya gönderildiğini belirtmiştir. Askeri sevkiyatın devam edeceğini de ekleyen Garifalyas, hızlı bir şekilde Karpaz bölgesi de dahil olmak üzere tüm adanın Türklerden temizlenmesini bir planın hazırlanmasını istemiştir.³⁴¹

Yunanistan hükümetinin Kıbrıs Büyükelçisi Konstantin Panayotakos'un yazmış olduğu kitapta³⁴², "Milli Muhafız Teşkilatı" nı örgütlenmiş gizli bir yeraltı teşkilatı olarak tanımlayıp, kendilerine ait depolarda binlerce Yunan bayrağı ile birlikte ENOSİS için hazırlanmış propaganda malzemelerinin bulunduğunu belirtmiştir.³⁴³

Yunan Subayları Kutsal Birliği (IDEA)

Yunanistanlı Subayların Kutsal Birliği (IDEA) aslında Yunan derin devletinin bir yapısıydı. Yunanistan ordusu içerisinde bulunan bu yapı Amerikan askeri misyonu ile Amerikan gizli servisinin kontrol ettiği paramiliter bir örgütlenmeydi. Yunanistan Merkezi İstihbarat Servisini kuran yine CIA'di. 1950 yılından cuntanın devrildiği 1974

³³⁹ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.430.

³⁴⁰ AĞON Gazetesi, "Kritik Belgeler" 1964-1967

³⁴¹ Uluslararası İlişkiler Ajansı, **a.g.e.**, s.54.

³⁴² Konstantin Panayotakos 1979 yılında Atina'da "Savunma Hattı" isimli bir kitap yayınlamıştır.

³⁴³ Uluslararası İlişkiler Ajansı, **a.g.e.**, s.66.

yılına kadar Yunanistan'daki en ciddi siyasal karışıkların altında, CIA destekli Yunanistan KYP'si sorumluydu.³⁴⁴

Yunanistan KYP'si ve IDEA'nın başkanı olan Albay Aleksandros Natsinas Yunanistan derin devletinin de sorumluluğunu üstlenirken, aynı zamanda yeni kurulan Kıbrıs Cumhuriyetinde oluşturulan Yunanistan etkili derin devletin de mimarıdır. EOKA'ya yapılan silah sevkiyatlarını direk olarak örgütleyen kişide Albay Natsinas'dır. Albay Natsinas Yunanistan derin devleti adına Kıbrıs sorumluluğuna³⁴⁵, Polikarpos Yorgacis'i atamıştır.³⁴⁶

Yorgacis Kıbrıs Cumhuriyetinin kurulmasının ardından dönemin Yunanistan Dışişleri Bakanı Evangelos Averof'tan silah talep etmiştir. Dönemin Yunan siyasi mekanizması bunu erken bulurken, Yorgacis yönünü farklı yöne çevirmiştir. Yunanistan istihbarat teşkilatında görevli, aynı zamanda IDEA üyesi Yorgo Papadopoulos'a³⁴⁷ başvurdu. Bu kapsamda Kıbrıs'a ziyaret gerçekleştiren Papadopoulos tekrardan Atina'ya dönerek konu ile ilgili şu mesajı göndermiştir: "Tamam beyler! Size Yunan Alayı'yla hemen 1000 tüfek gönderiyorum, ama sakın Averoff'a ya da Karamanlis'e söylemeyin. Size her seferinde 1000'er tüfek göndereceğim." şeklinde bildirerek Zürih anlaşmalarıyla birlikte adanın güvenliğine katkıda bulunması gereken bir askeri birlikle, yasal olmayan yollardan silah girişini organize etmiştir.³⁴⁸

Yunanistan Genelkurmay Başkanı Ioannis Pipiles 1963 yılı Aralık ayının başında hazırlamış olduğu bir raporda Makarios'un Enosis Planında vurgu yapmış olduğu dört aşamayı şu şekilde belirtmiştir: Birinci aşama; Anayasanın olumsuz yanlarına saldırı, ikinci aşama; Garanti Anlaşmasının Feshi, üçüncü aşama; Self-

³⁴⁴ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.5.

³⁴⁵ Kıbrıs Cumhuriyetinin İçişleri Bakanı Polikarpos Yorgacis tarafından kurulan istihbari örgütlenme aslında IDEA'nın Kıbrıs şubesi olarak da görülebilir. Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s .89

³⁴⁶ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s .5.

³⁴⁷ 21 Nisan 1967 tarihinde Papadopoulos liderliğinde muhafazakar bir yapıya sahip grupla birlikte tarihte "Albaylar Cuntası" olarak bilinen darbeyi gerçekleştirmiş ve yönetimi ele geçirmiştir. Uslu, **a.g.e.**, s.202. Aslında Yorgacis Ada siyasetinde Yunanistan etkisini alternatifler üzerinden götürmekteydi. Yorgacis bu durumu iç politikalarının yanı sıra dış politikalarda da birçok ülkeye göz kırparak omurgasız bir siyaset izlemiştir.

³⁴⁸ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s .88.

Determinasyon ve dördüncü aşama; Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesini onaylaması için Yunanistan Hükümetine başvuru yapılması şeklindeydi.³⁴⁹

Yunanistan Genelkurmay Başkanlığının yayınlamış olduğu raporda ve Akritas Planında Türk tarafının küçümsendiği anlaşılmaktaydı.³⁵⁰

2.7.5. Kıbrıs Anayasasını Askıya Alma Çalışmalarında Algı Operasyonları

17 Temmuz 1963 tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Makarios dönemin Temsilciler Meclisi Başkanı Glafkos Klerides'i anayasayı değiştirme kararını nasıl hayata geçireceklerinin tartışıldığı bir toplantı düzenlendi. Klerides'ten istenilen azınlık olarak görülen Kıbrıslı Türklerin Anayasayla düzenlenen haklarının aşırı olduğunu ve bunun sınırlandırılmasında izlenecek yolların ve esasların bulunduğu bir taslak³⁵¹ hazırlanması istenilmiştir. Klerides anılarında Makarios'un niyetinin Kıbrıs'lı Türklerin haklarını adım adım ortadan kaldırarak, azınlık statüsüne itmek olduğunu belirtmiştir. Türk Cemaat Meclis Başkanı Raif Rauf Denктаş azınlık statüsü Kıbrıs'lı Türklerin kabul edebileceği bir olgu olmadığını açıklayarak Makarios'a hitaben; "Kıbrıs'ı fethederek bu adaya yerleşen Bayraktarların azınlık hakları peşinde koşmamaktadır." şeklinde belirterek tek taraflı yapılmak istenen bu değişikliği asla kabullenmeyeceklerini söyledi. Kıbrıs Türk Basını bu duruma karşı, hukuk bağlamında her zaman işbirliğinin olacağını, ancak anlaşmaların tek taraflı feshi durumunda kendi ulusal taleplerinin peşinden gideceklerini belirtmiştir.³⁵²

Anayasal düzenlemeye Yunanistan tarafının bakış açısı ise Kıbrıs'lı Rumlardan biraz daha yumuşak olduğu görülmektedir. Yunan Hükümeti, Anayasal birkaç maddenin değiştirilebileceğini, ancak bu değişikliğin Kıbrıs'lı Türkler ile anlaşarak yapılması gerektiğini belirtmiştir.³⁵³

³⁴⁹ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, ss.102-103.

³⁵⁰ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.103.

³⁵¹ Makarios, Klerides'e 10 Haziran 1963 tarihinde yani Yunanistan'da Karamanlis'in istifasının ardından Anayasayı değiştirmek için hazırlık yapmasını istedi. Bu hazırlıklar çerçevesinde 13 maddelik yasa değişikliği, Kıbrıs Cumhuriyetinin ana yapısını oluşturan Zürih ve Londra Anlaşmalarını temelini ortadan kaldırmak üzerine kurulmuştur. Richter, **a.g.e.**, ss.205-206.

³⁵² Druşotis, (2008), **a.g.e.**, ss.53-56.

³⁵³ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.59.

İngiliz Yüksek Komiser Vekili Denis Cleary, İngiliz Uluslar Topluluğu Bakanlığına yazmış olduğu notta, adadaki siyasi tansiyonun yükselmesinin Makarios'un tek taraflı izlemiş olduğu politikalar esasında gerçekleştiğini belirterek; "...kendi oyununu oynamak için adayı kan gölüne çevirme riskini göze alacak kadar sorumsuz..." şeklinde ifade etmiştir.³⁵⁴

Siyasi nabzın giderek yükselmesi İngiltere politikalarında da hızlanmaya sebep olmuştur. İngiltere Dışişleri Bakanlığı Ankara Büyükelçisinden Türkiye'nin gelişmeler karşısında izleyeceği tavrın ne olabileceği konusunda bir zemin araştırması yapmasını istemiştir. İngiliz Maslahatgüzar Morgan Man Türk Dışişleri

edici bir propaganda kullanılmıştır.³⁵⁵ 23 Eylül 1963 tarihinde yapılan bir toplantıda Tuğgeneral Turgut Sunalp, İngiliz Askeri Ataşesine, Makarios'un tek taraflı hamlesi karşısında garantör ülkelerden İngiltere ve Yunanistan'ın adım atmaması karşısında, Türkiye'nin bu işi kesinlikle üstleneceğini söylemiştir.³⁵⁶

3 Aralık 1963 tarihinde Lefkoşa'nın Baf kapısına yakın bir yerde bulunan ölen EOKA liderlerinden Markos Drakos'un heykeli havaya uçuruldu. Bu eylem³⁵⁷ Yorgacis önderliğinde gizlice kurulan örgüt elemanları tarafından gerçekleştirildi.³⁵⁸

24 Aralık 1963 günü Kıbrıslı liderlerin (Makarios ve Küçük) itidal çağrılarına rağmen kanlı olaylar patlak verdi. Lefkoşa'daki çatışmaların özellikle Türk kesimi sınırından itibaren olması krizi hattın diğer bölgelerine de taşımıştır. Bu terör dalgası özellikle Vassos Lissarides ve Nikos Samson'a bağlı silahlı eylem grupları tarafından Kaymaklı, Konstantia, Yenişehir, Ledra Palas ile özellikle Küçük Kaymaklı bölgesinde görülmüştür. Çoğunluğunun Kıbrıslı Türklere yönelik olduğu olaylarda

³⁵⁴ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s .61.

³⁵⁵ Özdağ, 2016, **a.g.e.**, s.35-36.

³⁵⁶ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.75.

³⁵⁷ Bu eylem direkt olarak Rumlar tarafından yapılmış olduğu hem itiraflarla hem de tanıklıklarla anlaşılmaktadır. Kıbrıs Ordusunda Subaylık yapan Rum Kökenli Chrysafis Chrysafi, anıtın dönemin İçişleri Bakanı Polikarpos Yorgacis vermiş olduğu talimat gereği havaya uçurulduğu, hatta bu işlem esnasında anıtın fazla zarar görmemesi için az miktarda patlayıcı kullanılmasını özellikle belirttiğini duymuş olduğunu iletmektedir. Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.103.

³⁵⁸ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.103.

Amerikan kaynaklarına göre 17 ölü ve 70 yaralı vardı. Bu saldırılar karşısında Kıbrıslı Türkler ve Türkiye bölgede Savunmaya dayalı bir strateji izlemektedir.³⁵⁹

11.02.1963 tarihli ABD Dışişleri Bakanlığına gönderilmiş olan bir CIA raporuna göre, Kıbrıslı Rumların, Washington yönetimi için, adayı bölmek üzere NATO gücünü kullanmayı düşündüğü belirterek, BM kapsamında gelebilecek her askeri birliğin can güvenliklerinin tam olarak sağlanamayacağını eklemiştir.³⁶⁰

Yorgacis'in 1963 yılı ve öncesinde yapmış olduğu politikalar Subversif propaganda³⁶¹ özelliği taşımaktaydı. Amerikan Büyükelçiliği kaynakları özellikle tarafların liderlerinin ateşkes çabalarına değinerek özellikle Glafkos Klerides'in ateşkes sağlama çabasına karşın, Yorgacis'in Kıbrıs Rum askeri gücünün yüzde seksenini kendi kontrolü altında bulundurmasına rağmen, tansiyon düşürücü hiçbir girişimde bulunmadığını belirtmektedir.³⁶²

Tüm bu olanlar karşısında Türkiye ve Kıbrıs adasında bulunan Türk Kuvvetler Alayı'nda hareketlilik yaşanmaya başladı. Dönemin Türkiye Başbakanı İsmet İnönü Makarios'a ultimatoma vererek gerginliğin dinmemesi karşısında müdahalede bulunulacağını belirtmiş, aynı gün Türk Hava Kuvvetlerine bağlı savaş jetleri Lefkoşa üzerinden alçak uçuş yapmış, ayrıca Türk Deniz Kuvvetlerine bağlı savaş gemileri Girne açıklarında görülmüştür. Aynı gün öğleden sonra Kıbrıs Türk Kuvvetler Alayı Yerolagos'ta bulunan kışlasından çıkarak Gönyeli istikametine hareket etmiştir.³⁶³

1963 yılı aralık ayında tüm yaşanan bu olaylar karşısında Makarios inisiyatifini kaybettiğini anlamıştır. Yorgacis yönetimindeki EOKA'nın devamı olan örgütlenme, kriz sonrası toplantı düzenlemiş,³⁶⁴ Yorgacis ve Klerides'te hazır bulunmaktaydı.

³⁵⁹ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, ss.107-108.

³⁶⁰ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.161.

³⁶¹ Hedef toplumlara yöneltilerek hedefteki toplumu bölmeyi, birbirine düşürmeyi ve zayıflatmak suretiyle temelden yıkmayı amaçlayan propaganda türüdür. Özdağ, **a.g.e.**, s.38. Yorgacis silahlı eylemler haricinde Türkçe yayınlanan gazetelerde yapılan toplum ruhunu ayakta tutma çabalarını sıklıkla bozunculuk olarak ifade etmiştir.

³⁶² Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.109.

³⁶³ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.111.

³⁶⁴ Toplantıda bulunan Rum Kökenli Kıbrıs Ordusu Subayı Chrysafis Chrysafi; Başta Klerides'in bu sorunları yaratan kişilerin kendileri olmadığını belirterek, tüm bu olayların tamamen Kıbrıs'lı Türkler tarafından tezgâhlandığını açıklamaya çalışmış, ancak bu doğru ve inandırıcı gelmemiştir. Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.115.

Makarios toplantıya gelerek sınırlı bir şekilde ve hatta esasları ile masalara vurarak ülkeyi neden sıkıntılı bir atmosfere ittiklerini, bundan nasıl bir kazanç elde edeceklerini sormuştur.³⁶⁵

Makarios yönetimindeki Kıbrıs idaresi Kıbrıslı Türklerin askeri amaçlı kullanılabilir bazı ürünlerin satışının yasaklamıştır. 25 maddelik bu listede göze çarpan maddelerden bir kısmı; Yakıt, çimento, çelik, yedek parça, otomobil lastiği, akü gibi malzemelerin yasaklı satış malları listesinde³⁶⁶ göze çarpan temel ihtiyaçlardan bazılarıydı. Doğal olarak Kıbrıs Türk toplumu bu durumların sebebi olan Rum yöneticileri tüm olanların gerçek sorumlusu olarak görmekteydi.³⁶⁷

Amerikan Diplomasisi Eliyle Kıbrıs'ta Algı Operasyonu

20 Temmuz 1964 tarihinde Makarios ve heyeti Kıbrıs konusunu Yunan Hükümetiyle tartışmak üzere Atina'ya gitti. Amaç olarak Acheson³⁶⁸ planını³⁶⁹ daha görüşmeler başlamadan yok etmek istiyordu. Yapılan görüşmelerde Yunanistan Başbakanı Papandreu planın kabul edilmemesi konusunda Makarios tarafından ikna edildi. Yine aynı toplantıda BM genel Kurulunda yapılacak yeni başvuru metni üzerinde çalışma yaparken toplantı sonrası stratejisinde Kıbrıs'lı Türklere elektrik, su,

³⁶⁵ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s .115.

³⁶⁶ Türk Kızılay'ı Temmuz 1964 tarihine kadar tıbbi ve gıda maddelerini içeren temel insani ihtiyaçları Kıbrıs'a Rum tarafınca oluşturulan bürokratik sıkıntılar çerçevesinde ulaştırmıştı. Ancak Temmuz ayından sonra Makarios yönetimi Kızılay'ın gönderdiği ilaçlardan vergi almaya başladılar. Bu vergiyi ödemeye yanaşmayan Kıbrıs Türk toplumuna 900 ton malzemenin yalnızca 300 tonu ulaştırıldı. Richter, **a.g.e.**, s.245.

³⁶⁷ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s .123.

³⁶⁸ İsmi Amerikan Eski Dışişleri Bakanı Dean Acheson'dan almaktadır. 1964 yılında tırmanan gerginlik ve uzlaşmaz tavrıyla diplomasiyi kilitleyen Rum tarafı Amerika Birleşik Devletlerinin soruna aktif olarak katılması gerekliliğini doğurmuştur. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler (Görüşmeler BM arabulucusu Finlandiyalı Diplomat Sakari Tuomioja koordinesinde gerçekleşti.) gözetiminde ABD aktif olarak Dean Acheson ile görüşmelere başlandı. Görüşmelerin temelinde adanın iki ulus arasında bölünmesi yatmaktaydı. Ancak Rum tarafının uzlaşmaz diplomasisi gereği masada bulunan Acheson Planı kabul edilmemiştir. Richter, **a.g.e.**, ss.240-244

³⁶⁹ Acheson, Yunanistan Başbakanı Papandreu'ya gizli bir memorandumda yer alan görüşlerinde; "Yunan Ordusu Kıbrıs'ın mümkün olduğunca geniş bir kesiminin kontrolünü üstlenmelidir; öyle ki Başpiskopos her türlü askeri güçten yoksun bırakılmalı ve Türk müdahalesi tehlikesi yaratan Mansura'daki gibi operasyonlar yürütmesi mümkün olmamalıdır..." şeklinde belirterek aslında adada Yunan ve Rum tezlerinin imarı için uğraştığı anlaşılmaktadır. Yine Acheson; "Adada adım adım fiili Yunan İdaresi yerleştirilmeli, dolayısıyla Enosis Türklerle bir ön anlaşma gereği ortaya çıkmadan ve muhabıma göre, Başpiskoposun her türlü baltalama girişimine karşın, sonunda resmen ilan edilebilmelidir." şeklinde belirterek Amerikan Diplomasisinin sunmuş olduğu planın ne kadar homojen olduğu ayrıca görülmektedir. Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s .285.

yakıt vb. gibi temel ihtiyaçlarını keserek, hatta daha sert girişimler temelinde politikaların oluşturulması kararı alındı. 30 Temmuz 1964 tarihinde yapılan ayrı bir toplantıda ise Yunanistan'ın adanın savunmasını güçlendirmek adına daha fazla silah gönderilmesine karar verildi.³⁷⁰

Acheson'un 1964 Temmuz ayının sonunda arabuluculuk girişimleri sonuçsuz kalmıştır. Yunanistan sağcı ERE partisi Milletvekillerinden Nicolaos Farmakis darbe olasılıkları konusunda araştırmalar yapmak üzere Kıbrıs'a gelmiştir. Bu ziyaret kapsamında Farmakis ABD Lefkoşa Büyükelçiliğiyle sürekli temas halindeydi. 21 Nisan 1967 darbesinin önemli mimarlarından olan Farmakis, darbenin ardından cunta lideri olan Yorgo Papadopoulos'un en yakın işbirlikçisiydi. Farmakis'in sıradan bir şahsiyet olmadığına Amerikalıların onun faaliyetlerine vermiş olduğu önemle çok iyi anlaşılmaktadır. Kıbrıs ziyareti esnasında Büyükelçi Bleacher, Farmakis'le iki kez buluşarak faaliyetleri hakkında bilgi almıştır.³⁷¹

Amerika'dan doğrudan destek isteyen Farmakis'e göre Makarios giderek Mısır Lideri Nasır'a bağımlı hale geliyordu. Makarios Hükümeti adına adanın savunulması için Yunan Hava Kuvvetlerinin Mısır³⁷² havalimanlarını kullanması konusunda izin almıştır. Kıbrıs faaliyetleri, Amerikan gizli belgelerinde de yer alan Farmakis'in, adada kimlerle ilişkide bulunduğu konusunda herhangi bir liste olmamasına rağmen özellikle Nikos Samson ve Tassos Papadopoulos'la yakın temasta bulunduğuna değinilmiştir.³⁷³

Zürih antlaşmasıyla adaya konuşlanmış Kıbrıs Türk Kuvvetler Alayı, özellikle Makarios'ta yoğun kaygı yaratmaya başlamıştır. Konu ile ilgili olarak İngiliz ve Amerikanlı diplomatlar adada bulunan Türk Kuvvetlerinin barış gücüne katılması önerisinin özellikle Amerikalı diplomatlar tarafından görüşmelerde dile getirildiği, uluslararası komuta altında bulunmalarının, diledikleri gibi hareket etmelerine izin

³⁷⁰ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s. 229-231.

³⁷¹ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s. 273.

³⁷² Makarios 1964 yılındaki çatışmalardan önce ABD ve İngiliz yönetimine, Sovyetleri Kıbrıs sorununda taraf edeceğini bilmiştir. Bu kapsamda batı diplomasisi Sovyetler ve güdümünde olan Mısır ya da başka ülkelerin askeri kuvvetlerini Kıbrıs'tan uzak tutmak için politikalar üretmeye çalışmaktaydı. Uslu, **a.g.e.**, s.138.

³⁷³ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s. 274-275.

vermekten daha iyi olacağı yönündü taraflı bir siyasi yaklaşım sergiledikleri ayrıca görülmektedir.³⁷⁴

1964 yılı Şubat ayından itibaren ada çapında katliam haberleri dünya basınında geniş yer bulmuş, bu durum o dönem adada bulunan Amerikan Dışişleri Bakan Yardımcısı George Ball tarafından sıkıntılı bir şekilde dile³⁷⁵ getirilmiştir.³⁷⁶ İngiliz Yüksek Komiser Vekili Sir Cyril Pickard Johnson'a göndermiş olduğu telgrafta Makarios'un olanlar karşısında etkisizliğine³⁷⁷ değinmiştir.³⁷⁸

Amerikan diplomatik yazışmalarında özellikle diplomasinin Kıbrıs'taki hâlihazırda bulunan yönetimle çok zor bir sürece gittiği³⁷⁹ görülerek endişeler dile getirilmiştir.³⁸⁰

George Ball Kıbrıs temaslarının ardından Londra'da temaslarda bulunmuştur. Bu kapsamda uzlaşmaz siyasi tavrı³⁸¹ sebebiyle Makarios'a yönelik olarak garantör güçlerle işbirliği içerisinde bir askeri müdahaleyle devre dışı bırakılmasını içeren bir plan taslağını Başkan Johnson'a bildirmiştir.³⁸²

³⁷⁴ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.146.

³⁷⁵ George Ball konu ile ilgili başta dünya basını ve kendi kamuoyuna yansıyan durumlara değinerek; özellikle Limasol'de yapılan katliama değinmiştir. Konu ile ilgili İngiliz Yüksek Komiser Vekili Sir Cyril Pickard'ın Başkan Johnson'a göndermiş olduğu telgrafta "Kıbrıs Rum Polisi'nin şu anda ağır silah atışı altında tuttuğu Limasol'ün Türk kesimindeki kaybın 150" olduğunu haber vermektedir. Druşotis, (2008), **a.g.e.**, ss.147-149.

³⁷⁶ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.148.

³⁷⁷ İngiliz Yüksek Komiser Vekili Sir Cyril Pickard "Makarios'un Kıbrıs Rum Silahlı Kuvvetleri üzerinde hiçbir etkili kontrolü olmadığını; Pandora'nın kutusunu açtığını, şimdi de kontrolü kaybettiğini" düşünüyordu. Druşotis, (2008), **a.g.e.**, ss.149-150.

³⁷⁸ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.149.

³⁷⁹ Dönemin Amerikan Dışişleri Bakanı Dean Rusk ile Kıbrıs'ta bulunan Bakan Yardımcısı George Ball arasında teleksle yapılan haberleşmede, Makarios'un uluslar arası gücün konuşlanmasına karşı olduğunu belirterek; "Onun dik kafalı arkadaşlarının canice eylemlerini üzerlerindeki dokunulmazlık zırhıyla diledikleri gibi sürdürürebilmeleri için durumu bu şekilde korumayı daha çok tercih edeceklerini" belirterek adada bulunan kaotik ortamın devamının kendi çıkarlarının temeli olduğunu görmekteydiler. Druşotis, (2008), **a.g.e.**, ss.150-151.

³⁸⁰ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, ss.150-151.

³⁸¹ George Ball'a göre Makarios ve yönetimi barış gücü başta olmak üzere diğer siyasi hiçbir uzlaşıya yanaşmamaktaydı. Başkan Johnson'a göndermiş olduğu telgrafta müdahalenin yanında adadaki Rum siyasetinin zihin fotoğrafı özetlenmektedir: "...bence katı gerçek Kıbrıslı Rumların Barış Gücü istemedikleridir. Onların tek istediği Kıbrıslı Türkleri diledikleri gibi öldürmelerine kimsenin ses etmemesidir." Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.157.

³⁸² Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.157.

ABD Kıbrıs Büyükelçiliğinin Adaya Etkileri

Amerika'nın Lefkoşa Büyükelçisi Toby Bleacher, Dışişleri Müsteşarı George Ball'dan Sokratis İlliadis'e, Yunanistan Hükümetinin Grivas'ın planları ve yaklaşımları konusunda bilgi sahibi oldukları iletme konusunda yetki istemiştir. "Grivas-Yorgacis grubunun bizi (ABD) ilgilendiren yeni adımlarının durdurulması, muhtemelen Garufailas'ın ziyaretinin sonuçlarını askıya alacaktır." Bleacher, amiri olan Ball'a önerilerini dile getirirken güvenlik nedeniyle Sokratis İlliadis'e, Birleşik Devletlerin "darbe ya da suikastin yaklaştığını öne süren yeni dedikodu dalgası karşısında, Atina ile doğrudan temasların kurulması" gerekliliği üzerinde durulmuştur. CAS³⁸³, İlliadis ile aynı gün öğleden sonra bir toplantı ayarlamış ve yine aynı gün acilen cevap beklediğini belirtmişti. Bleacher, Ball'a göndermiş olduğu telgrafta; "Dün tesadüfen gördüğüm İçişleri Bakanı Yorgacis 'Fazla zamanımız kalmadı; Kıbrıs'ın geleceği sizin elinizde.'" şeklinde değinmiştir.³⁸⁴

Yorgacis'in başta ABD Kıbrıs Konsolosu Toby Bleacher ve Lefkoşa'da bulunan CAS'tan³⁸⁵ alınan bilgide, Anti-komünizm faaliyetleri kapsamında EDMA'nın yeniden yapılandırılması için 20.000 Kıbrıs lirası, yine EDMA'nın AKEL ile mücadele edebilmesi için 5.000 Kıbrıs lirası, aynı zamanda SEK'in güçlendirilmesi için yıllık olarak belirsiz miktarda para talebinde bulunmuştur. Amerikan belgelerinde SEK'in güçlendirilmesi konusundaki olumlu görüşünün yanında, EDMA konusunda sonuç alabilme konusunda şüpheli bir yaklaşım içerisinde oldukları görülmüştü. SEK konusundaki destek müzakereleri tam bir yıl sürmüştür. Amerikalı yetkililer SEK lideri Mihalakis Pissas'ın alınmasını şart koşuyorlardı. 11 Ekim 1959 tarihi itibarıyla SEK'in borcu 12.000 Kıbrıs lirasını bulmuştu. Bu durum SEK liderinin değişmesi karşılığında ancak eğitim programı yoluyla olması ABD'nin Kıbrıs Konsolosluğu tarafından önerilmekteydi.³⁸⁶

³⁸³ İngilizcesi; "Controlled American Source" baş harflerinin kısaltması olan cümle, CIA tarafından kontrol edilen kaynak olarak değerlendirilen kişilere verilen bir koddur. Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s. 279.

³⁸⁴ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.279.

³⁸⁵ Controlled American Source: Bu ifade "Kontrollü Amerikan Kaynağı" anlamı taşımaktadır. CIA'nın angaje etmiş olduğu kişileri kast etmektedir.

³⁸⁶ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.407-409.

Amerikalılar adaya kendi şirketleri aracılığıyla da müdahalede bulunuyorlardı. Dönemin en büyük şirketlerinden biri olarak Kıbrıs'ta faaliyet gösteren CMC yani Kıbrıs Maden Şirketi bünyesinde çalışan işçiler 29 Eylül-03 Ekim 1960 tarihleri arasında greve gittiler. Grev işçiler tarafından talep edilen en önemli istekler arasında şirketin işçi sendikalarını tanımaktı. Ancak Amerikalılar sadece PEO'yu tanımak istemiyor, SEK ile Türk İşçi Federasyonlarını tanımak için görüşmelerde bulundular. Bu dönemde PEO'ya alternatif olarak yine SEK'in desteklenmesi gündeme geldi. Yorgacis'in destek talebi kısmen sonuçlanmıştı. Ancak direkt olarak CIA ile bağlantı kurmuş, bununla birlikte İngilizlerinde desteği ile ABD'nin başta finansman ve desteği ile CIA'nın Anti-komünizm'in Kıbrıs sorumluluğu görevine getirildi.³⁸⁷

2.7.6. Grivas'ın Kıbrıs'a Tekrar Dönüşü

Zürih ve Londra anlaşmaları çerçevesinde varılan siyasi mutabakat çerçevesinde Kıbrıs Valisi Foot tarafından 27 Şubat 1959 tarihinde genel af hükümlerini açıklayan bir bildiri yayımlanmıştır. Bu bildiri ile tutuklu bulunan 70 EOKA militanı affedilecek, EOKA lideri olan Grivas'ta Yunanistan'a gönderilecekti. 17 Mart 1959 tarihinde Yunanistan Hava Kuvvetlerine ait bir uçakla Lefkoşa'dan ayrıldı.³⁸⁸

Makarios'un siyasi uzlaşmaz tavrı ve farklı çıkış yolları araması Batı'da tedirginlik yaratmaya başlamıştır. Özellikle siyasi sapma olarak nitelendirilen Sovyetler Birliği ve Bağılantısızlar Hareketine yakınlaşması garantör ülkelerle birlikte Amerika'nın Kıbrıs'ta farklı senaryolara yönelmesine sebep olmuştur. Bunlardan en önemlisi Makarios'un nüfuzunu dengelemek için Grivas tekrar Kıbrıs sahnesine sürüldü.³⁸⁹

Amerikan siyasi düşüncesi Makarios'la çalışmanın Grivas'la çalışmaktan daha zor³⁹⁰ olacağını öngörmekteydi. Amerikan İstihbaratı Makarios ve Grivas arasındaki

³⁸⁷ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.409.

³⁸⁸ Gazioglu, **a.g.e.**, ss.142-145.

³⁸⁹ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.167.

³⁹⁰ Birleşik Devletler, Acheson planının sonuçlanmamasını sebebini Yunanistan iktidarına dayandırmaktaydı. Dean Acheson konu ile ilgili ABD'nin Mısır büyükelçiliğine göndermiş olduğu mesajda, Papandreou ile yapılan gizli diplomasinin Makarios tarafına iletilmesi ve manevra alanının

soğukluğun artmasını raporlarına yansıtmişti. Bu kapsamda CIA, Sokratis İlliadis aracılığıyla Grivas'a Kıbrıs Cumhuriyetinin başına geçmesini önermiştir. Yunanistan'da 24 Ocak 1964'te Grivas destekçileri Kıbrıs Gelişmeleriyle ilgili bir konferans düzenlemiştir. Organizasyon Grivas'ın adaya dönmesini amaçlayan kampanyanın başlangıcıydı.³⁹¹

Sokratis İlliadis³⁹² dönemin ABD Lefkoşa Büyükelçisi Wilkins'le yaptığı görüşmede adadaki kaosun sadece Grivas tarafından aşılabileceğini, kanunsuz silahlı oluşumlara nüfuz edebilecek tek kişinin sadece Grivas olduğunu söylemiştir. Yorgacis tarafından oluşturulan terör havası farklı şekilde lanse edilerek, Grivas adaya çekilmeye çalışılmaktaydı. Siyasi anlamda Makarios tarafından tenkit edilen Yorgacis yönünü eski liderine çevirmiş ve Atina'da görüşmek üzere en yakın çalışma arkadaşı Nikos Kosiş'i göndermişti.³⁹³

Yorgacis kendisine bağlı örgütler aracılığıyla Grivas'ın adaya dönmesi konusunda yoğun propaganda faaliyetlerine başladı. Bu faaliyetlerde EOKA savaşçıları dernekleri başı çekmekteydi. Yine faaliyetlerini okullarda da kurmuş olduğu benzer aygıtlarla Grivas ve ENOSİS yanlısı gösteriler örgütlemeye başladı.³⁹⁴

1964 yılında Haziran ayında General Carver ile Polikarpos Yorgacis Adada bulunan bir dağ sığınağında buluştular. Yorgacis, General Carver'a Grivas'ın adaya yakın zamanda gizlice geleceğini söyleyerek, bunun engellenmemesini sıra dışı bir şekilde talep etmiştir. Özellikle İngilizlerin Grivas'ın adaya dönmesine karşı çıkmamalarını istemiştir. Buluşma hakkında Carver'a, Makarios'un bilgisinin olduğunu üstüne bastırarak iletmiş ancak pek inandırıcı olmamıştır. Grivas konusunu

yok edilmesi sorunun temeli olarak görülüyordu. Türk tarafının ise çözüm yanlısı olduğunu, ancak bu durumun onların sabrını zorladığını da ayrıca belirtmektedir. Uslu, **a.g.e.**, s.145.

³⁹¹ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.170-171.

³⁹² Grivas, ABD'nin Lefkoşa Büyükelçiliği ile doğrudan ilişkisini, Kıbrıslı İş Adamı ve yakın arkadaşı Sokratis İlliadis'le sağlamıştır. Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.278-279.

³⁹³ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.176.

³⁹⁴ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.180.

Carver hem BM yetkililerine hem de İngiliz Hükümetine ilettili.³⁹⁵ George Grivas adaya 12 Haziran 1964³⁹⁶ tarihinde giriş yaptı.³⁹⁷

İngiliz yayın kuruluşlarından Daily Mirror'un Kıbrıs Muhabiri Donald Weiss konu ile ilgili olarak, Amerikalıların Grivas'ın Kıbrıs'a gelmesi, adadaki güçlü işçi sendikaların doğu bloğuna geçme isteklerinin önüne geçebilecek en önemli engel olduğuna değinerek, "Amerikalıların denetimi altındaki yerel siyasi çevreler, bazı istişareler ve dağıtılan paraların³⁹⁸ arkasından, EOKA Savaşçı Dernekleri olarak Makarios'a gönderdikleri mektupta, General Grivas'ı silahlı kuvvetlerin komutanı olarak adaya dönmeye davet etmesini istemişlerdir." şeklinde belirtmiştir.³⁹⁹

Grivas'ın adaya getirilme amacı görünürde Kıbrıslı Rumları düzensiz olarak mevcut bulunan silahlı kişileri düzenli bir ordu haline getirmek olduğu, o dönemde başıbozuk olarak faaliyetlerini gösterip kişilerin Grivas'ı bir efsane lider olarak gördükleri ve ancak bu kişileri onun düzene sokabileceği başta İngiliz ve Amerikalılar tarafından değerlendirilmiştir. Ancak Washington yönetimi Dışişlerinin gizli bir gündemi mevcuttu: Makarios'tan kurtulmak. Grivas'ın geçmişindeki şiddetli Komünizm karşıtlığı Washington yönetimi tarafından cazip gelmiş, başta Sovyet yönetimi ve dolaylı desteği olan Bağlantısızlar grubuna yakınlaşan Makarios'un karşısında sadece Grivas'ın durabileceği değerlendirilmiştir. Bu arada Amerikalılara Grivas desteğini sağlayarak büyük bir jest olarak sunan unsur Yunanistan'dı.⁴⁰⁰

Grivas Armatör Andreas Patamianos'a ait "Eleftheria" isimli gemiyle 12 Haziran 1964 sabahı erken saatti Limasol limanına giriş yaptı. Aynı gün Makarios'la baş başa yapmış olduğu toplantıda, Kıbrıs Silahlı Kuvvetlerinin askeri yapılanması için Makarios 70.000 Pound tahsis etmeyi önermiş, buna ek olarak Grivas dört adet torpido bot ve 15-20 tankın alınması konusunda ısrarcı olmuştur. Makarios Sovyet

³⁹⁵ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.182.

³⁹⁶ Bazı kaynaklar Grivas'ın adaya gelişini 18 Haziran 1964 tarihi olarak verir. Ancak Grivas'ın adaya tam çıkış tarihi 12 Haziran 1964 tarihidir. Çıkışının ardından EOKA terörü zamanında karargah olarak kullanmış olduğu ve oradan Yunanistan'a geçtiği Elli Hristodulidu'nun evine gitmiş, kendisini orada Sokratis İlliadis, Polikarpos Yorgacis ile Nikos Kosiş karşılaşmışlardır.

³⁹⁷ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.190-191.

³⁹⁸ CIA Komünizmle Mücadele kapsamında Polikarpos Yorgacis'e para aktarmaktaydı.

³⁹⁹ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.180-181.

⁴⁰⁰ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.183.

hükümetiyle görüşmelerde bulunan Ticaret Bakanı Andreas Arauzos'a silah ve cephane tedariki için gerekli talimatları vereceğini söylemiştir.⁴⁰¹

Grivas'ın adaya gelişi görünürde paramiliter teşkilatları silahlı grupları teftiş etmek olsa da asıl amaç Makarios'un⁴⁰² varlığından kurtulmaktı. Bu konuda Grivas yalnız değildi. Amerikan Dışişleri Bakanlığının örtülü gizli onayını⁴⁰³ almıştı.⁴⁰⁴

6 Temmuz 1964 tarihinde Temsilciler meclisinde bir konuşma yapan Grivas kendi pozisyonunu tanımlarken Makarios'un üstünde olduğunu gizliden hissettiriyordu. Konuşmasında siyasetçi olarak değil, ulusal lider olarak hitap ettiğini belirten Grivas, adaya "Enosis misyoneri" olarak geldiğini belirtiyordu.⁴⁰⁵

Askeri Planlar Çerçevesinde Grivas ve Yunanistan Birlikteliği

Yunanistan Milli Savunma Bakanlığı tarafından oluşturulan kurmay heyetiyle birlikte Grivas savunma planlarının çalışmalarına başladı. Bu kapsamda bir çalışma ofisi kurularak, Grivas'ın kendi komutası ve direkt olarak Savunma Bakanlığınca emrine verilen Kıbrıs Özel Kurmay Heyetini kurmuştur. Hazırladığı belgelerde "Kıbrıs'ta örgütlenme, eğitim, silah, mühimmat, savaş planlarının hazırlanması, askeri operasyonlar, vb" gibi Kıbrıs Rum Milli Muhafızlarını ilgilendiren konularda yetkiliydi. Ancak konu ile ilgili inisiyatifi direkt olarak Rumlar alamayacaktı. Oluşturulan Karma Kurmay Heyet ile birlikte Dışişleri ve Savunma Bakanları ile Grivas'tan oluşacak konsey tipi yapılanma Kıbrıs'ı ilgilendiren askeri konularda direkt söz sahibi olacaktı. Sonuç olarak Yunanistan en hayati konularda Kıbrıs otoritesine söz hakkı vermemekteydi.⁴⁰⁶

⁴⁰¹ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, ss.192-194.

⁴⁰² 1964 yılı Ağustos ayının sonunda Makarios Bağlantısızlar Zirvesine katılmak üzere Mısır'ın başkenti Kahire'ye uçtu. Zirve esnasında Mısır Cumhurbaşkanı Nasır ile adanın silahlanması konusunu görüşerek destek almıştı. Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.288.

⁴⁰³ Konu ile ilgili ABD Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı George Ball; "Aslında Grivas'ın Planının Makarios'un görevinden uzaklaştırılmasını da içermesi çekiciliğini arttırıyordu." şeklinde ifade etmesi Amerikan siyasetini açıkça yansıtmaktaydı. Druşotis, (2008), **a.g.e.**, ss.197-198.

⁴⁰⁴ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.197.

⁴⁰⁵ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.198.

⁴⁰⁶ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, ss.182-183.

Grivas askeri örgütlenme kapsamında IDEA'nın ilk lideri olan Yorgos Karayiannis'i Kıbrıs Rum Kuvvetleri Komutanı olarak atadı. Karayiannis ile yapmış olduğu toplantıda Grivas, bir Türk saldırısı durumunda Kıbrıs'a gitmeye hazır olmasına rağmen Atina'da kalarak durumu karma kurmay heyetiyle gözlemleyecekti. Karayiannis sadece ona rapor verecek, talimat ve emirleri ise sadece Grivas'tan alacaktı. Karayiannis, Kıbrıs'a yardımcısı olarak emekli Korgeneral Panayiotis Syrmopulos'u aldı. 20 Nisan 1964 tarihinde Yorgacis'le birlikte Lefkoşa'ya hareket ettiler.⁴⁰⁷

Karayiannis ilerleyen süreçte sarmal sorunlar yumağıyla başa çıkmanın zorluğuna değinerek; "Ne Kıbrıs ne de Yunanistan Hükümeti bana gereken desteği verdi. Kıbrıs Hükümeti bana güvenmiyor, Grivas'ın maşası olarak görüyor, şüpheleniyor ve yardım etmekte tereddüt gösteriyordu. Yunanistan Hükümeti ise plansız programsız ve cesaretsiz hareket ediyordu." şeklinde ifade ederek sorunun genel profilini çiziyordu.⁴⁰⁸

Grivas EOKA döneminde edindiği tecrübenin aksine konvansiyonel bir savaş için özel bilgi ve donanımının olmadığı anlaşıyordu. 1964 Mansura-Koçına ve 1967 Köfünye saldırılarında askeri derinlik becerilerinin olmadığı görülmüştür. Özellikle 1964 yılında düzenlenen saldırılara abartılı teçhizat ve asker sayısına rağmen Türkiye'nin müdahalesinin ardından ve bölgede bulunan Kıbrıs'lı Türklerin direnişi karşısında başarısız olarak geri çekilmiştir. Yine Mansura ve Koççına saldırılarında aklından çok duygularıyla hareket etmesi Grivas'ın nizami harp olgusu konusundaki yetersizliğini gözler önüne sermiştir.⁴⁰⁹

Köfünye krizinin sonrasında dönemin BM Genel Sekreteri U Thant tarafından ABD makamlarına Grivas'ın adadaki huzur ortamını tehdit edecek seviyeye gelmesini "Grivas'ın adadan uzaklaştırılması ada barışının sağlanmasında son derece önemli olacaktır." şeklinde belirtmiştir.⁴¹⁰

⁴⁰⁷ Druşotis, (2008), a.g.e., s.184.

⁴⁰⁸ Druşotis, (2008), a.g.e., s.189.

⁴⁰⁹ Druşotis, (2010), a.g.e., ss.51-52.

⁴¹⁰ Druşotis, (2010), a.g.e., s.53.

Yunanistan Askerlerinin Kıbrıs'a Girişi

Kıbrıs'ın Atina Büyükelçisi Nikos Kranidiotis Yunanistan Başbakanı'nın Dağ Komando Birliğinden iyi eğitim almış 1000-2000 civarında bir birliğin Kıbrıs'a sevki konusunda haber verdiği Makarios, konuyu olumlu değerlendirmiştir. Bu kapsamda Kıbrıs Atina Büyükelçiliği tarafından oluşturulan sahte isimler adına düzenlenmiş pasaport, kimlik ve diğer belgeleri alan ilk askeri kafiye gizlice adaya hareket etti.⁴¹¹

Grivas'ın 1964 yılı Haziran ayından itibaren adaya gelişi aynı zamanda Yunan askerlerinin de büyük gruplar halinde adaya gelişini tetikledi. Yunanistan Milli Savunma Bakanı Petros Garufalias adaya belli aralıklarla asker sevk etmeyi planlamıştır. Her ne kadar Makarios Kıbrıs'a 2000 Yunan subay ve piyadesinin girmesine izin vermiş olsa bile, Garufalias adaya bir tümenin sevk edilmesini planlamıştı. Adaya asker sevki 1964 yılı temmuz ayının tamamında sürmüştü, ağustos ayının başında ise 7328 piyade ile 957 subay varken, aynı ayın sonunda tam mevcutlu bir tümen ile bir kolorduya yetecek miktarda silah ve donanım bulunuyordu.⁴¹² BM 1964 yılı haziran ve temmuz aylarında Grivas'ın emrinde kullanılmak üzere 5.000 Yunan askerinin adaya sevk edildiğini bildirdi.⁴¹³

Askeri sevkiyatın gizliliği konusunda Garufalias çok iddialı konuşarak, özellikle komünistlerin bu hareketi Türklere ve İngilizlere ispiyonlamasını önlemek adına bazı önlemler aldığını, özellikle İngiliz casus uçaklarına karşı gemi güvertesinde sivil askerlerin gezdirildiği, hatta bazı askerlerin kadın kıyafetine sokularak etrafta dolaştırıldığını belirtmiş, bunun yolcu gemisi olduğunu karşı tarafa gösterdiklerini belirtmişti. Ancak gerçek bunun tam tersiydi. İngilizler Yunan tümenin adaya geleceğinden önceden haberdardılar. Amerikalılar ise tümen adaya ayak basar basmaz, kışlarına kadar bütün personelin, malzemenin ve tüm bunların nakliyatlarını belgelemişlerdi.⁴¹⁴

⁴¹¹ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.179.

⁴¹² Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.201.

⁴¹³ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.186.

⁴¹⁴ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.201-202.

21 Nisan 1967 tarihinde Yunanistan'da askeri darbe yapıldı. Darbe, Albaylar ile Yunanistan Milli İstihbarat Servisi ve askeri inzibatın üst düzey görevlilerinden oluşmuş sağcı bir hizip tarafından gerçekleştirilmiştir. Darbe yönetimi Kıbrıs sorununa karşı saldırgan bir tutum takınmışlardı. Darbe yöneticileri arasında yer alan Yunanistan KYP'si Karşı İstihbarat Bölümü eski başkanlarından Albay Yorgo Papadopoulos'un Kıbrıs konusundaki görüşleri Makarios'tan daha çok Grivas'a yakındı. 1965 yılı itibariyle Makarios'un da onaylarıyla 10.000'e yakın Yunanistan askeri birlikleri gizlice gelmiştir.⁴¹⁵

Yunan tümeniyle Kıbrıs'a gelen subayların çoğu IDEA mensubu kişilerdi. Bunlar Petros Kefalas⁴¹⁶, yardımcısı Kostas Karidas⁴¹⁷, Tümenin Birinci Daire Genel Müdürü Binbaşı Demetrios Papadopoulos, İkinci Daire Genel Müdürü Albay Lambros Stathopoulos ve Üçüncü Daire Genel Müdürü Yiannis Davos gibi kilit mevkiide olan kişiler IDEA mensubu subaylardı.⁴¹⁸

Dönemin Birleşmiş Milletler sözcüsü, Haziran ayı boyunca yaklaşık olarak 3000 kişinin gece karanlığından yararlanılarak Limasol Limanından nakliyesinin gerçekleştiğini, bahse konu işlem için 15 konvoyla birlikte 100 otobüsün gerektirdiğini söyleyerek, tahminen 900 ton askeri malzeme taşıyan 300 kamyonun da hareket halinde olduğunu gözlemlemiştir. En önemlisi bu faaliyetlerin özellikle gece yarısı saat 1 ile 4 arasında gerçekleştirildiğinden söz ederek Türk liman işçi ve çalışanlarının evlerine gitmelerinin ardından gerçekleştiğini belirtmektedir.⁴¹⁹

Kıbrıs'ta bulunan Yunan askeri varlığı herhangi bir Türk müdahalesinde seferber olması ile ilgili hiçbir plan hazırlanmamış, tümen Kıbrıs savunmasına⁴²⁰ dâhil edilmemişti. Korgeneral Karayiannis Yunan tümeninin gerçek görevinin aslında dış

⁴¹⁵ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, ss.204-205.

⁴¹⁶ Yunanistan'da gerçekleştirilen 21 Nisan darbesinin Cunta üyelerinden birisidir.

⁴¹⁷ 21 Nisan darbesinin ardından Cunta'da Bakanlık yapmıştır.

⁴¹⁸ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.202.

⁴¹⁹ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.205.

⁴²⁰ Korgeneral Karayiannis'e göre Yunanistan'dan gelen askerlerin zamanı geldiğinde ne gibi bir görev yapacaklarına dair emirler almadan, kendi bölgelerine kapatılmış, Kıbrıs'ta oluşturulmuş Rum Milli Muhafız Ordusu kuvvetleriyle hiçbir ortak eylem planının olmadığına Makarios'a bildirmiştir. Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.210.

bir tehlikeye yönelik olmadığını, aslen iç durumun kontrol edilmesi için adaya konuşlandığını kavramıştı.⁴²¹

Kıbrıs'a, Yunanistan'dan gelen subaylar, Cuntanın uzlaşmaz kanadı tarafından seçilmiş, kamu düzenini bozmaya eğilimli, devlet içerisinde gizli örgütler kurup bunları silahlandıran kişiler gönderiliyordu. Milli Muhafız Ordusu içerisinde bulunan bu yapıdaki subaylar adanın 1974 sürecine gitmesine sebep olmaktaydılar.⁴²²

Ancak adaya gelen askerlerin faaliyetleri Makarios'ta şüphe uyandırmıştı. Makarios kendisine karşı, Yunan Hükümeti tarafından Grivas aracılığıyla yapılan bazı komploları görmüş ve elini güçlendirmek adına Yunanlı Subaylar kontrolünde olan Milli Muhafız Ordusunu zayıflatmaya çalışarak, kendisinin otoritesine daha sadık olarak gördüğü Kıbrıs Rum Polis örgütüne kaynak aktarmaya başlamıştı. 1967 yılı itibariyle düzenli polis sayısı 2200 civarındayken paramiliter polis kuvvetlerinin gücü ise bir tabur⁴²³ seviyesindeydi. Kendisine bağlı polis örgütünü güçlendirmek adına Makarios Doğu Bloğu üyesi Çekoslovakya'dan 1.000 adet tüfek, 1000 adet yarı otomatik silah, 20 adet roketatar, 20 adet top ile 20 adet hafif tank satın almıştı. Ancak başta Yunanistan ve Türkiye'den gelen tepkiler sebebiyle Makarios gelen silahları BM gözetimine bırakmıştı.⁴²⁴

2.7.7. Makarios-S.S.C.B. Yakınlaşması

Makarios Sovyet Rusya ile yakınlaşması başta Batı olmak üzere Atina'yı tedirgin etmiştir. Bağlantısızlar toplantısının ardından Makarios'un, 11 Eylül 1964 tarihli Moskova gezisinin iptal etmesi için baskıların artmasına aldırış etmeden 5 Eylül 1964 tarihinde Kıbrıs Bakanlar Kurulu Sovyetler Birliği ile imzalanan anlaşmanın kabul edilmesine onay verdi.⁴²⁵

⁴²¹ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.210.

⁴²² Druşotis, (2010), **a.g.e.**, s .88.

⁴²³ Tabur: Bir Yarbay ya da bir alt rütbe olan Binbaşı tarafından komuta edilen bölükten büyük, alaydan küçük olan taktik birliktir. Ortalama mevcut asker sayısı 800 ile 1000 kişi arasındadır.

⁴²⁴ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.196.

⁴²⁵ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.288.

Sovyet lider Nikita Kruşçev tarafından kabul edilerek sıcak karşılanmış, istemiş oldukları yardımı yapmaya hazır olduklarını açıklamıştır. Yardım paketinin tamamı askeri malzemeleri kapsamaktadır. Bu kapsamda Sovyet Rusya aşağıda belirtilen askeri malzemeleri vermeyi uygun görmüştür:

- 8 Adet Uçak
- Gündümlü Füzeler (Karada ve Havada kullanılabilen özelliklerde SA-2 Model SAM Füzeleri)
- Torpidobotlar
- Uçaksavar Topları
- 32 Adet Ağır Tank
- 32 Adet Zırhlı Araç
- 100 Adet Araç (3 Tonluk)
- Mühimmat.⁴²⁶

Sovyet Yardımı kapsamında 1965 yılı Ocak ayında Mağusa limanına ulaşmaya başlayan malzemenin teslimatı sıkıntısız bir şekilde gerçekleşti. Malzemeler arasında bulunan torpido botlar ve SAM füzeleri Mısır üzerinden teslim edileceği bildirilerek, eğitim⁴²⁷ için yine Mısır tercih edildi.⁴²⁸

Bağlantısızlar grubu ülkelerinden olan, ancak Sovyet rejimi tarafından özellikle askeri ve siyasi yönden desteklenen Nasır yönetimindeki Birleşik Arap Cumhuriyeti (Mısır) 1965 yılı Mart ayının sonunda adaya, Rum sivil bandıralı gemilerle füze sevkiyatına gireceği haberi karşısında, Amerika Birleşik Devletlerinin yapmış olduğu diplomatik müdahalenin ardından geri dönmüşlerdir. Yine aynı yılın ekim ayında adaya Sovyet uçaksavar füzelerinin gönderileceği haberi karşısında Türk Silahlı Kuvvetleri alarma geçmişlerdir.⁴²⁹

⁴²⁶ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.288.

⁴²⁷ Özellikle Füze sistemlerinin kullanımı eğitimi önce Yunan Subaylarına verilmesi planlanmış, ancak konu ile ilgili NATO tarafından çekilen protestonun ardından eğitim 300 Kıbrıslı Rum gönderilmiştir. Eğitim ağırlıklı olarak hava hedeflerine karşı Mısır çöllerinde başarılı bir şekilde verilmiştir. Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.289.

⁴²⁸ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.289.

⁴²⁹ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.196.

Torpidobotlar ve Füzeler 20 Mart 1965 tarihinde Kıbrıs'a teslim edilmek üzere yola çıkmıştır. Constantis Bouses kuru yük gemisi füze sistemlerini adaya sorunsuz bir şekilde getirmiş, ancak sürdürülen gizli diplomasi sonucunda alınan kararlarla teslimi engellenmeye çalışılmıştır.⁴³⁰

Süveyş krizi döneminden önce Mısırlılar başta Sovyetler Birliği olma üzere Doğu bloku ülkelerinden elde etmiş olduğu yerden havaya fırlatmalı füzeler, tanklar ve toplar dahil olmak üzere gelen silahları gizlice Kıbrıslı Rumlara kullanımlarını öğrettiği Glafkos Klarides vermiş olduğu bir röportajda⁴³¹ söylemiştir. Yine aynı röportajda “Bunları Doğu Bloğundan almamızın nedeni Batı ülkelerinin satmayı ret etmesiydi. Türkler karşısında güçlenmemizi ve bir ordumuz olmasını ya da silahlanmamızı istemiyorlardı. Bizi silahsız bırakırlarsa, onların tavsiye edeceği çözümleri kabul etmeye daha uygun olacağımıza inanıyorlardı.” şeklinde söylemiştir.⁴³² Bu süreçte alınan silahlar Kıbrıslı Türk halkının üzerinde kullanılmış ve başta çocuklar olmak üzere birçok sivil insanın ölümlerine yol açılmıştır.

1972 yılı Aralık ayında 200 civarında Küba'lı Subay Kıbrıs ve Suriye arasında sürekli olarak gelip gitmekteydi.⁴³³

S.S.C.B.'nin Kıbrıs Faaliyetleri

S.S.C.B.'nin başta büyükelçilikleri vasıtasıyla Kıbrıs'ta yoğun faaliyetleri bulunmaktaydı. Elçilik çalışanlarının neredeyse tamamına yakınının Türkçe ve Rumca'yı anadili gibi bilmelerinin yanı sıra, diğer elçiliklerle kıyaslandığında sayı olarak çok büyük bir kadroyla görev yapmaktaydılar. Sovyet Büyükelçisi başta olmak üzere diğer elçilik çalışanları Kıbrıs'ın tamamında faaliyette bulunarak Komünizm propagandası yapmaktaydı.⁴³⁴

⁴³⁰ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.289.

⁴³¹ Glafkos Klerides ile Brendan O'Malley'in 1985 yılında yapmış olduğu röportaj.

⁴³² O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.196.

⁴³³ Uluslararası İlişkiler Ajansı, **a.g.e.**, s.80.

⁴³⁴ Cihat Fethi Tevetoğlu, **Kıbrıs ve Komünizm**, Komünizmle Mücadele Yayınları, Ankara, Mayıs 1966, s.21.

Sovyet yönetimi Kıbrıs'a direkt verilen yardımların yanı sıra, farklı ülkeler aracılığıyla dolaylı yardımlarda da bulunmaktaydı. Özellikle doğu bloğunda bulunan Bulgaristan kendi ekonomik durumunun üzerinde bir çabayla 1962 yılının Mart ayının ortalarında doğu bloğunda bulunan gelişmekte olan ülkelere yapılacak yardımlar konulu II. Balkanlararası Anlaşma ve İşbirliği Konferansı düzenlenmiştir. Bu durumun Soğuk Savaş döneminde yaşanması ve Bulgaristan'ın yalnız başına böyle büyük bir organizasyona ev sahipliği yapmasının çok zor bir durum olarak göze çarpmaktadır. Bu organizasyona, Balkan coğrafyasında bulunmamasına rağmen Kıbrıs'ın dahil edilmesi, Makarios'un⁴³⁵ Moskova ile diplomasisini arttırmasının doğal bir sonucu olarak görülmektedir.⁴³⁶

Leo Heiman'a⁴³⁷ göre Kıbrıs nüfusunun % 37'si komünist olduğu değerlendirilen birçok araştırmanın mübalağa edilmesinin yanı sıra Sovyet rejiminin ada üzerinde bulunan Komünistlerle yoğun ilişkilerinin bulunması ve onları silahlandırması, S.S.C.B.'nin arabulma niyetinin haricinde kaos yaratma politikası göze çarpmaktadır.⁴³⁸

Doğu bloğu ülkelerinden Yugoslavya ve Bulgaristan'a ait gemilerle Kıbrıslı komünistlerce kullanılmak üzere, Gazi Mağosa limanına bol miktarda paranın yanı sıra, matbaa aletleri, Rumca yazılmış ve dağıtılmaya hazır broşürler indirilmekteydi.⁴³⁹

S.S.C.B.'nin Kıbrıs'ta Propaganda Faaliyetleri

Sovyetler Birliği, Ortodoks tabanlı olan Rum toplumuna yönelik olarak "İkna Edici Propaganda" yöntemini kullanmaktaydı. Hedefte olan toplumun duygusal

⁴³⁵ Mart 1965 tarihinde Mısır'dan hareket eden silah yüklü bir gemi, Kıbrıs ve Yunanistan siyasi aktörlerinin arasını açmıştır. Yunanistan'da bulunan CIA istasyon görevlileri giden silahlarla ilgili kaygılarını belirterek Yunan makamlarının Makarios üzerinde gerekli girişimlerde bulunmasını istemişlerdir. Bu durum karşısında Yunanistan Savunma Bakanı Garoufalias, Kıbrıs bakanlar kurulu toplantısına katılmak üzere Lefkoşaya gelmiştir. Bu durum karşısında bir sonuç alınamamasına karşılık Makarios, bir sonraki gün Rum kamuoyuna Garoufalias'ın, Birleşik Devletlerin Savunma Bakanı McNamara'nın güdümünde hareket ettiğini bildirerek durumun çıkılmaz hale gelmesine sebep olmuştur. Uslu, **a.g.e.**, 195.

⁴³⁶ Tevetoğlu, **a.g.e.**, s.28

⁴³⁷ Leo Heiman "Red Fan The Flames Of Crisis In Cyprus", Tevetoğlu, **a.g.e.**, s.29.

⁴³⁸ Tevetoğlu, **a.g.e.**, ss.29-30.

⁴³⁹ Tevetoğlu, **a.g.e.**, s.51.

yapıları üzerinden akıl ve mantık yollarına hitap edilmesi suretiyle ikna yolu kullanılmaktadır. Bu yöntem örnekler üzerinden gidilmesi, rakamların kullanılması, projelerin ortaya koyulması ile hizmet etme çabaları gibi kavramlar ileri sürülerek kitlelerin kazanması hedeflenir.⁴⁴⁰

Sovyetler kurulduktan sonra rejimi yayma faaliyetleri kapsamında diğer ülkelerden gelen heyetler ve kişilerle birlikte “Propaganda Tatbikatları” düzenlenmekteydi. Bu faaliyetler 1924 yılından itibaren düzenli olarak gerçekleştirilmekteydi. Bu tatbikatlara en çok öğretmen, öğrenci ve din adamları çağırılarak yetiştirilmekteydi. Kıbrıs içerisinde Komünist teşekkülleri kurma gayretinde olan Dr. Nikolaos Othan Yiavopulos, 1924 yılında çağırılarak yetiştirilmiştir. Ayrıca 1950’li yıllarda Baf (Bafos) Metropoliti Leontios’da bu kapsamda Moskova’yı ziyaret etmiştir.⁴⁴¹

Özellikle Sovyet rejimi adada komünist A.K.E.L.⁴⁴² partisi⁴⁴³ üzerinden ya da doğrudan rejimlerinin propagandasını yapıyorlardı. Bu propaganda kapsamında, Kıbrıs politikasını yalnızca adada değil, Zürih anlaşmasına taraf olan Türkiye ve Yunanistan’da da yapılmaktaydı.⁴⁴⁴

Sovyetlerin Kıbrıs üzerinde uyguladığı propaganda faaliyetleri siyasi anlamda yoğun bir fayda sağlamaktaydı. Adada yapılan faaliyetlerle Türk ve Rum toplumları arasında yapılan ayrıştırıcı propaganda kin ve nefreti körükleyerek, NATO’nun sağ kanadını zayıflatacak hamlelere zemin hazırlayacaktı. Bu kapsamda Sovyet rejimi en karlı taraf olarak, ikinci bir Küba Krizini politika sahnesinde sergileme fırsatı bulmaktaydı.⁴⁴⁵

Sovyetler Kıbrıs üzerinde başta radyo, basın ve yayın olmak üzere yoğun propaganda faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Moskova Radyosu Türkçe ve Rumca

⁴⁴⁰ Özdağ, (2016), **a.g.e.**, s.36.

⁴⁴¹ Tevetoğlu, **a.g.e.**, ss.95-96.

⁴⁴² Anorthotikó Kómma Ergazómenou Laoú (Emekçi Halkın İlerici Partisi)

⁴⁴³ A.K.E.L. Komünist tabanlı bir partidir. Bu partinin temsilcileri başta Makarios olmak üzere Atina’dan bağımsız olarak devamlı Moskova’ya gitmesi ve direkt görüşmelerde bulunması sıklıkla görülmüştür. Tevetoğlu, **a.g.e.**, s.53.

⁴⁴⁴ Tevetoğlu, **a.g.e.**, s.34.

⁴⁴⁵ Tevetoğlu, **a.g.e.**, s.52.

olmak üzere yayınlar yapmaktaydı. Kıbrıs Cumhuriyetinin kurulmasının ardından elçilik personelin sayısını 12'den 73'e çıkarmışlardır. Aynı zaman elçilik komünist yayınları, adada bulunan oteller başta olmak üzere birçok iş mekanları ile birlikte sosyal kulüplere ve halka açık birçok yere ücretsiz olarak dağıtmaktaydı. Ayrıca Rus kökenli sanatçılar, bilim adamları ve sporcular, kültür gezileri kapsamında konferans salonları ile stadyumlarda⁴⁴⁶ ideolojik propaganda faaliyetlerinde bulunuyorlardı. Sovyetler bünyesinde özel eğitim verilerek Kıbrıs'a gönderilen Rum kökenli istihbarat elemanları, Kıbrıs Sovyet Büyükelçiliğince başta propaganda faaliyetleri olmak üzere istihbari birçok alanda kullanılmıştır.⁴⁴⁷

Sovyetlerin Kıbrıs Büyükelçisi Pavel Konstantinoviç Yermosin'in ada üzerindeki faaliyetleri Kıbrıs Basınına da yansımaktaydı. Halkın Sesi gazetesinin 20 Eylül 1962 günü yayınlanan sayısında, başta elçilik görevlileri ile Büyükelçi Yermosin de dahil olmak üzere köylere kadar propaganda faaliyetlerinin yapıldığına değinilmiş, ancak Kıbrıs Cumhuriyeti yetkililerinin bu duruma göz yumduğu ayrıca dile getirilmiştir.⁴⁴⁸

AKEL 'in S.S.C.B. Yanlısı Faaliyetleri

1941 yılında kurulan A.K.E.L. partisi ilk yıllarda seçmen tabanında fazla bir gücü bulunmamaktaydı. Kıbrıs üzerinde Sovyet etkisinin artması sonucunda başta maddi olmak üzere birçok imkana eriştiler. Sovyetler Kıbrıs adasında bulunan komünistlere eski usullerde para göndermemişlerdir. Ada üzerinde kurulan Sovyet ağı ve sızma taktikleri de yenilikler içermekteydi. Para aktarma konusunda spor müsabakalarının yanı sıra bale başta olmak üzere değişik temsil gösterileri Kıbrıs halkına sunulmaktaydı. Masraflar Kıbrıs-Sovyet Dostluk Cemiyetince karşılanmakta

⁴⁴⁶ LOKOMOTİF MOSKOVA Futbol takımı, adada bulunan OMOYA, NEA SALAMİS, ALKİ gibi komünist kökenli ada takımları ile özel maçlar düzenlenmekteydi. Maçların organizasyonunu görünürde Rum kökenli komünistler yaparken, asıl organizasyonun temelinde Moskova rejimi bulunmaktaydı. Sovyetlerden gelen misafir takımı ile yapılan karşılaşmalardan sağlanan gelirden Sovyet takımlarının masraflarının düşülmesinin ardından geriye kalan yüklü miktardaki para adada bulunan komünistlere aktarılmaktaydı. Tevetoğlu, **a.g.e.**, s.56.

⁴⁴⁷ Tevetoğlu, **a.g.e.**, s.38.

⁴⁴⁸ Halkın Sesi Gazetesi, 20 Eylül 1962, Lefkoşa.

olup gösterilerde toplanan para Ada komünizmine⁴⁴⁹ hizmet etmek üzere A.K.E.L.'e⁴⁵⁰ bırakılmaktaydı.⁴⁵¹ Demir perde ülkeleri A.K.E.L. üzerinden Kıbrıs'a direkt ve gizli para yardımları göndermekteydi.⁴⁵²

Sovyet yönetimi yeni kurulan Kıbrıs Cumhuriyetine Stratejik Propaganda tekniğiyle girişi yapmıştır. Uzun süreli olarak başlayan Stratejik Propaganda zihin ve hafızanın incelikleri üzerinden hareket eder. Etkili bir konu seçilerek (Komünizm) onun üzerindeki çekiciliği arttırıp, ısrarla tekrar etmek gerekmektedir. Aslında bir tür beyin yıkama faaliyeti olarak da görülebilir. Toplumsal yapının devamlı olarak inanmak istedikleri isteklerinin yanında ihtiyaçlara da hitap etmektedir.⁴⁵³

Ada üzerinde faaliyet gösteren LOEL isimli şirketin ticari hareketlerinde komünizm ve Sovyet etkisi gözükmekteydi. LOEL'in müdürlüğü görevini yapan George Minas Sovyet Rusya tarafından Moskova'da yetiştirilmiş birisiydi. Adada yetiştirilen narenciye ve üzümün, EKA birliğine üye olan çiftçiler tarafından yetiştirilen kısmını, PEO federasyonuna üye olan LOEL firması tarafından Sovyetler ile takas ticareti yapılmaktaydı. Yıl sonu mali kurul toplantısında yapılan açıklamalar PEO başta olmak üzere POGO ve EKA birlikleri sosyal yardım sandıklarına 20'şer bin Sterlin verilmekte olup, EOKA örgütü de bu yüksek meblağlı yardımlardan da nasibini almaktaydı.⁴⁵⁴

17-31 Ekim 1961 tarihinde Moskova'da gerçekleştirilen S.S.C.B. Komünist Partisi 12. Kurultayında alınan kararlar, A.K.E.L. Genel Kurulunda tasvip edilerek kabul edilmesi, partinin Moskova ile olan açık bağına gözler önüne sermektedir.⁴⁵⁵

⁴⁴⁹ Polis tarafından 1937 yılı haziran ayında yapılan baskında Kıbrıs Komünist Partisi bülteni bulunmuş, deliller incelendiğinde parti mensupları sadece Sovyetlerden destek almadığı görülmüş, İngiltere Komünist Partisi Merkez Komitesi ile de ilgili oldukları görülmüş, Londra merkezli yardımlarda gördükleri ortaya çıkmıştır. Tevetoğlu, **a.g.e.**, s.72.

⁴⁵⁰ A.K.E.L. yalnızca sivil teşkillerin içerisinde örgütlenmemiştir. 16 Haziran 1943 tarihinden sonra Ordu'ya da sızmaya başladılar. Örgüt olarak Kıbrıslı Muharipler Birliğini kurarak, hem silah altında bulunan askerlerle irtibat kurulmuş, hem de askeri hizmetlerinin bitimine müteakip partiye geçişleri kolayca mümkün olmaktadır. Sonuç olarak partinin 17 Merkez Komite üyesinin 11'i eski askerdi. Tevetoğlu, **a.g.e.**, s.77.

⁴⁵¹ Tevetoğlu, **a.g.e.**, ss.57-58.

⁴⁵² Tevetoğlu, **a.g.e.**, s.85.

⁴⁵³ Tarhan, **a.g.e.**, s.46-47.

⁴⁵⁴ Tevetoğlu, **a.g.e.**, ss.57-60.

⁴⁵⁵ Tevetoğlu, **a.g.e.**, ss.94-95.

2.7.8. Tek Tarafli Yönetim Politikalarına Karşı TMT Faaliyetleri

Türkiye’de gerçekleşen 27 Mayıs 1960 askeri darbesi sonucu TMT’nin Bayraktarı Ali Rıza Vuruşkan gelen emir ile Kıbrıs’tan ayrılmıştır. Bu dönem destek açısından TMT’nin en durgun dönemi olarak görülmektedir. Bu siyasi boşluğu gören Rumlar zamanı iyi kullanma çerçevesinde yoğun çalışmalara girişmiş olması karşısında, TMT’nin yerel üst yapıları tarafından alınan istihbaratlar çerçevesinde gerekli karşı önlemler etkili bir şekilde alınmaktaydı.⁴⁵⁶

1964 yılının son ayları ile 1965 yılı başlarında Adadaki siyasi ortam adeta barut fıçısını andırmaktaydı. Kıbrıslı Rumlar ENOSİS yanlısı propaganda yaparken, Makarios’un ENOSİS politikalarını beğenmediklerini yüksek sesle dile getiriliyordu.⁴⁵⁷

1967 yılında meydana gelen olaylar ve savaş tehdidi BM Güvenlik Konseyince dikkatle izlenmekteydi. 22 Aralık 1967 tarihinde Konsey bir bildiri yayınlamış; “...barışı korumakta kararlı olmaya ve çözümü Güvenlik Konseyi bildirisini dâhilinde aramaya...” davet etmiştir. Konsey bildirisinin ardından 28 Aralık 1967 tarihinde yasama, yürütme ve yargı gücünün saklı olduğu bir devlet biçimini yansıtan Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi ilan edildi. Yönetim ilanının açıklamasında, 1960 Kıbrıs Anayasası tümüyle uygulanmaya başlandığı ana kadar yönetim devam edeceği belirtilmiştir.⁴⁵⁸

Makarios’un Kıbrıs’lı Türkleri siyaset sahnesinden itmek istemesi, Türk tarafınca temel haklar bağlamında yeni çözümler bulmaya başlanmıştır. Adada bulunan Türk toplumunun yok sayılması konusunda en önemli örneklerden bir tanesi, özgür eğitim hakkından mahrum bırakma girişimleridir. 6 Şubat 1967’de Kraliyet Danışma Meclisi Atina’da toplanmış, Kıbrıs ile ilgili uzun vadeli planlarını açıklayan Makarios şunları söylemiştir: “Türkiye’ye gittikleri zaman (eğitim amaçlı) onları tekrar almıyoruz. Şu ana kadar Türkiye’de okuyan Kıbrıs’lı Türk öğrencilerin tekrar Kıbrıs’a dönmelerine izin vermedik. Gerekçemiz ise Türkiye’de bulunan bu

⁴⁵⁶ Mengüç, a.g.e., s.234.

⁴⁵⁷ Hakkı Akalın, **İnfaz Yeri: Kıbrıs Tarihi: 19 Ağustos 1974**, Ümit Yayınları, Ankara, 2002, s.64.

⁴⁵⁸ Druşotis, (2010), a.g.e., s .88-89.

öğrencilerin orada askeri eğitim almış olma olasılığıdır.” Makarios’un önemli diğer bir amacı da Türk toplumunu ekonomik izolasyona almaktı. Makarios Kraliyet Danışma Meclisi toplantısında;

“Tüm mal varlığı Kıbrıs’lı Rumların elindeyken nasıl olur da Kıbrıs’ta yeni bir Türk neslinden söz edilebilir? Ben 3, 5, 10 ay gibi bir zaman dilimi biçemiyorum. Ancak elbet teslim olacaklardır. Ben böyle bir çözümü hep göz önünde bulunduruyorum. Türklerin dirençleri ve özgüvenleri oldukça zayıf.” şeklinde belirterek Rum yönetiminin düşünce yapısını açıklamaktaydı.⁴⁵⁹

Kıbrıs Cumhuriyeti Döneminde TMT’nin İstihbarat Faaliyetleri

1967 yılı içerisinde TMT’nin Limasol kadrosunda çalışan Macit Aydınova’yı, TMT mensubu kebabçı Niyazi’nin dükkanında oturan ve İngiliz Hava Kuvvetlerinde çalışan bir Binbaşının kendisini acil olarak çağırdığı bildirilir. Binbaşı cebinden kalın bir zarfı Macit Aydınova’ya uzatarak dükkandan ayrılmıştır. TMT Limasol karargahına dönen Aydınova zarfı açtığında içerisinde çok önemli bilgilerin olduğunu görmüştür. Dönemin Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdul Nasır ile Sovyetler arasında yapılan silah anlaşmaları çerçevesinde karadan havaya atılan füzelerin bir kısmını, Makarios yönetimindeki Kıbrıs Cumhuriyetine verdiği belirtilmekteydi. Füzelerin Kıbrıs’a Alman bandıralı buharlı gemi SS Europa ile adaya nakletmek için gemiye yüklendiği belirtilmiş, İngiliz Gizli Servisi gemi üzerinde bulunan kasalar içerisindeki konumlarını gösteren fotoğrafları da ayrıca eklemiştir. Adaya nakillerinin ardından füzelerin konuşlanacağı yer olan Silkoma bölgesinin koordinatları da ayrıca eklenmiştir. Önemli bilgiler içeren bu zarf Lozan otobüs firmasında çalışan TMT mensubunca Lefkoşa’da bulunan ana karargaha ulaştırıldı.⁴⁶⁰

TMT’nin Taciz Operasyonları

1961 yılında Türkiye Büyükelçiliği Kaçılıryası önünde bulunan bir işyerinin camlarının kırılması görevi TMT üst yetkililerince alt hücrelere verilmişti. Bu tür

⁴⁵⁹ Druşotis, (2010), **a.g.e.**, s .94-95.

⁴⁶⁰ Keser, (2007), **a.g.e.**, s. 566-567.

görevler zararlı faaliyetleri tespit edilen iş yeri sahibinin o bölgeden taşınmasına zorlanması amacıyla yapılmaktaydı. Türkiye’den gelen TMT üst düzey yetkililerinin yanında Elçilikte çalışan istihbarat yetkilileri o dönemde Elçilik ofislerinde çalışmalarını sürdürmekteydi. Taciz edilen dükkân sahibi Rum Gizli Servisine çalışmakta olduğu tespit edilmişti. Gizli servis çalışanları dükkân içerisinden elçiliğe giren ve çıkan kişilerin fotoğraflarını çekerek, kayıtlar tutulmuş. TMT tarafından dükkân sahibine çeşitli uyarılarda bulunulmuş⁴⁶¹, ancak dikkate alınmayan uyarıların dozu arttırılmaya başlanmıştır. İki defa taciz edilen dükkân sahibi hemen bölgeyi terk etmişti.⁴⁶²

TMT’ye Karşı Rumların İstihbarat ve İKK Faaliyetleri

Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde Rumlar özellikle Türklerin arasından adam angaje etme faaliyetlerini yoğunlaştırmışlardır. Rum idareciler tarafından para karşılığında istenilen bilgilerin getirilmesi istenmekte, bu durum Türk cemaatinin önderlerinin kontrolünde devam ederdi. Rum tarafına verilen her türlü bilgi aynı gün detaylı bir şekilde Türk liderlere de iletilirdi. Ancak tarafların bilmediği bazı kişilerde gerçek anlamda casusluk faaliyetleri içerisinde de bulunmaktaydılar. Bunların bazıları aylık 50 İngiliz Sterlini gibi bir meblağ karşılığında faaliyetlerine devam ediyorlardı. Bazı durumlarda memur statüsünde ki bir kişi getirdiği düzenli bilgiler karşılığında aylık çift maaş gibi bir ücret almaktaydı. Dışarıda bulunan serbest meslek sahibi kişiler bazı önemli bilgiler karşılığında 200-300 İngiliz Sterlini gibi önemli bir meblağ eline geçebiliyordu. İstenilen bilgi ağırlıklı olarak Kıbrıs Türk Cemaat Önderi Rauf Raif Denктаş’ın yaptığı faaliyetler ve temasta olduğu kişilerdir.⁴⁶³

⁴⁶¹ 1960-1963 yılları arasında bu tür casuslukların önlenmesi adına, casusluğa konu olan kişilere değişik uyarılar yapılırdı. Uyarıların dikkate alınmaması durumunda taciz operasyonları ile düşük yoğunluklu sabotajlar yapılırdı. Belirtilen dönemler arasında Türkler ve Rumlar arasında istihbarat savaşı yaşanmakta, iki tarafta karşılıklı bilgi vermemek için ellerinden geleni yapmaktaydılar. Sanver, a.g.e., s.164.

⁴⁶² Sanver, a.g.e., s.153-164.

⁴⁶³ Keser, (2007), a.g.e., s.494.

Türk tarafı Rumlara istedikleri bilgi ve kişileri, özellikle çift taraflı çalışan ajanlar aracılığıyla vermekteydi. Bu kapsamda bazı Türk kökenli kişilerin muhalif⁴⁶⁴ olarak lanse edilmesi amaçlanmış⁴⁶⁵ ve takibe başlanmıştı. Kısa bir süre sonra Rum tarafı bu kişilerle yakın temasa geçmeye başlamışlardır.⁴⁶⁶

2.7.9. Panagulis Olayı

Alekos Panagulis Kimdir

21 Nisan 1967 tarihinde Yunanistan'da Albaylar cuntası bir darbe ile yönetime el koymuştur.⁴⁶⁷ Darbenin ardından 27 Mayıs 1967 tarihinde askerlik hizmetini yürütmekte olan Alekos Panagulis adında bir genç, Cunta karşıtı bir örgüt kurmak adına birliğinden firar etmiştir. Demokrat görüşlü bir aile mensubu olan Panagulis siyasi olarak aktif bir kişiliktir. 1960'lı yıllarda yapılan tüm siyasi çatışmalarda, sol kesim tarafında aktif olarak mücadele vermiştir. Askerden firar etmesinin sebebi, cunta karşıtı silahlı bir örgütlenme kurmak ve destek bulmak için yapmış olduğu planlarını harekete geçirmektir. Kafasında oluşturmuş olduğu bu mücadelede kullanılmak üzere silah ve patlayıcı temin etmek için Kıbrıs'a gelmeye karar verdi.⁴⁶⁸

Panagulis'in Kıbrıs'a Gelişi

Panagulis Askeri birliğinden firar ederken diktatörlük karşıtı örgütlenme planlarını kafasında kurdu. Adaya Hristakis Zoppos adında bir Kıbrıslının pasaportunu alarak 18 Haziran 1967 tarihinde ulaştı. Pasaportunu almış olduğu Hristakis'in babası Baf'ta ikamet etmekte, aynı zamanda da AKEL Partisi Baf örgüt üyeliğini de yapmaktaydı. Zoppos, ailesinin evinde kalan Panagulis'i yakın bir arkadaşı olan

⁴⁶⁴ Yemleme: Gizli Servisler tarafından, karşı tarafın istihbarat örgütüne aktarılmak üzere ikili ajana verilen bilgilerdir. Bahse konu bilgilerin verilmiş amacı casusun düşman servis üzerindeki itibarını arttırmaktır. Acar, **a.g.e.**, s.78.

⁴⁶⁵ Yanıltma: Bir ülkeyi, topluluğu ya da kişileri yanlış hedefe yöneltmek amacıyla hazırlanmış çalışmalardır. Acar, **a.g.e.**, s.78.

⁴⁶⁶ Keser, (2007), **a.g.e.**, s.494.

⁴⁶⁷ Halil Sadrazam, **Kıbrıs Savaş Tarihi II Erenköy Çatışmalarından Yunan Darbesine Kıbrıs'ta Mitlerden Gerçeğe Cilt II**, Söylem Yayınları, Lefkoşa/Kıbrıs, Mayıs 2013, s.879.

⁴⁶⁸ Druşotis, (2010), **a.g.e.**, s .97.

avukat Alekos Aleksiyu şeklinde ailesine tanıştırdı. Hristakis Zappos Atina'da pasaportunu kaybettiği için Kıbrıs Büyükelçiliğine ve oradan Yunan Polisine başvuruda bulundu. Yapılan araştırma sonucunda polis pasaport ile yurtdışına çıkış yapıldığını tespit etmesi üzerine Zappos'u gözaltına alıp sorguya çekti. Sorguya birinci elden Yunanistan İstihbarat Servisinin müdahil olması dikkat çeken bir nokta olmaktadır.⁴⁶⁹

Yunanistan İstihbaratı ve Panagulis

Kostas Mardas Yunanistan KYP'sinde çalışan ve Zoppos dosyasıyla ilgilenen bir görevlidir. Yapılan sorgu esnasında⁴⁷⁰ Zoppos polis ile işbirliği⁴⁷¹ yapmayı seçmiştir. Bu şekilde Yunanistan Gizli Servisi tarafından takip edilerek Panagulis'e ulaşılması hedeflenmiştir. Zoppos'un Yunanistan'dan ayrılmasına yardımcı olan Kıbrıs Büyükelçiliği Ateşelerinden Dinos Mihailidis, Polikarpos Yorgacis'in yakın adamlarından birisidir. Mihailidis, Yunanistan İstihbarat çevrelerinden edinmiş olduğu yakın arkadaşlarıyla cunta rejimindeki gelişmeleri Yorgacis'e bildirmektedir.⁴⁷²

Yunan Polisi Panagulis'in Kıbrıs'a firar ettiğini öğrenmesinin ardından Cunta yetkilileri Yorgacis'ten kaçak kişinin bulunması için yardım istemişlerdir. Dönemin Kıbrıs Emniyet Teşkilatı Operasyon Dairesi Müdürü Theofanis Dimitriyu İçişleri Bakanlığına çağrılarak, Atina tarafından aranılan teröristin bulunması için Yunanistan

⁴⁶⁹ Druşotis, (2010), **a.g.e.**, s s.97-98.

⁴⁷⁰ Yunanistan Gizli Servisinin gözetiminde gerçekleştirilen sorgulamada Panagulis'in kendisini tehdit ederek pasaportunu vermesini istemiş, aksi takdirde 'örgütünün kendini temizleyeceğini' belirtmiştir. Sorgulamanın seyrinden Gizli Servis çalışanı Kostas Mardas elinde yeterince delil olmamasına rağmen Zoppos'un polisi yanıltmak amacıyla söylediğine kanaat getirmiştir. Druşotis, (2010), **a.g.e.**, s .98.

⁴⁷¹ 1 Mayıs 1998 tarihinde RIK radyosundaki söyleşisinde Zappos, kendisine işkence yapıldığını, ancak hiçbir şey itiraf etmediğini, gözaltındayken bir ışıklandırma boşluğu bularak aşağıya indiğini, taksiye binerek direkt olarak Kıbrıs büyükelçiliğine gittiğini, hatta taksicinin bile parasını vermediğini belirtmişti. Elçilikte Ateşe olarak çalışan Dinos Mihailidis tarafından alınarak pasaport ve uçak bileti temin edilmiş, Havalimanına Mihailidis'in arabası ile geldiğini söylemiştir. Uçak Rodos adası semalarındayken geri dönmesi için ikaz gelmiş, aynı dakikada uçak görevlisi kendisini çağırması ve cebindeki Beretta marka tabancayla birlikte kendini tanıtmış, bunun karşılığında kendisini daha sonra çağırılacağını belirten yetkili birkaç dakika sonra sorun olmadığını ve Lefkoşa yönünde devam edeceklerini belirtmiştir. Mantıksal dayanağı olmayan bu olaylar zincirinde firarın ve elçilik ataşesinin evrakları bu kadar hızlı bir şekilde hazırlaması, ayrıca yine elçilik ataşesinin polis tarafından aranan bir kişiye sahip çıkması, özellikle havalimanı güvenliğinden silahlı bir şekilde geçmesi mantık ilkelerine ters düşmektedir. Druşotis, (2010), **a.g.e.**, ss.98-99.

⁴⁷² Druşotis, (2010), **a.g.e.**, s .99.

Gizli Servisiyle irtibata geçilmesi emri verilmiştir. Yunanistan KYP'sinin Lefkoşa temsilcisi P. Sideridis ofisinde Dimitriyu ile bir toplantı⁴⁷³ yapılmıştır. Zoppos gözaltına alınması ve ifadesinin ardından Yunan İstihbaratı, kaçağın Zoppos'un Yeroskipu'daki evinde bulunduğu dair Dimitriyu'yu bilgilendirmiştir. Dimitriyu, belirtilen adresteki eve operasyon düzenlemek üzere Komiser Yardımcısı Neofitos Sofokleus'u görevlendirmiştir.⁴⁷⁴

Panagulis'in Kıbrıs'taki Hareketleri

Sofokleus operasyon düzenlemek üzere Zoppos'ların Yeroskipu'da bulunan evine baskın düzenlemiş, ancak Panagulis'i evde bulamamıştır. Panagulis, Atina'dan arkadaşı olan Andreas Hristodulidis'in Lefkoşa'daki evinde buluştu ve evinde kısa süreliğine misafir etti. Panagulis Hristodulidis'in ardından Andreas Panayotu'nun evinde⁴⁷⁵ kaldı. Bu zaman aralığında Andonios Hristodulu sahte ismini kullanan Panagulis, Panayotu'nun yanında rahatlıkla gezebiliyordu. Ancak Panayotu'nun Yorgacis'in adamları olarak bilinen Kıbrıs Gizli Servisinde görevli kişilerden Andreas Makridis ve Mihalakis Kudunaris'e Panayotu'yu tanıştırmıştır.⁴⁷⁶ Panayotu, 16 Haziran 1967 tarihinde Panagulis ile birlikte Girne'de vakit geçirmek⁴⁷⁷ üzere Livera köyünde bulunan evine gittiler. Beraberlerinde Kıbrıs Gizli Sevisi mensuplarından Andreas Makridis, Mihalakis Kudunaris ve Friksos Yangu'da vardı. Yangu Kıbrıs Gizli Servisinin üst düzey yetkililerinden birisidir.⁴⁷⁸

⁴⁷³ Toplantıda Sideridis kaçak olarak adada bulunan Alekos Panagulis'in profilini Dimitriyu'ya özetleyerek; "Sabıkalı bir komünist, bir anarşistti ve oldukça tehlikeliydi." Kıbrıs'ta yasal yollardan bulunmaması tutuklanmasını gerektirdiğini belirterek, kaçağın bir fotoğrafı ile yazılı tasvirini vermiştir. Konu ile ilgili Dimitriyu Polis Gazetesinde yayınlanmak üzere bir ilan basılması emrini vermiştir. Druşotis, (2010), **a.g.e.**, s.101.

⁴⁷⁴ Druşotis, (2010), **a.g.e.**, s.101.

⁴⁷⁵ Hristodulidis evinin izlediğinin bilgisini alması üzerine Panagulis'e başka bir yerde ikamet etmesi gerektiğini söylemiştir. Yine Hristodulidis kalacak yer olarak Andreas Panayotu'nun evinin uygun olacağını değerlendirmiş, EOKA döneminden Yorgacis'in çok yakın arkadaşı olması sebebiyle polisin onu takip etmesinin zor olacağını belirtmiştir. Konu Panayotu'ya iletildiğinde hiç tanımadığı bu kişiyi evinde misafir etmeyi kabul etmiştir. Druşotis, (2010), **a.g.e.**, ss.101-102.

⁴⁷⁶ Druşotis, (2010), **a.g.e.**, ss.102.

⁴⁷⁷ Bu dönemde Panagulis Girne'de Kıbrıs Gizli Servisi mensuplarıyla arkadaşlık ederken Yorgacis, Theofanis Dimitriyu'ya dolaylı olarak onu aramaktan vazgeçmesini bildirmiştir. Druşotis, (2010), **a.g.e.**, ss.128-129.

⁴⁷⁸ Druşotis, (2010), **a.g.e.**, ss.102-103.

Panagulis'in ismi 12 Aralık 1967 günü yani Kıbrıs'a gelişinin altıncı ayından sonra ismi havalimanları ile limanlarda "stop list"⁴⁷⁹ içerisine dahil edilmiştir. Bunun yanı sıra Kıbrıs'ta oluşturulan F.TAFE-1(Y1) 12.12.1967 tarih ve sayılı dosya, önce Atina Polis Merkezine ardından INTERPOL'e gönderildi.⁴⁸⁰

Panagulis'in Korunmasında EADE⁴⁸¹ Örgütünün Yeri

Panagulis'in Kıbrıs Gizli Servisi çalışanları ile hareket etmesi, Yunanistan Gizli Servisinin de konu üzerindeki ilgisini azaltmıştı. Yunan İstihbaratı konuyu yakından takip ettiği dönemde Kıbrıs İstihbarat yetkililerine düzenli bilgiler vererek gerekli Operasyonel alt yapıyı oluşturmaktaydı. Ancak taktik bir manevra olarak da algılanabilecek geri çekilişle ilgisizlik gibi görünen bir hava ortaya çıkartılmak istenmiştir. Bununla ulaşılmak istenen Panagulis'in tüm planlarının açığa çıkarılması, ayrıca bu işin arkasında kimlerin olduğunun tespit edilmesi, tutuklanmasından daha önemli görülmüştür. Kıbrıs'ta ve Yunanistan'da, Yunanistan Gizli Servisi tarafından yakın takibe alınması konusunu koordine eden Yunanistan KYP'si çalışanı Sideris'tir.⁴⁸²

Panagulis'i yakalamak için Baf'ta düzenlenen operasyonun Agon gazetesinde yayınlanmasının ardından, aranan kişinin evinde saklanması karşısında Panayotu korkuya kapılarak durumdan yakasını kurtarmak istemiştir. EADE⁴⁸³ kurucularından Takis Hacıdimetriyu ile irtibata geçen Panayotu, komşu evlerin çatılarından atlayarak kaçırıldı. Hacıdimetriyu, Panagulis'i arkadaşı olan Nikos Siyafkalis'in Lefkoşa'nın Riyeni caddesindeki ofisine getirdi. Yani Panagulis EADE'nin himayesi altında

⁴⁷⁹ Stop List: Durdurulacaklar listesi anlamına gelmektedir. Belirtilen listedeki şahıslar yargı kararı ile yurtdışına çıkışlarının yasaklanması ve görüldükleri yerde gözaltına alınması emrini içermektedir.

⁴⁸⁰ Druşotis, (2010), **a.g.e.**, s.107.

⁴⁸¹ Yunan Demokrasisinin Yeniden İnşası Komitesi (EADE): Yunanistan'da gerçekleştirilen askeri darbe sonucunda Cunta rejimine karşı, Kıbrıs'ta karşıt bir görüş ortaya çıkmıştır. Karşıt görüşün temel argümanı Askeri Diktatörlüğün Yunanistan halkına zorla kabul ettirildiğidir. Bu kapsamda Rumlar tarafından Lefkoşa'da gerçekleştirilen gösterilerde cunta rejimi protesto edilerek Yunan Demokrasisinin Yeniden İnşası Komitesi kurulmuştur. Yorgacis'in yakın arkadaşı olmasına rağmen (Rum bürokrasisinde Yorgacis Cunta'yı ilk tebrik eden kişilerdendir) Andreas Panayotu komitenin üyeleri arasında yer almaktadır. Druşotis, (2010), **a.g.e.**, s.102.

⁴⁸² Druşotis, (2010), **a.g.e.**, s.105.

⁴⁸³ Ethnikí Antidiktatorikó. Énosi (Εθνική αντιδικτατορικό Ένωση)

burada saklandı. Kaçırma olayının ardından Andreas Panayotu, EADE’nen istifa ettiğini açıkladı.⁴⁸⁴

1968 yılı ocak ayında EADE üyeleri Panagulis’i yurt dışına kaçırmak için yoğun bir çalışma içerisine girdiler. Panagulis için hazırlanan Nikos Siyafkalis isimli pasaportu kullanarak havayolu ile sıradan bir yolcu gibi Beyrut üzerinden Yunanistan’a gitmesini planladılar. EADE tarafından alınan uçak biletinin gidiş tarihi bölümünde 28 Ocak 1968 tarihi yazılıydı. Ancak arananlar listesinde ismi ve resmi bulunan Panagulis’in çıkış yapabilmesi için Havalimanı güvenliğinden rahat bir geçiş imkânının sunulması gerekmekteydi. Bu konuda Takis Hacidimitriyu yardım etmesi için Lissaridis ile görüşerek konunun Makarios tarafından ele alınarak çözümlenmesini istemiştir. Makarios konu ile ilgilenmiş, pasaport yerine “Laissez Passer⁴⁸⁵” verilmesinin daha uygun olacağına karar vererek konuyla ilgilenmesi için Yorgacis’e emir verdi. Bir sonraki gün Hacidimitriyu ve Panagulis belgeler için iki adet fotoğrafla birlikte Yorgacis’in ofisine⁴⁸⁶ gittiler.⁴⁸⁷

Panagulis-Yorgacis İlişkisi

Kıbrıs Gizli Servisi Panafulis’in hareketleri altı ay boyunca düzenli olarak izlemişti. Makarios’un emri ile verilmesi planlanan standart seyahat belgeleriyle Kıbrıs’ı terk etmesine izin verilemezdi. Burada Yorgacis’in asıl hedefi Panagulis’le devamlı irtibatlı olabileceği bir bağlantı mekanizmanın oluşturulmak istemesiydi. Bu ilişki EADE üzerinden sürdürülmesi amaçlanmıştı. Yorgacis Panagulis’le 27 Ocak 1968 tarihinde bir görüşme⁴⁸⁸ gerçekleştirdi. Görüşmede hazır bulunan Panayotu,

⁴⁸⁴ Druşotis, (2010), **a.g.e.**, s.105.

⁴⁸⁵ Laissez Passer: Tek kullanımlık seyahat belgesi.

⁴⁸⁶ Ofise cumartesi günü saat 8:30’da gelmişlerdi. Ancak Yorgacis’in yerinde olmadığını, belli bir süre beklemenin ardından KYP Komiser’i olan Andreas Rigas’ın gelerek gecikme için özür dilemiş, kendisinin konu ile ilgileneceğini bildirerek ellerindeki belge ve fotoğrafları istemiştir. Panagulis için hazırlanan Laissez Passer için kullanılacak isim Marios Andreu idi. EADE, Panagulis’e Maria şeklinde hitap ettiği, Andreas ise Kıbrıs’ta en çok kullanılan Rum soyadı olduğu için tercih edildi. Druşotis, (2010), **a.g.e.**, s.108.

⁴⁸⁷ Druşotis, (2010), **a.g.e.**, ss.107-108.

⁴⁸⁸ Panagulis, Yorgacis ile gerçekleştirdiği görüşmeyi şöyle anlatmaktaydı: “İlk önce kim olduğumu bilmiyordum. Fakat ismimi duyduğunda – ki bu tüm yetkililerin gözünü diktiği bir isimdi- şaşırıp kaldı. Bana ‘işte buradasın, şimdi söyle bakalım bunca süre nerede saklandın seni bulamadık’ dedi. ‘Buradayım, o halde niye oturuyorsun? Niye beni Cuntaya teslim etmiyorsun? Ancak önce kendinin de yasadışı durumda bulunduğun zamanları düşün.’ Geçmişten dolayı kızgın görünen Yorgacis sarsıldı. O

Yorgacis'in sakin olduğunu belirterek, Cunta karşıtı işbirliği konusunda Panagulis ile anlaşıklarını belirtmiştir. Panagulis ayrıca Laisser Passer istemeyerek kendisine pasaport verilmesini talep etmiş ve bunu Yorgacis kabul etmiştir. Kıbrıs Gizli Servisi yetkililerinden Komiser Andreas Rigas'a 27 Ocak 1968 tarihli bir el notu⁴⁸⁹ yazarak gereğinin yapılmasını emretmiştir. 28 Ocak 1968 tarihinde Alekos Panagulis Kıbrıs Cumhuriyeti'ne ait pasaportla Beyrut'a uçtu.⁴⁹⁰

Cunta Lideri Papadopoulos'a Suikast Girişimi ve Yorgacis Bağlantısı

Suikast Hazırlığı

Panagulis, Beyrut'tan Roma'ya hareket etmiştir. Burada kardeşi Stathis ile Merkezi İttifak Sekreteri Nikos Nikolaidis ile buluşarak Cunta karşıtı planları kapsamında Yunan Direnişi Örgütünü kurdu. Kıbrıs bağlantılarına da değinen Panagulis Adada güvenilir işbirlikçilerinin olduğunu belirtmiştir. 1968 Şubat'ında Panagulis, Andreas Panayotu'ya Roma'ya gelebilmesi için bir uçak bileti göndermiş, yine Roma'da yapılan görüşmelerde özellikle örgütün eğitimi, silah ve patlayıcıların nasıl temin edileceği konusu tartışılmıştı.⁴⁹¹

Roma'da yapılan görüşmelerin ardından Panayotu Kıbrıs'a dönerek Yorgacis'i bilgilendirdi. Yorgacis, Panayotu'ya mektup göndererek gerekli yardımları yapacağını ve bunun son derece gizlilik içerisinde yapılması gerektiğini vurguladı. Belirtilen konuların sır olarak saklanması gerektiğini bildiren Yorgacis; "...herhangi bir bilgi sızıntısı veya bilginin açığa çıkarılması büyük bir güven kaybı yaratacaktır. Bunun olmasını engellemek tamamen size bağlıdır." şeklinde uyardı. Panayotu bilgi alışverişini yapan kişi olarak Yunan Direniş Örgütünde Aris kod adını almıştı.⁴⁹²

andan itibaren aynı amaca yürüyen iki yoldaş, yakın birer arkadaş olduk. Yorgacis tam bir direnişçi haline geldi." Druşotis, (2010), **a.g.e.**, s.112.

⁴⁸⁹ Yazılan el notunda şu ifadeler yer almaktaydı: "Aranan Aleks. Panagulis'e gerekli pasaportun verilmesiyle ilgilenmeni rica ederim. Doktor Lissaridis kendisini senin ofisine getirecektir. Bay Makarios, bize laissez passer basılması talimatını vermişti, fakat bu yolla kimliğin açığa çıkabileceğini kendisine açıkladım. Ancak bir pasaport ile kendisinden kurtulabiliriz." Druşotis, (2010), **a.g.e.**, s.112.

⁴⁹⁰ Druşotis, (2010), **a.g.e.**, ss.112-113.

⁴⁹¹ Druşotis, (2010), **a.g.e.**, s.113.

⁴⁹² Druşotis, (2010), **a.g.e.**, ss.113-114.

Panagulis-Yorgacis Görüşmeleri

Yorgacis eşi Fotini ile birlikte 9 Mayıs 1968 tarihinde tatil amacıyla Paris'e hareket etti. Aynı tarihlerde Panagulis de Paris'te bulunmaktaydı. Burada buluşarak örgütün detayları hakkında tartışan ikili, Yorgacis'in örgütün askeri lideri olarak görevlendirilmesine karar vererek, liderin kod adını Akritas⁴⁹³ olarak kararlaştırdı. Görüşmelerin ardından Yorgacis Paris'ten Londra'ya ve ardından 14 Mayıs 1968 tarihinde Atina'ya geldi. Panagulis ve işbirlikçisi İyoannis Klonizakis'le⁴⁹⁴ buluşan Yorgacis, Klonizakis'in evine gittiler. Aynı gün ve sonraki gün Yorgacis Panagulis'le başbaşa toplantı yaptılar. Bu görüşmelerde Yorgacis Panagulis'e aylık 1 milyon drahmi'ye kadar ekonomik yardım yapabileceğini belirterek, silah göndermek için imkânları kapsamında ellerinden geleni yapacağını belirtti.⁴⁹⁵

Yorgacis Atina'ya her gelişinde bulunduğu Yunanistan Gizli Servisi çalışanı Komiser Aleksandros Hacıpetros'a uğramış, Hacıpetros ile arasında gerçekleştirdiği konuşmayı yanındaki kayıt cihazı ile gizli olarak kayda almış ve Panagulis ile yapmış olduğu görüşmede ona dinletmişti. 29 Haziran 1968 tarihinde Panagulis, Nikos Nikolaidis ile birlikte Lefkoşa'ya indiler. Yorgacis bu iki misafiri karşılayarak, arkadaşı Kleantıs Naftis'e ati Elsi Oteli'ne yerleştirdi. Ayrıca Panagulis'in ve Nikolaidis'in yanına iki polis koruma görevlendirdi.⁴⁹⁶

11 Temmuz 1968 tarihine kadar Kıbrıs'ta kalan ikili, bizzat Yorgacis'in makam aracı ile alınarak görüşmelere geliyor ve Yunan Direniş Örgütünün faaliyetleri değerlendiriliyordu. Görüşmelerde Nikolaidis "vur-kaç" eylemleri ve bir takım sabotajlar yapılması üzerinde durmakta iken, Yorgacis direkt olarak Papadopoulos'un öldürülmesini⁴⁹⁷ istiyordu.⁴⁹⁸

⁴⁹³ EOKA Tedhiş hareketinde kendi kod ismini Akritas olarak koymuştur. Ayrıca Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilmek istenen Terör hareketinde de bu adı taşıyan planlar (Akritas Planı) açığa çıkmıştır.

⁴⁹⁴ Panagulis, İyoannis Klonizakis'i Yorgacis'e "Nikiforos" kod ismiyle tanıştırmıştır. Druşotis, (2010), **a.g.e.**, s.115.

⁴⁹⁵ Druşotis, (2010), **a.g.e.**, ss.114-115.

⁴⁹⁶ Druşotis, (2010), **a.g.e.**, s.115.

⁴⁹⁷ Yorgacis; "...diktatörlüğün düşmesini istiyorsak ilk önce büyükbaşın kesilmesi gerekiyor." şeklinde görüş bildirmekteydi. Druşotis, (2010), **a.g.e.**, s.116.

⁴⁹⁸ Druşotis, (2010), **a.g.e.**, s.116.

Yunan Direniş Örgütüne Kıbrıs Kaynaklı Eğitim ve Silah Desteği

Kıbrıs Gizli Servisi'nde görevli aynı zamanda Yorgacis'in yakın arkadaşı olan Kıryakos Patatakos patlayıcılar ve silahlar konusunda uzman kişiydi. Yorgacis kendi ofisinde Patatakos'tan patlayıcı maddeler konusunda Panagulis'e eğitim⁴⁹⁹ vermesini istemişti. Yorgacis silah temini konusunu bizzat kendi imkânlarıyla sağladı. Kıbrıs Gizli Servisi'nin Merkez binasının altında bulunan bir depoya Yorgacis, Panagulis, Nikolaidis ve KYP'den Patatakos ile birlikte gittiler. Burada bulunan cephanenin devlet örgütlerinin hiçbirine kayıtlı olmaması⁵⁰⁰ dikkat çekiciydi.⁵⁰¹

Yorgacis, silah ve bir miktar parayı Kıbrıs Büyükelçiliği aracılığıyla Atina'ya gönderme planı yaptı. Plan kapsamında elçilik çalışanı Kleantis Naftis'in kullanacağı Mercedes marka araç ile hareket edilecekti. Aracın içerisinde silah ve cephane ile birlikte Kıbrıs İstihbaratı tarafından yazılan ve Atina'da halka dağıtılmak üzere 2000 adet çoğaltılan manifesto bulunmaktaydı. Naftis Kıbrıs'tan feribotla ayrılacaktı.⁵⁰²

Papadopoulos'a Suikast Girişimi

Panagulis 11 Temmuz 1968 tarihinde Kıbrıs'tan Roma'ya hareket etti. Nikolaidis ile buluşarak Papadopoulos'a gerçekleştirmek istediği suikast planını anlattı. Ardından Atina'ya geçen Panagulis planı için hazırlıklara başladı. Planın temeli Papadopoulos'un Loganisi mevkinde bulunan villasına gidiş yolunda, yerin altına yerleştirilmiş mayının patlatılması sonucu aracın ve hedefin (Papadopoulos) imhası şeklinde planlandı. Suikast eyleminde kullanılmak üzere gönderilen patlayıcı düzenek ve malzemeler, iki ayrı tarih (3 ve 10 Ağustos 1968) ve iki ayrı paket şeklinde Kıbrıs

⁴⁹⁹ Patatakos; "Yorgacis benden patlayıcı silahların kullanımı konusunda ona biraz ders vermemi istedi. Kendisine ayrıca çalışması için bazı yazılı kaynaklarda verdim." şeklinde belirtmişti. Patatakos eğitim kapsamında Panagulis'e en az on ders vermiş, mayın patlatma eğitimini ise uygulamalı olarak Girne'ni uzak bir yerinde vermişti. Druşotis, (2010), **a.g.e.**, s.116.

⁵⁰⁰ Depoya gittiklerinde Panagulis sandıkları toplamaya başlamış, Patatakos ise şaşkın bir şekilde "Hepsini mi alacaksın?" sorusunu yöneltmesi üzerine Yorgacis araya girmiş ve "Onu rahat bırak cephane senin mi ki?" şeklinde karşılık vermişti. Kayıtlar gerçekten bu silah, patlayıcı ve cephanenin hiçbir kaydının olmadığını göstermektedir. Druşotis, (2010), **a.g.e.**, ss.117-119.

⁵⁰¹ Druşotis, (2010), **a.g.e.**, ss.116-117.

⁵⁰² Druşotis, (2010), **a.g.e.**, s.118.

Büyükelçiliğinden, Panagulis'in örgüt arkadaşı Nikos Lekanidis tarafından alınmıştı. Paketlerin üzerindeki isim Vasiliyos Hristodulu adına düzenlenmişti.⁵⁰³

Panagulis Kıbrıs Gizli Servisince almış olduğu patlayıcı eğitimi paralelinde elektrik devreli bir mayın düzeneği yaptı. Yapılan patlayıcı düzenek Atina- Sunyos yolunun 31. Kilometresinde yol altındaki kanalizasyon borusuna yerleştirildi. Güvenli patlatılması için önlem olarak kabloyu uzunca tutup pil düzeneğine bağlanması sağlandı. 13 Ağustos 1968 tarihinde gün doğumunda tüm düzenek hazırlanmış ve hedef beklenmeye başlanmıştı. Aynı gün saat 7.40 sularında Papadopulos ve koruma ekibi tuzaklı mayın bölgesine yaklaşmaktaydı. Bu zaman diliminde Panagulis iki kablo ucunu birbirine yaklaştırdı ve tuzaklı mayın zamansız bir şekilde patladı. Patlama çok etkisiz ve hiçbir tehlike oluşturacak bir güce sahip değildi.⁵⁰⁴

Suikast Girişimi Sonrası Gelişmeler

Gerçekleştirilmek istenen eylem başarısız olmuş ve Panagulis yakalanarak tutuklanmıştı. Sorgulaması esnasında diğer bölgelere yerleştirilen zaman ayarlı patlayıcıların yerlerini kendi isteğiyle itiraf ederek polisin imha etmesine yardımcı olmuştu. Yorgacis haberi RIK⁵⁰⁵ radyosundan duymuş, konu ile ilgili bilgi almak amacıyla direkt olarak radyoyu aramıştır. Suikast girişiminde yakalanan kişinin adının ne olduğunu sormuş ve zaman kaybetmeksizin Afrodit feribotu ile hareket edecek olan içerisi cephaneye dolu Mercedes marka aracın şoförü Kleantthis Naftis'i arayarak seyahatini iptal etmesini istedi.⁵⁰⁶

Yorgacis'in Suikast Girişimindeki Etkisi

Yorgacis suikast girişimine vermiş olduğu destek açık ve rolü de büyüktü.⁵⁰⁷ Bilinçli bir şekilde oluşturulmuş plan çerçevesinde Yorgacis, Cunta rejiminin politik olarak Rumları yalnız bırakacağını ve sıkıntılı bir süreci tahmin ettiği için bu girişimde

⁵⁰³ Druşotis, (2010), **a.g.e.**, s.118.

⁵⁰⁴ Druşotis, (2010), **a.g.e.**, s.119.

⁵⁰⁵ Radiofonikó Ídryma Kýprou (Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου)

⁵⁰⁶ Druşotis, (2010), **a.g.e.**, ss.122-123.

⁵⁰⁷ Druşotis, (2010), **a.g.e.**, s.129.

bulunmuştur. Özellikle 1967 tarihinde Yunan askeri varlığının Kıbrıs'tan ayrılması bu girişimleri tetiklemişti.⁵⁰⁸

1999 yılında İngiltere'nin Atina Büyükelçiliğinde dosya dışı bırakılan bir belgede, yine aynı elçilikte görev yapan İngiliz Gizli Servisinden bir yetkili ile Yunanistan KYP görevlisi Komiser Hacıpetros ile yapmış olduğu görüşmede Yorgacis'in suikast bağlantısının analizi⁵⁰⁹ yapılmıştır. Aslında 21 Nisan darbesinin çok öncesinde Yorgacis Cunta'nın Kıbrıs'taki vekiliydi. Cumhuriyetin kurulduğu ilk günden beri Cuntanın mimarı IDEA ile işbirliğindeydi. Ayrıca Papadopulos'u da şahsen tanıyordu. Hatta Yunan askeri varlığında cunta öncesi dönemlerde görev alan Papadopulos, Kıbrıs Gizli Servisinin kurulmasında yoğun çaba ve desteklerde bulunmuştur.⁵¹⁰

Cunta'nın bakışı ise Makarios ve Yorgacis'in üzerine çevrilmişti. Derin kuşkular Makarios'un üzerinde kurulan baskıyı yavaş yavaş arttırmaktaydı. Baskı Yorgacis'in görevden alınması konusunda yoğunlaştı ve bu duruma Makarios aylarca direndi.⁵¹¹

2.7.10. EOKA-B

Grivas, 1967 yılında uluslararası baskılar sonucunda Kıbrıs'ı terk etmiştir. EOKA örgütlenmesi özellikle 1971 yılında istenilen seviye faaliyet gösterememesi üzerine Grivas tekrar harekete geçerek 31 Mart 1971 tarihinde gizlice Kıbrıs'a girdi. Örgütlenme yeniden teşkilatlandırılarak EOKA-B ismini aldı.⁵¹²

Hızlıca teşkilatlanma faaliyetlerini sürdüren Grivas, ENOSİS Mücadelesi Koordinasyon Komitesini (ESEA)⁵¹³ kurarak Makarios'a karşı yapılacak darbenin etkileri incelenmeye başlandı. 12 Ocak 1972 tarihinde Yunanistan Silahlı

⁵⁰⁸ Druşotis, (2010), **a.g.e.**, s.127-128.

⁵⁰⁹ Yapılan görüşmede Hacıpetros, muadiline yapmış olduğu analizde şöyle demektedir: “Yorgacis'in suikaste oynadığı rolün ana nedeni, Yunan Direniş grubunun dışişlerinde üstlendiği geleceğe yönelik para veya siyasi yardımdır. İkinci bir neden ise bir zamanlar onu kabul etmediği için kendi onurunu kırdığını düşündüğü Papadopulos'a duyduğu antipati, artı onu öldürmeye yönelik içgüdüsel eğilimidir.” Druşotis, (2010), **a.g.e.**, s.126.

⁵¹⁰ Druşotis, (2010), **a.g.e.**, s.127.

⁵¹¹ Sadrazam, (2013b), **a.g.e.**, s.880.

⁵¹² Sadrazam, (2013b), **a.g.e.**, s.881.

⁵¹³ ENOSIS ti Syntonistikí Epitropí Agóna (ΕΝΩΣΙΣ τη Συντονιστική Επιτροπή Αγώνα)

Kuvvetlerinden ayrılan Binbaşı Yeoryios Karusos gemi ile Limasol limanına geldi ve denize atlayarak EOKA-B örgüt üyelerince alındı. Kıbrıs'a kayıt dışı olarak girmeyi hedefleyen Karusos EOKA-B başkan yardımcılığına getirilmişti.⁵¹⁴

EOKA-B Örgütünün İstihbarat Faaliyetleri

Kontantinos Efstathopoulos 1971 yılında EOKA-B eylemleri boyunca Grivas'ın yakın işbirlikçisi ve yönlendiricilerinde birisiydi. Yine aynı Grivas'ın danışmanı olarak ortaya çıkan Kosmos Mastrokolias, armatör Andreas Potemyanos ve Kıbrıs'lı iş adamı Sokratis İlliadis ile birlikte EOKA-B faaliyetlerini yönlendiren ekibi oluşturuyorlardı. Kıbrıs'ta bulunan yabancı istihbari servisler 1971 yılında EOKA-B terör örgütü faaliyetlerinin finansmanına aracı olan Andreas Potamyanos'tan sağladığı paralarla örgüte büyük miktarlarda silah sağladılar.⁵¹⁵

EOKA-B'nin silahlanması karşısında Makarios da kendisine bağlı kişileri silahlandırmaya başlamıştı. Grivas EOKA-B birimince yapılan istihbarat çalışmaları çerçevesinde, Makarios tarafından Çekeoslavya'dan alınan 1000 adet piyade tüfeği ile 1000 adet otomatik ve makineli tüfek 1972 yılının Ocak ayında Adaya gizlice sokulduğunu tespit etti. Grivas konuyu Yunanistan Cunta lideri Papadopoulos'a bildirdi.⁵¹⁶

Makarios 1973 yılı içerisinde kendi kilisesinin kıdemli papazları tarafından azledilmek istenmesi karşısında, Ortadoğu ülkelerinin Ortodoks Patriklerinin katıldığı Yüksek Ruhani Meclisi toplayarak kendisine karşı olan papazları kiliseden azletti. Bunun sonucunda EOKA-B'nin finans kaynaklarından kilise tarafından sağlanan en önemli kısım ortadan kalkmış oldu. Çünkü Makarios'a kafa tutan Papazlar Larnaka ve Girne piskoposluk bölgelerinde toplanan parasal yardım fonları Grivas'ın EOKA-B örgütünün üyelerine aktarılıyordu.⁵¹⁷

⁵¹⁴ Sadrazam, (2013b), **a.g.e.**, s.882.

⁵¹⁵ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.59.

⁵¹⁶ Sadrazam, (2013b), **a.g.e.**, s.883.

⁵¹⁷ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.221-222.

1974 yılının ilk aylarında, Makarios'a bağlı⁵¹⁸ gizli servis, Başpiskopos Yunan Paskalyasından önce suikast girişimi olacağına dair istihbarat aldıklarının ABD tarafına iletmişlerdi. Ancak Amerikalı diplomatlar, adada bulunan kendi istihbarat ajanlarının da benzer bilgiler almış olmasına rağmen, bu endişeleri görmezden gelmişlerdir. İngiliz diplomatlar böyle bir planın var olduğunu duymuş olmalarına rağmen diğerleri gibi önemsememişlerdi. Bayram günü olaysız geçmiş, ancak ilkbahar mevsiminde Makarios'a bağlı gizli servis, 1972 yılının ortalarından bu yana silah kaçakçılığı başta olmak üzere diğer operasyonlar için günlük 6000 Amerikan Doları harcama yapıldığını gösteren EOKA-B kayıtlarını ortaya çıkardı. Böylesi bir harcamanın Atina'da bulunan Dimitrios Yuannidis aracılığı ile ABD'den geldiğine dair sayısız iddia mevcuttu. Adadaki sosyalist lider Dr. Vassos Lissaridis, "Paranın EOKA-B'ye CIA tarafından aktarıldığına dair pek çok kanıtımız var. Kıbrıs'taki eylemlerini sürdürebilmeleri için gelen gerçek paranın geldiği yer budur." demiştir.⁵¹⁹

ABD'nin Kıbrıs'ta 1957-1960 ve 1964-1969 yılları arasında iki dönem halinde Büyükelçilik görevi yapmış olan Taylor Garrison Bleacher'a göre Kıbrıs'lı Rum yetkililerin bazı komplolar hazırlayarak Makarios'u düşürmek niyetinde olduklarını, EOKA-B ile Yunanistan istihbarat servisi tarafından örgütlenen başka girişimlerde bulunulacağından kuşkulandıklarını belirtiyordu. Bleacher:

"Orada bulunduğumuz süre içerisinde Kıbrıs Cumhuriyeti hükümetinde yer alan birçok üst düzey yetkili muhtemel darbelerden söz etmekte ve bunda ABD hükümetinin de olduğunu ileri sürmekteydi. Kıbrıs hükümetinin elinde CIA'in EOKA-B'ye finansal kaynak sağladığına dair belgeye dayanan kanıtlar olduğu kesin bir dille bana söylenmişti. Buna göre CIA parayı Atina'daki Yuannidis'e gönderiyor, o da Kıbrıs'ta EOKA-B örgütü ile çalışan Milli Muhafız Ordusu'na aktarıyordu."⁵²⁰

⁵¹⁸ Makarios'un yardımcısı olarak görev yapan Dr. Vasos Lyssarides'in desteğiyle AKEL ve EDEK partilerinin yardımları ve desteğiyle kendisine bağlı silahlı bir yedek polis gücü örgütlemeyi başarmış ve EOKA-B'yi sindirmeye çalışmıştır. Akalın, **a.g.e.**, s.67.

⁵¹⁹ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.242.

⁵²⁰ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.242-243.

Dönemin ABD Atina Büyükelçisi Henry Joseph Tasca, EOKA-B örgütü ile Kıbrıs'ta görev yapan Amerikan ajanları arasında bazı temaslar olduğunu teyit etmiş, bunun sonucunda kendi personelinin EOKA-B örgütünün Kıbrıs'ta yaptıklarıyla ilgili düzensiz raporlar aldığını belirtmiştir.⁵²¹

Yunanistan'da Yuannidis, Askeri hükümette resmen görevli olmamasına karşılık Atina'da gerçek iktidar sahibiydi. Bu sebepten dolayı ABD'nin Atina ile iki kanallı (İktidar ve Yuannidis) haberleşme uygulaması gerekmektedir. Yuannidis ile ABD'nin ilişkisini⁵²² CIA'nin ülkede görevli olan 60 ajan aracılığı ile yapmaktaydı. Bu temaslar uzun süreli olmuştu. Cunta lideri ile haberleşmede sadece CIA kullanılıyordu. Dönemin ABD Atina Büyükelçisi Tasca bile CIA'nin kendisine verdiği kadar bilgilendiriliyordu. Bu kısıtlama dönemin Dışişleri Bakanı Henry Kissinger tarafından yapılmıştı. CIA'in elçilik haricinde Washington ile ayrı bir haberleşme sistemi mevcuttu. Bu sebeple ajanlar direkt olarak merkezin talimatlarına tabi olarak hareket etmekteyken, Atina Büyükelçisi Tasca bu durumdan habersiz bir şekilde cunta hükümeti ile pazarlıkları sürdürmekteydi. Yani Büyükelçinin CIA'nin Yuannidis ile yapmış olduğu pazarlıkları bilmesinin hiçbir yolu yoktu. Diğer tarafta ise Yuannidis kendi cunta hükümetinden habersiz bir şekilde doğrudan EOKA-B terör örgütü ile pazarlık içerisindeydi.⁵²³

Atina'daki CIA görevlileri, Yuannidis'in Makarios'a karşı eylem üzerinde çalıştığı bilgisini merkezlerine iletmişti. Bu bilgi 7 Haziran 1974 tarihli Milli İstihbarat Günlük Bülteni'nin de (National Intelligence Daily) rapor edilerek yayınlanmıştır. Başta Dışişleri Bakanlığı, Pentagon ve Ulusal Güvenlik görevlilerine dağıtım yapılan bu bülten'de;

“Yuannidis, Yunanistan'ın EOKA'nın yardımı olmaksızın, Makarios ve destekçilerini bir miktar kan dökülse de 24 saat içerisinde iktidardan indirme

⁵²¹ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.242-243.

⁵²² Yuannides'in devam niteliği taşıyan polis devleti başta Avrupa ülkeleri olmak üzere birçok devlet tarafından dışlanmıştır. Bu yapıyı Yunanistan iktidarında tutan en büyük güç Birleşik Devletlerin bölgede konuşlandırmış olduğu 6.Filo ile birlikte bir takım hava ve istihbarat üslerini barındırmasıydı. Christopher Hitches, **Henry Kissinger'in Yargılanması**, Çev: Mehmet Harmanacı, Everest Yayınları, İstanbul, 2003, s.100.

⁵²³ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.262.

gücüne sahip olduğunu öne sürdü. Türkler önemli bir düşman olan Makarios'un ortadan kaldırılmasını sessizce kabul kabulleneceklerdi... Yuannidis, Makarios eğer taktik bir avantaj elde etmek için Yunanistan'a karşı olağanüstü bir tür kışkırtmaya karar verdiyse, bu durumda kendisinin bütün Yunan askeri birliklerini Kıbrıs'tan çekip Makarios'u kendi kendini savunmaya terk mi edeceği, yoksa Makarios'u bir hamlede ortadan kaldırıp Kıbrıs'ın geleceği için doğrudan Türkiye ile pazarlık mı edeceği konusunda kararsız olduğunu belirtti.”⁵²⁴

Peter Koromilas Yuannidis'in en yakın arkadaşı ve bir CIA görevlisiydi. Koromilas merkezi tarafından 15 Temmuz 1974 darbesinden hemen önce Yunanistan'a gönderilmişti. Kıbrıs'lı Rum Sosyalist lider Vasos Lissaridis'e göre Kıbrıs'taki darbecilerin Yunanistan'da bulunan genel merkezleri ile haberleşme için Lefkoşa Havalimanı'nda büyük bir telgraf istasyonu kurulmuştu.⁵²⁵

Nikos Sampson

EOKA terör faaliyetlerinin ilk zamanlarından itibaren örgüt içerisinde bulunan Nikos Sampson, Maraşlıydı. Örgüte katılma başvuruları sırasında bölge EOKA terör liderleri kendisini dikkatli bulmadıkları için kabul etmemişlerdi.⁵²⁶ Lefkoşa örgüte kabul edilen Samson, 21 yaşındayken “Suikast Çemberi” ya da “Ölüm Mili” olarak nitelendirilen Ledra Caddesinde İngiliz Çavuş John Thoroughgood'u sırtından vurarak katletmiştir.⁵²⁷ Samson EOKA terör örgütünün Lefkoşa Suikast timinin lideridir. İngiltere'de 1953 yılında gazetecilik eğitim gören, 1954-1956 yılları arasında Kıbrıs'ta İngilizce yayın yapan Times of Cyprus isimli gazetede foto muhabiri olarak çalışmıştır. 31 Kasım 1957 tarihinde Lefkoşa'nın dışında Dali civarında bir evde Türk komandolarının da bulunduğu bir baskınla sten marka silahla birlikte yakalanarak yargılanmış, cezasını çekmek üzere İngiltere'ye gönderilmişti. İki buçuk yıl sonra serbest bırakılan Samson adaya tekrar döndüğünde Makarios tarafından neredeyse

⁵²⁴ Hitches, **a.g.e.**, s.101.

⁵²⁵ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.267.

⁵²⁶ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.432.

⁵²⁷ Keser, (2007), **a.g.e.**, s.82-83.

kahraman bir şekilde karşılanmış ve ödül olarak kendisine sunulan para ile “Mahi”⁵²⁸ gazetesini kurmuştur.⁵²⁹

Samson’un EOKA örgütünde genç kızlardan oluşan işbirlikçi bir grubu vardı. Lefkoşa’da Samson tarafından işlenen cinayetlerin birçoğunda bu kızlar cinayette kullanılacak silahları çantalarında taşır, kullanıldıktan sonra tekrar çantalarıyla olay yerinden uzaklaşırlardı.⁵³⁰ Samson işlemiş olduğu cinayetlerde her zaman bayanların arkasında hareket eder, gerçekleştirilen cinayetin delilleri de yine bu bayanlar tarafından kaybedilirdi.⁵³¹

1974 yılında darbe sonucu Cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturan Sampson, CIA’nın gizli operasyonlarını görüşen seçkin ve gizli Kırk Komitesi’ne göre yine CIA’dan uzun süredir mali destek aldığını bilinmekteydi. Ayrıca Atina’da cunta yanlısı bir Özgür Dünya (Eleftheros Kosmos) gazetesinin yayıncısı ve CIA ajanı olarak faaliyet gösteren Savvas Konstantopulos ile yakın ilişki içerisindeydi.⁵³²

Makarios’un EOKA-B Örgütüne Düzenlediği Operasyonlar

Makarios’un kendisine gelen istihbaratlar çerçevesinde 9 Ağustos 1970 tarihinde Limasol’de bir eve yapılan polis baskını neticesinde Milli Muhafız Ordusu subayı olan 2 kişi yakalanarak şifrelenmiş çok önemli belgeler ele geçirilmiştir. Bu belgelerde Kıbrıs’ın meşru hükümetinin devrilmesi ve EOKA B’nin yönetime el koymasını içeren APOLLON planı ele geçirilmiştir.⁵³³

1973 yılı Ağustos ayında Makarios ile Grivas’ın arasında uçurumlar girmeye başlamış, sorunun boyutu birbirlerini tehdit seviyesine kadar gelmişti. Makarios’un emrinde bulunan yedek polis gücü kuvvetlerince yapılan baskınlarda Grivas’ın yardımcısı, yirmi kadar üst düzey EOKA-B üyelerinin yanında Makarios’a karşı düzenlenmesi planlanan bir suikast planına dair kanıtlar ele geçirilmiştir. Ele geçirilen

⁵²⁸ Mahi: Yunanca ‘Savaş’ anlamı taşımaktadır.

⁵²⁹ Keser, (2007), **a.g.e.**, s.83.

⁵³⁰ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.432.

⁵³¹ Keser, (2007), **a.g.e.**, s.84-85.

⁵³² Hitches, **a.g.e.**, s.104.

⁵³³ Uluslararası İlişkiler Ajansı, **a.g.e.**, s.78.

belgelerde, çok sayıda fotoğraf, Makarios'un her gün kullanmış olduğu Başpiskoposluk ile Başkanlık Sarayı arasındaki 3 kilometre (km) yolunda keskin nişancılara yerleştirilmesini içeren planları kapsamaktaydı. Suikast girişiminin ardından saraya düzenlenecek bir saldırı ayrıca planlanmıştı.⁵³⁴

Yine 18 Haziran 1974 tarihinde Lefkoşa'da bulunan "Gerdania" apartmanına Polis tarafından yapılan baskın neticesinde EOKA B'ye ait belgeler ile silah ve patlayıcı madde ele geçirilmiştir. Evde bulunan EOKA B mensubu kişi kaçmıştır. 11 Temmuz 1974 tarihinde Polis tarafından yapılan baskında EOKA B örgütüne mensup 5 kişi yakalanmış, baskınla birlikte örgütün ekonomik yapısı hakkında birçok belge ele geçirilerek, Kıbrıs üzerinde yapılan EOKA B faaliyetleri açığa çıkarılmıştır.⁵³⁵

2.7.11. Yunanistan'ın Kıbrıs'taki Faaliyetleri

Cunta yönetimi Kıbrıs'ın yönetimini elinde bulunduran Makarios'a güvenmiyorlardı. Bundan dolayı cunta liderlerinden Papadopoulos, kendisine bağlı istihbarat ve askeri görevliler aracılığıyla, defalarca suikast ya da kuvvet kullanarak yerinden etme teşebbüsünde bulundular. Bu olayların baş aktörü olan Papadopoulos'un bu planlarından Amerika'nın bilgisi vardı. 1970 yılı ocak ayı içerisinde Makarios Kenya'yı ziyaret etmiş, temasları sırasında Nairobi'de bulunan bir ABD diplomatı tarafından uyarılarak, Kıbrıs'a dönüşü sırasında kendisine suikast yapılacağı uyarısında bulunmuştur. Yine aynı yılın şubat ayı sonunda Lefkoşa'daki ABD büyükelçisi David Popper tarafından bizzat Makarios'a 15 gün içinde suikast girişimini beklemesini ilettili.⁵³⁶

Yunanistan yönetimi Makarios'un uzlaşmaz tavrından dolayı Kıbrıs'a gizli bir takım müdahalelerde bulunarak yönetimin daha uzlaşıcı bir yapıya sahip olması hedeflenmiştir. Yunanistan Başbakanı Papandreu'nun planına göre gazeteler satın alarak, özel ajanlar göndererek, bazı bireyleri rüşvete bağlayarak, Kıbrıs'taki Yunan Ordu personelinin ve özellikle de subayların sayısını arttırmanın da dâhil olduğu bir

⁵³⁴ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.222.

⁵³⁵ Uluslararası İlişkiler Ajansı, **a.g.e.**, s.78.

⁵³⁶ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, ss.214-215.

takım kamuoyunu ikna araçlarını kullanarak Kıbrıs'ta örtülü bir operasyon başlatmak istemiştir.⁵³⁷

Yunanistan Milli Savunma Bakanı Petros Garufailes'in Kıbrıs ziyaretinde Makarios'tan istediği sonucu alamadan dönmesi, darbe planlarını gündeme getirmiştir. Kıbrıs dönüşü Garufailes Amerikalılarla, Makarios'u Grivas'ın yardımcıları ile devirme imkânlarını görüşmeye başladı.⁵³⁸

Bu arada Türk istihbaratı darbe hazırlığını çok daha öncesinde haber alınmıştı. Kıbrıs'lı Rumlar, Türkiye'den gelen bir mesajı ilk kez deşifre etmişlerdi. Mesajda Türkiye, Kıbrıs'lı Türklere ellerinin tetikte olmasını ve evlerine gıda maddeleri depolamalarını söylemişti. Bu mesajın ardından Makarios'a bağlı Gizli Servis, adada bulunan Yunanlı subayları soruşturup darbe ihtimalini araştırmaya koyulmuştu. ABD'nin Yunan makamları ile iletişime geçmesi ve darbenin ertelenmesi sonucunu doğurmuştu. Glafkos Klerides "Ertesi gün Türk tarafına telsizle iletilen mesajları takip eden gizli servisimiz, Ankara'nın Türk kuvvetlerine rahat emri verdiği bir mesajı deşifre etti."⁵³⁹

1972 yılının Haziran ayında yine cunta lideri Papadopoulos'un adamları tarafından bir darbe planı hazırlanmıştı. Plan kapsamında kullanılması öngörülen silahlar korkunçtu. Darbe esnasında tankların yanında, topçu silahları ve havan toplarının kullanılması düşünülmüştü. Bu durum, darbe palanının içerisinde, o dönem adadaki terör ortamını EOKA-B hareketiyle yükselten Grivas'ın birinci dereceden olma olasılığını zayıflatıyordu. Çünkü bu kadar ağır silah hareketinin ardında adadaki Milli Muhafız Ordusuna bağlı cunta emrindeki subayları işaret etmekteydi. Tüm bu planları Makarios'a bağlı gizli servis deşifre etmişti.⁵⁴⁰

14 Şubat 1972 tarihinde Makarios'un polis teşkilatı kendisine karşı yapılması planlanan bir darbenin hazırlık planlarını ortaya çıkardı. Bilgiler ışığında kendi Bakanlarından birisi olan Glafkos Klerides'i ABD Büyükelçisi David Popper'e

⁵³⁷ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.282.

⁵³⁸ Druşotis, (2008), **a.g.e.**, s.284.

⁵³⁹ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, ss.219-220.

⁵⁴⁰ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.220.

gönderdi. Bu arada Makarios'un gizli servis şefi önemli evrakları yakmaya başlamışlardı. Klerides, Makarios ile istihbarat şefinin o gece darbe yapılacağına dair çok önemli kanıtları olduğunu hatırlıyordu.⁵⁴¹

Yunanistan yönetimince Makarios'u hedef alan 3 suikast ve 4 darbe girişiminde bulunulmuştur. Makarios ise Yunanistan yönetimine karşı örgüt kurduğunu ve suikast teşebbüsleri düzenletmişti.⁵⁴²

Birinci Hermes Operasyonu

8 Mart 1970 tarihinde Makarios'un bir manastırdaki anma törenine gitmek üzere helikopter ile hareket etmesinin ardından, başkanlık sarayının çevresinde bulunan bir okul çatısından helikoptere ateş açılmış, silahlı saldırıda helikopter pilotu ağır bir şekilde yaralanmış, ancak helikopteri kazasız bir biçimde çevrede bulunan bir düzlüğe indirmişti. Yapılan incelemeler neticesinde okulun çatısında bir adet sten marka tabanca ile iki adet tüfek bulunmuştu. Soruşturma derinlemesine bir şekilde ilerlediğinde kuşkular İç İşleri Bakanı Polikarpos Yorgacis üzerinde yoğunlaşmıştı. Soruşturma Kıbrıs Polis Teşkilatı ile birlikte Milli Muhafız Ordusunda görevli subaylar tarafından yapılmaktaydı. 13 Mart 1970 tarihinde Yorgacis⁵⁴³ Beyrut'a kaçmaya çalışırken yakalandı.⁵⁴⁴

Nikos Karanidyotis'e⁵⁴⁵ göre 8 Mart 1970 Makarios'a karşı gerçekleştirilen suikast girişiminde daha sonra Yunanistan Silahlı Kuvvetleri mensubu subayların olduğu anlaşılmıştır.⁵⁴⁶ Suikast girişimi "Hermes Planı" adı altında planlanmış, girişimin başında Yunanlı Komando Alay Komutanı Dimitrios Papapostolu bulunmaktaydı. Ayrıca İçişleri Bakanlığında azledilen Yorgacis ise bu planda

⁵⁴¹ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.219.

⁵⁴² Uluslararası İlişkiler Ajansı, **a.g.e.**, s.91.

⁵⁴³ Yorgacis ilerleyen süreçte CIA ile birlikte Makarios'a karşı suikast düzenlenmesi konusunda çalışmalar içerisinde yer aldı. O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.182.

⁵⁴⁴ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.215.

⁵⁴⁵ Yunanistan'ın Kıbrıs Cumhuriyeti Büyükelçisi. 29 Temmuz 1960 tarihinde Kıbrıs'a gelerek göreve başlamıştır. **Bozkurt Gazetesi**, 29 Temmuz 1960.

⁵⁴⁶ Uluslararası İlişkiler Ajansı, **a.g.e.**, s.74.

Yunanistan tarafında yer almıştır. Birinci Hermes Operasyonu başarısızlıkla sonuçlanmıştır.⁵⁴⁷

İkinci Hermes Operasyonu

Hermes planı⁵⁴⁸ dahilinde Yunanistan Silahlı Kuvvetleri güdümünde bulunan “Milli Muhafız Örgütü” Makarios’u hedef alan bir suikastın ardından, Kıbrıs liderliğine Yorgacis’in getirilmesi planlanmıştır. Yunanistan Gizli Servisi görevlisi iki kişi 8 Mart 1970 tarihinde Makarios’un içerisinde bulunan helikoptere Başkanlık Sarayının yakınındaki binadan ateş açarak hedef alınmıştır. Helikopter sorunsuz bir şekilde yere inmiş ve Makarios girişimden yara almadan kurtulmuştur.⁵⁴⁹

Örümcek Operasyonu

Kıbrıs’ta bulunan Milli Muhafız Birliği İstihbarat Şubesi içerisinde Örümcek Operasyonu planlanmıştır. Düzenleyicisi EOKA lideri Grivas’tır. Operasyon kapsamında Makarios’a suikast yapma emri verilen kişi ise Yüzbaşı Loizos Hristodulidis’tir. Plan çerçevesinde 14-15 Şubat 1974 tarihi gecesinde gerçekleştirilmesi planlanmış, ancak buna karşılık Makarios, Birleşik Devletler aleyhine büyük bir gösteride halk sokaklara dökülmüş ve operasyon gerçekleşmemiştir.⁵⁵⁰

Apollon Operasyonu

Bu operasyon bir darbe olarak planlanmıştır. Apollon Operasyonunun planlayıcısı EOKA lideri Grivas’tır. 1973 yılının Şubat ayında planlanan operasyonun yapılma tarihi ise 16-20 Temmuz tarihleri olarak kararlaştırılmıştır. Plan kapsamında, EOKA-B örgütü ve Yunanistan merkezli Milli Muhafız Örgütü’nün bazı birlikleri ile 8000-10000 civarında bulunan yedek asker görev alacak şekilde planlandı. İlk

⁵⁴⁷ Uluslararası İlişkiler Ajansı, **a.g.e.**, s.91.

⁵⁴⁸ Hermes Planının kuramcısı Papadopoulos cuntasının ardından liderliği alacak olan Ioannides’tir. Ulusal Cephe örgütlenmesi çerçevesinde gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Uslu, **a.g.e.**, s.225.

⁵⁴⁹ Uluslararası İlişkiler Ajansı, **a.g.e.**, s.91.

⁵⁵⁰ Uluslararası İlişkiler Ajansı, **a.g.e.**, ss.91-92.

hareketle Polis'e ait silah depolarına baskınlar düzenlenerek silahlara el konulacak, bununla birlikte EOKA-B üyeleri silahlandırılacaktı. Apollon Operasyonu iki bölüm olarak planlanmıştır. Birinci bölüm "Yıldırım", ikinci bölüm ise "Deprem" kod adını taşımaktaydı. Operasyonun başlamasıyla birlikte paralel olarak, Askeri Polis Şefi Tuğgeneral Yoannidis'in, Atina'da cunta lideri olan Albay Yorgo Papadopoulos'a karşı bir darbe girişiminde bulunması planlanarak kararlaştırılmıştır. Plan kapsamında Yoannidis, Papadopoulos'u devirmiş, ancak planın Kıbrıs ayağı Yunanistan Deniz Kuvvetlerindeki bir grubun tavrı sebebiyle sonuçlanamamıştır.⁵⁵¹

2.7.12. Kıbrıs'ta Yunan Askeri Darbesi (15 Temmuz 1974)

Apollon planı⁵⁵² 1974 yılında hala devam etmekteydi. Yunanistan ayağı tamamlanan planın Kıbrıs ayağı 15 Temmuz 1974 tarihinde tekrardan başlatıldı. Makarios darbe neticesinde Kıbrıs'tan kaçmış, Yunanistan Silahlı Kuvvetlerine mensup subaylar tarafından yönlendirilen EOKA-B mensupları, Makarios yanlısı birçok Kıbrıslı Rum'u katletmişlerdir. Makarios'a karşı yürütülen operasyonların planlanma safhası, Yunanistan Genelkurmay Başkanlığı bünyesinde kurulan "K" Birimi ismiyle gizli bir bölüm kurulmuştur.⁵⁵³

15 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs'ta düzenlenen darbeden bir gece önce, sivil elbiseler içerisinde yüzden fazla Yunanistan silahlı kuvvetler mensubunun, tarifersiz bir uçuşla⁵⁵⁴ Lefkoşa'ya hareket eden bir Boeing 727 uçağına bindikleri görülmüştü.⁵⁵⁵

Birleşik Devletler hükümetinin oluşan bu krizde sessiz kalması 15 Temmuz askeri darbesinden sonra ABD Kongresi üyelerinin istihbarat teşkilatlarında ciddi bir sorun olduğu soruları gündeme getirmişti. Doğu Akdeniz bölgesinde Amerikalılar ve İngilizlerin Kıbrıs Adasının da dahil olduğu özellikle askeri tehditleri tespit etmek

⁵⁵¹ Uluslararası İlişkiler Ajansı, **a.g.e.**, s.92.

⁵⁵² Akalın'a göre Apollon planını tekrardan harekete geçiren kişi Ioannides'tir. 2 Temmuz 1974'te Milli Muhafız Ordusu Kurmay Başkanı General Papakis, Üçüncü Yunan Alay Komutanı Albay Georgitsis ile Kıbrıs Komando Alay Komutanı Albay Kombokis'i Atina'ya çağırarak Apollon hareketinin planlanarak yapılmasını emretti. Akalın, **a.g.e.**, s.90.

⁵⁵³ Uluslararası İlişkiler Ajansı, **a.g.e.**, s.92.

⁵⁵⁴ Olympic Havayollarına ait tarifersiz uçakla darbeyi yönetmek üzere yoğunlukla Yunanistan Silahlı Kuvvetler mensubu subaylar getirildi. Akalın, **a.g.e.**, s.96.

⁵⁵⁵ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.267.

üzere özel olarak tasarlanmış son derece gelişmiş geniş bir istihbarat toplama tesis ağı mevcuttu. CIA'in 15 Temmuz 1974 darbesinin ardından hazırlanmış olduğu durum değerlendirme raporunda, Makarios'un devrilmesinden sonra elektronik istihbaratın yaygın olarak kullanıldığı, adaya çıkartma planı olan Türk Silahlı Kuvvetlerini takip etmede elektronik istihbarat bilgi toplama ağına başlıca rolü üstlenmişti. ABD'nin Kıbrıs'ta CIA'in izleme ağının bir parçası olan FBIS⁵⁵⁶ izleme istasyonları vardı. Durum değerlendirme raporunda, "FBIS... dönem boyunca tüm içeriği zamanında ve gerektiği şekilde sunmuştur." şeklinde belirtilmekteydi.⁵⁵⁷ Yine bu durum William Hyland⁵⁵⁸ tarafından da teyit edilerek "İlk çıkartmanın olacağı ABD Dışişleri tarafından gayet iyi biliniyordu." şeklinde söylemiştir.⁵⁵⁹ Konu ile ilgili Türkiye ve Kıbrıs'ta bulunan CIA saha görevlileri de amfibi⁵⁶⁰ bir çıkartmanın hazırlıklarının gayet açık kanıtlarını görerek, ABD Dışişleri Bakanlığını uyarılmışlardır.⁵⁶¹

CIA istihbarat durum değerlendirme raporunda, Nixon yönetiminin adaya Türkiye'nin müdahalesini istediğine dair güçlü kanıtlar ile birlikte, raporda krizden önceki ve kriz döneminde gerçekleşen önemli altı gelişmeden beşinde Dışişleri girişimlerinin istihbarat raporları ile bağlantılı olduğunu ortaya koyarak, birinci Türk müdahalesi hariç "Harekâtın son derece açık bir biçimde yaklaşmakta olduğuna dair istihbarat uyarılarına rağmen açıkça görülüyor ki Dışişleri Bakanlığı hiçbir girişimde bulunmamıştır." şeklinde rapor sonlanıyordu.⁵⁶²

Sovyetler, adaya yapılan ilk Türk Askeri Müdahalesinin ardından konuyu diğer istihbari mercilerince takip ettirmenin yanı sıra, Kıbrıs'taki askeri harekâtı detaylı şekilde takip etmek için Tyuratam'daki uzay ve füze deneme üssünden bir casus uydu fırlatmışlardı.⁵⁶³

⁵⁵⁶ FBIS (Foreign Broadcast Information Service): Yabancı Yayın Bilgi Servisi. Amerikan Merkezi Haberalma Teşkilatı (CIA) bünyesinde bulunan kurumdur. ABD'nin Virginia eyaletinin Rosslyn bölgesinde iken, daha sonra yine aynı eyaletin Reston bölgesine taşınmıştır.

⁵⁵⁷ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.283.

⁵⁵⁸ Dönemin ABD Dışişleri Bakanlığı İstihbarat ve Araştırma Bürosu Müdürü.

⁵⁵⁹ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.283.

⁵⁶⁰ Amfibi Harekatı: Bir askeri birliğin denizden gelip karada operasyon yapma hareketına denir. Deniz çıkartma birlikleri tarafından yapılmaktadır.

⁵⁶¹ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.284.

⁵⁶² O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.287.

⁵⁶³ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.323.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIBRIS'TA TEKNİK İSTİHBARAT FAALİYETLERİ

3.1. Kıbrısta Teknik İstihbarat Faaliyetleri

Kıbrıs'ın önemi, 1953 yılında İran'da CIA tarafından düzenlenen gizli bir operasyon sırasında yoğun bir şekilde görülmüştür. Operasyon Tahran'da bulunan CIA istasyonu tarafından yapılmaktaydı. CIA görevlileri Kıbrıs'taki İngiliz askeri karargâhlarıyla Irak'ın Habbaniyah bölgesinde bulunan Royal Air Force⁵⁶⁴ (RAF) telsiz bağlantısını kurmuşlardır. İngilizlerin Amerika'ya önermiş oldukları plan, 6000 civarında Musaddık karşısı İranlının CIA tarafından 20 milyon dolar karşılığında görevlendirilmesini içermekteydi. Ancak bu plan duyuldu ve CIA görevlilerinin derhal oradan çıkmaları emri verildi. Musaddık operasyonunda CIA ajanları ile iletişim, İngiliz istihbaratının Kıbrıs istasyonu tarafından yapıldığı için hayati önemi büyük olmuş ve bu destek olmasaydı operasyon kaybedilecekti.⁵⁶⁵

İngiltere Süveyş'te bulunan Ortadoğu karargahını Kıbrıs'a taşıırken⁵⁶⁶ yeni yapılanma çerçevesinde Gizli Servisleri, yani MI6'nın Beyrut, Tel Aviv, Amman, Cidde, Bağdat, Şam, Kahire ve Port Said'de bulunan istasyonlarını kontrol eden yeni bir bölge üssünü Adada yapılandırmaya başlamıştı.⁵⁶⁷

Ayın zamanda erken uyarı radarlarıyla birlikte elektronik casusluk için kullanılan istasyonları da adada barındırıyordu. Oluşturulan yapı çerçevesinde

⁵⁶⁴ İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri.

⁵⁶⁵ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, ss.29-30.

⁵⁶⁶ 26 Temmuz 1956 tarihinde Mısır Devlet Başkanı Nasır'ın Süveyş kanalını millileştirmesinin ardından, bölgede ekonomik ve stratejik çıkarları olan İngiltere, Fransa ve İsrail kanala askeri müdahalede bulunmuş, ancak S.S.C.B.'nin çok ağır bir ultimatom vermesi, ABD'nin de bu durum karşısında sessiz kalması hareketi sonlandırmıştır. http://www.turkcebilgi.com/süveyş_krizi, Erişim Tarihi: 12 Kasım 2016.

⁵⁶⁷ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.30.

toplanan istihbari veriler, 1947 yılının Mart ayında imzalanan UKUSA⁵⁶⁸ Antlaşması adı verilen gizli bir antlaşma çerçevesinde Birleşik Devletlerle de paylaşılmaktaydı.⁵⁶⁹

UKUSA paktının başlangıcı İkinci Dünya Savaşı sonlarına dayanmaktadır. Önceleri ABD ve Birleşik Krallık arasında yapılan gizli anlaşma çerçevesinde ikili olarak yürütülürken, 1944 yılında Avustralya'da ortaya çıkan Batı'nın gücünü baltalamaya çalışmakla birlikte Batı orjinli ülkelerde Kapitalizm karşıtı eylemleri tahrik etmek için çalışan Sovyetler Birliği ajanları şebekesini ortaya çıkaran istihbarat sonucunda, ikili olarak devam eden bilgi paylaşımı diğer ülkelerle genişletme yarar görülmüştür. Bu ülkelerde faaliyet gösteren Sovyet ajanları Elçiliklerdeki çok güçlü vericiler vasıtasıyla iletişime geçmekteydiler. Buralardan gönderilen mesajlar direkt olarak güvenlik bilgi ağına düşerek ABD ve diğer UKUSA anlaşması ülkelerce de görülebilmektedir. Bu tür istihbarat çalışmaları sonucunda Klaus Fuchs ve Donald Maclean gibi birçok Sovyet casusu yakalanmıştır.⁵⁷⁰

1968 yılında, Kıbrıs'ın Beyarmudu köyünde konuşlu bulunan RAF istasyonunda muhabere elektronik istihbarat uzmanı olarak çalışan bir görevli, 5 yıl boyunca Sovyetler adına casusluk yaptığı tespit edilmişti. İstihbarat uzmanının RAF istasyonundaki görevi, Sovyet uçaklarının radyo sinyallerini incelemektir. Bu kişi yargılanarak 21 yıl hapse mahkûm edildi. Bu durum İngiltere ile istihbarat paylaşımı konusunda güvenlik kaygılarını ortaya çıkarttı. Bu kişinin yargılanması Kıbrıs'taki istihbarat tesislerinde toplanan bilginin, düşmanın nükleer füze geliştirmelerindeki teknik bilgi toplama kapasitesinin rolü açısından gayet önemliydi. Colin Wallace'a⁵⁷¹ göre Amerikalılar, GCHQ⁵⁷², nun ele geçirilmiş olacağı tereddütü içerisinde durumu ele alarak İngiliz gizli servisinin çalışmalarını durdurmak istemiştir. Üste cereyan eden

⁵⁶⁸ UKUSA Anlaşması: Sinyal istihbaratı için geliştirilmiş çok taraflı bir anlaşmadır. Anlaşma ABD, İngiltere, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda arasında imzalanmıştır. İstihbarat operasyonlarının ittifakı beş göz bir beyin diye kodlanmış olup, taraf ülkeler beş gözün bir beyine bağlanması şeklinde tanımlanmıştır. http://www.turkcebilgi.com/ukusa_anla%C5%9Fmas%C4%B1, Erişim Tarihi: 12 Kasım 2016.

⁵⁶⁹ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.30.

⁵⁷⁰ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.142.

⁵⁷¹ İngiliz Ordusu eski istihbarat subayı.

⁵⁷² Government Communications Headquarters (GCHQ): Merkezi Cheltenham'da (İngiltere'nin güney batısında, Londra'nın batısında, Bristol'ün kuzey doğusunda bulunan yerleşim yeri) bulunan İngiltere'de kurumsal olarak faaliyet gösteren Hükümet İletişim Merkezidir. Bkz: Wikipedia.org, Erişim Tarihi: 12 Kasım 2016.

Sovyet casusluğu olayının ardından ABD'nin İngiliz üslerinde kurdukları tesislere Britanyalıların doğrudan girişinin olmasından hoşlanmıyorlardı. Wallace "Amerikalılarda İngiliz istihbaratına karşı muazzam bir güvensizlik vardı. Angleton⁵⁷³ bütün istihbaratın mahvolacağından endişe ediyordu."⁵⁷⁴

Adada bulunan elektronik casusluk sistemlerinden İngiliz istihbarat sistemi, Mısır ile Demir Perde ülkeleri başta olmak üzere, özellikle Çekoslovakya arasında gizli ve yakın ilişkilere dair fazlaca kanıt buldu. Çekoslovakya'nın başkenti Prag'da bir MI6 ajanı doğu bloğundan Mısır'a gönderilen silahlarla ilgili detaylı bir rapor hazırladı.⁵⁷⁵

S.S.C.B. Kıbrıs üzerinde konuşlu bulunan ve batı bloğu için hayati öneme sahip İngiliz askeri üsleri ile Amerikan elektronik istihbarat sistemlerinin bulunduğu yeri istihbari yönden hiçbir zaman boş bırakmak istememiştir.⁵⁷⁶

3.2. Adada Bulunan İngiliz İstihbarat Tesisleri

Kıbrıs Cumhuriyetinin kurulmasıyla birlikte kullanımına o dönemde de devam eden (günümüzde hala bu tesisler faal olarak kullanılmaktadır.) İngilizlere ait İstihbarat Tesislerinden nadiren söz edilmektedir. Bu üsler sayesinde Kıbrıs adası İstihbari casusluk üssü haline gelmiştir. Kıbrıs Cumhuriyetinin kuruluş anlaşmasının bir sonucu olarak, son derece önemli ve bir o kadar da gizli İngiltere ve değişik anlaşmalar aracılığıyla Amerika Birleşik Devletlerine (ABD) aktarımı sağlayan ileri teknoloji ürünü dinleme cihazlarıyla dolmuştur. Aslında adadaki sömürge yönetimi döneminde kurulmuş, ancak kuruluş anlaşmasıyla faaliyetlerine ve istasyonların İngilizler tarafından işletilmesine olanak sağlanmıştır. Üslerin faaliyetlerinin İngiltere'nin ülke menfaatleri dâhilinde kullanılmasının dışında, uluslararası anlaşmalar zemininde istihbarat paylaşımı yapmaktaydı. 1947 yılında imzalan UKUSA Anlaşması (ABD, İngiltere, Avustralya, Kanada ve Yeni Zelanda) çerçevesinde anlaşmaya taraf ülkeler, kendilerini dünya çapındaki istihbaratı

⁵⁷³ James Jasus Angleton: CIA'in Karşı İstihbarat ve Savunma Bölüm Başkanlığı yapmış kişidir.

⁵⁷⁴ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.237.

⁵⁷⁵ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.67.

⁵⁷⁶ Tevetoglu, **a.g.e.**, s.39.

toplamakla sorumlu tutarak, toplanan istihbarat Washington'a aktarılmaktaydı. Ayrıca ABD Kıbrıs adasında bulunan kendilerine ait istihbarat tesisini de, sömürge yönetimi boyunca gizli bir şekilde kullanmışlardır.⁵⁷⁷

Nasır krizi ile birlikte Britanya Savunma Koordinasyon Komitesi (BDCC)⁵⁷⁸ uluslararası gelişmeleri yakından takip ediyor ve Doğu Akdeniz'de yaşanan istikrarsızlıklar sebebiyle Kıbrıs'ta sadece üslere sahip olmanın yetersiz olduğu, adanın bütününe askeri bir üs olarak ellerinde tutulması gerektiği sonucuna varılmıştı.⁵⁷⁹

Lennox Boyd'un⁵⁸⁰ yaklaşımı, Kıbrıs'ın üs olarak etkin kalabilmesi için bütün olarak kalması gerektiğine karar verildiği görüşmelerde belirterek; "İngiltere, Kıbrıs'ta bir üs değil, Kıbrıs'a bir üs olarak ihtiyaç duyuyor. Bu açıdan şu anda Taksim düşmanlarımıza hizmet eder." şeklinde ifade etmiştir.⁵⁸¹

5 Haziran 1967 Arap-İsrail Savaşı'nın ardından gelişen siyasi süreç İngiliz yönetiminin aleyhinde devam etti. Süveyş Kanalı'nın ardından Ortadoğu petrolünün kaybedilmesi Britanya ekonomisini yoğun bir krizin içerisine itti. Ekonomik kriz Harold Wilson yönetiminin para birimleri olan sterlini devalüe etmesine sebep oldu. Uzakdoğu sömürgeleri başta olmak üzere diğer bölge sömürgelerinden çekilme takvimleri oluşturularak, başta askeri uçak ve teçhizat azaltımına gidilerek ülke dışında istihdam edilen 150.000 civarında askerinin işten çıkartılmasına onay verdi.⁵⁸²

Tasarruf tedbirlerini her alana yansıtan Wilson yönetimi, bu duruma rağmen ABD ile elektronik istihbarat paylaşımı konusundaki kaçınılmaz taahhüdü karşısında, ayrılmış olan harcamaları arttırdı. İngiltere bu kapsamdaki taahhüdü içerisinde ABD ile istihbarat toplama ve paylaşım aktiviteleri için 100 milyon pound harcama

⁵⁷⁷ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, ss.136-137.

⁵⁷⁸ British Defence Coordination Committee.

⁵⁷⁹ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.210.

⁵⁸⁰ Lennox Boyd: Dönemin İngiliz Sömürgeler Bakanı.

⁵⁸¹ Druşotis, (2007), **a.g.e.**, s.224.

⁵⁸² O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, ss.201-202.

yapmaktaydı. İngiltere’de yaşanan ekonomik kriz⁵⁸³ ABD’de küresel güvenlik açısından panik yaratmış olsa bile, Britanya yönetimi bu alanda kesintilere gitmeyerek Amerikalıları rahatlatmış, Kıbrıs’taki istihbarat faaliyetlerine devam etmiştir. İngilizler küresel istihbarat ağında, özellikle ABD’nin erişmiş olduğu istihbarat ağındaki verilere erişebilmek için gizli anlaşmalar çerçevesinde, kendilerinin Kıbrıs adasında elde etmiş oldukları istihbari verileri, Amerikan Ulusal Güvenlik Kuruluşuna aktarımlarını sürdürmek zorundaydı.⁵⁸⁴

Kıbrıs’ta İngilizlere ait üç adet büyük üs bulunmaktadır. Bunlar Dikelya, Ağrotor ve Pisikobu’daki üslerin yanı sıra Mağosa’da RAF’a ait istasyonu bulunmaktaydı.⁵⁸⁵ Adada erken uyarı radarları⁵⁸⁶ ile birlikte elektronik casusluk teçhizatı ve haberleşme tesisleri Ağrotor-Piskobu, Dikelya-Pergama, Greko burnu mevkiilerinde bulunmaktaydı.⁵⁸⁷

Teknolojik gelişmeler bağlamında casus uydu geliştirme yarışından, ekonomik sebeplerden ötürü İngilizler çekilmişti. Sovyetlerin uzay alanındaki en önemli gelişmelerinden bir tanesi de, diğer ülkelere ait uydu sistemlerini körleştirme teknolojisine sahip olmalarıydı. Bu durum Kıbrıs’ta bulunan Trodos, Ayios Nikolaos ve Pergama’daki istasyonların küresel savaşta casus uydulara karşı en önemli üstünlüklerini göz önüne çıkarmaktadır. Bu durum adanın istihbari yönden değerini ayrıca önemli kılmaktadır.⁵⁸⁸

⁵⁸³ S.S.C.B.’nin 1965 yılında ekonomik yönden elinde fazla imkan olmaması nedeniyle Komünist lider Brejnev tarafından başta KGB ve GRU (Sovyet Askeri İstihbaratı) talimat vererek teknolojik anlamda casusluk faaliyetleri yapmaları emrini verdi. Özdağ, 2008, **a.g.e.**, s.109.

⁵⁸⁴ O’Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.202.

⁵⁸⁵ O’Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.69.

⁵⁸⁶ Erken Uyarı Radarları; yerde, gemide ya da havada veya uzayda konuşlandırılmış olabilir. Genel görevi geniş bir hava sahasını, kendisine yönelik bir taciz durumunda düşmana karşı tarama görevi görmektedir. Bu tip radarlar genel anlamda uzun görüş mesafeleri sağlamak maksadıyla yüksek güçte gönderme ve büyük antenler kullanırlar. Bu tür radarlar çok büyük bir sathı kontrol etmesi sebebiyle hedef hakkında kabaca yer belirlemede olup, yine hedefle ilgili çok sınırlı bir bilgi toparlayabilmektedir. Yani temel amacına bakıldığında diğer gelişmiş sensörleri uyarmak asıl görevidir denilebilir. Bayar, **a.g.e.**, s.10.

⁵⁸⁷ O’Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.100.

⁵⁸⁸ O’Malley ve Craig, **a.g.e.**, ss.202-203.

İngilizler Ayios Nikolaos istihbarat tesisleri, Yunanistan ve Türkiye'nin iletişimlerini izlemekteydi. ABD⁵⁸⁹ ister adadan, ister Yunanistan'dan olsun izlemede aynı bağlantıyı kullanmaktaydı.⁵⁹⁰

Kıbrıs Barış Harekatı'nın bir sonucu olarak İngilizler Garanti Anlaşmaları çerçevesinde özel hak sahibi olmaları sebebiyle, adadaki 31 askeri ve istihbarat tesisinden 12'sini kaybetmişlerdi.⁵⁹¹

3.3. Adada Bulunan Amerika Birleşik Devletlerine Ait İstihbarat Tesisleri

Amerika Birleşik Devletleri İngilizlerle yapmış oldukları İstihbarat Paylaşım Antlaşmaları çerçevesinde Kıbrıs'taki üsleri bazı zamanlarda kullanmaktadırlar. Birleşik Devletler kendi gücünün de etkisiyle, ada üzerindeki üsleri İngilizlerin formalite bağlamında ellerinde tuttuklarını değerlendirerek, NATO üyesi ülkelerin bunlardan faydalanmaya⁵⁹² haklarının olduğu belirtmiştir. New York Times'in 17.05.1949 tarihinde yazmış olduğu gibi Kıbrıs'ta radyo yayın ve izleme tesislerinin var olduğunu, özellikle izleme tesislerinin "Anglo-Amerikan" himayesinde olduğu belirtilmiştir.⁵⁹³

1959 yılında GCHQ raporunda, Amerikalıların, İngilizler tarafından anlam veremedikleri ve "deniz birimi" olarak tanımladıkları bir şeyi Lefkoşa'ya getirip kendi üslerinde kullanmak istemişlerdi. Bahse konu durum dikkatle incelendiğinde GCHQ'nun bu konu ile neden ilgilendiği, bir "deniz birimi" diye tanımlanan sistemin için 3-4 kilometrekare (km²) gibi geniş bir alana neden ihtiyaç duyulduğu gibi sorular akla gelmektedir. Aslında cevap olarak, Birleşik Devletlerin Akdeniz'de konuşlu

⁵⁸⁹ Birleşik Devletler 1970'lerde İstihbarat faaliyetlerinin %54'ünü askeri, %15'inin büyük bir kısmı Sovyet Kızıl Ordusuna yönelik olarak teknik ve bilimsel, %3'ü politik, %3'ü ekonomik ve %25 genel istihbarat faaliyetlerini kapsamaktadır. Özdağ, (2008), **a.g.e.**, s.125.

⁵⁹⁰ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.267.

⁵⁹¹ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.347.

⁵⁹² ELINT, ihtiyaç duyulan bilgileri elde edilerek kullanıcıların istifadesine sunmaktadır. Fakat her kullanıcı kendi stratejik bakış açısıyla yine kendisine hizmet eden belirli kısımlarıyla ilgilenmektedir. ELINT teknik ve taktik amaç bağlamında kullanılabilen bilgiler içermektedir. Yani elektronik harp sistemleri planlayıcıları daha çok teknik veri istihbaratından elde edilen bilgilerle ilgilenirken bir askeri ya da istihbari hareket planlayıcısı daha ziyade taktik bilgilerle ilgilenmektedir. Bayar, **a.g.e.**, ss.77-78.

⁵⁹³ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.141.

bulunan Amerikan 6. Filosunun bölgede olduğu, deniz istihbaratının⁵⁹⁴ hem filo hem de bölge adına çok önem arz ettiği, buna bağlı olarak Amerika'nın Kıbrıs adasında bulunan söz konusu üs içerisinde kendilerine ait "Anten Tarlaları" oluşturmak istedikleri anlaşılmaktadır.⁵⁹⁵

Kıbrıs Cumhuriyetine 6 milyon dolar yardımda bulunan A.B.D.'nin, Kıbrıs üzerinde elektronik haberleşme ve istihbarat istasyonları vardır. Bunlardan bir tanesi, Amerikan Donanmasına ait dünya çapında radar izleme görevi yapan büyük bir sistemin parçalarından birisidir. Diğer istasyon ise Sovyet coğrafyasının radyo dalgalarını takip ve kaydeden sistemin bir parçasıdır. Bu sistemlerin haricinde A.B.D. üçüncü bir sistem için Kıbrıslı yetkililerle görüşmüş, sistem ücreti olarak Makarios Birleşik Devletlerden 75 Milyon dolar talep etmiş ama kabul edilmemiştir.⁵⁹⁶

1960 anlaşmaları çerçevesinde Amerikan Hükümetinin Kıbrıs'taki İngiliz sömürge yönetimi boyunca gizli bir şekilde kullanmış oldukları izleme, haberleşme ve istihbarat istasyonlarından hiç söz edilmemekteydi. Bu istasyonların kullanımı Kıbrıs'ın bağımsızlığının ardında da ilginç bir şekilde devam etti. Konu ile ilgili ne İngiliz makamları nede Washington yönetimi, yeni kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti makamlarıyla irtibata geçmedi. İngiliz Sömürgeler Dairesi için hazırlanmış olan gizli bir haritada, iki adet siteyi Amerikan Telsiz istasyonu olarak göstermekteydi. Bahse konu iki sitenin yeri Lefkoşa'nın doğusu ile batısında yer alan Alayköy (Yerolako) ve Haspolat (Miamilya) bölgesidir. Bunların yanında Birleşik Devletlerin Lefkoşa Büyükelçiliğinde, Doğu Akdeniz ile ilgili tüm mesajları kapsayan bir haberleşme istihbarat aktarım merkezi bulunmaktaydı. Yine Demir perde ülkelerinin tamamının yayınlarını Karavas bölgesinde büyük bir istasyonla izleyen ABD, konularla ilgili 50 civarında dil uzmanını burada istihdam etmiştir.⁵⁹⁷

⁵⁹⁴ Askeri stratejiler incelendiğinde elektronik savaşın, elektronik istihbarattan ayrı düşünülmesi söz konusu olamaz. Yani taktik vuruş gücüne sahip bir deniz filosunda kullanılan savaş uçaklarının ya da ülkenin hava savunmasının temel vuruş gücünü içeren taktik savaş uçaklarının, radar güdümünde olan füze sistemleri karşısında yegane koruma sağlayan sistemin elektronik savaş olduğu göz önüne alındığında bu çarkın dönmesini sağlayan sistemin elektronik istihbarat olduğu anlaşılmaktadır. Bayar, **a.g.e.**, ss.1-2.

⁵⁹⁵ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.141.

⁵⁹⁶ Tevetoğlu, **a.g.e.**, s.41.

⁵⁹⁷ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.142-143.

Bölgesel Güvenlik bağlamında aynı coğrafi bölge içerisinde bulunan devletlerin veya birimlerin güvenliği diğerleri dikkate alınmadığı takdirde başarılı olunamaz.⁵⁹⁸ ABD Dışişleri Bakanlığı belgelerinde, dönemin Johnson yönetimi Adada bulunan gizli istihbarat ve iletişim tesislerinin durumu için Kıbrıs yönetimiyle bir dizi yazışma yaparak 22 Ocak 1968 tarihinde resmen tanınmasına sebep olmuştur. Anlaşmalara ek olarak, İngilizlerin Ağratur üssüne U-2 casus uçaklarla CIA'nin bölgede operasyon yapabilmelerini, başta Ortadoğu olmak üzere Doğu bloğunun dinlenmesi için CIA'nin radyo alıcıları kurmasına, ayrıca Amerikalıların elektronik istihbarat ağına bağlanan gizli antenler kurmasına bu gizli, ama resmi anlaşmalarla olanak sağlandı. Buna karşılık CIA, Makarios'un kullanıma sunmak üzere 1 milyon dolar civarında bir ödeme yapmıştır.⁵⁹⁹ Bu bağlamda ABD'nin, Lefkoşa-Mağosa yolunda bulunan Mia Milea adında küçük bir köyde izleme istasyonu bulunmaktaydı.⁶⁰⁰ Yine Karavas ve Lapta'da ayrı ayrı istihbarat tesisleri⁶⁰¹ bulunmaktaydı.⁶⁰²

Kıbrıs Barış Harekatının sonucunda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti toprakları içerisinde bulunan Alayköy (Yerolakko), Haspolat (Miamilya) ve Karavas'ta bulunan ABD'nin istihbarat tesislerinin kullanımına devam edildi.⁶⁰³ Bu istasyonlar, özel eğitim almış olan deniz kuvvetleri birimleri ile CIA ajanları tarafından korunmaktadır.⁶⁰⁴

⁵⁹⁸ Fikret Birdişli, **Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2014, s.141.

⁵⁹⁹ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.209.

⁶⁰⁰ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.317.

⁶⁰¹ Bölgesel güvenlik; coğrafi, ekonomik, kültürel ve sosyal bağlamda benzer tarihsel ve jeopolitik bakımdan iç bütünlüğe ve stratejik açı çerçevesinden ortak sorunlara sahip alanlar üzerinde gerçekleştirilen güvenlik çalışmalarının bütünü temsil eder. Birdişli, **a.g.e.**, s.201. Dönemin dominant gücü Birleşik Devletler, bölgesel bazda NATO'nun güney kanadı olarak gördüğü Kıbrıs'a, güvenlik temelli yatırımlar yapmıştır.

⁶⁰² O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.321.

⁶⁰³ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.347.

⁶⁰⁴ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.362.

3.4. ABD-SSCB Silahlanma Yarışında Adadaki İstihbarat Tesislerinin Önemi

Soğuk Savaş döneminde en ölümcül füzelerin geliştirilmesi yarışı ABD ile Sovyet Rusya arasında kıyasıya devam etmekteydi. ICBM⁶⁰⁵ ile SLBM⁶⁰⁶ yapma yarışı konusunda 1970'li yıllarda zirve noktaya ulaşıldı. Amerikalılar 1970 yılı itibariyle 2.144 adet nükleer savaş başlığı ve bomba ile liderliği ellerinde tutarken, 1974 yılında bu sayıyı 5.254 adede yükseltmişlerdi. Amerikalıların bu alandaki gelişmelerini Sovyet yönetimi yakından takip ederek, ABD'nin geliştirmiş olduğu MIRV⁶⁰⁷ sisteminin bir benzerini 1973 yılının Ağustos ayında SS-18 kod isimli füzesiyle denendi. Belirtilen bu füzelerin geliştirilmesi yarışında Kıbrıs adası çok önemli bir yer tutmaktaydı. Sovyet yönetimi karşısındaki üstünlüğünü koruma⁶⁰⁸ çabası başta ABD ve NATO ülkelerini yakından ilgilendirmekteydi. Amerika tarafından nükleer yarıştaki önde olma konumunu Sovyet teknolojisini Kıbrıs'tan takip etmekte yatıyordu. Bunun için Kıbrıs adası başta olmak üzere Türkiye ve İran'da bulunan istihbarat ve izleme tesislerinden faydalanarak, özellikle ICBM ve MIRV'ler olmak üzere tüm nükleer denemeleri takip etmeleri gerekmekteydi. Adadaki elektronik istihbarat ve radar tesisleri Moskova'nın nükleer füze konusundaki çalışmalarının her aşamasının yıllarca takip etmişlerdi.⁶⁰⁹

Kıbrıs'ta bulunan tesisler ilk zamanlar Sovyet bombardıman filolarına karşı erken uyarı yapmak için tasarlanmış, bu erken uyarı karşısında Batı'ya ait avcı uçak filolarının gönderilmesi için koordinatsal bilgi toplamak ve yönlendirmek için dizayn edilmiştir. Sonraları, hatta günümüzde bile bu durum Sovyet füzelerinin havalanmasından birkaç dakika sonra ABD'nin kendine ait ICBN'lerini

⁶⁰⁵ ICBM: (Inter Continental Ballistic Missile) Kıtalararası Balistik Füzeler.

⁶⁰⁶ SLBM: (Submarine Launched Ballistic Missile) Denizaltından Fırlatılan Balistik Füzeler.

⁶⁰⁷ MIRV: (Multiple Independently Targetable Reentryvehicle) Farklı hedeflere yönelebilen çok başlıklı nükleer füzeler anlamını içermektedir. Bu teknoloji atılan füzenin atmosfer tabasına girmeden önce parçalara otomatik bir şekilde ayrılarak, belirtilen farklı koordinattaki hedeflere yönelerek, bir füze ile birkaç başlık göndermeyi içermektedir. Hedefe isabet değerleri çok yüksektir. O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.226.

⁶⁰⁸ Soğuk Savaş döneminde Sovyetler ile Birleşik Devletlerin bölge ülkeleri üzerinde nüfuz oluşturma faaliyetleri yoğun bir yarış halini almıştı. Dominant aktör olarak görülen ve Soğuk Savaşın mimarı olan bu blok ülkeleri nüfuz yarışında, çoğu zaman bölge ayrışmalarını daha görünür hale getirmesine sebep olmuşlardır. Birdişli, **a.g.e.**, s.142.

⁶⁰⁹ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.226.

fırlatabilmelerini sağlama almak adına yardımcı olmaktadır. Gelişen istihbarat teknolojisiyle birlikte artık füze fırlatma denemelerinin karmaşası hakkında detaylı bilgilerde toplamaktaydı. Belirtilen bu karmaşık sistem içerisinde iletişim tesislerini askeri birimlere yöneltmek, füzenin fırlatılmaya hazırlanırken verilen talimatları dinlemek, füzelerin kalkış esnasında ve uçuş sırasında yaymış olduğu ısı yayılımlarını ölçmek için radarlar, füze kullanım sistemlerinin analizi için konuşlu bulunan istihbarat tesislerinden yararlanmak gerekmekteydi. Bu tür bilgilerle füzelerin savaş başlıkları, taşıma kapasiteleri, menzilleri, sevk ağırlıkları, savaş başlıklarının tahmini boyutları ile isabet hassasiyetlerini anlamayı sağlamaktaydılar. Casus uçaklar ile uyduların bu tip bilgilerin edinilmesinde faydalı katkılar sağlasalar bile, yerde bulunan radar ve istihbarat istasyonları diğerlerinden çok daha etkili oluyorlardı. Sebebi ise sabit olan bir bölgeyi gece ve gündüz ayırt etmeksizin izleyerek daha fazla sinyal elde ediyorlardı.⁶¹⁰

OTH⁶¹¹ radar sistemi için en uygun coğrafi yer Kıbrıs Adasıydı. Radar alıcıları ile test alanı arasındaki mesafe 1500 ile 3000 km su aşırı yayılım yoluna ihtiyaç duyulduğundan Kıbrıs gelişmiş OTH radarları için en uygun yerdi. Amerika'nın İran'da bulunan tesislerinden, Tyuratam⁶¹² üssünden fırlatılan füzeler, ancak 100 km yükseldikten sonra izlenebiliyordu. Türkiye'de bulunan alıcılarla ancak 400 km yükseklikten izlenebiliyordu. Ancak Kıbrıs adasında bulunan geri saçılımlı OTH radar sistemiyle füze fırlatıldığı andan itibaren izlenebiliyordu. Yine adada konuşlu bu

⁶¹⁰ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, ss.226-227.

⁶¹¹ OTH (Over The Horizon) Radar Sistemi: Atmosferde bulunan iyonosfer tabakasından yansıyan ve dünyanın eğriliğini izleyen çok güçlü bir sinyal sistemine sahiptir. Bu dönemde ona diğer tür radarlardan daha uzun bir menzil sağlıyordu. Bu sistemler dünyanın diğer yerlerinde de konuşlandırılmıştı. Sovyetlerin Kamchatka (Büyük okyanusta Ohotsk Denizi ile Bering boğazı arasında Rusya Federasyonu topraklarında olan bir yarımada) yarımadasına inen ICBM ve SLBM'lerini izlemek üzere Japonya'ya da yerleştirilmiştir. Bu radar sistemi bir füze denemesini ilk aşamadan itibaren algılayabildiği için diğer tip sistemlerden çok daha fazla etkiliydi. Brendan O'Malley ve Ian Craig, **a.g.e.**, s.228.

⁶¹² Tyuratam: Günümüzde Kazakistan coğrafi sınırları içerisinde bulunan Baykonur kasabasının 320 km kadar güneydoğusunda, Sırderya nehrinin kıyısında bozkırda alandır. Baykonur Uzay üssü diye de adlandırılır. Bkz: Wikipedia.org, Erişim Tarihi: 13 Kasım 2016.

radarlarla, Kapustin Yar'dan⁶¹³ fırlatılan Cruise füzelerinin deneme uçuşlarının tespit edilebilmesi için uygun mesafedeydi.⁶¹⁴

ABD yapmış olduğu istihbarat izlemeleri sayesinde 1973 yılında SSCB'nin SALT I⁶¹⁵ anlaşmasında alınan kararların dört defa ihlal edildiği, bu kapsamda yeni füzeler geliştirildiğini tespit etti.

Amerika Kıbrıs'ta bulunan İngilizlere ait üs ve tesislerde toplanan istihbaratın altın değerinde olduğunu tarihte Mısır önderliğinde oluşturulan Birleşik Arap ordusu ile İsrail arasında olan Yom Kippur⁶¹⁶ Savaşında kanıtlanmıştır. Özellikle bölgeye askeri nakil başta olmak üzere çeşitli destek unsurlarını götürmekte yetersiz kalmıştır. Bölge NATO ülkeleri başta olmak üzere BM daimi üyelerinden İngiltere, Fransa ile Almanya bu harekâta tek taraflı müdahale eden Amerika'ya karşı tavır almıştır. İngiltere ile ABD arasındaki savunma ve istihbarat konularındaki özel ilişkiye rağmen, İngiltere Kıbrıs'ta bulunan üsleri hava nakliyatı ve istihbarat sağlamak için kullanmayı kabul etmedi. Birleşik Krallık daha önceki Süveyş krizi döneminde mevzilenmiş olan Sovyet füzelerini fotoğraflamak için U-2 casus uçaklarına Kıbrıs'taki üslerini açmıştı. ABD Yom Kippur savaşında ise İsrail'in 70 mil uzağındaki Ağrotur üssü yerine 6000 mil uzakta bulunan kendi topraklarından yardım getirmesi gerekecekti.⁶¹⁷

1970 ve 80'li yıllar boyunca silahlanma yarışı tehlikeli bir seviyeye ulaştı. ABD ve SSCB tarafından karşılıklı olarak imzalanan SALT I anlaşması her iki süper gücün elinde bulundurabileceği nükleer füzeler için azami bir sayı belirtmekteydi. Ancak 1975 yılında Sovyetler Tyuratam'daki ICBM deneme tesislerini önemli ölçüde genişletmişler, burada geliştirmiş oldukları füzelere giderek daha fazla ve daha ağır

⁶¹³ Kapustin Yar: Rusya Federasyonu'nun Volga kıyısındaki şehri olan Volgograd'ın doğusunda olan bir yerdir.

⁶¹⁴ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.228.

⁶¹⁵ SALT Anlaşmaları: Sovyet Rusya ile ABD arasında soğuk savaş döneminde imzalanan nükleer silahların sınırlandırılması anlaşmalarına verilen addır. SALT I Anlaşması:17 Kasım 1969 tarihinde, yine SSCB ile ABD arasında Stratejik Silahların Sınırlandırılması (SALT) görüşmeleri çerçevesinde başlamış, "Stratejik Füzeler" denen kıtalar arası Balistik Füzeler ile Deniz Altından Atılan Balistik Füzelerin sınırlandırılması kapsamında 26 Mayıs 1972 tarihinde dönemin ABD Başkanı Richard Nixon ile SSCB Genel Sekreteri Leonid Brejnev arasında imzalanmıştır. Ayrıca Bkz:www.tarihdersnotlari.blogcu.com/salt-1-ve-salt-2-anlasmalari/7583993.

⁶¹⁶ Yom Kippur Savaşı: 6 Ekim 1973 tarihinde Birleşik Arap orduları ile İsrail arasında yapılan savaştır. http://www.turkcebilgi.com/yom_kippur_sava%C5%9F%C4%B1, Erişim Tarihi: 14 Kasım 2016.

⁶¹⁷ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.232.

başlık taşıyabilecek şekilde geliştirip, isabet hassasiyetlerini arttırmışlardı. UKUSA anlaşmaları çerçevesinde Kıbrıs ve diğer yerlerde bulunan elektronik istihbarat aygıtları ile Sovyet imkanlarını takip etmiş, bu konudaki değerlendirmelerde SSCB'nin almış oldukları önemli yolları görmelerini sağlamıştır. Sovyetlerin füze denemelerini izlemekte olan İran'daki elektronik istihbarat tesisleri kaybedildiğinde (Humeyni Devrimi) Kıbrıs'ın önemi daha da arttı.⁶¹⁸

3.5. Adada Elektronik İstihbarat Ve Muhabere İstihbaratı

Günümüzde ileri teknolojik ekipmanlar tarafından toplanılan casusluk sayesinde, eski usul insan kaynaklı gizli ajanlar tarafından toplanılan bilgilerin tam dört katı bilgi toplanmaktadır. Düşmanla ilgili çok sayıda bilgiye risk faktörleri minimize edilerek ulaşılabilmektedir. Bu imkanlar savaş alanlarında etkili olarak kullanılabilirlikle birlikte, siyasal yönden de yeterli malzemeler elde edilerek kullanılmaktadır.⁶¹⁹

Savaş zamanında en gizli ve bir o kadar önemli silahlardan birisi de Muhabere Elektronik İstihbarattır. Kapsamı olarak Elektronik İstihbarat ile Muhabere İstihbaratını birlikte içermektedir. Düşmanın askeri kapasitesi, taktikleri, eylem ve planları hakkındaki izler ile ilgili veren sinyalleri yakalayan radar ve elektronik alıcı cihazlarının kullanımını içerir. Muhabere alanında tank komutanları ile karargâhları, savaş uçakları ile üsleri, diplomatlar ile hükümetleri arasında geçen konuşmalardan yararlanmak için kullanılır. Belirtilen kişilerin arasında geçen konuşmaları, bu tesisler aracılığıyla mors alfabesi ya da ses ile, hatta uçak ve füze sistemlerinin bırakmış oldukları ısı yayılımlarıyla mesajlar⁶²⁰ toplanabilmektedir. İngilizler adada bu ekipmanları kullanabilmek için 9. Muhaberat Alayı ile birlikte başka birimleri de istihdam etmişlerdir. Birimlerin toplamış oldukları bilgiler Cheltenham'da bulunan İngiliz İstihbarat Topluluğu Genel Merkezi'nde bulunan Hükümet İletişim Merkezi'ne

⁶¹⁸ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.354.

⁶¹⁹ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.138.

⁶²⁰ S.S.C.B.'nin Deniz Kuvvetleri Komutanı Amiral Sergey Gorshkov 1974 yılında yapmış olduğu açıklamada, Elektromanyetik Spekturumu kontrol eden tarafın bir sonraki savaşı kazanacağını belirtmiştir. Bayar, **a.g.e.**, s.1. Bahsedilen Elektromanyetik Spekturum teknik istihbaratın temelini oluşturmaktadır.

(GCHQ) aktarılmaktaydı. Cheltenham'da çalışan binlerce istihbarat görevlisi tarafından alınan mesajlarla birlikte sinyaller deşifre ve ardından analiz ediliyordu. Belirtilen bu dönemde dünya üzerinde İngiliz Muhabere Elektronik istihbaratında 20.000'den fazla kişi çalışmaktaydı. Bu çalışanlar arasında adadaki muhabere istihbaratı personeli her gün on binlerce dokümanı işleme tabi tutuyorlardı.⁶²¹

Kıbrıs faaliyet gösteren İngiliz ve Amerikalılara ait Elektronik Muhabere İstihbaratı birimleri sadece dinleme üzerine elde edilen konuşma trafiğinden faydalanmakla kalmamış, aynı zamanda sinyalizasyon verilerinin geldiği yönleri, gönderildiği menzilleri izleyerek ve vericinin hareketlerini kontrol ederek düşman hareketlerini kapsayan birliklerin, uçakların ve gemilerin hareket rota çizelgelerini çıkartmada da kullanılmıştır. Kriptolamada kullanılan radyo sinyalizasyonundaki değişiklikler, düşman devletler arasında yapılan gizli anlaşmalar veya saldırı için her türlü planlamalara karşı denetlenmekteydi. Kıbrıs'ta bulunan elektronik istihbarat aygıtlarınca ele geçirilen materyaller⁶²² GCHQ, Washington ya da Ortadoğu'daki diğer kaynaklara aktarılmaktaydı. Bunun yanında düşman radyo yayınlarını sabote etmek ve propaganda amaçlı karşı yayınlar yaparak istenilen bölgeye iletiliyordu.⁶²³

İngiltere'nin Filistin ve Süveyş'ten çekilmesinin ardından Kıbrıs, Ortadoğu'daki İngiliz İstihbaratının vazgeçilmez merkezi olmuştur. 1960'ta imzalanan anlaşmalar⁶²⁴ çerçevesinde İngilizlere ait iki üssün sınırları çizilmiş, yine anlaşmalar bağlamında en önemli dört adet istihbarat tesisinden üçünü içerisine alacak şekilde belirlenmiştir. Kıbrıs'ın güney doğusunda bulunan Dikelya üssü, tam olarak Ayios Nikolaos'daki Telsiz Dinleme İstasyonu'nun dışındaki yolu çevrelemek üzere tasarlanmıştır. İleriki dönemlerde doğabilecek ihtiyaçlar kapsamında üs olarak alınan araziler diğer bölgelerde bulunan tesislerin olası taşınma durumunda kısıtlı ihtiyaçtan daha büyük

⁶²¹ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.137.

⁶²² Normal süreçte uzaktan dinleme takibi ile elde edilecek ELINT verilerinin, radarların belirli çalışma parametreleri ve çoğunlukla erken uyarı radarları ile sınırlanmış olması sıcak çatışmanın başlamasıyla toplanacak verilerin önemini arttırmaktadır. Bayar, **a.g.e.**, s.79.

⁶²³ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, ss.137-138.

⁶²⁴ 1960 yılında dönemin İngiltere Dışişleri Bakanı Selwyn Lloyd müzakere sürecinin olmazsa olmaz koşullarını şöyle sıralamaktadır: Kıbrıs'ta bulunan üsler İngiliz egemenliğinde kalması, Radar istasyonlarının sürekli İngiltere'ye ait olması, Üslerle ilgili diğer kolaylıkları içeren liman başta olmak üzere, yollar ve benzeri alt yapıların kullanılmasının sağlanması ile Lefkoşa Havalimanı ile ilgili özel düzenlemelerin kabul edilmesini istemiştir. Gazioğlu, **a.g.e.**, s.63.

bir şekilde tasarlanmıştır.⁶²⁵ Ağrator yarımadasının doğu bölgesinde İngiltere Dışişleri Bakanlığına ait yedek vericileri içeren alıcı binaları, İngiliz Hava Kuvvetlerine (RAF) ait kullanıma hazır olan vericiler, GCHQ'ya İstihbari veri gönderilmesinde kullanılan Heraklis bölgesindeki mevcut tesislerin yanı sıra yedek tesisler için planlamalar yapılmıştı.⁶²⁶ Piskobu'da bulunan üs bölgesi çok sayıda alıcı için ayrılmış geniş bir alanı yanı sıra, Ağrator bölgesinde bulunan stratejik havaalanı, Paramal'da bulunan büyük Elektronik İstihbarat tesisi bulunmaktaydı. İngilizlerin adadaki üsler üzerindeki hâkimiyeti çok geniştir. İkili anlaşmalar çerçevesinde ABD'nin İngiltere'de bulunan üsler, binalar ve tesisler üzerindeki güçten daha fazladır.⁶²⁷

Dikelya üs bölgesi iki adet modern istihbarat tesisini içerisinde barındırmaktaydı. Bunlar Pergama'daki RAF'a ait Sinyal İstasyonu ile Ayios Nikolas'taki benzer ordu sinyal istasyonudur. Daha önceleri Irak ve Filistin bölgesinde konuşlandırılmış olan 2. Telsiz Alayı, İngilizlerin Ortadoğu'da bölgesinden çekilmesiyle birlikte Dikelya bölgesine konuşlandırılmış, bu alay 9. Muhaberat Alayı ile takviye edilmiştir. Pergama istasyonunda materyal toplamanın yanında, gelen bilgileri deşifre ile birlikte analiz edecek personelde istihdam edilmişti. Ayios Nikolas bölgesinde bir RAF verici istasyonunun yanında, mesaj merkezi, cephanelik ile düşman vericilerinin yerini bulmak için kullanılan ileri teknoloji ürünü yön bulucu antenleri içinde barındıran bir ormanlık arazi bulunmaktadır. Athna bölgesinin yakın çevresinde bulunan diğer bir site ise İngiliz Dışişleri Bakanlığının normal ve gizli telsiz iletişimi için kullanılmaktadır. Buranın asıl bağlı bulunduğu ana verici ise Terazı (Zigi) yakınlarındadır. Ordu Kurmay Başkanları Trodos'daki tesisler ile birlikte üslerin potansiyelini, global anlamda Askeri Telekomünikasyon Sistemleri⁶²⁸ alanında Kıbrıs'ı odak noktası haline getirdiğini söylemişlerdir.⁶²⁹

⁶²⁵ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.138.

⁶²⁶ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.139.

⁶²⁷ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.138.

⁶²⁸ Kent'e göre stratejik istihbaratın ana görevi, ulusal çıkarlara zarar verilmesi üzerine yapılan planların karar vericileri önceden uyararak, aynı zamanda bu kumpaslar karşısında ulusal çıkarları savunan bir yapıda hizmet vermesi gerekir. Sherman Kent, **Stratejik İstihbarat**, ASAM Yayınları, Ankara, 2003, s.136. Stratejik istihbaratın teknik bilgi sağlayıcısı olan ELINT sistemleri, elinde bulunduranlar için birçok imkan sumaktadır.

⁶²⁹ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.139.

Kuruluş Anlaşmasında İngilizlere ayrıca 10 tanesi süresiz olmak üzere, hiçbir kısıtlama olmaksızın kullanabileceği 20 adet site, isimleriyle birlikte belirtilmekteydi. Bunun yanında 11 adet küçük site ve tesislerin kullanım hakkının yeni Kıbrıs hükümetiyle yapacağı değerlendirme neticesinde İngiltere'ye verilmekteydi. Bu kalıcı siteler Trodos dağlarının zirve bölgelerinde yer alan istihbarat toplama ve verici istasyonları ile birlikte Olympus tepesi bölgesinde güçlü RAF radarı bulunmaktaydı. Bölgede bulunan bu radar NATO'nun Sovyet nükleer tehditi karşısında tasarlanmış olan ve İzlanda'dan Kıbrıs'a kadar uzanan erken uyarı sistemi radarlar zincirinin bir parçasıydı. Olympus tepesi tesisinin bir diğer önemli rolü ise, aktarma, toplama ve iletim tesislerini de içerisinde barındırmasıydı. Bu zincirin diğer iki parçası ise Kiti burnu ile Greko burnu bölgesinde bulunmaktaydı. Heraklis'te bulunan diğer bir sitede ise Ayios Nikolas ve Pergama'da biriken istihbarat verilerini Londra'ya ileten bir RAF verici istasyonu yer almaktaydı. Terazi (Zigi) köyünün kuzey bölgesinde yer alan ve toplam 480.000 metrekare (m²) olan bir alan içerisinde RAF amaçları paralelinde Araplara yönelik yayın yapan orta dalga bir radyo vericisi de bulunmaktaydı. İngiltere Silahlı Kuvvetleri için kullanılan ayrı bir radyo vericisi ise Girne bölgesi içerisinde Yayla tepesinde bulunmaktaydı.⁶³⁰

⁶³⁰ O'Malley ve Craig, **a.g.e.**, s.140.

XXXXXS
GCPS

SONUÇ

1950 yılından itibaren EOKA örgütü ile arttırılan huzursuzluk ortamı İngilizler ile birlikte Kıbrıslı Türklerin varoluşunu simgeleyen TMT'ye de özgün istihbarat toplama faaliyetlerine itmiştir. EOKA örgütü istihbarat faaliyetleri bağlamında Kıbrıs'ta ağırlıklı olan Rum nüfusunu etkili olarak kullanmıştır. Ancak bilgi akışının ve yalan istihbarat başta olmak üzere örgüt içerisinde çift taraflı ajan kullanılmasının önüne geçilememiştir. EOKA içerisinde gizli kalması gereken sorumlulukların diğer Rum kökenli şahıslara karşı baskı olarak kullanıldığı görülmüştür. Bu da örgüte gelen istihbaratın güvenilirliğini doğal olarak etkilemiştir.

İngilizlerin, EOKA'nın sebep olduğu gerilla faaliyetleri ile birlikte şehirlerde sabotaj ve suikastlerin önüne geçmek için MI5 ve MI6'dan destek alarak yeniden yapılanmaya gitmesi Ada üzerindeki hükümlerinin sonunun gelmesine engel olamamıştır. EOKA örgütünün içerisinde kayda değer bir istihbarat ağı organize eden İngiliz Özel Şubesi, örgütün üst düzey birçok üyesini (Kurulan Kıbrıs Cumhuriyetinde üst düzey mevkileri işgal eden birçok kimse) angaje ederek çalıştırmıştır. İngiliz istihbaratı TMT içerisinde örgütün yapısı ve eğitiminden kaynaklanan sıkı disiplin sebebiyle fazla etkili olamamıştır. Türkiye'de verilen uygulama temelli eğitimlerde TMT içerisinde kontrol mekanizmaları insan angajmanı ve bilgi sızıntısını yok edecek kadar az seviyelere indirmiştir. Hücre tipi yapılanması TMT'nin birbirinden bağımsız ve değerli bilgi akışını güvenli olarak liderliğine iletmıştır. Özellikle TMT'nin İKK faaliyetlerindeki uyanık yapılanması diğer unsurlara adeta duvar etkisi yapmıştır.

Kıbrıs Cumhuriyeti ile birlikte İngilizler her ne kadar Ada yönetiminden çekilse de HUMINT temelli istihbarat faaliyetlerine ağırlık vermeye devam etmiştir. Yeni yönetimle istihbarat ilişkisini hiçbir zaman kesmeyen İngiliz istihbaratı Rum yönetim kademesinde etkinliğini sürdürmüştür. Kıbrıs'ın yeni yönetimi beraberinde dünya temsilciliklerini başkente taşımıştır. Bu kapsamda Ada üzerinde istihbarat faaliyetleri çok boyutluluk kazanmıştır. Kurulan yeni yönetim mekanizmalarında Yunanistan etkisi Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren artmaya başlamıştır. Yönetim mekanizmalarının şekillenmesiyle birlikte İstihbarat organizasyonunda da Yunanistan

sistem ve personel olarak etkisini artırmıştır. Makarios'un Batı ekseninden kayması ile birlikte Kıbrıs'ta, başta komünizm olmak üzere istihbarat alanında da Sovyet etkisi görülmeye başlanmıştır. Kıbrıs Cumhuriyetinin kabinesinde görevli bazı bakanların Yunanistan'daki siyasete istihbari yönden etki etmeye çalışmaları suikast girişimlerini de beraberinde getirmiştir. Bu durum Adada siyasal kaosu da beraberinde getirerek 1974 yılında Yunanistan temelli darbeye zemin hazırlamıştır.

Soğuk savaş döneminde gerçekleşen enformasyon savaşında Kıbrıs'ın yeri her zaman önemli olmuştur. Coğrafi yapısının teknik istihbarat faaliyetlerine sağladığı büyük avantaj, Batı için Kıbrıs'ı vazgeçilmez kılmıştır. Zürih ve Londra anlaşmalarında İngiliz tarafının önemli durduğu konu istihbarat tesisleridir. Teknik istihbarat altyapısıyla birlikte ELINT temelli bilgi alma operasyonlarının en büyük hedefi Doğu Bloku ülkeleri başta olmak üzere Sovyetler idi. UKUSA anlaşmaları ile birlikte SALT anlaşmalarında da belirtilen taahhütlere Sovyet tarafının uyup uymadığının gözlemlendiği yer Kıbrıs adasıydı.

Sonuç olarak etnik milliyetçiliğin terörize edilmesiyle doğabilecek kanlı sonuçlar gözler önüne serilerek, bilginin ve bunu önceden temin etmenin önemi bir kez daha kendisini Kıbrıs'ta göstermiştir. Kurulan müstakil bir devletin yöneticilerinin, tarihsel bağların eksik ve yanlış değerlendirilmesi sonucunda elde edilen kazanımların birden yok olmasına sebep olabileceği görülmüştür. Başka ülkeler tarafından gerçekleştirilen istihbarat faaliyetlerinin önlem alınmadığı takdirde devlet mekanizmalarını nasıl bir kaosa iteceği görülmüştür.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Ahmet Gazioğlu, **İngiliz İdaresinde Kıbrıs Cilt I Statü ve Anayasa Meseleleri**, Ekin Basımevi, İstanbul, Eylül 1960

Ahmet Sanver, **Kıbrıs Türk Mukavemet Teşkilatı Türkiye Cumhuriyeti Özel Harp Dairesi TMT ve ÖHD Anılarım**, Ateş Matbaacılık, Lefkoşa, 2012

Altay Sayıl, **Kıbrıs Polis Tarihi**, Lefkoşa, 1985

Amiral Pierre Lacoste, **Fransız İstihbarat Yaklaşımları**, EGM Basımevi, Ankara, 2004

Arslan Mengüç, **Ben Tremeşeli Mehmet Ali Anılardaki Kıbrıs Türk Direnişi**, Comment Grafik, Lefkoşa, 2013

Bilal Karabulut, **Güvenlik Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek**, Barış Kitapevi, Ankara, 2011

Brendan O'Malley ve Ian Craig, **Amerika, Casusluk ve İşgal Kıbrıs Komplosu**, Kalkedon Yayınları, İstanbul, Haziran 2012

Christopher Hitches, **Henry Kissinger'in Yargılanması**, Çev:Mehmet Harmancı, Everest Yayınları, İstanbul, 2003

Cihat Fethi Tevetoğlu, **Kıbrıs ve Komünizm**, Komünizmle Mücadele Yayınları, Ankara, Mayıs 1966

Fikret Birdişli, **Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2014

General George Grivas, **General Grivas-Hayatım**, Khora Yayınları, KKTC, Eylül 2012

Hakkı Akalın, **İnfaz Yeri: Kıbrıs Tarihi:19 Ağustos 1974**, Ümit Yayınları, Ankara, 2002

Halil Sadrazam, **Kıbrıs Savaş Tarihi I Kıbrıs'ta Mitlerden Gerçeğe Tarihsel Süreçte Kıbrıs'ın Jeopolitik Önemi Cilt I İlk Silah Sesleri**, Söylem Yayınları, Lefkoşa/Kıbrıs, Nisan 2013a

Halil Sadrazam, **Kıbrıs Savaş Tarihi II Erenköy Çatışmalarından Yunan Darbesine Kıbrıs'ta Mitlerden Gerçeğe Cilt II**, Söylem Yayınları, Lefkoşa/Kıbrıs, Mayıs 2013b

Heinz A. Richter, **Çağdaş Kıbrıs'ın Kısa Tarihi 1878-2009**, Galeri kültür Yayınları, İstanbul, Ocak 2011

Kamil Özbay Kutalmış ve Kemal M. Tekakpınar, **Kıbrıs'ta 15 Temmuz Darbesinin Sebepleri ve ENOSİS**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1978

Makarios Druşotis, **Karanlık Yön EOKA, Galeri Kültür Yayınları**, 2007, Lefkoşa

Makarios Druşotis, **Kıbrıs 1963-1964 İlk Bölünme**, Galeri Kültür Yayınları, 2008, Lefkoşa

Makaryos Druşotis, **Cunta ve Kıbrıs 1967-1970 Köfünye Krizi, İki Suikast, Bir Cinayet**, Galeri Kültür Yayınları, Ekim 2010

Muhittin Soyvural, **Terörizmin Anatomisi**, Sega Yayıncılık, Ankara, 2014

Murad Bayar, **Elektronik İstihbarat, Savunma Sanayi Müsteşarlığı Yayınları**, Ankara, 1992

Mutlu Köseli, **İstihbarat Temel Hususlar ve Güncel Konular**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2011

Münir Yıldırım, **Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi**, Aziz Andaç Yayınları, Ankara, 2008

Nasim Zia, **Kıbrıs'ın İngiltere'ye Geçişi ve Adada Kurulan İngiliz İdaresi**, Ayyıldız Matbaası A.Ş., Ankara, 1975

Nasuh Uslu, **Türk-Amerikan İlişkilerinde Kıbrıs**, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara, Mayıs 2000

Nevzat Tarhan, **Psikolojik Savaş**, Timaş Yayınları, İstanbul

Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, Mart 2016

Özkan Taşkın, **"Kıbrıs Türk Mücadele Tarihinde EOKA"**, Ulvi Keser (Ed), **Mare Nostrum Adalar Denizinden Kıbrıs'a Akdeniz ve Sorunlar**, Motif Matbaacılık, Ankara

Peter Wright, **Casus Avcısı**, Kelebek Yayınevi, İstanbul, Kasım 1987

Robert Wallace ve H.Keith Melton, **CIA Kendini Anlatıyor Casusluk Komünizmden El Kaide'ye CIA Casus-Tekniklerinin Gizli Tarihi**, NTV Yayınları, İstanbul, 2010

Sherman Kent, **Stratejik İstihbarat**, ASAM Yayınları, Ankara, 2003

Uluslararası İlişkiler Ajansı, **Kıbrıs Gerçeğinin Bilinmeyen Yönleri**, Promat Basım, 1992, İstanbul

Ulvi Keser, **Kıbrıs'ta Yeraltı Faaliyetleri ve Türk Mukavemet Teşkilatı (1950-1963)**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, Ocak 2007

Ümit Özdağ, **Algı Yönetimi Propaganda-Psikolojik Savaş Örtülü Operasyon ve Enformasyon Savaşı**, Kripto Yayınları, Ankara, 2016

Ümit Özdağ, **İstihbarat Teorisi**, Kripto Yayınları, Ankara, Eylül 2008

Ünal Acar, **İstihbarat**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2011

Editörlü Kitaplar

Ahmet Şükrü Esmer, “Yunan Propaganda Faaliyetleri”, Nevzat Karagil (Ed), **Kıbrıs Meselesi Üzerine Son Konuşmalar ve Yazılar**, Anıl Matbaacılık, İstanbul, 1964

Aybike Bal ve Elif Erkeç, “İstihbarat Analizinde Karşılaşılan Sorunlar”, Sait Yılmaz (Ed.), **Dünyayı Yöneten Güç İstihbarat Bilimi**, Kripto Yayınları, Ankara, 2013

Gökhan AK, “Megali İdea, Hissiyat, Önyargı ve Güvensizlik Fenomenleri Bağlamında Türk-Yunan İlişkilerine Bir Bakış”, Ulvi Keser (Ed), **Mare Nostrum Adalar Denizinden Kıbrıs’a Akdeniz ve Sorunlar**, Motif Matbaacılık, Ankara

Merve Önenli, “İstihbarat ve Terörizm”, Sait Yılmaz (Ed), **İstihbarat Dünyası**, Kripto Yayıncılık, Ankara.

Saime Şanlı, “Kıbrıs’ın Jeopolitik ve Jeostratejik Boyutu ve Yeraltı Zenginlikleri Açısından Bölgesel Önemi”, Ulvi Keser (Ed), **Mare Nostrum Adalar Denizinden Kıbrıs’a Akdeniz ve Sorunlar**, Motif Matbaacılık, Ankara

Ünal Acar, “Polisin İstihbarata Yaklaşımı”, Sait Yılmaz (Ed.), **Dünyayı Yöneten Güç İstihbarat Bilimi**, Kripto Yayınları, Ankara, 2013

Sempozyum Kitapları

Ulvi Keser, “21 Aralık 1963 Kanlı Noel Sonrasında Türk Mukavemet Teşkilatı’nın Kıbrıs’ta Sosyal ve Kültürel Hayatta Faaliyetleri ve Yol Göstericiliği Bağlamında Kıbrıs Türk Mücadelesi”, **Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT’nin Yeri Uluslararası Sempozyumu**, 19-25 Ekim 2008, TMT 50.Yıl Komitesi, Aralık 2009

Makaleler

Soyalp Tamçelik, **Kıbrıs Adası’nın Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi**, <http://websitem.gazi.edu.tr/site/files/download/id/45334>, 1995.

Soyalp Tamçelik, **Kıbrıs’ın Batı Dünyası Açısından Jeopolitik Önemi ve Siyasi Algılamalar**, <http://websitem.gazi.edu.tr/site/files/download/id/60291>, 2011.

Gazeteler

AĞON Gazetesi

Bozkurt Gazetesi

Halkın Sesi Gazetesi

Siteler

<http://cografyabilim.wordpress.com/tag/kara-hakimiyeti-teorisi/>

<http://www.sozlukanlaminedir.net/tedhis-nedir-tedhis-ne-demek/>

http://www.turkcebilgi.com/süveys_krizi

http://www.turkcebilgi.com/ukusa_anla%C5%9Fmas%C4%B1

tr.wikipedia.org/wiki/Dorlar.

www.eminesutcu.com/id89.html.

ÖZGEÇMİŞ**Adı ve Soyadı: Abdülkadir SEÇMEN****Doğum Yeri ve Tarihi: Elazığ - 27.08.1982****Öğrenim Durumu:**

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	İşletme	Eskişehir Anadolu Üniversitesi	2005-2008
Yüksek Lisans	Uluslararası İlişkiler	Atılım Üniversitesi	2011-2017

İş deneyimi:

Çalıştığı Yer	Görev	Yıl
Emniyet Genel Müdürlüğü	Koruma, KOM Daire Başkanlıkları, Şırnak, Ankara Emniyet Müdürlükleri Polis Memuru	2005-Devam Ediyor

Yabancı diller:**Yayınlar:****E posta:****Telefon:****Tarih: 27/01/2017**

Turnitin Orijinallik Raporu

Tez Abdulkadir Seçmen tarafından

ÖDEV 2 (SBE TEZ 1) den

- 27-Şub-2017 15:09 EET' de işleme konu
- NUMARA: 776647979
- Kelime Sayısı: 40664

Benzerlik Endeksi

%7

KaynaĐa göre Benzerlik

Internet Sources:

%6

Yayınlar:

%4

ÖĞrenci Ödevleri:

%3

